

ISSN 1728-550X

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК BULLETIN

Серия «Международная жизнь и политика»
Хабаршысы, «Халықаралық өмір және саясат» сериясы
Series of «International Affairs and Politics»
№2 (65), 2021

Алматы, 2021

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК BULLETIN

Серия «Международная жизнь и политика»
Хабаршысы, «Халықаралық өмір және саясат» сериясы
Series of «International Affairs and Politics»
№2 (65), 2021

Алматы, 2021

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ХАБАРШЫ

«Халықаралық өмір және саясат»
сериясы №2(65), 2021 ж.

Шығару жиілігі - жылына 4 нөмір.
2002 ж. бастап шығады.

Бас редактор:

т.ғ.к., доцент

Н.Ш. Жамансарин

Бас ред. орынбасары:

т.ғ.к. аға оқытушы

С.Ә. Жұман

Редакция алқасы:

з.ғ.д., профессор А.А. Сабитова,

з.ғ.к., аға оқытушы

О.Б. Хусаинов,

ф.ғ.д., доцент Ш.А. Сабитова,

з.ғ.к., доцент М.А. Канабекова,

проф. Victor Pou (Испания),

з.ғ.к., проф. Р.Ф. Мамедов

(Әзірбайжан),

з.ғ.к., проф. Л.Д. Тимченко

(Украина),

з.ғ.к., проф. Barbara Janusz-Pawletta

(Германия),

з.ғ.д., профессор Е.Н. Бегалиев,

з.ғ.д., проф. Е.Н. Щербак (Ресей)

Жауапты хатшы:

оқытушы А.Т. Исламова

© Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 2021

Қазақстан Республикасының мәдениет және ақпарат министрлігінде 2009 жылы мамырдың 8-де тіркелген №10105 – Ж

Басуға 21.06.2021 қол қойылды.
Пішімі 60x84 1/8. Көлемі 32,2 е.б.т.
Таралымы 300 дана. Тапсырыс 133.

050010, Алматы қаласы,

Достық даңылы, 13.

Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің «Ұлағат» баспасы

МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENT

ӘЛЕМДІК САЯСАТ ПЕН ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КҰҚЫҚТЫҢ
ЖАҢА ГЕОСАЯСИ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН
КАЗАХСТАН В НОВЫХ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ РЕАЛИЯХ
МИРОВОЙ ПОЛИТИКИ И МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
KAZAKHSTAN IN THE NEW GEOPOLITICAL REALITIES
OF WORLD POLITICS AND INTERNATIONAL LAW

Исағалиев К.И. Қазақстан Республикасының 30 жылдығының бірігіндегі қазіргі Қазақстан дипломатиясының қалыптасуы және дамуы..... 7

Исағалиев К.И. Становление и развитие современной казахстанской дипломатии на пороге 30-летия независимости Республики Казахстан

Isagaliev K.I. Formation and development of modern Kazakhstan diplomacy on the threshold of the 30th anniversary of the Republic of Kazakhstan

Исаева А.У. Казахстанско-итальянское межвузовское взаимодействие..... 14

Исаева А.У. Қазақстандық-итальяндық ЖОО аралық өзара ынтымақтастық

Isayeva A. U. Kazakh-Italian interuniversity cooperation

Narekesh A., Azmukhanova A.M. Increasing the effectiveness of the “KHORGOS” international boundary cooperation center in the development of Kazakhstan-Chinese relations..... 20

Нарекеш А., Азмуханова А.М. «ХОРГОС» халықаралық шекара ынтымақтастығы орталығының Қазақстан-Қытай қарым-қатынасын дамытуда тиімділігін арттыру

Нарекеш А., Азмуханова А.М. Повышение эффективности международного центра приграничного сотрудничества «ХОРГОС» в развитии казахстанско-китайских отношений

Yernazar Kumar A comparative analysis between Kazakhstan and Israel - scope of terrorism threat and application of counter-terrorism strategies..... 30

Ерназар Кумар Қазақстан мен Израильдің салыстырмалы талдауы: террористік қауіптің ауқымы және терроризмге қарсы стратегиялары қолдану

Ерназар Кумар Сравнительный анализ Казахстана и Израиля: масштабы террористической угрозы и применение контртеррористических стратегий

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ КҰҚЫҚТЫҚ
АСПЕКТІЛЕРІ

ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ
LEGAL ASPECTS OF INTERNATIONAL RELATIONS

Сабитова Ш.А., Косжанова Е.О. Международная организация уголовной полиции- ИНТЕРПОЛ..... 40

Сабитова Ш.А., Косжанова Е.О. Қылмыстық полицияның халықаралық ұйымы - ИНТЕРПОЛ

Sabitova Sh.A., Koszhanova E.O. International Criminal Police Organization - INTERPOL

Мосов С., Поливанов П., Алтынбеков Р., Салий С. Современное состояние беспилотной авиации военного назначения: мировой ракурс 45

Мосов С., Поливанов П., Алтынбеков Р., Салий С. Әскери қолданыстағы ұшқышсыз авиацияның қазіргі жағдай: әлемдік ракурс

Казахский национальный
педагогический университет имени
Абая

ВЕСТНИК

Серия
«Международная
жизнь и политика»
№2 (65), 2021 г.

Периодичность – 4 номера в год.
Выходит с 2002 года.

Главный редактор:
к.и.н., доцент
Жамансарин Н.Ш.

Зам. гл. редактора:
к.и.н., старший преподаватель
Жуман С.Ә.

Члены редколлегии:
д.ю.н., профессор **Сабитова А.А.**,
к.ю.н., ст.преподаватель
Хусаинов О.Б.,
д.ф.н., доцент **Сабитова Ш.А.**, *к.э.н.,*
доцент **Канабекова М.А.**
проф. **Victor Rou** (Испания),
к.ю.н., проф. **Р.Ф. Мамедов**
(Азербайджан),
к.ю.н., проф. **Л.Д. Тимченко** (Украина),
д.ю.н., проф. **Barbara Janusz-Pawletta**
(Германия),
д.ю.н., профессор **Бегалиев Е.Н.**,
д.ю.н., проф. **Щербак Е.Н.**
(Ресей)

Ответственный секретарь:
Преподаватель **Исламова А.Т.**

© **Казахский национальный**
педагогический университет
им. Абая, 2021

Зарегистрировано в Министерстве
культуры и информации
Республики Казахстан
8 мая 2009 г. №10105-Ж

Подписано в печать 21.06.2021.
Формат 60x84 1/8.
Объем 32,2 уч-изд.л. Тираж 300 экз.
Заказ 133.

050010, г. Алматы, пр. Достык,
пр. Достык, 13. КазНПУ им. Абая
Издательство «Ұлағат»
Казахского национального
педагогического университета имени
Абая

Mosov S., Polivanov P., Altynbekov R., Saliy S. The current state of
unmanned military aviation: a worldview

Нұрғалым К.С., Туkenova К.Т. Адам саудасы мәселесі..... 59
Нұрғалым К.С., Туkenova К.Т. Проблема торговли людьми
Nurgalym K.S., Tukenova K.T. The problem of human trafficking

Аширхатов Н.А., Кегембаева Ж.А. Босқындардың халықаралық
және мемлекет ішіндегі мәртебесі, олардың құқығын қорғаудағы
халықаралық-құқықтық мәселелер..... 65

Аширхатов Н.А., Кегембаева Ж.А. Правовой статус беженцев в
международном и внутригосударственном праве
Ashirkhatov N.A., Kegembaeva Zh.A. The legal status of refugees in
international and domestic law

Сабитова Ш.А., Ермекбеава А.С. К вопросу об университете
Организации Объединенных Наций 69

Сабитова Ш.А., Ермекбеава А.С. Біріккен Ұлттар Ұйымы
университет жайлы сұрағына
Sabitova Sh.A., Ermekbeava A.S. To the question about the UNU

Тюгумбаев А.Қ. Пластиковое платежное средство как объект
криминалистического исследования..... 72

Тюгумбаев А.Қ. Пластикалық төлем құралдары сот
сараптамасының объектісі ретінде
Tyugumbaev A.K. Plastic means of payment as an object of forensic
research

Болат Ж., Шалкарова И.А. Роль ЮНЕП в международной
экологической безопасности и основные направления её
деятельности..... 79

Болат Ж., Шалкарова И.А. Халықаралық қоршаған ортаны
қауіпсіздіктегі бірлестіктің ролі және негізгі аймақтары
Bolat Zh., Shalkarova I.A. The role of UNEP in international
environmental safety and the main directions of its activities

Букумбаева А.А., Рустемова Г.Р. Применение огнестрельного
оружия в совершении преступления..... 84

Букумбаева А.А., Рустемова Г.Р. Қылмыс жасау кезінде атыс
қаруын қолдану
Bukumbaeva A.A., Rustemova G.R. The use of firearms in the
commission of a crime

Махмет Д.М., Шалкарова И.А. Важность охраны окружающей
среды и устойчивого развития..... 88

Махмет Д.М., Шалкарова И.А. Қоршаған ортаны қорғаудың
маңыздылығы және тұрақты даму
Makhmet D.M., Shalkarova I.A. The importance of environmental
protection and sustainable development

Тажигулова Г.К., Ташкенбаева Б.Ж. 21 ғасыр басындағы
Оңтүстік Корея жастарының құндылықтарды бағдарлау
мәселесі..... 93

Тажигулова Г.К., Ташкенбаева Б.Ж. Проблема ценностной
ориентации южнокорейской молодежи в начале 21 века
Tazhigulova G.K., Tashkenbayeva B.Zh. The problem of value
orientation of South Korean youth at the beginning of the XXI century

Толепберген Л. Направления и совершенствования
государственной поддержки малого и среднего бизнеса в
Казахстане..... 97

Толепберген Л. Қазақстандағы шағын және орта кәсіпкерлікке
мемлекеттік қолдауды жақсарту бағыттар
Tolepbergen L. Directions and improvement of state support for small
and medium-sized businesses in Kazakhstan

Abai Kazakh national pedagogical
university
BULLETIN

«Bulletin Abai Kazakh national
pedagogical university»
(series of «International Affairs and
Politics») №2 (65), 2021

Periodical – 4 no. per year
Published since 2002

Zhamansarin N.Sh. фото поқ
doctor of Historical Sciences, Docent

Zhuman S.A. doctor of Historical Sciences,
senior lecturer

Members of the editorial board:
doctor of legal Sciences, Professor

Sabitova A.A.,

candidate of legal Sciences, senior lecturer

Khusainov O.B.,

doctor of philological Sciences, associate
Professor **Sabitova Sh.A.,**

Ph. D Economical Sciences., associate

Professor **Kanabekova M.,**

Viktor Pou professor (Spain),

Mamedov R.F. candidate of legal Sciences,
Professor (Azerbaijan),

Timchenko L.D. candidate of legal
Sciences, Professor (Ukraine),

Barbara Janusz-Pawletta Doctor of Law
professor (Germany),

Doctor of Law, Professor **E.N.Begaliev,**

Sherbak E.N. Doctor of Law, Professor
(Russia)

Executive Secretary: **Islamova A.T.,**
educator

© Kazakh National Pedagogical
University named after Abai, 2021

Registered in the Ministry
of Culture and Information of the
Republic of Kazakhstan
May 8, 2009 №10105-Zh

Signed in print 21.06.2021
Format 60x84 1/8

Volume 32,2 teaching and publishing lists
Number of copies 300. Order 133.

050010, Almaty, Dostyk avenue 13,
Abai Kazakh national pedagogical

Publishing house “Ulagat” of Abai Kazakh
national pedagogical university

Нурекешев Қ.М. Мемлекеттік органдардың халықпен кеңі
байланыс жүйесінде жергілікті өзін-өзі басқару институттарын
дамыту.....

107

Нурекешев Қ.М. Развитие органов местного самоуправления в
системе связей с общественностью государственных органов
Nurekeshev Q.M. Development of local self-government bodies in the
public relations system of state bodies

Айтжанов М.К. Особенности применения эндоскопического
оборудования в рамках досудебного производства.....

113

Айтжанов М.К. Сынақ алдындағы өндіріс шегінде эндоскопиялық
жабдықты қолдану ерекшеліктері
Aitghanov M.K. Features of the use of endoscopic equipment in the
framework of pre-trial proceedings

Махмет Д.М., Шалқарова И.А. БҰҰ-ның қоршаған ортаны
қорғаудың рөлі мен орны.....

120

Махмет Д.М., Шалқарова И.А. Роль и место в ООН охране
окружающей среды
Makhmet D.M., Shalkarova I.A. The role and place of the UN in
environmental protection

Жумагельдина Ж. Мемлекеттік қызметтегі корпоративтік
мәдениет (Қарағанды облысы мысалында).....

124

Жумагельдина Ж. Корпоративная культура на государственной
службе (на примере Карагандинской области)

Zhumageldina Zh. Corporate culture in public service (on the example of
Karaganda region)

**ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ
ЖҮЙЕСІН ТРАНСФОРМАЦИЯЛАУ
ТРАНСФОРМАЦИЯ СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЫ
МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ
TRANSFORMATION OF THE MODERN SYSTEM
OF INTERNATIONAL RELATIONS**

Тумабекова Д.Д. Современные тенденции в образовании и
возможные сложности в постковидное время.....

133

Тумабекова Д.Д. Білім берудегі заманауи үрдістер және КОВИДтен
кейінгі кезеңдегі мүмкін қиындықтар
Tumabekova D.D. Modern trends in education and possible difficulties in
the post-view period

Сабитова Ш.А., Илесбекқызы А. Опасность экстремизма и
терроризма в XXI веке.....

139

Сабитова Ш.А., Илесбекқызы А. 21 ғасырдағы экстремизм мен
терроризм қаупі
Sabitova Sh.A., Pesbekkyzy A. The danger of extremism and terrorism
in the 21st century

Жамансарин Н.Ш., Ибрагимова А.Б. Роль региональных
организаций в поддержании международного мира и
безопасности.....

144

Жамансарин Н.Ш., Ибрагимова А.Б. Халықаралық бейбітшілік
пен қауіпсіздікті сақтаудағы аймақтық ұйымдардың рөлі
Zhamansarin N.Sh., Ibragimova A.B. The role of regional organizations
in maintaining international peace and security

Джанибеков Н.Н., Аскеева Г.Б. Вызовы и возможности развития
системы принятия политических решений в контексте кризиса
пандемии.....

149

Джанибеков Н.Н., Аскеева Г.Б. Пандемиялық дағдарыс
жағдайында саяси шешімдер қабылдау жүйесін дамытудың
қиындықтары мен мүмкіндіктері
Dzhanibekov N.N., Askeeva G.B. Challenges and opportunities for the
development of a political decision-making system in the context of the
pandemic crisis

Үем Н.В. Korean diaspora: ways of segmented assimilation.....

155

Ем Н.Б. Корей диаспорасы: сегменттелген ассимиляция жолдары
Ем Н.Б. Корейская диаспора: пути сегментированной ассимиляции

Жумагул Ж.А. Система безопасности в Центральной Азии.....	164
Жумагул Ж.А. Орталық Азиядағы қауіпсіздік жүйесі	
Zhumagul Zh.A. Security system in Central Asia	
Тилекберди Нуршуак, Менлибаев Г.А. Қазақстан жеріндегі аз ұлт өкілдерінің әлеуметтік экономикалық жағдайының даму барысы.....	171
Тилекберди Нуршуак, Менлибаев Г.А. Курс развития социально-экономического положения национальных меньшинств в Казахстане	
Tilekberdi Nurshuak, G.A. Menlibayev The development of the socio-economic situation of minorities in Kazakhstan	
Халназарова А.К., Стружихина К.В., Курмангали А. От Бирмы к Мьянме: опыт установления военной диктатуры.....	177
Халназарова А.К., Стружихина К.В., Курмангали А. Бирмадан Мьянмаға: әскери диктатура орнату тәжірибесі	
Halnazarova A.K., Struzhikhina K.V., Kurmangali A.K. De la Birmanie au Myanmar : l'expérience de la dictature militaire	
Ибрагимова А.Б., Құрманғали А.К. Современные вызовы в области международной безопасности.....	182
Ибрагимова А.Б., Құрманғали А.К. Халықаралық қауіпсіздік саласындағы заманауи сын-қатерлер	
Ibragimova A.B., Kurmangali A.K. Modern challenges in the field of international security	
Асылмурат Токсаба Жапонияның жұмсақ қуатындағы аниме бренді.....	188
Асылмурат Токсаба Бренд аниме в «мягкой силе» Японии	
Asylmurat Toksaba Anime brand in Japan's "soft power"	
Сарыбаев, М. Диканбаева А. Культурно – гуманитарное и образовательное влияние Франции на страны Центральной Азии на современном этапе (в контексте мягкой силы).....	192
Сарыбаев М., Диканбаева А. Францияның Орталық Азия елдеріне қазіргі кезеңдегі мәдени-гуманитарлық және ағартушылық әсері (жұмсақ күш аясында)	
M. Sarybaev, A. Dikanbaeva Cultural, humanitarian and educational influence of France on the countries of Central Asia at the present stage (in the context of soft power)	
Тлегенова А.М. Конфликты в системе международной безопасности и их влияние на национальную безопасность.....	202
Тлегенова А.М. Халықаралық қауіпсіздік жүйесіндегі қайшылықтар және олардың ұлттық қауіпсіздікке әсері	
Tlegenova A.M. Conflicts in the international security system and their impact on national security	
ЭКОНОМИКА МЕН БИЗНЕС	
ЭКОНОМИКА И БИЗНЕС	
ECONOMY AND BUSINESS	
Канабекова М.А., Мелдебекова А.А., Бо Чжи Сюн Тенденции и направления развития казахстанского ритейла.....	208
Канабекова М.А., Мелдебекова А.А., Бо Чжи Сюн Қазақстандық ритейлдің даму бағыттары мен үрдістері	
Kanabekova M., Meldebekova A., Bo Zhixiong Trends and directions of development of Kazakhstan retail	
Мирзоева Х.Г. Контекстная реклама GOOGLE ADWORDS как инструмент продвижения бизнеса	216
Мирзоева Х.Г. GOOGLE ADWORDS мәтінмәндік жарнама бизнесті жылжыту құралы ретінде	
Mirzoeva H.G. Contextual advertising GOOGLE ADWORDS as a tool for business promotion	
Ахмедова С.Ж. Международные стандарты качества услуг, применяемые в индустрии туризма и гостеприимства.....	219
Ахмедова С.Ж. Туризм және қонақжай индустриясында қолданылатын халықаралық қызмет сапасының стандарттары	

Akhmedova S.Zh. International service quality standards applied in the tourism and hospitality industry	
Канабекова М.А., Жанг Бин Соблюдение экономических интересов участников договора франчайзинга в системе управления организацией.....	224
Канабекова М.А., Жанг Бин Ұйымды басқару жүйесінде франчайзинг шартына қатысушылардың экономикалық мүдделерін сақтау	
Kanabekova M., Zhang Bin Compliance with the economic interests of the contracting parties in the management system of the organization	
Телагусова Э.О., Чжао Цыфань Инвестирование в экономику в современных условиях.....	232
Телагусова Э.О., Чжао Цыфань Қазіргі жағдайда экономикаға инвестициялау	
Telagusova E. O., Zhao Qifan Investing in the economy in modern conditions	
Канабекова М.А., Лу Ибо Оценка персонала как направление повышения эффективности менеджмента ТОО «Baikadam EPC & Global OPERATING».....	237
Канабекова М.А., Лу Ибо ЖШС «BAIKADAM EPC & GLOBAL OPERATING» персоналды бағалау менеджменттің тиімділігін арттыру бағыты ретінде	
Kanabekova M., Lu Yibo Personnel evaluation as a direction for improving the management efficiency of "BAIKADAM EPC & GLOBAL OPERATING" LLP»	
ПУБЛИКАЦИИ ЗАРУБЕЖНЫХ КОЛЛЕГ	
Mammadov N.R. From the history of Garabagh region of Azerbaijan Republic (1946-1950).....	244
Мамедов Н.Р. Әзірбайжан Республикасының (1946-1950) Гарабаг облысының тарихынан	
Мамедов Н.Р. Из истории Карабахского региона Азербайджанской Республики (1946-1950 гг.)	
Gulmaliyeva Humay Adil US policy in the South Caucasus: interests, targets and recommendations.....	252
Гюльмалиева Хумай Адилловна АҚШ-тың Оңтүстік Кавказдағы саясаты: мүдделер, максаттар және ұсыныстар	
Гюльмалиева Хумай Адилловна Политика США на Южном Кавказе: интересы, цели и рекомендации	
Мосов С., Салий С., Алтынбеков Р. Функционирование системы обеспечения национальных интересов государства в пограничной сфере: принципы и структура.....	256
Мосов С., Салий С., Алтынбеков Р. Шекара аймағында мемлекеттің ұлттық мүдделерін қамтамасыз ету жүйесінің жұмыс істеуі: принциптері мен құрылымы	
Mosov S., Saliy S., Altynbekov R. Functioning of the system of ensuring the national interests of the state in the border sphere: principles and structure	
Karimi Zainullah, Asylbekova Zh.M., Martyanova A.A. The reason why Armenians were selected as Iranian businessmen during Shah Abbas's time.....	262
Карими Зайнулла, Асылбекова Ж.М., Мартянова А.А. Аббас шахы заманындағы (1588-1629) ирандық бизнесмен өкілдері ретінде армяндардың тандалуының себептері жөнінде	
Карими Зайнулла, Асылбекова Ж.М., Мартянова А.А. Причина, по которой армяне были выбраны представителями иранских бизнесменов во времена шаха Аббаса (1588-1629)	

Білім және ғылым саласындағы комитеттің шешімі негізінде (Қосымша 1 Білім және ғылым министрлігінің 2012 жылдың 10 шілдесінің №1082 бұйрығына сәйкес) Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің Хабаршысының “Халықаралық өмір және саясат” сериясы саяси ғылымдар бойынша диссертациялардың негізгі ғылыми нәтижелерін жариялау үшін басылымдар тізіміне ұсынылған.

На основании решения Комитета по контролю в сфере образования и науки (Приложение 1 к Приказу МОН РК от 10 июля 2012 года за №1082) Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Международная жизнь и политика» внесен в перечень изданий для публикаций основных научных результатов диссертаций по политическим наукам.

In accordance of the decision of the Committee on the control in the field of Education and Science (Annex 1 to the Order of MES RK from 10 July 2012 Order No. 1082) Bulletin KazNPU named after Abai, a series of "International Affairs and Politics" is included into the list editions for publication main scientific results of dissertations on Political Sciences.

**ӘЛЕМДІК САЯСАТ ПЕН ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҢ ЖАҢА ГЕОСАЯСИ
ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН**

**КАЗАХСТАН В НОВЫХ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ РЕАЛИЯХ
МИРОВОЙ ПОЛИТИКИ И МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА**

**KAZAKHSTAN IN THE NEW GEOPOLITICAL REALITIES
OF WORLD POLITICS AND INTERNATIONAL LAW**

УДК 341
МРНТИ 10.87

Қ.И. Исағалиев¹

*¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты
Алматы қ, Қазақстан Республикасы*

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ 30 ЖЫЛДЫҒЫНЫҢ БІРІГІНДЕГІ ҚАЗІРГІ
ҚАЗАҚСТАН ДИПЛОМАТИЯСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ ЖӘНЕ ДАМУЫ**

Аңдатпа

Дұрыс ұйымдастырылған дипломатиялық жұмыс - бұл Қазақстанның мемлекет ретінде табысты қызмет етуінің негізі. 30 жыл ішінде ел өзінің алдына бірқатар стратегиялық және тактикалық міндеттерді шешуді қойды. Тарих көрсеткендей, біздің республикамыздың күші экономикалық жетістіктерде ғана емес, сонымен қатар дипломатия да. Мемлекетаралық қатынастардағы күрделі мәселелердің көпшілігін дәл осы дипломаттар шешеді.

1991 жылдан бастап Қазақстан Республикасының дипломатиясы жоғары нәтижелерге қол жеткізді, бұл елдің әлемдік аренадағы позициясы мен беделін нығайтты. Еуразияның орталығында орналасқан қазақстандық дипломатия елдің мүдделерін «бейбіт» саясат арқылы қамтамасыз етуге тырысады. Жыл сайын жетілдіріліп келе жатқан Қазақстанның заманауи дипломатиялық қызметі - бұл елдің тұтастығын нығайтудың жана тәсілдерін қолданатын, келісілген біртұтас механизм. Қазіргі кезде республиканың сыртқы саяси деңгейдегі қызметі халықаралық қатынастар мен Қазақстанның шетелдегі әлеуетін нығайтады.

Түйінді сөздер: тәуелсіздік, дипломатия, халықаралық қатынастар, сыртқы істер министрлігі, ұлттық мүдделер, ішкі саясат, егемен мемлекет, халықаралық құқық, ынтымақтастық, келіссөздер, әлемдік қоғамдастық.

Қ.И. Исағалиев¹

¹КазНПУ им. Абая, Институт Сорбонна-Казakhstan

**СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ СОВРЕМЕННОЙ КАЗАХСТАНСКОЙ
ДИПЛОМАТИИ НА ПОРОГЕ 30 ЛЕТИЯ НЕЗАВИСИМОСТИ РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН**

Анотация

Основой успешного функционирования Казахстана, как государства, является правильно организованная дипломатическая работа. На протяжении 30 лет страна ставит перед собой решения ряда спектра задач стратегического и тактического уровня. История показывает, что сила нашей Республики кроется не только в экономических достижениях, но и в дипломатии. Именно дипломатами решается большинство наиболее сложных задач в

межгосударственных отношениях. С 1991 года дипломатия Республики Казахстан достигла высоких результатов, которые укрепили позиции и авторитет страны на мировой арене. Располагаясь в центре Евразии, казахстанская дипломатия добивается обеспечения интересов страны при помощи «мирной» политики. Усовершенствовываясь с каждым годом, современная дипломатическая служба Казахстана представляет собой единый, грамотно слаженный механизм, использующий новые подходы к укреплению целостности страны. На данный момент, активность Республики на внешнеполитическом уровне укрепляет международные связи и потенциал Казахстана за рубежом.

Ключевые слова: независимость, дипломатия, международные отношения, Министерство иностранных дел, национальные интересы, внутренняя политика, суверенное государство, международное право, сотрудничество, переговоры, мировое сообщество.

Isagaliyev K.I.¹

*¹Kazakh National University named after Abay, Institute Sorbonne-Kazakhstan
Almaty, Kazakhstan*

FORMATION AND DEVELOPMENT OF MODERN KAZAKHSTAN DIPLOMACY ON THE THRESHOLD OF THE 30TH ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Abstract

Properly organized diplomatic work is the basis for the successful functioning of Kazakhstan as a state. Over the course of 30 years, the country has been setting itself the solution of a range of strategic and tactical tasks. History shows that the strength of our Republic lies not only in economic achievements, but also in diplomacy. It is the diplomats who solve most of the difficult problems in interstate relations.

Since 1991, the diplomacy of the Republic of Kazakhstan has achieved high results, which have strengthened the country's position and authority in the world arena. Located in the center of Eurasia, Kazakhstan's diplomacy seeks to ensure the country's interests through a "peaceful" policy. Improving every year, the modern diplomatic service of Kazakhstan is a single, well-coordinated mechanism that uses new approaches to strengthening the country's integrity.

At this moment, the activity of the Republic at the foreign policy level strengthens international relations and the potential of Kazakhstan.

Keywords: independence, diplomacy, international relations, Ministry of Foreign Affairs, national interests, domestic policy, sovereign state, international law, cooperation, negotiations, the world community.

Биылғы жылдың желтоқсанында Қазақстан Республикасының Тәуелсіз мемлекет болып жарияланғанына 30 жыл толғалы отыр. Осы тарихи датаға байланысты, өмірімнің жиырмаға жуық жылдарын осы салаға арнаған дипломатия ардагері хақында, дербес еліміздің сыртқы саясатының қалыптасуы мен даму жолдарындағы аса маңызды да ауқымды халықаралық шараларды іске асырған Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрлігінің қол жеткен табыстары жөнінде біраз әңгіме қозғауды жөн көрдім.

Бұл әңгімені бастамас бұрын қазақ халқының тарихына аздап көз жүгіртіп өтсек.

Қазіргі Тәуелсіз Қазақстан Республикасының дипломатиясы – Ұлы Дала дипломатиясының жалғасы деу өте орынды. Қазақ халқының ұлт болып қалыптасу мәселесін қалың жұртшылыққа таныстыру жолында тер төккен ғалымдар мен жазушылар арасындағы Ә. Марғұланның, С. Мұқановтың, М. Әуезовтың, С.Кеңесбаевтың шоқтығы өте жоғары. Олар Ұлы Дала дипломатиясының бағзы заманнан бастау алатынын бірнеше деректермен дәлелдеген. Мысалы, Республика Академиясы жаршысының (1957, 1969, 1985 жылдардағы)

басылымдарында: «Қазақстанның XV – XVIII ғасырлардағы әлеуметтік-саяси тарихын зерттей келе, бұл тек сол дәуірде орын алған оқиғалар ғана емес, сондай-ақ ол күллі қазақ халқының қалыптасуы мен өту жолдары, ата-бабаларымыздың тарихы, ежелгі тайпалардың бет-бейнесі мен олар сөйлеген тілдің орта ғасырға дейін жетіп, бүгінгі таңға көп өзгеріске енбей келуі, қазақ халқының данышпандығын баяндайтын тарихи ғұмырнама» делінген. Оқымыстылардың айтуынша, тайпа көсемдері әрі әскер басы, әрі сот, әрі ұлттық дін мен дәстүр сақтаушысы болумен қатар, олардың бейбітшілік пен соғыс мәселелері жөніндегі келісімдерге қол қоюға құқылары да бар болған.

Ежелден қазақ халқы өзінің төл тарихын, туған жерін, тілін, ділін, салт-санасы мен ғасырлар бойы қалыптасқан дәстүрлерді құрметтеуді, оларды көзінің қарашығындай сақтап қастерлеуді ұрпақтан-ұрпаққа аманат етіп қалдырған. Бір деректерде (б.ж.с. дейінгі VIII - VIғғ.) сақтар мен массагеттер бірігіп көршіліс тайпалармен бейбіт және сауда-саттық байланысқа түскендігі жөнінде және олардың Ассирия және Мидиямен, көп кешікпей Персиямен өзара тиімді шарт жасасқаны туралы жазылған.

Бейбіт өмір сүру, бөтен елдермен достық қарым-қатынаста болу – қазақ халқының ежелден бойына біткен абзал қасиеттерінің бірі. XVII-XIX ғасырларда Орта Азия аумағында дипломатиялық, сауда, әскери байланыстар шеңберінде орын алған дәстүрлердің бірі – елшілер құқығына қол сұқпау, сапар кезінде елшілердің қонып шығуына, көліктердің тынығуына мүмкіндік туғызу, сондай-ақ белгіленген мөлшердегі кедендік баж салығын төлеу болды. Аймақта қалыптасқан дәстүрлер бірте-бірте мемлекеттік ережелер мен халықаралық нормаларына ауысқандығы – бүгінгі дипломатияның негізі екендігінің куәсі. Елшілердің құқықтық дәрежесі тек шарттармен шектеліп қана қоймай, Орта Азия мен Қазақстан халықтарына тән салт-дәстүрлерге, дініне, мемлекеттің ішкі заңдарына негізделді.

Қазақстан Республикасы 1991-ші жылы өзін Тәуелсіз мемлекет деп жариялағаннан кейін, Сыртқы істер министрлігі қызметі мүлде өзгерді. Қазақстан Республикасының тәуелсіздігін мойындаған халықаралық қауымдастық елдерімен терезесі тең, сыртқы саясатын өзі анықтайтын мемлекетке айналды. Қысқа мерзім ішінде Сыртқы істер министрлігі алдында ұлттық мүддеге сай маңызды да жауапты міндет – дипломатиялық жұмысты дұрыс жолға қою мәселесі тұрды.

Тәуелсіз Қазақстан Республикасының тұңғыш Сыртқы істер министрі болып тағайындалған Төлеутай Сүлейменов басқарған ұжым қиын да күрделі шараларды үлкен жауапкершілікпен атқара білді. Күрделіліктің біріншісі – Кеңес дәуірі кезінде Қазақстанның дербес сыртқы саясат жүргізу тәжірибесінің аз болғандығы; екіншісі – Кеңес Одағы құлағаннан кейін Қазақстанның өзіне тән сыртқы саясат жүргізуде геосаяси ақиқатқа сай бейімделуіндегі қиындықтарға төзе отырып, өзіндік сыртқы саясат жолына түсуі.

Елде орын алған жағдайды шешу барысында жас мемлекеттің дипломатиялық қызметіне шет елдерде жұмыс жасаған мамандарды және сол кезде КСРО Сыртқы істер министрлігі (СІМ) мен халықаралық ұйымдардағы дипломаттарды Қазақстан Республикасының СІМ – не қызметке шақыру қажеттілігі туды [1, с.14-15].

Тәуелсіз еліміздің Сыртқы істер ведомствосындағы алғашқы ұйымдастыру шараларының бірі – министрлік жұмысына құқықтық негіз беру болды. Бұл тұрғыда сыртқы байланыстарда тәжірибеге мол шет елдердің сыртқы саясатына сараптама жасай отырып, Қазақстанға сай халықаралық құжаттардың құқықтық принциптерін зерттеп, зерделеп, оларды заң арқылы бекіту болды.

Ұжымның алғашқы қолға алған құжаты – «Қазақстан Республикасының Сыртқы істер министрлігі туралы Ережесі». Үкімет басшыларының жан-жақты талдауынан өткен бұл құжат Президент жарлығымен 1992 жылдың 2 шілдесінде бекітілді. Жарлық күшіне енгенен бастап, Сыртқы істер министрлігі Қазақстан Республикасының атқарушы органы болып есептелініп, оған шет мемлекеттер және халықаралық ұйымдармен байланыс орнату құқығы берілді[2].

Сыртқы істер министрлігі өміріндегі аса маңызды туынды – тәуелсіз, жас Қазақстан Республикасының сыртқы саясат жөніндегі Тұжырымдамасы (Концепция) болды. Тұжырымдамада егеменді еліміздің сыртқы саясаттағы негізгі қағидалары мен бағыттары, мақсаттар мен көзқарастар жүйесі жан-жақты айқындалды[3].

Дипломатиялық қызметтің басты мақсаты – Қазақстан Республикасында әлеметтік-экономикалық реформаларды жүзеге асыру үшін сыртқы саясатта қолайлы жағдайлар жасау және елімізге қажетті шетелдік инвестициялар тарту. Мемлекетіміздің сыртқы саясаты – халықаралық ұйымдардың қолдауымен шет елдермен сауда – экономикалық байланыстарды барынша дамыту. Еліміздің ішкі және сыртқы саясатының үндестігін еске ала отырып, республикамызда демократиялық қоғам құру, әлеуметтік жағдайды одан әрі жақсартуға бағытталған нарықтық экономика жүйесін жасау, Отанымызда тұрып жатқан азаматтардың конституциялық құқығын сақтау – тәуелсіз мемлекетіміздің ең басты мақсаты екендігін естен шығармау қажеттілігіне тұңғыш Президент Н. Назарбаев үнемі назар аударып отырды[4].

Қазақстан Республикасының сыртқы саясатының негіздері – тепе теңдік, көпвекторлық, әріптестерімен сыртқы қатынастарды орнатуда прагматикалық принцип ұстау, өз елінің сыртқы саясатына қайшылық келетін іс-қимылдар кезінде сабырлы да салиқалы, істің мән-жайына терең талдау жасау арқылы елімізге келген шетелдік инвестицияларды барынша қорғау. Сонымен қатар екіжақты не көпжақты қарым-қатынастарды нығайтуда халықаралық құқық қағидаларын дұрыс пайдалану.

Елбасының ядролық қарудан бас тарту жөніндегі тарихи шешімі қазақ еліне бедел мен абырой әкелді. Халықаралық қауымдастыққа мүше елдер республиканың бұл қадамына өз ризашылығын білдіріп, жаңа тәуелсіз мемлекеттің дүниежүзілік қауіпсіздік ісіне қосқан үлесін шексіз деп бағалады. 1992 жылдың мамырында Қазақстан Республикасы Лиссабон хаттамасына қол қойып, өзін ядролық қарусыз мемлекет ретінде жариялады[5].

Егеменді еліміздің сыртқы саясатының қалыптасуына едәуір ықпал жасаған оның Біріккен Ұлттар Ұйымында өз ұстанымына берік болғандығы. Қазақстан Республикасы БҰҰ-ға 1992 жылдың 2 наурызында мүше болды [6].

Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарынан бастап-ақ Қазақстан шекаралас елдермен халықаралық құқыққа негізделген, достық пен тату-тәтті көршілікті көзінің қарашығындай сақтауды алдына мақсат етіп қойды. 1991 жылдың желтоқсанында қабылданған Алматы Декларациясында Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы (ТМД) құрылғандығы әлемге жария болды. ТМД-ның жұмысы оған мүше елдердің бір-бірімен тең құқықтығы негізінде құрылғандығы, олардың территориялық тұтастығын құрметтеу, осы күнге дейін қалыптасқан шекаралардың беріктігін сақтау және бөтен елдер тарапынан көршілес мемлекеттер шекарасына қауіп-қатер төнсе, бірігіп тойтарыс беру жөнінде келісімге келді[7].

Осындай қиын-қыстау заманда, яғни 1994 жылдың 13-ші қазанында, Қазақстан Республикасының Сыртқы істер министрлігіне басшылық ету Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевқа бұйырды. Ол баянды еңбек еткен 1994-1999 жылдар еліміздің сыртқы саясатындағы елеулі кезеңдердің бірі болды. Еліміз дербес мемлекет ретінде үлкен әлемге алғашқы қадамдарын жасай бастады. Мемлекетаралық қатынастар орнату тәжірибесі жоққа жақын болатын. Алайда жас қазақ дипломатиясы бұл құрметті де қиын миссияны абыроймен орындап шықты. Қасым-Жомарт Тоқаевты шет елдерде «кәнігі дипломат» деп бағалайды, оның жоғары кәсіпқойлығын құрметтейді, қазіргі қазақ дипломатиясы мектебінің негізін қалаушы ретінде біледі[8]. Мемлекетіміздің талай жоғары лауазымды қызметтерінде абыройлы жұмыс атқарған Қ. Тоқаев мырза 2002 жылы Сыртқы істер министрі болып, дипломатияның сара жолына қайта оралды. Әлемдік ауқымдағы дипломат деңгейіне көтерілген Қасым-Жомарт Кемелұлы – ірі халықаралық форумдардың қалаулы қонағы, дүниежүзілік дипломатиялық қоғамдастықтың танымал өкілі. 2007 жылға дейін өзіне тапсырылған жауапты қызметке бар білімі мен күш-жігерін арнаған Қ. Тоқаевтың есімі Қазақстан сыртқы саясатымен байланыста бола тұра, сондай-ақ ол – жаһандық саясатта да әбден танымал Тұлға. Бұған Қасым-Жомарт Кемелұлының 2011-2013 жылдарда Біріккен

Ұлттар Ұйымының Бас Хатшысының орынбасары лауазымында табысты жұмысы дәлел бола алады[9].

Қазақстан Республикасы тәуелсіздік жылдарында, өз елінде халықаралық жоғары деңгейдегі кездесулер, жиындар, форумдар өткізумен, дүниежүзілік қауымдастық елдерін өз назарына аудара бастады.

2010 жылғы Қазақстан Республикасының Еуропадағы Қауіпсіздік және Ынтымақтастық Ұйымына (ЕҚЫҰ –ОБСЕ) төрағалық етуі – еліміздің сыртқы саясаты мен халықаралық қатынастарын әлемге паш етудегі тарихи оқиғалардың бірі болды. Бұдан бұрын бұл мәртебе ешбір мұсылман еліне, сондай-ақ посткеңес кеңістігі елдеріне бұйырмаған еді. Төрағалық жөніндегі шешім ұйымға мүше мемлекеттердің Қазақстанның әлемдік процестегі позитивті рөлі, оның құқықтық, демократиялық мемлекет құруға шынайы ұмтылыстарын ресми бағалауы болды.

XXI ғасырдың басында елордамызда өткізілген ЕҚЫҰ – ның бірінші басқосудың және онда қабылданған Астана Декларациясының маңызы жоғары деңгейде орын алған халықаралық шаралардың санатына жатады. Сәтті өткен төрағалық жылынан кейін, Қазақстан ЕҚЫҰ-ның «Үштік» шеңберінде өз жұмысын белсенді жалғастырды. 2011 жылдың қыркүйегінен желтоқсан айына дейін біздің мемлекет қауіпсіздік саласындағы ынтымақтастық форумына басшылық етті. Белгілі қазақ дипломаттарының келіссөздер жүргізудегі шеберлігі, декларация мәтінідегі кейбір келіспеушіліктерді алып тастауы, не ымырауға келудегі аймақ өкілдерімен жеке-жеке дөңгелек үстел басында күні-түні өткізген кездесулері нәтижесінде Астана Декларациясы қабылданып, ЕҚЫҰ-ның болашақ тағдыры айқындалды [10].

Дүние жүзінде болып жатқан әртүрлі әскери қақтығыстар мен дау дамайларға тоқтау бере алатын саяси құралдардың бірі - әлемдегі дін өкілдерінің бір жерге бас қосып, дүниеде орын алып отырған келеңсіз жайттарды дөңгелек үстел басында, диалог пен өзара пікір алмасу арқылы бейбіт түрде шешу болып табылады. Осы орайда, Қазақстанның Тұңғыш Президенті – Елбасы Н.Назарбаевтың бастамасымен Астана қаласында Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің съезін өткізу шешімі қабылданды. Осыған дейін конфессия аралық келіссөздерді орнатуға бағытталған іс-шаралардың бірі Италияның Ассизи қаласында 1986, 2002 жылдары өткен болатын. Кең көлемде съезд мәртебесінде бұрын болып көрмеген осындай саяси шараны өз елінде өткізуге Қазақстан бел байлады. Бұл 2003 жыл болатын. Астанамызға ислам, христиан, иудаизм, будизм, сондай-ақ көптеген дәстүлі діндердің көш басшылары жиналды. Форум нәтижелері бойынша Декларация қабылданды, онда рухани лидерлер адамзат үшін бейбітшілік пен өзара сыйластықты сақтау, сондай-ақ келешекте бейбітшілік негізінде қоғамда тұрақтылықты қамтамасыз ету арқылы бірлесе атқаратын іс-әрекеттер туралы өз ойларымен бөлісті. Өткен іс-шараның жеңісі – Съезді 3 жылда бір рет өткізу туралы келісім болды. Осыдан кейінгі 2006 жылы Астанада өткен II Съезге 17 конфессиялық делегация қатысқан болса, 2009 жылғы III Съезге келген делегациялар саны 77-ге жетті. Келісілген мерзімде өтіп тұратын – 2012 жылғы IY Съезд; 2015 жылғы У Съезд; 2018 жылғы УI Съезд делегаттары көтерген мәселелер – адамзат алдында тұрған күрделі проблемалардың өрістеп келе жатқан өзектілігін мойындап, қоғамның әр мүшесінің өз жауапкершілігін сезіну; діннің өскелең рөлін және дінаралық өзара түсіністік пен қазіргі кездегі әлемдегі ынтымақтастықтың қажеттілігін ескеру; дінге сенетіндерді өзара құрметтеу мен үйлесімдікке ықпал ету; мәдени және рухани мұраны қорғау мен дамытуға ұмтылыс көрсету; этнос және дінаралық араздыққа, өшпенділікке ымырасыз қарсы шығып, әртүрлі сенімдегі адамдармен бейбіт өмір сүру - адамзат қауіпсіздігінің маңызы деп атап көрсетілді.

2010-2011 жылдары аралығында Қазақстан Республикасы Шанхай Ынтымақтастық Ұйымына (ШЫҰ-ШОС) төрағалық етті. Өзара сенімділік пен теңдіктің, мәдениеттердің әртүрлілігіне құрметтің және өзара тиімді біріккен дамуға талпыныстың «Шанхай рухын» басшылыққа ала отырып, Қазақстан бұл ұйымға басшылығын іс жүзіндегі нақты нәтижелерімен іске асырды. Сыртқы істер министрлігі бұл бағытта айтарлықтай жұмыс

көлемін атқарды. Атап айтқанда, ШЫҰ елдерінде, тұтастай алғанда, әртүрлі деңгейдегі және пішіндегі өткен 90-ға жуық іс-шаралардың нәтижесінде ұйымға мүше елдер арасындағы ауқымды және жан-жақты ынтымақтастық одан әрі нығая түсті. ШЫҰ мемлекет басшылары бірауыздан Қазақстан төрағалығына жоғары баға бере келе, нәтижелі бастамалардың жалғасын табуды ұсынды. Орталық Азия мемлекеттері мен Қытай мүше болған бұл ұйымның негізгі мақсаты аумақта қауіпсіздікті сақтап қана қоймай, елдер арасындағы экономикалық байланыстарды барынша дамыту болып табылады.

Елді елең еткен оқиғалардың бірі - 2011 жылғы Қазақстанның Ислам Ынтымақтастық Ұйымына (ИЫҰ) төрағалық етуі болды. Мүше елдердің саны жағынан (57 мемлекет) БҰҰ-нан кейін екінші орында тұрған бұл ұйым – мұсылман мемлекеттерінің басын біріктіретін халықаралық маңызды саяси, экономикалық, гуманитарлық құрылым. 2011 жылғы 28-30 маусымда Астанада ИЫҰ Сыртқы істер министрлері кеңесінің (СІМК) 38-ші сессиясы өтті. Бұл басқосуды тарихи оқиға деп атауға болады, өйткені, онда Ислам конференциясы ұйымы атауын (ИКҰ) Ислам ынтымақтастығы ұйымы (ИЫҰ) деп өзгерту туралы шешім қабылданды және Адам құқықтары жөніндегі тұрақты комиссия құрылды. Алғашқы рет ИЫҰ-ның Орталық Азиямен ынтымақтастық жөніндегі іс-әрекет жоспары қабылданды.

Жаңғырту мен реформаларды ХХІ ғасырдағы Ислам әлемі дамуының негізі деп жарияланған, мазмұны жөнінен ұйымның ең прогрессивті құжаты болған сол кездегі Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың мұсылман үкіметі алдындағы бағдарламалық сөзі ИЫҰ Астана декларациясының негізін қалады. Сыртқы істер министрлері кеңесі (СІМК) жүзден астам қарар қабылдады, соның ішінде Қазақстанның бастамасымен ұсынылған Азық-түлік қауіпсіздігі жөніндегі ислам ұйымын құру, Ауғанстандағы заңсыз есірткі өндіру және оның айналымымен күресу, бұрынғы Семей ядролық полигоны мен Арал теңізі өңірлерін сауықтырып, қалпына келтіру жөніндегі құжаттар бар. Ұйым шеңберінде қабылданған шешімдер саликалы да байсалды, төзімді де икемді болды. Қазақстан мен ИЫҰ арасындағы экономикалық қарым-қатынастар мен саяси әрекеттер, өркениеттер мен дінаралық диалогтер «Батыс пен Шығыс» елдерін байланыстыратын көпір болатыны сөзсіз.

Тәуелсіздік алған күннен бастап Елбасы бұрынғы Кеңес Одағы құрамында болған республикалардың басын біріктіретін экономикалық жүйе құру бастамасын қолға алған болатын. Соның бірі – Еуроазиялық Экономикалық Ұйым мен Кедендік Одақ. Аталмыш интеграциялық бірлестік Қазақстанның ұлттық мүддесін қорғайтын, көптен бері экономикалық ізденіс жолында жүрген миллиондаған халқымыздың үміт-арманы еді. Еуроазия континентінде дүниеге келген бұл Ұйым, болашақта еуроатлантикалық және азиялық таралымды бекітетін ең басты түйін болмақ.

Қазақстан Республикасы өзін егеменді мемлекет деп жарияланған уақыттан бері дүние жүзі елдерін ядролық қарудан бас тартуға шақыруда. Қазақстан тарапы 2011 жылы Нью-Йоркте өткен БҰҰ Бас Ассамблеясында әлем жұртшылығының назарын адамзат өміріне төніп тұрған қатерлі қауіптен сақтануға аударды. Сондықтан да ядролық қарулары бар мемлекеттердің осындай жойқын күштен бас тартып оны пайдаланбау және ол арқылы қоқан-лоқы көрсетпеу жөнінде Конвенция қабылдауды ұсынды.

Тәуелсіздік жылдарындағы Қазақ дипломатиясының қол жеткен ірі жетістіктерінің бірі – Еліміз Біріккен Ұлттар Ұйымы Қауіпсіздік Кеңесінің 2017-2018 жылдардағы тұрақты емес мүшелері құрамына енуі және оған төрағалық етуі болды. Бұл тек біздің мемлекетіміздің ғана емес, сондай-ақ, бұған дейін ешқашан халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікке жауап беретін органда өкілеттілік етпеген бүкіл Орталық Азия өңірінің де табысы болды.

БҰҰ – ның Жарғысына сәйкес, осы ұйымға мүше 193 мемлекеттің Қауіпсіздік Кеңесіне тұрақты емес мүше елдері атынан жарты жылға төрағалық ету құқығы бар. Күллі әлемді өз назарына аударатын осындай лауазымға Қазақстанның қол жеткізуі оның БҰҰ-на мүше болған жылдардан бастап дәйекті де саликалы жүргізген сыртқы саястының нәтижесі деп түсінген абзал.

Қазақстан БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің төрағасы ретінде БҰҰ Хатшылығының көмегімен Қауіпсіздік Кеңесінің үздіксіз күнделікті жұмысын қамтамасыз етті және мандатқа сәйкес жүктелген функцияларды орындады. Қазақстанның төрағалығы барысында консультациялар, брифингтер және пікірталастар форматында 30-ға жуық отырыс өткізілді. 2018 жылғы 18 қаңтарда Елбасымыздың төрағалық етуімен өткен «Жаппай қырып-жою қаруын таратпау: сенім шаралары» тақырыбындағы жоғары деңгейдегі тақырыптық брифинг Қазақстанның БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінде төрағалық етуінің басты іс-шарасы болды. Отырыс сенімді нығайту шаралары, сондай-ақ превентивті дипломатия құралдарын нығайту әлемдік державалар арасындағы саяси конъюнктура нәтижесінде уақытылы шешілмейтін көптеген маңызды мәселелер бойынша прогреске қол жеткізудің негізі бола алатындығын көрсетті[11].

Төрағалық ету мерзімінде Қазақстан өзіне бауырлас мемлекет – Ауғаныстанның әлауатына баса назар аударды. Қазақ дипломаттарының бастауымен Ауған жеріне келген өзге елдердің дипломаттары, бұл игі бастаманы қолдайтындарын және де бұдан былай осы елдің бейбіт өмірге оралуына бар күш-жігерлерін жұмсайтындықтарын білдірді.

Тұңғыш рет елімізді әлемге танытқан Азия континентіндегі Өзара іс-қимыл және сенім шаралары жөніндегі Кеңес (АӨСШК –СВМДА) құру бастамасы еді. Кеңесті шақыру жөніндегі идеяны Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев 1992 жылғы қазанда өткен БҰҰ Бас Ассамблеясының 47 – сессиясында ұсынған болатын. Елбасы бұл бастаманың негізгі мәні әлемнің өзге өңірлеріне қарағанда әлі тиісті тетігі қалыптасып болмаған Азия құрылығында қауіпсіздікті қамтамасыз етудің ықпалды әрі әмбебап құрылымын қайта құруға деген ұмтылыс екенін атап көрсетті. Міне, содан бері 29 жыл өтті. Кеңес Жарғысына сәйкес, мүше елдердің бұл форумға басшылық етуі, кесте бойынша өзгеріп отырады. Мұндай маңызды бастаманы мақаламның соңына қалдыруымның өзіндік себебі бар. Бастапқы жылдары Кеңеске сәтті басшылық еткен Қазақстанға - 2020-2022 жылдары төрағалық ету мәртебесі қайтіп оралды. Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К. Тоқаев Кеңес жұмысына ерекше назар аударуда. Қасым-Жомарт Кемелұлының тапсырмасымен Сыртқы істер министрлігі жанынан арнайы Хатшылық құрылды. 2022 жылы форумның құрылғанына 30 жыл толмақ. Қазіргі таңда Кеңеске мүше елдер саны 26-ға жетті. Қазақстан тарапы төрағалығы барысында АӨСШК –нің аты Азиядағы қауіпсіздік және даму ұйымы деп өзгеріп, (АҚДҰ) оған толыққанды ұйым статусын беруді ұсынбақ. Сарапшылардың пайымдауынша, бұл қадам Кеңестің тек қана атын жаңартып қоймай, оның мәртебесін де биіктетеді.

Әлемдік қауымдастық елдерімен орнатылған тиімді қарым-қатынастардың нәтижесінде Қазақстан Республикасының елшіліктері мен консулдық мекемелері сыртқы саяси басымдылық елдерінде ашылуда. Олардың саны – 70-тен асты. Қазіргі таңда Қазақстан Республикасының тәуелсіздігін мойындаған дүниежүзінің 170-тен астам елдерімен жан-жақты пәрменді қарым-қатынастар орнауда.

Қорыта келе айтарым – егер кейбір елдердің Сыртқы істер мекемелері жоғарыда баяндалған халықаралық шараларды іске асыруға бір ғасырдай уақытын сарп етсе, ал, біздің қазақ дипломатиясының дарынды да талантты дипломаттарының мұндай мағыналы да мазмұнды, абыройлы істерді 30 жыл аралығында ойдағыдай орындауы – қуаныш пен мақтаныш, зор жеміс пен толағай табыс нәтижесі. Бұл – келер ұрпақты сәулелі болашаққа жетелейтін ашық та айқын жол болмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Токаев К.К. *Под стягом независимости. Очерки о внешней политике Казахстана.* Алматы: Білім, 1997. 73бс.

2. Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрлігі туралы ережені бекіту туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 1992 жылғы 2 шілдедегі № 831 Жарлығы (күші жойылды)

3. Сыртқы саясат тұжырымдамасы қазіргі заманғы жағдайларға бейімделуді талап етеді // *Казахстанская правда*, 21 ақпан 2001 ж.; сондай-ақ сыртқы саясат тұжырымдамасы. 2001 ж. 15 наурыз // *Kazakhstan today*. 16 наурыз 2001 ж.

4. Отанымызда тұрып жатқан азаматтардың конституциялық құқығын сақтау – тәуелсіз мемлекетіміздің ең басты мақсаты екендігін естен шығармау қажеттілігіне тұңғыш Президент Н. Назарбаев үнемі назар аударып отырды.

5. *Protocol to the Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Reduction and Limitation of Strategic Offensive Arms*

6. БҰҰ 46-шы сессиясының (46/224) "Қазақстан Республикасының Біріккен Ұлттар ұйымына мүшелігіне қабылдау" қарарлары"

7. Алматы декларациясы (Алматы, 21 желтоқсан 1991 ж.) <https://cis.minsk.by/page/178/alma-atinskaa-deklaracia-g-alma-ata-21-dekabra-1991-goda>

8. "Қ.Тоқаевты Қазақстан Республикасының Сыртқы істер министрі қызметіне тағайындауға келісім беру туралы" Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесінің 1994 жылғы 12 қазандағы қаулысы і. қазіргі қазақ дипломатиясы мектебінің негізін қалаушы ретінде білді.

9. <https://news.un.org/ru/story/2011/03/1179861> БҰҰ Бас хатшысының орынбасары, БҰҰ-ның Женевадағы Еуропалық бөлімшесінің басшысы (03.2011-10.2013)

10. Декларация "О безъядерном мире" Астана, 12 октября 2011. <http://www.pircenter.org/media/content/files/11/13668674740.pdf>

11. Кезеңдегі қауіпсіздік кеңесінің жұмысы туралы есеп оған Қазақстанның төрағалық етуі (қаңтар 2018 жылғы) <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/S/2018/575>

УДК 32:001.83(100)

ВАК 23.00.01

А. У. Исаева¹

к.и.н., и.о. доцента кафедры международных отношений,
Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева,
г. Нур-Султан, Республика Казахстан
ainurissayeva79@mail.ru

КАЗАХСТАНСКО-ИТАЛЬЯНСКОЕ МЕЖВУЗОВСКОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ

Аннотация

Статья посвящена двусторонним контактам Казахстана и Италии в области образования и науки. Автор рассматривает взаимодействие между учебными заведениями Казахстана и Италии в качестве важного элемента двустороннего культурно-гуманитарного сотрудничества

Ключевые слова: двустороннее культурное и гуманитарное сотрудничество, международное сотрудничество, Казахстанско-итальянское сотрудничество, высшее образование, обучение итальянскому языку.

А. У. Исаева¹

*Тарих ғылымдарының кандидаты, Халықаралық қатынастар
кафедрасының доцент міндетін атқарушы,
Гумилева Л.Н. атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Нұр-Сұлтан, Қазақстан Республикасы
ainurissayeva79@mail.ru*

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ-ИТАЛЬЯНДЫҚ ЖОО АРАЛЫҚ ӨЗАРА ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ

Аңдатпа

Мақала Қазақстан мен Италия арасындағы білім және ғылым саласындағы екіжақты байланыстарға арналған. Автор Қазақстан мен Италияның білім беру мекемелері арасындағы өзара іс-қимылдың маңызды элементі ретінде қарастыруда.

Түйінді сөздер: екіжақты мәдени-гуманитарлық ынтымақтастық, халықаралық ынтымақтастық, Қазақстан-итальян ынтымақтастығы, жоғары білім, итальян тілін оқыту.

A. U. Isaeva¹

*Candidate of Historical Sciences, Acting Associate Professor of the Department of International Relations,
L. N. Gumilyov Eurasian National University,
Nur-Sultan, Republic of Kazakhstan ainurissayeva79@mail.ru*

KAZAKH-ITALIAN INTERUNIVERSITY COOPERATION INTERACTION

Abstract

The article is devoted to bilateral contacts between Kazakhstan and Italy in the field of education and science. The author considers the interaction between educational institutions of Kazakhstan and Italy as an important element of bilateral cultural and humanitarian cooperation.

Keywords: bilateral cultural and humanitarian cooperation, international cooperation, Kazakhstan-Italian cooperation, higher education, Italian language training.

С обретением независимости и выходом на мировую арену в качестве суверенного государства Казахстан осуществляет свою внешнюю политику. С начала 90-х годов Республика Казахстан получила возможность выбора собственного пути развития и стала самостоятельным субъектом международных отношений и объектом мировой политики. Республика Казахстан втягивается в изменившуюся систему международных отношений, становится членом мирового сообщества и стремится играть самостоятельную роль в мировой политике, что обусловило необходимость определения ее внешнеполитического курса. С самого начала внешняя политика Республики Казахстан была направлена на установление равноправных и взаимовыгодных отношений со всеми государствами мира. Одним из таких приоритетов является сотрудничество с Европейским союзом, и в частности, с Италией, которое определяется ролью и местом этих стран в мировой политике, экономике, культуре.

За 29 лет, казахстанско-итальянских дипломатических отношений, создана широкая договорно-правовая база для успешного развития двусторонних отношений в политической, экономической и культурной областях. Италия и Казахстан заключили целый ряд соглашений, которые закрепили дружественный характер казахстанско-итальянских связей, заложили прочный фундамент для их всестороннего развития.

С момента установления дипломатических отношений наиболее динамично развивается двустороннее сотрудничество в культурно-гуманитарной сфере. В Казахстане и Италии на взаимной основе регулярно проводятся выставки, концерты мастеров искусств, международные научные конференции и симпозиумы с участием представителей интеллигенции и общественности двух стран. Важной составной частью культурного-гуманитарного сотрудничества, при этом, является взаимодействие в области науки и образования, в частности межвузовские контакты.

Итальянская культурная дипломатия в Казахстане, прежде всего осуществляется через культурные и образовательные программы. Основные функции по реализации таких программ осуществляются Посольством Италии в Казахстане.

К примеру, Посольство Италии в Республике Казахстан содействует распространению итальянского языка и культуры, чему, кроме прочего, оказывают неоценимую поддержку, как на уровне университета, так и в учебных учреждениях частного характера некоторые наши соотечественники, занимающиеся преподавательской деятельностью, и местные преподаватели, которым часто помогают и их лучшие студенты. Благодаря проводимой ими работе итальянский язык преподают во многих главных городах Казахстана (Нур-Султан, Алматы, Аксай, Атырау и Караганда). [1].

В настоящее время курсы итальянского языка в г. Нур-Султан проводятся в Евразийском Национальном Университете им. Л.Н. Гумилева, в Казахском Национальном Университете искусств, в Казахском Государственном Юридическом Университете, в Медицинском Университете Астаны, в Казахском Университете технологии и бизнеса; в Алматы – в Казахском Университете международных отношений и мировых языков им. Абылай хана, в Казахском Национальном Университете им. Аль-Фараби, в Казахской Национальной Академии искусств им. Т. Жургенова; в Атырау – в Университете нефти и газа.

Следует отметить открытие в Казахском Национальном университете им. Аль-Фараби учебного центра романских языков (на данный момент предлагаются итальянский и испанский) в то время, как Секция итальянской литературы была открыта в конце 2017 года в Национальной Библиотеке г. Астана, благодаря передаче в дар литературных текстов со стороны Министерства иностранных дел Италии. В 2015 году было подписано Соглашение о сотрудничестве между Казахским Национальным Университетом им. Аль-Фараби и Римским Университетом Ла Сапиенца, в рамках которого ведется активная работа по программам обмена студентами. [2] Кроме того, соглашение с Казахским Национальным университетом им. Аль-Фараби предусматривает открытие в Университете Ка Фоскари г. Венеция (Италия) центра казахского языка и культуры.

В январе 2018 года впервые в истории в Казахстане начато преподавание итальянского языка в школе – в государственном художественном лицее №199 г. Алматы.

Кроме того, Министерство иностранных дел Италии, по запросу местных учреждений и при рекомендации со стороны Посольства ежегодно предоставляет взносы для поддержки кафедр итальянского языка при университетах.

В рамки деятельности по поддержке продвижения итальянского языка входят также стипендии, предоставляемые Министерством иностранных дел Италии для посещения языковых курсов. На 2017–18 учебный год было присуждено 27 месячных расчетов стипендий казахстанским студентам. Наконец, в 2017 году был выделен министерский финансовый взнос для целей публикации на казахском языке «Книги о разнообразии мира» Марко Поло.

Преподавание итальянского языка проводится, помимо прочего, не только в рамках университета, но и посредством деятельности в г. Алматы местного Комитета “Данте Алигьери” / Центра по изучению итальянского языка, и существуют также некоторые частные образовательные учреждения как в столице, так и в Алматы. [3]

Основные инициативы Посольства в поддержку преподавательской деятельности заключаются в ежегодном присуждении стипендий для обучения в Италии, которые предоставляются Министерством иностранных дел Италии (МИД) студентам из Казахстана.

Выделение стипендий, которое началось в 1998–1999 учебном году, продолжается и по сей день, и в 2019–2020 году их получили 47 казахстанских студентов. Более того, с целью содействия распространению итальянского языка и культуры в Казахстане Посольство запросило МИД Италии отправить дидактический материал двум важным учебным заведениям, где итальянский преподают уже в течение нескольких лет, а именно; Евразийскому Национальному Университету им. Л.Н. Гумилева в Астане и Казахскому Университету Международных Отношений и Мировых языков им. Абылай хана в Алматы.

В связи с запросом Посольства оба университета, начиная с 2003 г., получили значительные партии дидактических пособий отличного качества, включающие справочники и словари итальянского языка, а также литературные произведения как в книжном, так и электронном формате (CD-ROM). В качестве признания работы, проводимой в пользу нашего языка, Казахский Университет Международных Отношений и Мировых Языков им. Абылай хана в Алматы получал с 2004–2014 учебного года ежегодную денежную премию в размере

8 000 евро, которая выделяется МИДом Италии по просьбе Посольства и имеет целью финансовую поддержку кафедры итальянского языка, открытой при Университете им. Абылай хана в 2001–2002 учебном году. И, наконец, в январе 2006 г. МИД Италии предоставил Евразийскому Национальному Университету им. Л.Н. Гумилева в Астане преподавателя итальянского языка, чтобы, помимо прочего, придать особое значение присутствию итальянцев в новой столице Казахстана, куда переехало Посольство Италии в апреле 2005 г. [1].

В целях содействия изучению и распространению своего языка и культуры, Италия предоставляет иностранным гражданам (студенты и аспиранты) стипендии для прохождения обучения и проведения исследований в государственных учреждениях, среди которых университеты, академии, консерватории, институты реставрации, Национальная школа кинематографии, научно-исследовательские центры и лаборатории, библиотеки, архивы и музеи.

Стипендии присуждаются в следующих областях: лингвистика, литература, изящные искусства, естественные науки, реставрация. Кандидаты должны: иметь аттестат о полном среднем образовании; хорошо говорить на итальянском языке (за исключением кандидатов, подающих заявку на программу изучения итальянского языка); быть не моложе 18 и не старше 35 лет (за исключением преподавателей итальянского языка). Некоторые итальянские университеты и летние школы предлагают стипендии (на период июль–сентябрь) для желающих совершенствовать итальянский язык (за исключением студентов, имеющих начальный языковой уровень). За дополнительной информацией можно обращаться в Посольство Италии в Казахстане.

Стипендии выделяются Министерством иностранных дел на основании соглашений и договоренностей, достигнутых Италией с другими странами. Посольство Италии в Казахстане координирует вопрос о получении стипендий. Обычно Посольство публикует на своем сайте информацию о новых предложениях по стипендиям (с указанием необходимых требований и документов для осуществления запроса на стипендию), а также принимают заявления от заинтересованных кандидатов.

В 2019 году в Евразийском Национальном Университете им. Л.Н. Гумилева открылся итальянский центр Энрико Маттеи. Здесь все желающие смогут изучать язык, на котором творили Петрарка и Данте, для них открылись специальные курсы. Соответствующий Меморандум подписали представители вуза, посольства Италии в Казахстане и итальянской энергетической компании. В качестве руководителя Центра был привлечен итальянский специалист. Помимо языковых курсов, здесь проводятся и другие совместные мероприятия.

В центре открыта регистрация на бесплатные курсы итальянского языка по подготовке к международной сертификации знаний итальянского языка. Этот центр оснащен необходимой литературой, техникой и наши студенты получают прекрасную возможность заниматься итальянским языком в своем центре. Правительство Италии, посольство Италии очень хорошо нас поддерживают в изучении итальянской культуры, наши студенты получают гранты, выезжают в Италию на курсы итальянского языка. Стоит отметить, что здесь будут проходить не только языковые курсы. Посетители центра смогут узнать больше об итальянском кино, науке, моде и искусстве.[4].

В 2019 году подписано Соглашение между государственным университетом г. Салерно и Евразийским Национальным Университетом им. Л.Н. Гумилева по программам обмена студентами и профессорско-преподавательским составом.[5].

Продолжается сотрудничество между университетом Феррары и Университетом «Кимэп», Болонским Университетом и Казахстанским Университетом Международного Бизнеса.

В рамках международной программы академической мобильности Казахская Национальная Академия Искусств им. Т.Жургенова развивает партнерство с Национальной Академией Драматического Искусства им. Сильвио Д'Амико г. Рим и Академией Изящных Искусств г. Флоренция.

Компания Эни и Корпоративный Университет Эни сотрудничают с КАЗГЮУ им. М.С. Нарикбаева с целью укрепления и совершенствования знаний и навыков будущих казахстанских специалистов в области экологического права и законодательства по охране окружающей среды. В течение 2019 года компания Эни знакомилась с деятельностью Университета и обсуждала формат будущего сотрудничества. 10 января 2020 года представители компании Эни приняли участие в работе заседания Академического и исследовательского совета Университета, на котором обсуждался формат совместного образовательного проекта. Стороны предусмотрели учреждение магистерской программы в области экологического права и законодательства по охране окружающей среды на 2020/21 академический год. А 6 августа 2020 года Пен С.Г., Провост Университета КАЗГЮУ им. М.С. Нарикбаева, подписал трёхстороннее соглашение о сотрудничестве с филиалом компании Эни – «Аджип Каспиан Си Б.В.» и Корпоративным Университетом Эни в области экологического права.

Следует отметить, что важность экологического образования была подчеркнута Касым-Жомартом Токаевым. Президент РК отметил, что Казахстану необходимо заниматься проблемами экологии, которые становятся все более актуальными с общественной точки зрения. В казахстанских школах должен появиться новый предмет – экологическое образование, так как нужно «заниматься проблемами экологии». Об этом Касым-Жомарт Токаев сказал 10 июля 2020 г. во время своего выступления на расширенном заседании Правительства РК. Таким образом, эта программа является беспроигрышной для всех сторон, поскольку она поможет вырастить новое поколение юристов-экологов для энергетического сектора, а для специалистов государственных органов даст бесценные знания о международной практике. Данное соглашение и появление новой магистерской программы в сфере экологического права станет еще одним шагом для укрепления казахстанско-итальянских культурных и образовательных отношений и усилит позиции Университета в части предоставления студентам качественного и востребованного образования, а также сотрудничества с иностранными вузами в области науки и образования. [6]

В мае 2020 года Актюбинским Региональным Государственным Университетом им. К.Жубанова и ведущим Итальянским Университетом Линк Кампус было подписано Соглашение о сотрудничестве в сфере образования и науки. Соглашение открывает возможность для реализации совместных международных образовательных проектов и осуществления продвинутых научных исследований, генерирования новых образовательно-когнитивных технологий, соответствующих потребностям современного

постиндустриального информационного общества. Активное сотрудничество со многими крупными вузами АрГУ им. К.Жубанова ведет еще с 2018 года. С целью изучения опыта итальянских университетов в области модернизации высшего образования, организации учебной и исследовательской деятельности в 2019 году в рамках программы Эразмус+ руководством АрГУ им. К.Жубанова был нанесен визит во многие вузы Италии (Университет Генуи, Римский университет (III Roma Tre), международный Телематический университет UNINETTUNO, Университет Милана). В ходе визита были обсуждены вопросы совместного участия в грантовых проектах и подписаны соглашения о развитии перспективных направлений сотрудничества между вузами.

Первые шаги в реализации приоритетных задач соглашения были сделаны в рамках программы «Привлечение зарубежных ученых». Профессор Университета Линк Кампус Алессандро Фигус прочитал цикл лекций на английском языке для студентов исторического и филологического факультетов АрГУ им. К.Жубанова, осветив проблемы власти, идеологии, взаимосвязи политической жизни с социокультурными ценностями и традициями, а также тенденции и закономерности исторического развития политико-правовой мысли.

Для профессорско-преподавательского состава и руководителей структурных подразделений университета профессор Алессандро Фигус провел семинар «Развитие стратегических направлений интернационализации вуза». На семинаре обсуждались проблемы участия Казахстана в Европейском пространстве высшего образования и внедрения принципов Болонского процесса. Были затронуты также вопросы использования кредитной технологии обучения, оценки высшего образования на базе европейских стандартов и создания единого европейского исследовательского пространства.[7]

Безусловно, подписанное соглашение о сотрудничестве между Актюбинским Региональным Государственным Университетом им. К.Жубанова и Университетом Линк Кампус будет способствовать развитию казахстанско-итальянских международных отношений в области образования и науки.

Культура в двусторонних отношениях выступает тем связующим звеном, которое сближает народы. Дружественные отношения между Казахстаном и Италией, между народами наших стран являются фундаментом, на котором строятся и взаимовыгодные экономические контакты, и отвечающее интересам двух государств политическое взаимодействие, и обогащающие обе нации культурные обмены.

Такого рода положение достигнуто, в первую очередь, благодаря регулярным встречам и усилиям двух глав государств, которые в свою очередь наладили высокий уровень политического диалога, основанный на взаимопонимании, доверии, уважении и учете интересов друг друга. Несомненно, что контакты на высшем уровне создают прочную основу для дальнейшего углубления взаимовыгодных отношений по всем направлениям. В то же время межвузовские контакты, являясь важной составной частью культурного-гуманитарного сотрудничества, взаимодействия в области науки и образования, вносят свой огромный вклад в динамичное развитие и стабильность двустороннего сотрудничества между Казахстаном и Италией.

Список использованной литературы

1. *Культурное сотрудничество* // <http://www.ambastana.esteri.it>. [Электронный ресурс] (дата обращения 20.02.21)
2. *Сотрудничество между КАЗНУ им. аль-Фараби и La Sapienza Universita Di Roma* // <https://www.kaznu.kz/>
3. *Итальянский центр открылся в Нур-Султане* // <https://old.qazaqtv.com/> [Электронный ресурс] (дата обращения 18.02.21)
4. *Меморандум о сотрудничестве* // <https://www.eni.kz> [Электронный ресурс] (дата обращения 15.02.21)

5. Культурно-гуманитарное сотрудничество // <https://www.gov.kz>
6. Университет КАЗГЮУ им. М.С.Нарикбаева и энергетическая компания Эни учредили магистерскую программу в области экологического права // <https://kazguu.kz/ru>
7. Международное сотрудничество Университета Жубанова с Вузами Италии // <https://news-ru.arsu.kz/?p=14759>

УДК 334
МРНТИ 06.51

A. Narekesh¹, A.M. Azmukhanova¹
¹L.N. Gumilyov Eurasian National University,
Nur-Sultan, Kazakhstan

INCREASING THE EFFECTIVENESS OF THE “KHORGOS” INTERNATIONAL BOUNDARY COOPERATION CENTER IN THE DEVELOPMENT OF KAZAKHSTANI-CHINESE RELATIONS

Abstract

This article is devoted to the historical research of the role of “Khorgos” International Boundary Cooperation Center in the development of trade, economic and customs relations between the Republic of Kazakhstan and the People's Republic of China as well as its development process. The political events in trade and economic relations between Kazakhstan and China, the establishment and current status of “Khorgos” ICBC are described in detail and objectively. The purpose of the article is to provide approaches that will increase the efficiency of the center in the future through a comprehensive analysis of the development of the “Khorgos” ICBC. As results, recommendations for its further development were made.

Keywords: “Khorgos” ICBC, “Khorgos-Eastern Gate”, Free Economic Zone, transport infrastructure, boundary trade.

А.Нарекеш¹, А.М. Азмуханова¹
¹Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Нұр-Сұлтан, Қазақстан

«ХОРГОС» ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ШЕКАРА ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ ОРТАЛЫҒЫНЫҢ ҚАЗАҚСТАН-ҚЫТАЙ ҚАРЫМ-КАТЫНАСЫН ДАМУДА ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ

Аңдатпа

Бұл мақала «Қорғас» халықаралық шекара маңы ынтымақтастығы орталығының Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасы арасындағы сауда-экономикалық және кедендік қатынастарды дамытудағы рөлі және оның даму процесі туралы тарихи зерттеуге арналған. Қазақстан мен Қытай арасындағы сауда-экономикалық қатынастардағы саяси оқиғалар, «Қорғас» ШЫХО-ның құрылуы мен қазіргі жағдайы толық және объективті сипатталған. Мақаланың мақсаты - «Қорғас» ШЫХО дамуын жан-жақты талдау арқылы орталықтың тиімділігін арттыратын тәсілдерді ұсыну. Мақала нәтижесі ретінде орталықты одан әрі дамыту бойынша ұсыныстар жасалды.

Түйін сөздер: «Қорғас» ШЫХО, «Қорғас-Шығыс қақпасы», еркін экономикалық аймақ, көлік инфрақұрылымы, шекаралық сауда.

А. Нарекеш, А.М. Азмуханова¹

¹Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева,
Нур-Султан, Казахстан

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ МЕЖДУНАРОДНОГО ЦЕНТРА ПРИГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА «ХОРГОС» В РАЗВИТИИ КАЗАХСТАНСКО-КИТАЙСКИХ ОТНОШЕНИЙ

Аннотация

Статья посвящена историческому исследованию роли Международного центра приграничного сотрудничества «Хоргос» в развитии торгово-экономических и таможенных отношений между Республикой Казахстан и Китайской Народной Республикой, а также процесса их развития. Подробно и объективно описаны политические события в торгово-экономических отношениях между Казахстаном и Китаем, создание и нынешний статус МЦПС «Хоргос». Цель статьи - представить подходы, которые повысят эффективность работы центра в будущем за счет комплексного анализа развития МЦПС «Хоргос». По результатам были даны рекомендации по его дальнейшему развитию.

Ключевые слова: МЦПС «Хоргос», «Хоргос-Восточные ворота», свободная экономическая зона, транспортная инфраструктура, приграничная торговля.

Introduction. Enhancement of large-scale and mutually beneficial trade and economic cooperation with the People's Republic of China is one of the main directions of the overall strategy for the development of foreign economic relations of the Republic of Kazakhstan. In this regard, the concept of further development of the “Khorgos” International Center for Boundary Cooperation (ICBC) provides for the establishment and solution of its main goals and objectives as a basic element of the international transcontinental corridor [1; p. 76].

Bilateral relations between Kazakhstan and China, which began with diplomatic relations on January 3, 1992, have risen to the level of strategic partnership. The development of bilateral relations is very important for both neighboring countries that share a common border of more than 1,700 km. The combination of Kazakhstan's “Nurly Zhol” program with China's “Belt and Road Initiative” gives a new impetus to relations between them.

The “Khorgos” ICBC is the important gateway to the western part of China. It combines trade, tourism, imports, exports, and transit of goods in general. It carries out economic and cultural exchanges between Kazakhstan, China, and Central Asia. The Khorgos region, that created on the basis of “two markets and two resources”, is one of the reasons for the rapid development of foreign trade. First, the Khorgos in the center of the Eurasian continent is the first boundary trade zone between China and its neighboring countries. Today it has become one of the largest projects of the Chinese Government for the development of its western territories.

The purpose of the article is to provide approaches that will increase the efficiency of the center in the future through a comprehensive analysis of the development of the “Khorgos” ICBC. There are following **tasks**:

1. Analysis of the current state of work of the “Khorgos” ICBC.
2. Identification of factors influencing the development of “Khorgos” ICBC and issues of boundary trade.
3. Development of specific practical recommendations aimed at improving the efficiency of “Khorgos” ICBC.

The methodological basis consists of the following general theoretical principles of historical science: historical knowledge in finding and describing the necessary information; historical objectivity, accuracy in the study of different situations; versatility in cognition.

The novelty of the research. The customs, legal, trade and economic relations of Kazakhstan and China were historically analyzed based on published data and research. At the time of analyzing of the current state of “Korgos” ICBC, recommendations for its further development were made.

Research methods. Theoretical (historical, comparative, inductive-deductive analysis) and practical methods, methods of statistical calculations are used in the implementation of the research.

1. Establishment of the “Korgos-Eastern Gate” free economic zone. The idea of creating a free economic zone in Korgos was proposed in 1992 by the Yat Chau Co. Ltd Hong Kong company. It offered to invest 150 million yuan (about \$23.5 million) to build a 2.6-square-kilometer international free trade city near the Korgos border crossing between China and Kazakhstan. According to the project, in order to open a trade zone, each party had to allocate 130 hectares of border land for a period of 99 years. The project was approved by the Xinjiang Uyghur Autonomous Region (XUAR) in February 1994, but was soon terminated. Later, during a visit to Kazakhstan in June 2003, Chinese President Hu Jintao reached an agreement with President N. Nazarbayev on the establishment of an international free trade zone on the border between the two countries. The Governments of China and Kazakhstan signed the “China-Kazakhstan initial agreement on the establishment of “Korgos” ICBC” on September 24, 2004 and the “China-Kazakhstan Agreement on Management of “Korgos” ICBC on July 4, 2005 [1].

The “Korgos” Free Economic Zone (FEZ) is located on a total area of 5.28 square km, covering 3.43 square km on the Chinese side and 1.85 square km on the Kazakhstani side. In this case, the article of the agreement stipulates that citizens of Kazakhstan and China, as well as citizens of other countries legally residing in the territory of these countries can enter and leave without a visa for up to 30 days. “Korgos-Eastern Gate” is the most attractive and successful FEZ operating in the territory of neighboring countries. This was achieved due to a number of factors.

First is strategic location. Located in the very center of the Great Silk Road, it plays a key role in the implementation of the “Nurly Zhol” new economic policy and the plan of cooperation between the Governments of Kazakhstan and China to build the “Silk Road Economic Belt”. Today, the route from East to West via Korgos is the shortest and fastest, goods from China to Europe and opposite way on the New Silk Road are delivered within 15 days.

The second factor is multimodality. In addition to the delivery of goods to the Korgos by rail lines, FEZ participants use the “Western Europe - Western China” highway, which passes through the FEZ. For example, cargo is delivered to the FEZ territory by rail and reloaded on trucks, then is sent to its destination.

The third factor is the preferences and benefits provided by the state to the participants of the FEZ. In particular, exemption from land, property and corporate income taxes; free lease of land plots for FEZ participants until 2035; exemption from value added tax on the sale of consumer goods among the participants of the FEZ; exemption from customs duties. At the same time, in the case of signing a special investment agreement, imported raw materials in the finished product are also exempt from customs duties.

Since the launch in April 2012, the “Korgos” FEZ, officially called the Korgos International Center for Boundary Cooperation, is continueing to play an important role in the development of China's bilateral economic and trade relations with Kazakhstan, as well as relations with all Eurasian countries. With the advent of the “Belt and Road” strategy, which Beijing attaches great importance to, the “Korgos” FEZ became increasingly important for trade routes from China through the Korgos to Kazakhstan via Central Asia, Russia, and Europe.

“Korgos” ICBC is a complex that built and designed on the basis of an independent investment project in accordance with the intergovernmental agreement on the establishment of a joint Kazakhstani-Chinese ICBC. It is a network of trade and exhibition complexes with appropriate logistics, social, administrative, and business infrastructure, as well as a special legal regime for boundary trade and business cooperation with China and other countries. The total cost of the project is 522,716.853 million tenge (Table 1). Under this project, the Kazakhstan’s side plans to develop 319 hectares of land along the border to accommodate the “Korgos” ICBC [2].

Table 1. The total cost of the “Khorgos-Eastern Gate” FEZ project

Name of expenses	The cost of the project		
	mln. tenge (KZT)	mln. US dollars (USD)	(%)
The total cost of the project	522 716,853	4 302,196	100,0 %
<i>including:</i>			
the expense of the republican budget	108 387,823	892,081	20,7%
the expense of private investment	414 329,030	3 410,115	79,3%

“Khorgos - Eastern Gate” FEZ was established to:

- accelerate the socio-economic development of the region through the direct implementation of the project.
- develop new types of high-quality, competitive products in the world market, including high-tech and export-oriented industries, by using the logistics advantages of the Khorgos complex.
- attract domestic and foreign investment by improving the legal framework of market relations, management between businesses and the public.
- introduce modern methods of business.
- improve the living standards of the regional population.

Since the start of construction of infrastructure facilities in the “Khorgos” FEZ in 2007, the Chinese side has invested a total of 23.45 billion yuan (about \$3.7 billion) on the basis of 26 major projects. The negative impact of the global economic crisis of 2008 on the Chinese economy and the large-scale ethnic conflict in Urumqi on July 5, 2009 are damaged the XUAR economy, prompting the Chinese government to attach even greater importance to the “Khorgos” FEZ.

Beijing decided to establish the “Khorgos” Economic Development Zone on September 30, 2011. It established to support the Khorgos FEZ, and covers an area of about 73 km², including about 30 km² of Khorgos Industrial Park, about 35 km² of Kulja Industrial Park and 8 km² of Shyndykozy Industrial Park. It aims to increase the potential of the Khorgos FEZ and ensure the uninterrupted supply of Chinese goods to Kazakhstan, Central Asia and Eurasia, as well as the economic development, security and stability of the XUAR based on foreign trade [3].

The Government of Kazakhstan has invested 65 billion tenge (about \$200 million) in the development of infrastructure facilities of the “Khorgos” FEZ on the Kazakhstan’s side. On November 25, 2011, Kazakhstan decided to establish a logistics center at the Khorgos-Eastern Gate under the “Khorgos” FEZ. In 2016, it is reported that Nurkent city will be built in Khorgos with an area of 300 hectares [4; p. 98].

Within the framework of bilateral cooperation between Kazakhstan and China, transport routes passing through “Khorgos” ICBC and passing through Kazakhstan to Europe are being strengthened. The Chinese section of the Western Europe-Western China highway has been fully commissioned, and the construction of 2,639 km of roads in Kazakhstan has been completed. In 2014, Qazaqstan Temir Zholy (Kazakhstan Railways) Company launched the Zhetygen-Khorgos and Zhezkazgan-Beineu railway projects, which provide transportation links from China through the Khorgos border crossing to Aktau port. From 2013 to April 2016, the total volume of transit freight traffic by rail through Khorgos reached 2.584 million tons [5; p. 289]. It is expected to reach 18 million tons in 2020 and 31.5 million tons in 2035. The last time an agreement was signed on March 22, 2017 in Shaueshek, China to start construction of the 265-kilometer Shaueshek-Ayagoz railway line between two countries. In addition, it is planned to connect this railway line to the railway through Kazakhstan to Siberia and Trans-Siberia. This will further increase freight traffic between Kazakhstan and China.

“Khorgos” ICBC is the land port, the main element of which is a multi-terminal for loading goods from a narrow-gauge railway line to a wide line of freight cars, and trucks. It is located within the duty-free zone and has the capacity to serve 5 separate operators on an area of 129.8 hectares, where 6 branches of the railway are laid, including 3 Chinese narrow and 3 Kazakhstan’s wide railway lines. It complies with international standards for land ports in terms of operational procedures, software for workplaces and terminals. The main activity of “Khorgos” ICBC is the development and support of the infrastructure of the Center’s Kazakhstani part, the attraction of potential investors.

It is known that today the products of free economic zones are accessible for Chinese exports. However, the development of these so-called “free economic zones” is not widely known, but the experience of China’s free economic zones is not useless for Kazakhstan.

Historically, free economic zones have been established in many countries before China, but they have not played as important a role in economic modernization as in China. The FEZ of China plays a locomotive role in the development of the country’s economy. Their main purpose is to increase the international competitiveness of national production, open effective ways to attract investment, increase the number and quality of new products through the introduction of new high-tech exports, development of utilities, legal and financial infrastructure.

2. Analysis of factors influencing the development of “Khorgos” ICBC. The key challenges of the 21st century, such as global energy security, depletion of natural resources, the 3rd industrial revolution, growing social instability and new threats to global stability, have set new requirements for socio-economic development, including the country’s transport infrastructure.

An important task of transport and communication infrastructure is to ensure the availability and quality of transport services and the creation of “infrastructure centers” in remote and densely populated areas, as well as to provide the country with the necessary transport links. Without progress in the development of transport infrastructure, it is impossible to successfully address the strategic objectives of sustainable economic growth, security and defense, rational integration into the world economy and to become one of the 30 most competitive countries in the world.

At present, the potential of the country’s international logistics system is not fully used, and the specialization of major international transport corridors is not fully formed. It is necessary to improve the quality of services and transport routes in accordance with international standards, ensuring full transit traffic in all countries. In this regard, Kazakhstan signed a concept for further development of “Khorgos” ICBC. Its objectives are development of boundary trade and economic cooperation, export-oriented industries; solving socio-economic problems of Almaty region, where “Khorgos” ICBC is located.

The concept provides for the solution of the following main tasks:

- development of transport and logistics infrastructure as well as international tourism;
- increase freight traffic through existing transport and transit corridors;
- facilitate the attraction of global brands and transnational corporations in order to promote Kazakhstan’s exports;
- improve the regulatory framework governing boundary trade and cooperation;
- creation of new jobs, as well as conditions for staff development.

The main directions of development of “Khorgos” ICBC:

a) development of transport and logistics infrastructure to organize a unified system of freight transportation in the direction of Europe-CIS-Russia-Kazakhstan-China-Southeast Asia, including coordination of the “Taskala-Ozinki” Center;

b) identification of the mechanism of interaction of “Khorgos” ICBC;

c) development of customs and boundary infrastructure, including increasing the capacity of the “Khorgos” ICBC;

c) introduction of integrated approaches to the maintenance and expansion of import-export and transit cargo flows [6; p. 176].

The choice of the construction site of “Khorgos” ICBC depends on the following factors:

- It is located along the ancient historical Silk Road, which allows China and other countries in Southeast Asia to enter Europe and the Middle East through Kazakhstan and further develop international trade.

- It is also located near the developed infrastructure networks in Western China, including the Urumqi-Lanzhou-Lianyungang main railway line [7].

- It has the prerequisites for the creation and development of free economic zone.

According to some estimates, “Khorgos” ICBC should have brought \$6 billion to Kazakhstan over the next 10 years. It should be noted that this assessment was not far from the truth. In 2008, the volume of freight traffic through the Khorgos reached 550 thousand tons, and the trade increased by 30% to 1.71 billion. dollars [8; p. 7].

On April 18, 2012, the number of visitors for trade to the “Khorgos” ICBC was only 240 thousand, and by August 2016 this figure reached 1,3 million. From April 18, 2012 to August 2016, the total volume of sales at “Khorgos” ICBC reached 884 million dollars [9].

Since the opening of “Khorgos” the volume of cargo flow through the port has increased by 540 thousand tons, the percentage in total transit will increase from 4.9% to 5.1%. In 2015, the transit in Kazakhstan reached 12%, and the transit of European-Chinese freight flows reached 7.2% (Table 2).

Table 2. Freight traffic through the “Khorgos - Eastern Gate” FEZ (2006-2015)

	2006	2009	2015
<i>China-Europe freight traffic volume (million tons).</i>	194,4	258,7	458,3
<i>Transit through Kazakhstan (million tons)</i>		10,53	33,04
<i>Transit cargo through the “Khorgos” (million tons)</i>	0,16	0,54	3,97
<i>Percentage of “Khorgos” (%)</i>	4,9	6,1	12,0

According to the feasibility study, the cost of the project is 382.9 billion tenge: by attracting private investment - 309.1 billion tenge, from the republican budget - 73.8 billion tenge. Until 2009, “Khorgos” ICBC received more than 12 billion tenge from the budget. As for private investment, “Khorgos” ICBC has invested a total of 244.4 million tenge.

The total volume of transit cargo through Khorgos in the first 11 months of 2016 amounted to 23,5 million tons, an increase of 11.87% compared to 11 months of 2015. This corresponds to 59.99% of the total volume of transit cargo passing through the Xinjiang Uyghur Autonomous Region [10; p. 4].

The “Khorgos” FEZ is located 670 km from Urumqi, the center of the XUAR, and 378 km from Almaty. In 2015, the volume of transit traffic in Khorgos reached 25,8 million tons, the increase of 12.6% compared to 2014. This figure corresponds to 62.5% of the total transit traffic of XUAR. In January-November 2016, the volume of transit traffic in Khorgos amounted to 23,9 mln. tons, the increase over the first 11 months of 2015 by 18.87%. It corresponds to 59.99% of the total transit traffic of XUAR. In 2016, the total volume of railway transit cargo transported through Khorgos was registered as 2,6 million tons.

The importance of the Kazakhstani-Chinese railway crossing the Alatau border is also growing. According to Kazakhstan's statistics, in 2016 the volume of cargo transported by rail between Kazakhstan and China amounted to 8.3 million tons. According to Qazaqstan Temir Zholy Company, the volume of this cargo increased by 32.4%, Kazakhstan's exports to China increased by 18.9% to 5.59 million tons, and imports from China increased by 1.5 times to 5.4 million tons in 2017. In the first half of 2017, the income of the center amounted to 998,036 thousand tenge, in 2016 - 348,036 thousand tenge, an increase of 2.8 times. The trade between Kazakhstan and China through the Khorgos has reached \$14 billion since the beginning of the year. This is 21% more than last year. Electronics, textiles, fruits and vegetables are imported from China to Kazakhstan.

Kazakhstan exports natural gas, wool products, soybeans, bran, wheat, and red beans. Logistics transportation from Khorgos to Almaty takes about 4 hours now.

The volume of railway transport through Khorgos has also increased. According to the customs service, there are currently more than 3,700 trains. This is 65% more than a year ago. The volume of exports and imports amounted to 386 thousand tons. Currently, the area for the implementation of investment facilities is 421 hectares, where it is planned to build 79 facilities according to the general plan. Nowadays 134.12 hectares of land have been allocated to investors for the construction of 30 facilities. [11; p. 5].

The number of visitors to “Khorgos” ICBC is growing every year. In 2012 the number of visitors to the “Khorgos” FEZ was 240 thousand people, in 2015 increased 15 times to 3.36 million. The number of visitors to the region in the first 9 months of 2016 amounted to 3.81 million. increased by 44.73% compared to the first 9 months of last year. According to the latest data, the number of visitors to “Khorgos” ICBC for 7 years has reached 24 million. people [12].

Today the number of visitors to the center, including tourists, is 5-6 thousand on weekends and 2-3 thousand on weekdays. Entrepreneurs and tourists can freely cross the border inside the center. Shopping malls on the territory of “Khorgos” ICBC offer more than 10 thousand types of goods from around the world. These include clothing and accessories, footwear, construction materials, furniture, appliances, food and other goods.

To increase the number of visitors to the center and the development of tourism, “Khorgos” ICBC holds many events, exhibitions and fairs annually. For example, every year on the eve of Nauryz in the territory of Kazakhstan is held a Kazakhstani products’ trade fair. The trade tent with the “Made in Kazakhstan” product is in great demand among Chinese tourists, who noted the environmentally friendly production and high quality of Kazakhstan’s products. Entrepreneurs of Almaty City and Almaty region sell milk, flour, confectionery, handicrafts, which are also in great demand in retail outlets.

3. Specific practical recommendations aimed at improving the efficiency of “Khorgos” ICBC. In accordance with the Law of the Republic of Kazakhstan № 274-III “About Free Economic Zones in the Republic of Kazakhstan” of July 6, 2007, the free economic zone is the limited territory of Kazakhstan, which has favorable conditions for priority activities. It was established to develop and support economic sectors, accelerate the development of the region, solve social issues, increase business efficiency, attract investment, technology, and modern management, create highly efficient and competitive industries [13; p. 8].

There are 7 trading houses and hotels in Chinese part. These are the “Yu”, “Golden Port”, “Jun Ke”, “Jun Ke 2”, “Feng Ye” shopping centers. Today, on the Kazakhstan’s side, there are only two shopping malls in the Samruk Center. It sells food and light industry products, mainly from the CIS countries.

The Khorgos should be a full participant in international trade and a transit zone for Kazakhstan. On the one hand, Kazakhstan must ensure the inviolability of its borders and strictly control the movement of the population. On the other hand, it is necessary to develop business in the ICBC. Such a complex mix of interests of the state and business complicates the implementation of the project.

Additional checkpoints have been set up at the special pedestrian crossing of the Khorgos Center, which have been operating since April 2019. They provide surveillance and inspection of individuals and vehicles by the Chinese military. This measure was taken by the authorities of the XUAR to combat religious extremism and terrorism. At the same time, people wearing beards, hijabs, as well as citizens dressed in accordance with Muslim traditions and customs, regardless of national and civil affiliation, are not allowed to enter the Chinese side of the center. These actions will cause difficulties for citizens of Kazakhstan, as well as citizens of other countries coming from Kazakhstan, and the trade between the two countries can decrease.

Kazakhstan must think about its economic security. This is because it is important to have a relationship with a major global trading giant as China. A superficial approach to the problem such

as the creation of logistics centers and the opening of borders prevails. It is fraught with great risks (Table 3).

Table 3. Measures to prevent potential threats to the “Khorgos-Eastern Gate” FEZ

<i>Lack of raw materials for enterprises operating on the territory of “Khorgos-Eastern Gate” FEZ</i>	<i>1) conclusion of memorandums between the Ministry of Industry and Trade of the Republic of Kazakhstan and suppliers of raw materials - residents of the Kazakhstan on the priority of supply of primary raw materials for further processing on mutually beneficial terms for FEZ enterprises; 2) diversification of sources of raw materials, including at the expense of foreign markets; 3) introduction of a centralized system for the supply of raw materials through the transport and logistics center;</i>
<i>Lack of competitiveness of products produced in “Khorgos-Eastern Gate” FEZ to achieve profit in domestic and foreign markets</i>	<i>1) involvement of domestic and foreign scientific -technical developments in the implementation of projects on the “Khorgos-Eastern Gate” FEZ; 2) organization of joint ventures with world-renowned manufacturers;</i>
<i>Lack of promising project proposals</i>	<i>1) conducting a large-scale information campaign to inform potential customers about the opportunities of the “Khorgos-Eastern Gate” FEZ; 2) attracting promising projects of foreign initiators in the “Khorgos-Eastern Gate” FEZ.</i>

Kazakhstan, which has a favorable geographical position on the continent, has all the conditions for the development of transcontinental corridors through its territory.

At the same time taking into account the implementation of the program of development of Chinese western regions, Kazakhstan must ensure that the Khorgos-Eastern Gate maintains its share in the volume of export-import and transit traffic from China.

Weaknesses of “Khorgos” ICBC are:

- raw material orientation of exports;
- narrowness of the domestic market of Kazakhstan;
- weak competitiveness of Kazakhstan's manufacturing industry in the world market;
- significant differences in the customs legislation of China and Kazakhstan;
- insufficient development of customs, boundary and service-trade-production infrastructure of transport corridors;
- import of non-standardized and non-certified products;
- lack of modern service, trade and production infrastructure of transport corridors;
- lack of transport and logistics centers that provide a full range of cargo processing services;
- weak loading capacity of container trains within Kazakhstan, the focus of industry on raw materials and the predominance of non-containerized goods in exports;
- underdevelopment of logistics schemes for the movement of goods through Kazakhstan on transcontinental routes Europe - Asia;
- insufficient development of container traffic on the territory of Kazakhstan, low level of container traffic.

Threats of “Khorgos” ICBC are:

- differences in customs regimes of transit cargo in the countries of the main transcontinental routes of Europe - Kazakhstan - Asia;
- technical and non-tariff barriers in Kazakhstan and transit countries;

- interstate differences in standards and requirements for the organization of container transportation, differences in the width of railways in China, CIS countries and Europe [14; p. 175].

The potential of mutual trade between Kazakhstan and China is high. We believe that it is necessary to supplement the provisions of bilateral trade agreements and treaties to realize this potential. There is no doubt that strengthening intergovernmental ties, ensuring the stability and continuity of foreign trade policy and legislation will stimulate bilateral trade in the long run. In addition, close cooperation between customs agencies and foreign trade organizations, the beginning of joint solutions to problems in a timely manner will increase mutual trust. The application of the terms and conditions of international trade, the increase in the level of financial services and the addition of technology will raise bilateral trade to a new level of quality and increase its efficiency.

“Khorgos” ICBC is attractive for Kazakhstani and foreign tourists. This will affect the popularity of the center and the growing number of people coming from both the Chinese and Kazakhstan sides. Tourists are transported to the Kazakhstan customs post by 25 buses. In addition, about six thousand people visit “Khorgos” ICBC every day. Those who receive the goods must wait outside the car for several hours. To solve these issues, it is necessary to create an electronic system for registering the movement of visitors, import and export of goods from the territory of “Khorgos” ICBC, the construction of a cargo terminal, the restoration of an existing terminal, freight, and passenger services. We think that it is necessary to consider the issue of customs clearance of goods exported from the Center. For example, the goods are delivered to the cargo terminal within 45 minutes on the Chinese side. At this time, the tourist is delivered to the customs by bus or taxi. It is possible to pick up luggage at the checkpoint. On the Kazakhstan’s side, it would be convenient to conduct a separate customs clearance for the population and tourists visiting the center, who receive a large amount of goods.

Thus, considering the above factors, the **following specific recommendations** for improving the efficiency of “Khorgos” ICBC are offered:

1) Improving the regulatory framework of boundary trade and the mechanism of its implementation. Making changes in the process of customs control and customs clearance. People entering this center can be divided into two groups as traders and tourists. Traders buy a lot of goods, and Kazakhstan’s and foreign tourists come to the border to see the sights and get acquainted with the culture of the two countries. Traders create long queues at the customs. Therefore, to facilitate the process of daily entry and exit, it is necessary to register tourists from traders through a separate checkpoint.

2) Improvement of customs and boundary infrastructure. Currently, part of the territory of China is fully operational, and the infrastructure on the Kazakhstan’s side is incomplete. It is necessary to solve the issue of infrastructure in the Center by increasing the number of tourists and the number of outlets for the sale of Kazakhstan’s goods.

3) Development of transport and logistics. As the total distance from the customs to the Center is about 6 km, it is necessary to deliver the visitors urgently. To do this, we need to install electric trains or increase the number of vehicles.

4) Development of accounting and monitoring system. Differences in the volume of trade between the parties, discrepancies between the statistical indicators of neighboring countries require adequate monitoring. It will allow assessing the current situation, forecasting future commodity flows, and taking measures to develop economic activity in this area.

Conclusion. Establishment and further development of “Khorgos” ICBC open new opportunities for expansion as a major strength of the new Eurasian bridge. It is planned to establish an electronic

checkpoint in the Kazakhstani part of the “Khorgos” ICBC and place it across the customs border. These changes will allow to carry out all customs procedures at the “Khorgos” ICBC. Considering the stable political component, favorable investment climate, strategic location, the creation of “Khorgos” ICBC is a breakthrough project in the non-primary sector of the economy, which will give a powerful impetus to economic development of the region.

Expected results of the project:

➤ increasing the volume of trade through the “Khorgos” ICBC by accelerating and facilitating the clearance of goods of more than 8 times (more than 2,500 thousand tons);

➤ increase employment to 20-22 thousand people;

➤ stimulation of increasing the share of production and services in the country's GDP by 5-6%;

➤ ensuring the acceleration of economic development in the region by 1-1.5% per year;

➤ 2-2.5 times increase in real incomes of the population of the region [15; p. 9].

“Khorgos” ICBC is not only a symbol of exemplary cooperation between countries, but also the center of a new Eurasian dialogue. This process, which affects the development of regional geoeconomics, will forever be associated with the initiative of Elbasy-President Nursultan Nazarbayev.

The United States, the Russian Federation, Germany, and many other major countries are particularly interested in this world-class project. We can say with confidence that the first integrated international platform for boundary cooperation has emerged in Kazakhstan, and this project will provide a great opportunity to exchange information, increase trade, introduce new technologies and improve customs procedures. This project is undoubtedly the mainstay of the bridge connecting the Asia-Pacific region, East Asia, and Europe.

List of references:

1. *Materials of the “Modern China and its relations with Kazakhstan” Republican scientific-practical conference. Al-Farabi Kazakh National University. Center for the Study of Modern China. Almaty. 2014. - P. 76.*

2. *The official information of “Khorgos” ICBC JSC website [Electronic resource]. URL: www.mcps-khorgos.kz [the date of appeal: 15.02.2021]*

3. *Trade relations between Kazakhstan and China [Electronic resource]. URL: <http://bibliotekar.kz/istorija-kazahstana-za-8-klass-hviii-v-1/8-kazahsko-kitaiskie-torgovyie-otnoshenij.html> [the date of appeal: 15.02.2021]*

4. *Khafizova K. Transboundary relations between Xinjiang and Kazakhstan. Central Asia and the Caucasus. 2000. - P.98.*

5. *Syroezhkin K.L. Kazakhstan-China: from boundary trade to strategic partnership. Book 1. At the Beginning of the Road. Almaty. 2010. - P. 289.*

6. *Foreign trade of the Republic of Kazakhstan for 2007-2011. Statistical collection. Editor A.A. Smailov. Agency of the Republic of Kazakhstan on Statistics. Astana. 2012. - P. 176*

7. *The concept of creation of the “Khorgos - Eastern Gate” Boundary trade and economic zone” free economic zone. 2011.*

8. *Mukasheva A. Khorgos - the city of the future. Lights of Alatau. Almaty. 2016. - P. 7.*

9. *The connecting point of the second Chinese-Kazakhstan transboundary railway has been determined [Electronic resource]: Xinhua News Agency. 2009. URL: <http://www.russia.mofcom.gov.cn> [the date of appeal: 18.02.2021]*

10. Urankaeva Zh. *Khorgos is where the East joins the West [Electronic resource]: Kazakhstanskaya Pravda*, 2016. URL: <https://kazpravda.kz/articles/view/horgos--tam-gde-vostok-soedinyaetsya-s-zapadom> [the date of appeal: 21.02.2021]

11. Karpov I. “Khorgos - Eastern Gate” FEZ Priorities [Electronic resource]: *Kazakhstanskaya Pravda*. 2017. URL: <https://kazpravda.kz/fresh/view/prioriteti-sez-horgos--vostochnie-vorota> [the date of appeal: 21.02.2021]

12. Dorokhov Y., Tashimov T. *Bargaining is appropriate here [Electronic resource]: Expert Kazakhstan*. 2009. URL: <http://expertonline.kz/a3401/> [the date of appeal: 22.02.2021]

13. Zhang Jianquan. *Strategic analysis of China-Kazakhstan trade relations. Journal of Economics*. 2009. P. 8.

14. *Creation of the “Khorgos - Eastern Gate” Boundary Trade and Economic Zone” Free Economic Zone. Feasibility study. Ministry of Industry and Trade of the Republic of Kazakhstan*. 2015. - P. 175.

15. Ermek A. *Khorgos ... how much is in this word. Kazakhstanskaya Pravda*. 2018. – №5 (44). - P. 9.

УДК 32:061.234

БАК 23.00.02

Yernazar Kumar¹

*¹Expert at the Institute of Diplomacy at the Academy of
Public Administration*

*under the President of the Republic of Kazakhstan,
Master’s Degree in Public Policy from Nazarbayev University
Nur-Sultan, Kazakhstan, yernazar.kumar@nu.edu.kz*

**A COMPARATIVE ANALYSIS BETWEEN
KAZAKHSTAN AND ISRAEL: SCOPE OF TERRORISM THREAT
AND APPLICATION OF
COUNTER-TERRORISM STRATEGIES**

Abstract

This paper conducts a comparative analysis between Israel and Central Asia with a focus on the country of Kazakhstan in terms of sources and scope of the threat of terrorism, their specialized counterterrorist units and different counter-terrorism strategies ranging from the role of the community, media, financial and local legislative approaches. The paper concludes with the highlights stating that states should not only fight militarily the threat of terrorism, but rather with smart, flexible and comprehensible whole-government approaches. This includes effective law enforcement measures, toughened laws, reforming trust-building measures through neighborhood policies and developing a strong nationhood. While on the one hand Israel has been in a war-ridden conflicts since gaining its independence, Kazakhstan on the other hand as a post-soviet state has a bit differing and complex issues to deal with that concern problems related to building a post-soviet political identity and creating a stable and effective bridge between a unified political and comprehensive social response to the threat of terrorism.

Keywords: Terrorism; counter-terrorism; Israel; Kazakhstan; Central Asia.

Ерназар Кумар¹

¹Мемлекеттік басқару академиясының Дипломатия институтының сарапшысы
Қазақстан Республикасының Президенті жанында,
Назарбаев Университетінің мемлекеттік саясат магистрі
Нұр-Сұлтан, Қазақстан, yernazar.kumar@nu.edu.kz

ҚАЗАҚСТАН МЕН ИЗРАИЛЬДІҢ САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУЫ: ТЕРРОИСТІК ҚАУІПТІҢ АУҚЫМЫ ЖӘНЕ ТЕРРОРИЗМГЕ ҚАРСЫ СТРАТЕГИЯЛАРЫ ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Бұл мақалада терроризм қаупінің қайнар көздері мен ауқымы, олардың мамандандырылған антитеррорлық бөлімшелері және қоғамдастықтың, бұқаралық ақпарат құралдарының рөлінен бастап әртүрлі терроризмге қарсы стратегиялар тұрғысынан Қазақстанға назар аудара отырып, Израиль мен Орталық Азия арасында салыстырмалы талдау жасалған, қаржылық және жергілікті заңнамалық тәсілдер. Газет мемлекеттер терроризм қаупімен тек әскери күрес жүргізіп қана қоймай, сонымен бірге ақылды, икемді және түсінікті бүкіл үкіметтік тәсілдермен күресу керек деген маңызды сәттерімен аяқтайды. Бұған тиімді құқық қолдану шаралары, қатал заңдар, көршілік саясаты арқылы сенім шараларын реформалау және күшті ұлт қалыптастыру кіреді. Израиль бір жағынан тәуелсіздік алғаннан бері соғыс жағдайында қақтығыстарда болса, екінші жағынан Қазақстан посткеңестік мемлекет ретінде посткеңестік құрылысқа қатысты проблемаларды шешуге қатысты әр түрлі және күрделі мәселелерге ие. саяси сәйкестілік және терроризм қаупіне бірыңғай саяси және жан-жақты әлеуметтік жауап беру арасында тұрақты және тиімді көпір құру.

Түйінді сөздер: Терроризм; терроризмге қарсы күрес; Израиль; Қазақстан; Орталық Азия.

Ерназар Кумар¹

¹Эксперт Института дипломатии Академии государственного управления
при Президенте Республики Казахстан,
магистр государственной политики Назарбаев Университета
г. Нур-Султан, Казахстан, yernazar.kumar@nu.edu.kz

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ КАЗАХСТНА И ИЗРАИЛЯ: МАСШТАБЫ ТЕРРОРИСТИЧЕСКОЙ УГРОЗЫ И ПРИМЕНЕНИЕ КОНТРТЕРРОРИСТИЧЕСКИХ СТРАТЕГИЙ

Аннотация

В данной статье проводится сравнительный анализ между Израилем и Центральной Азией с акцентом на Казахстан с точки зрения источников и масштабов угрозы терроризма, их специализированных антитеррористических подразделений и различных контртеррористических стратегий, начиная от роли сообщества, СМИ., финансовый и местный законодательный подходы. В конце статьи приводятся основные моменты, в которых говорится, что государствам следует не только бороться с угрозой терроризма в военном отношении, но и применять разумные, гибкие и понятные общегосударственные подходы. Это включает в себя эффективные правоохранительные меры, ужесточение законов, реформирование мер по укреплению доверия с помощью политики соседства и развитие сильной государственности. В то время как, с одной стороны, Израиль находится в охваченном войной конфликте с момента обретения независимости, Казахстан, с другой стороны, как постсоветское государство, имеет несколько разные и сложные вопросы, которые нужно решать, проблемы, связанные с построением постсоветского пространства.

политическая идентичность и создание стабильного и эффективного моста между единым политическим и всеобъемлющим социальным ответом на угрозу терроризма.

Ключевые слова: Терроризм; борьба с терроризмом; Израиль; Казахстан; Центральная Азия.

Introduction

The existence of terrorism in our contemporary time period all over the world does not just only threaten the very core idea of state's sovereignty and territorial integrity, but also as a phenomenon that defies the understanding of human morality and its morally permissible form of violence. Terrorism does not have one universal definition and often this ambiguity in finding a common consensus for definitional purposes creates problems for countries in pursuit to narrow down aspects of what 'terrorism' is and what does not constitute 'terrorism'. However, it can be understood in a broader sense as an "unlawful use of intentionally indiscriminate form of violence in order to generate terror and fear among masses of people with political aims at stake" [1].

Scholars have struggled also to debate on the necessity of its usage as a 'concept' in order to solidify and strengthen the legislative meaning of that particular type of act of violence. For instance, in situations dealing with identifying culprits, the act itself as well as how to categorize terrorist acts alongside other forms of acts of violence. States have their own counterterrorist policies and with the capabilities and capacities available and make the best use of their resources and funding's to withstand and prevent terrorism threats. The necessity to be able to defend and attack against terrorist threats has become for a lot of governments a national security priority while at the same time bringing issues of drainage of state's budget as well as ineffective measures in military or intelligence countermeasures. Nowadays, terrorism has evolved alongside the evolution of technology and the social media. Terrorism has become more difficult to trace while at the same time also gave state's the upper hand in applying the most sophisticated technological advancements when it comes down to countering terrorism activities.

In the context of Central Asia as a region consisting of former Soviet Republics of Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan, the revival of radical movements of Islam after the collapse of the Soviet Union in the beginning of 1990's has given concerns regarding the geopolitical stability of the region as well as overcoming challenges in the process of transformation of states from a secular republic towards a more religious oriented path [2]. The moral void of religion left by the collapse of communism has also challenged state's to find a 'golden middle' to balance out religious aspects with secular attributes in establishing their socio-political system of governance [2]. As a result, the region was vulnerable due to its period of radical political transition from a communist towards a post-soviet regime as well as being still a young, emerging and inexperienced region with newly independent states. For this comparative study, we will be looking at a Central Asian state of Kazakhstan as a comparison with Israel in terms of their scope of threat terrorism as well as how each of them has applied and still apply counter-terrorism strategies in different aspects.

The threat of Terrorism

There are debates over the Central Asian region whether radicalization and violent extremism of religious groups is in fact growing or if it is just an over exaggerated claim. But facing reality, Central Asia is a growing hub for extremism and radicalization, especially considering that it is close to the vicinity of countries like Afghanistan. This region is known for its prominent role of religion of Islam; where controlled exercised by the five governments create conditions for a 'repressed' presence of Islam. The promotion of secularism alongside a moderate form of 'traditional Islam' in most of the Central Asian states, makes the region vulnerable for the spread of radicalism and the emergence of several prominent terrorist organizations like Hizb-ut-Tahrir al-Islami, Islamic Renaissance Party, Tablighi Jama'at as well as the well-known Islamic Movement of Uzbekistan [3].

With the recent return of children and mothers of Kazakh foreign fighters from Syria, the government of Kazakhstan showed that it was necessary to not let them be recruited as IS fighters, as it was the case with their male compatriots. In fact, it can be argued that this sign of solidarity will be used to ward off them from further recruitment and radicalization on the Syrian soil. However, much is still unsure for what “other” reasons entire families with kids had to go to Syria? These questions seem to be on the one hand clear for those who came back claiming that they have been ‘forced’ to go there, but other ulterior motives might still be hidden. Thus, leaving some critics to believe that the return of women and kids would lead to further getaway of Kazakh families into terrorist organizations, where unforeseen influx of women would again re-enter Kazakh soil and be left without legislative punishment.

The fact that Israel has always been under the threat of terrorism and military attacks since its establishment as a state back in 1948 with still nowadays many Arab states contesting it, the degree of the threat is morally accepted and at the same time a shared security problem for every citizen as it threatens the very core of its existence. With literally Israel’s ‘nation-in-arms’ it is no wonder that it feels threatened and encircled around its borders. Its longstanding history of external military battles and political conflicts has allowed them to establish their military doctrine of “*strategic defence, operational offence*” [4]. In other words, Israel considers the threat of terrorism as a number one national security priority. For Israel, the threat of terrorism can be linked historically far back before 1948 when the regional clashes between the Jews and Muslims began. Often these clashes had a political nature, especially if we look at who neighbors with Israel. With the emergence of Palestinian terrorism since the first intifada back in 1987 and the Prime Minister of Israel Benjamin Netanyahu explaining the emergence of ‘*a new kind of terrorism*’ the scope and degree of terrorism threat has dramatically increased [5]. Since the year 2000, Palestinian violent terrorists have killed around 1321 people alone and between the years of 1989 up until 2008, no fewer than 250 suicide attacks have occurred [6] [7]. This shows at the one hand the extent of how terrorism is empirically existent in a far more violent form than in Central Asian states, but at the same time shows the inefficiency of Israeli counterterrorist measures.

While looking at it from a different angle, the perceived threat of terrorism within Central Asia can be claimed to be very low comparatively to Israel, as it is not the main issue for post-soviet states to be concerned with for now. Instead, socio-economic dilemmas and subjects of political issues are on the headlines. However, a relatively strong state apparatus present in Central Asia but rather with a big territory surrounded by China, Russia, Afghanistan and Iran, there is also the likelihood of Central Asia becoming a focal regional point for unforeseeable issues related to trade wars or territorial contestations of a political nature. This was especially laid out in the late 90’s with some scholars coining the term ‘*The New Great Game*’ [8], referring to the renewed geopolitical interests at the hearts of Central Asian region due to its natural resource wealth’s and geopolitically strategic point on the map. In this case, terrorism might hinder the importance of the region for the region to become an important geopolitical region. However, the opposite is also possible, where terrorism activity could instigate instability and security issues; making it in the long run a geopolitical region that can harbor terrorist safe haven.

Specialized Counterterrorist Units

Israel deals with terrorist organizations and their threats much more actively than most of the Central Asian states. First of all, their geographical situation have made them historically vulnerable for not just only terrorist attacks committed by Hamas, Palestinian Islamic Jihad and other terror groups, but also due to the conflicts that have been going on there since the establishment of the Israeli state back in 1948. Since then, the region has faced numerous regional large-scale battles such as the Six-Day War in 1967, Yom Kippur War in 1973 as well as the waves of Intifada attacks in the late 1980’s up to early 2000’s. With that said, there is a major difference between how Israel has been through interstate and intrastate wars and having experienced terrorist attacks compared to Central Asian states. In the context of the Central Asian region, interstate wars have been ‘bluntly’

said non-existent and therefore perceived and actual terrorist threat would only be coming from non-state groups. When looking at counterterrorism measures, Israel has different ways in coping with terrorist groups. What concerns domestic order, rule and control, Israel uses the so-called Special Police & Patrol Unit *Yamam* as well as *Yasam* that are specialized in hostage-rescue operations as well as in offensive operations against hostile targets [4]. This specialized unit also is called ‘*Unit for Counter-Terror Warfare*’ that takes direct command from the Ministry of Public Security as well as the Israeli Police force [4]. It emphasizes also heavily on the role as a watchdog within the so-called ‘community policing’ engagements, where support for minority communities of Arab citizens in cities of Israel is provided [4]. In some instances, allowing Arab citizens to be recruited into the Israeli Police Force [4]. Such direct commitments should de-escalate frictions within the ‘invisible’ Israeli soil among living Arabs and Israelis.

However, this specialized unit does not just function alone against terrorism. The installment of the concept of deterrence operations that focuses on “managing violence through measured retaliation”, which in other words mean to not retributively react upon terrorist threats, but rather punish and breach norms that would generate high costs for terroristic future attacks [9]. Such deterrence measures are then further subdivided into ‘flexible’ and ‘massive’ operations and have been already put to use in Operations Summer Rains and Autumn in Gaza Area 2006, Operation Pillar of Defense in 2012 and few others that are all carried out by the Israeli Defense Forces (IDF) [9]. The IDF is in fact the military of Israel, comprising of the air, ground, naval, intelligence and cyber forces as well as special units operating under three branches: Anti-guerrilla warfare unit, clandestine units operating in hostile territory and last but not least undercover operations unit [4]. In regional skirmishes, IDF also takes into their responsibility the control of regions such as Damascus Gate or West Bank. For instance, near the Damascus Gate the usage of marksman units on roofs or unmanned drones or vehicles have been applied [4]. In case of the West Bank region, to deter suicide bombings of manned or unmanned vehicles, metal bollards or barbed fences have been reinstalled [4]. In some other instances, house demolitions, selective killing operations as well as deportation processes may be enforced [4]. Such covert operations also demonstrate that their counter-terrorist strategies go beyond their domestic territorial control and in comparison, to Central Asian region, involve close cooperative networks with the community. In other words, the people themselves serve indirectly in helping and “snitching out” suspected terrorists. However, understanding Israel’s geographical situation and its longstanding history of enmity with neighboring states, who have opposed and still oppose the official creation of the Israeli state back in 1948, it would rather be difficult to find a terrorist who does not belong to any of those two camps, as one man’s terrorists could also be another man’s freedom fighter if rephrased with a bit of twist here and there.

Each independent state in Central Asia has and must have counterterrorist units, especially considering the fact that radicalization of Islam is not a new phenomenon there. Central Asian leaders have numerously argued against the flow of political liberalization processes, allowing for religion to be revived in a new radical form and by that having a great influence already on the heavily Muslim populated Central Asian region. Despite this fear, Central Asian states like Kazakhstan cooperate regionally as well as internationally in antiterrorist processes through UN, SCO as well as within the CSTO [10]. Such multilateral and often bilateral partnerships have sometimes not enough legal binding force to incorporate states together, as often counterterrorism in terms of its importance in the national security matter, as a low-priority factor [10]. Thus, the source of the threat of terrorism would only be external, and not much internal, as strong state-apparatus control and tightened political control all over Central Asia leaves no space for any diversion at all [10]. Often, the indirect battle with terrorism can be more effective than financing just counterterrorist units due to financial burdens on it for maintenance reasons. Such an indirect approach can also be labeled as ‘soft’. One of the ways is to rewrite legislations on the persecution,

incarceration and execution of convicted terrorists. To give you an example, Uzbekistan had to take on a hardline road in their brutality to persecute and incarcerate ‘risky’ Islamic fundamentalists and would often step beyond their authority and ignore principles of human rights and the rule of law [11]. This has gone so far that even moderate Islamic believers became targets for persecution [11].

One more thing Central Asia is famous for is for its drug trade. Here the nexus of drug trafficking and terrorism can be explained through its source of funding and criminal activity of organized crimes. In such a case, organized crimes can turn their drug trade into businesses of human trafficking and recruitments of terrorists, apart from becoming financial intermediary for terrorists [12]. For instance, the drug trade route passing from Afghanistan throughout Kazakhstan can also end up in Russia and China and vice versa. In this context, Kazakhstan stands as a channel for drug trafficking routes from China and Russia towards other Central Asian states. With the existence of corruption and thus heavy money laundering in the Central Asia region, it would make the situation even more gloomy understanding that authorities are pumping money for counterterrorism measures while also not looking at the ‘heart of the root problem’ of poverty, crime and systematic corruption. Kazakhstan cooperates with multilaterally with states like China; especially what concerns the extradition of Uyghur terrorist suspects [13]. Apart from that, they also participate in counterterrorist drills with Russia or Uzbekistan in order to gain practical experience. However, the role of a specialized unit fighting against terrorism is not enough, as a most of the time a comprehensive approach will be used in the fight with the threat. Moreover, any country can form its own specialized unit that has adapted to the domestic environment where it is operating, but often this would not suffice as before the “battle” there is the immense work of analyzing, predicting and tracing of terrorist activities. It is like playing chess, where one must foresee and anticipate unforeseen situations; an often it takes valuable time, sufficient human and material resources as well as confidence mixed with experience.

Role of the Community & Media

The constant terrorist attacks and its reoccurrences also traumatizes the society at the community level. Thus, each individual is influenced by the fear to be victims and easy targets for terrorists. In case of Israel’s experience, terrorism has also bolstered the natural post-trauma effects and the government has actively engaged in preserving the standard of life with terrorism. This though did not of course mean that terrorism threats have become an acceptable norm in the society, but instead mean that adaptability of the society at the community and national level was necessary. In a poll conducted in the midpoint of the 2nd Intifada, only 9.4 percent of respondents claimed to have suffered from post-traumatic stress [14]. Of course, such numbers may not show the real aftereffects of how Israel’s society is effectively resilient to traumata’s, but may also depict the ‘readiness’ of the Israeli people not to give in. Through Israeli citizens being seen as ‘partners’ or ‘force-multiplier’ in times of the crisis, it also bolsters the restoration of the aftermath of a terrorist attack towards a “normalcy” without aggravating public discontent or public fortitude [4].

Being a war-ridden country, Israel has first of all much more experience in counter-terrorism strategies than the Central Asian states, but this does not mean that the same can be applied to its effectiveness. In some other instances, Israel also operates in a more aggressive way internally with those who are being considered as suspects of terrorist activity and would even go as far as to methods of interrogating them or giving them administrative detentions. Here of course often comes into play the moral dilemma of how far you can go to find out hideouts of terrorists or at least find out more valuable information for security reasons. The usage of data mining and hard-to-reach individual approach will also have an effect on de-marginalizing marginalized communities and

help them to be more pro-active, develop community relations, empower women to promote public awareness campaigns in the shared perception of the threat of terrorism [4]. This inter-communal and interfaith initiatives serve to bolster human security needs as well as promoting government support for certain political agenda. On the other side of the coin, the prominent role of religion in Central Asia also pushes governments to undertake dual strategy of co-optation and oppression of religion [15]. This is for instance administered in the case of Kazakhstan through enforced mandatory registration of religious associations or through regulations in setting parameters for mass informational streams of disclosing religious or theological discourses [15]. There is also a close watch out on the imams themselves, so that on a rotational basis they have to be kept under supervision while re-examination of their theological teachings is not violating parameters set by the government [15]. Of course, this does not mean that through repression the militancy or terrorism itself could be hunted down or entirely subjugated, but instead could incite hatred as well as underground movements against repressive government policies. Turning a blind eye to it could be fatal in the long run.

The mass media is also a tool to propagate the battle against terrorism. Often though this is not only done directly through ‘bragging’ about successful counter-terrorist covert operations, but also through unconscious transmission of closing down media outlets that could spur nationalistic or political digression. Often due to shutdown of liberal and critical voices in Kazakhstan, journalists have to pay the prices by not taking the professional risk to inform on their unofficial information’s provided [16]. To an extent, Kazakhstani journalists have to rely on courts allowing them to falsify reports if needed in order not to incite viewers or triggering them into something unexpected [16]. This so-called ‘informational war’ often is accompanied in post-soviet regimes through repression as well as manipulation, often to preserve status quo, reputation, honor and dignity of those who have a stake in place [16]. Otherwise, what is the role of the state in this case, if it cannot control the flow of mass media? Criticism and liberalist views on certain political issues could trigger communal strives as well as hypocritical pseudo non-state association to take advantage of that and gain political support. Thus, not just simply lowering the trust for the government but also creates channels for terrorist organizations to enter into discourse with the community. While on the other hand, repressive and strict media flow of information could hamper the truth and freedom of journalists to be not reporting false information or manipulating them. Terrorists use the media as a channel to diffuse and express fear and violence, making the media a source of ‘oxygen’ for terrorists to be recognized, seen, understood and accepted in its most violent form.

The dilemma of tracing terrorism funding

The tracing of financial channels for terrorists often pose difficulties for states due to its complexity, size as well as what concerns finding out traces and evidence for confirmation. Terrorist organizations often bypass through third parties, charitable organizations as well as through money laundering that ends up in offshore accounts of different individuals [17]. Though sometimes but not often, diplomatic channels are used as well as legal ways to obtain sources of financial support through sales of different goods and services like cars or consumer products [17]. However, organizations and individuals are not the only source of intermediary for funding of terrorism. In fact, states also play a role in there as without states big organizations and SME`s would not really function, especially in the context of Palestine and Hamas. All over the world states have cooperated together in fighting terrorist funding and have so tightened the control for financial intermediaries as well as established bilateral and multilateral agreements on the control of financial flows in and out of the countries. Israel has established a joint mechanism for

collaboration between the law enforcement and judiciary bodies as well as with the banking sector [4]. While on the one side the judiciary bodies work on implementing harsh penalties for terrorists and legally bind them to give them weight and importance, law enforcement bodies preserve everyday order and law in cities and rural areas [4]. Here, the banking sector has to comply with the authorities on anything that it asks for as provision of any necessary evidence of financial transactions that has occurred. International couriers like Western Union or MoneyGram are also kept on watchful eye [4].

The same techniques are likewise applied in Central Asia. State authorities have still been struggling to fight the existence of source of finance of drug trafficking as well as the nexus with criminal gangs that could be affiliated somehow with Muslim radicalization issues. For instance, Salafism as well as other forms of radical beliefs in Islam have heightened issues of interethnic problems and given concerns over the financial control of commercial banks and their transactions. However, as much as the state would want to control the financial flow of currencies and sources of funding, terrorists will always find other legal channels to fund their organizations. Kazakhstan being a member of Eurasian Group on Combatting Money Laundering and Financing of Terrorism, it monitors and controls the flow of money transfers and remittances coming from within and abroad [18]. With the cooperation of the KNB, the Committee for National Security, security services have intercepted 11 allegedly ‘terrorist attacks’ in 2017, where allegations went from courts sentencing convicts for promotion of extremism, involvement in recruitment processes as well as plotting of terrorist acts [18]. Furthermore, the government has already implemented the five-year state program since 2013 with the fight of religious extremism, where promotion of ‘traditional Islam’ has been undergone [18]. It wanted to reach out to the youth through social programs and economic opportunities, especially those already having gone through radicalization issues or offenses related to extremism [18]. Government also started to heavily censor *Facebook* as well as *Vkontakte* platforms in order to crack down on incitements of radicalized forms of messages or posts [18]. By these actions, the government has managed to silence radicalism and extremism, but this does not mean that these are the only platforms where it could be traced back. With that regard, it should indirectly have an effect on the youth to not be affiliated with any terrorist organizations or radical movements in their process to be recruited or fund them in any way.

All in all, Kazakhstan operates with a comprehensive legal framework in the fight against terrorism, particularly currently focusing on the foreign terrorist fighters from Syria [18]. With it, a two-pronged approach is undertaken that legally binds foreign fighters to be persecuted in the homeland and for some to be rehabilitated [18]. With law amendments to five legal codes in December 2016 additional provisions were made in the aspects of security and law enforcement bodies that allowed stricter procedures for conduct of visa control or residency permits as well as affecting the usage of communicative encryptions in social media platforms [19]. Despite the accusations and criticisms from the offices of democratic institutions and human rights from the OSCE concerning the application of vague definitions of terrorists and their offences, it bolstered the coordination between different agencies of law enforcement, judicial, border security and financial agencies [19]. This comprehensive approach would help also to strengthen the overall fight with terrorist activities and deter with preventive measures the aggravation of situations that could lead to acts of terrorism.

Conclusion

States should not only fight militarily with terrorism, but rather with smart, flexible and comprehensible measures that involve whole-government approaches. Effectively enforcing legal

and strict laws and norms would help to gain not just only trust and solidarity among the people, but also to build stronger state capacities of threat of 'terror' in the minds of the people. In this regard, it is crucial to win the "hearts and minds" of the people. Another emphasis could also be made on upholding and reforming trust-building measures through the so-called 'Neighborhood Policy' in getting closer to states like Afghanistan, in order to prevent the proliferation of safe haven territories for terrorists into other regions in Central Asia [4]. In Israel though, terrorism has far more deeply rooted problems that encompasses politics alongside its way, making it often difficult to counteract terrorism. There is a saying that "You can kill a person, but it will take ages to kill an ideology", which explains how difficult it is to change the minds of people. Central Asian states like Kazakhstan are passing through different periods of transition in their political as well as social aspects, especially considering the fact that the struggle to develop a strong 'nationhood' with a post-soviet political identity that tried to refocus its new path away from the Soviet legacy. Moreover, Kazakhstan still has to create a stable and effective bridge between a unified political and comprehensive social response while at the same time maintaining a serious sense of understanding for its vulnerability as an independent and developing state [20]. Fearing for its territorial and political integrity alongside problems in state building aspects threats like terrorism could also have been exaggerated in terms of its degree and scope of threat. But in the context of Central Asia, this should not be undermined and taken for granted. The same goes also for Israeli state, that considers inevitably terrorism as a national threat to their statehood's security and internal integrity. With its longstanding historical experiences in military battles with neighboring states and still to date ongoing conflicts in the regional outskirts of Israel have shown that war-ridden countries are affected with a totally different degree than Central Asian states. The extent of the waves of Intifada attacks on Israel have heightened the activities of terrorism since then, making the country vulnerable to terror organizations like Hamas or Palestinian Islamic Jihad. Despite those atrocities, one must not forget the political discourse and debates over Israel's still contested existence as a state. Often that is overlooked when looking at terrorism only from one lens. With that in mind states must not always directly eliminate the threat but instead try to understand first the problem itself while at the same time preventing the problem to be accepted as a norm, which could be detrimental for the state, as terror should never be accepted and tolerated in any in its form.

List of references:

1. Fortna, V. P. (2015). *Do Terrorists Win? Rebels' Use of Terrorism and Civil War Outcomes*. *International Organization*, 69(3), 519-556.
2. Cornell, S. E., & Spector, R. A. (2002). *Central Asia: More than Islamic Extremists*. *Washington Quarterly*, 25(1), 193-206.
3. Mori, S., & Taccetti, L. (2016). *Rising Extremism in Central Asia? Stability in the Heartland for a Secure Eurasia*. *European Institute for Asian Studies Briefing Paper*, 6.
4. High Level Home Front Group. (2016). *Fighting terror effectively: an assessment of Israel's experience on the Home Front*
5. Pisiu, D. (Ed.). (2014). *Arguing counterterrorism: New perspectives*. Routledge.
6. Israel Ministry of Foreign Affairs. Retrieved from: <http://mfa.gov.il/MFA/Pages/default.aspx>
7. Jewish Virtual Library. Retrieved from: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/>
8. Ahari, M. E., & Beal, J. (1996). *The New Great Game in Muslim Central Asia* Institute for National Strategic Studies. Washington: National Defense University.
9. Vinson, M. (2015). *An Israeli Approach to Detering Terrorism: Managing Persistent Conflict through a Violent Dialogue of Military Operations*. *Prism*, 5(3), 60-75.

10. Primbetov, D. S., & Mukashev, S. (2016). *Terrorism in Central Asia and Kazakhstan and Information Warfare*. *Global Media Journal*.
11. Omelicheva, M. Y. (2007). *Combating terrorism in central Asia: Explaining differences in states' responses to terror*. *Terrorism and Political violence*, 19(3), 369-393.
12. Omelicheva, M. Y. (2016, November). *Mapping the Terrorism/Trafficking Nexus in Central Asia*. In *Prepared for the Annual Conference of the Central Eurasian Studies Society* (p. 6).
13. Yermukanov, M. (2006). *Kazakhstan Exacerbates 'Religious Threat' by Maneuvering Between Beijing and Washington*. *Eurasia Daily Monitor*, 3, 90.
14. Nirenstein F. (2017). *Lessons from Israel's response to Terrorism*. *Jerusalem Center for Public Affairs*.
15. Omelicheva, M. (2013). *Terrorism in Central Asia*. *Education About Asia*, 18(3).
16. *International Media Support*. (2008). *The International Foundation for Protection of Freedom of Speech "Adil Soz". The Public Association „Journalists“*. *The examples of Kazakhstan & Kyrgyzstan: Political extremism, terrorism, and media in Central Asia*.
17. Nimrod, R. (2003). *Financing of Terrorism: Sources, methods and channels*. *Terrorism and Political Violence*, 15(4).
18. *Country Report on Terrorism 2017*. (2018). *United States Department of State Publication, Bureau of Counterterrorism*.
19. *Country Report on Terrorism 2016*. (2017). *United States Department of State Publication, Bureau of Counterterrorism*.
20. Horsman, S. (2005). *Themes in official discourses on terrorism in Central Asia*. *Third World Quarterly*, 26(1), 199-213.

**ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ
ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ
LEGAL ASPECTS OF INTERNATIONAL RELATIONS**

**УДК323.28
МРНТИ 11.25.41**

Сабитова Ш.А.¹, Косжанова Е.О.¹

*¹Научный руководитель: д.ф.н., профессор кафедры Международного права, Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая, г. Алматы,
¹студент 1 курса специальности «Маркетинг»
Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая, г. Алматы*

**МЕЖДУНАРОДНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ УГОЛОВНОЙ
ПОЛИЦИИ – ИНТЕРПОЛ**

Аннотация

В статье рассказывается о важности Интерпола и его вкладе в безопасность человека. Сегодня задержание и преследование преступников является важной проблемой. Цель статьи понять важность различных международных баз данных, Интерпола, антитеррористических центров; показать, что есть люди и организации, которые защищают мир и безопасность страны. В статье говорится о том, как Интерпол поддерживает Францию в борьбе с международной преступностью. Интерпол - крупнейшая международная организация, действующая по всему миру. Он защищает население от плохих людей, объединяет многих стран в борьбе с преступностью в целом.

Ключевые слова: интерпол, преступность, международный, организация, информация, полиция, страна, безопасность

Ш.А.Сабитова¹, Е.О.Қосжанова¹

¹Ғылыми жетекшісі: филология ғылымдарының докторы, Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институтының Халықаралық құқық кафедрасының профессоры, Алматы қ.

*¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институтының
Маркетинг мамандығының I курс студенті, Алматы қ.*

ҚЫЛМЫСТЫҚ ПОЛИЦИЯНЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҰЙЫМЫ - ИНТЕРПОЛ

Аңдатпа

Мақалада Интерполдың маңыздылығы және оның адам қауіпсіздігіне қосқан үлесі жайында айтылады. Бүгінгі таңда қылмыскерлерді ұстау және оларды жауапқа тарту маңызды проблема болып табылады. Мақаланың мақсаты - әртүрлі халықаралық мәліметтер базаларының, Интерполдың, антитеррористік орталықтардың маңыздылығын түсіну; елдің тыныштығы мен қауіпсіздігін қорғайтын адамдар мен ұйымдардың барын көрсету. Мақалада Интерполдың халықаралық қылмысқа қарсы күресте Францияны қалай қолдайтындығы жайында айтылады. Интерпол - әлем бойынша жұмыс істейтін ең ірі халықаралық ұйым. Ол халықты қауіпті адамдардан қорғайды, көптеген елдерді жалпы қылмыспен күресте жұмылдырады.

Түйінді сөздер: интерпол, қылмыс, халықаралық, ұйым, ақпарат, полиция, ел, қауіпсіздік

Sh.A.Sabitova¹, E.O.Koszhanova¹

¹Scientific supervisor: Doctor of Philological Science, professor of International Law of the Institute Sorbonne-Kazakhstan at Abai KazNPU, Almaty

¹The 1st year student, specialization Marketing, Institute Sorbonne-Kazakhstan at Abai KazNPU, Almaty

INTERNATIONAL CRIMINAL ORGANIZATION POLICE - INTERPOL

Abstract

The article outlines the importance of Interpol and its contribution to human security. Today, the arrest and prosecution of criminals are important problems. The purpose of the article is to understand the importance of various international databases, Interpol, anti-terrorist centers; show that there are people and organizations that protect the peace and security of the country. The article talks about how Interpol supports France in the fight against international crime. Interpol is the largest international organization operating around the world. It cleans the population of bad people, unites many countries in the fight against crime in general.

Keywords: interpol, crime, international, organization, information, police, country, security

Интерпол - это полицейское учреждение без общепринятых полномочий полиции, он развился с определенными функциональными возможностями, которые аналогичны таким силам. Например, он имеет собственную сеть связи и управляет системами сбора, хранения и обмена криминальной разведкой во всем мире. Предоставляя свой опыт в распоряжение сотрудников полиции, Интерпол делает возможным судебный иск против преступников, которые иначе были бы неприкосновенными.

Основная задача Интерпола - поддерживать полицию и правоохранительные органы в своих странах и предотвращать преступность и проводить уголовные расследования максимально эффективно и результативно. Интерпол способствует трансграничному сотрудничеству полиции и, при необходимости, поддерживает правительственные и межправительственные организации, органы и службы, чьи миссии - предотвращать преступность или борьба с ней.

Для выполнения своего мандата Интерпол предоставляет своим членам и партнерским организациям четыре основные функции :

1. Безопасные глобальные службы полицейской связи.

Интерпол недавно разработал и внедрил современную глобальную систему связи для правоохранительного сообщества, которая называется «I-24/7». Этот новый инструмент коммуникации, к которому уже подключены все страны. Он позволяет передавать информацию о подозреваемых лицах и преступлениях странам, своим членам Интерпола, нуждающимся в помощи в текущих международных расследованиях.

2. Глобальные базы данных и службы данных

Как только полиция получит возможность общаться на международном уровне, ей потребуется доступ к информации, которая может помочь в расследовании или предотвращении преступлений. Интерпол, поэтому разработал и поддерживает ряд глобальных баз данных и служб данных, охватывающих ключевые информации, имена, фотографии, отпечатки пальцев, профили ДНК лица, находящихся под следствием или разыскиваемых для ареста, а также данные об украденных и утерянных удостоверениях личности и проездных документах, угнанных транспортных средствах, украденных работах произведений искусств и незаконного оружия, связанных с уголовными делами.

3. Предоставление оперативных вспомогательных услуг полиции

Интерпол имеет шесть приоритетов области преступности: наркотики и организованная преступность, финансовые и высокотехнологичные преступления, беглецы, общественная

безопасность и терроризм, торговля людьми и коррупция. Интерпол созывает тематические специализированные рабочие группы, которые объединяют экспертов со всего мира, чтобы делиться опытом и разрабатывать и продвигать передовой опыт в методах расследования. Интерпол также проводит тематический криминальный анализ, в частности, для выявления новых тенденции преступности, отслеживание преступных сетей, определение методов работы и выявление преступников.

4. Обучение и развитие

Интерпол расширяет возможности членов для эффективной борьбы с серьезными преступлениями и терроризмом, и обменом знаниями, навыками и передовым опытом в полицейской деятельности и установление глобальных стандартов борьбы с конкретными формами преступлениями.

Отсутствие доступа к важной информации - это одна из серьезных проблем при обеспечении безопасности границ. При обработке лиц, въезжающих в страну, необходима конкретная информация для идентификации подозреваемых и разыскиваемых лиц, что позволит органам пограничной безопасности сделать обоснованные решения и предпринять соответствующие действия. Это включает точную информацию о «разыскиваемых», и возможность проверить подлинность проездных документов.

Уникальность Интерпола как организации проистекает из этого типа способности быть в тандеме с его функционированием в совещательной обстановке, которая может послужить форумом, где проблемы преступности и точки зрения различных нации и культуры можно изучать, обсуждать и примирять. В раз организации уникально способны инициировать действия против особых форм преступлении, которые по всей видимости не в состоянии сделать ни один национальный орган. А также это может послужить примером для других международных организации и следовать, как в случае международной кражи произведений искусств или угона гражданского самолета, или как в запрограммированной конфискации активов, созданных крупными криминальными структурами.

С 1946 года по 1989 год штаб-квартира Интерпола располагалась в Париже. Затем она переехала в Лион. Она же является региональным центром для Европы, Средиземноморья, Северной Америки и Ближнего Востока. Другие центры Интерпола расквартированы в Найроби (для Восточной Африки), Абиджане (для Западной Африки), Буэнос-Айресе (для Южной Америки), в Токио (для Азии) и Пуэрто-Рико (для стран Карибского бассейна и Центральной Америки)[1].

Национальное центральное бюро Интерпола (НЦБ) в Париже входит в состав Управления судебной полиции или Национальной уголовной полиции, а директор также является главой Центрального национального бюро. Департамент международных отношений (ДМО) управляет повседневной работой Центрального национального бюро. Офицеры из широкого круга национальных агентств, включая полицию, жандармерию и таможенную, составляют штат ДМО. ДМО поддерживает европейские и международные каналы сотрудничества полиции с Францией в качестве единого контактного лица.

В дополнение к своему главному офису Национальное центральное бюро в Париже действует через сеть офицеров, задействованных в национальных оперативных подразделениях, где они обрабатывают запросы на международное полицейское сотрудничество. Эти сотрудники специализируются на конкретных областях преступности, включая организованную преступность, наркотики, торговлю людьми, экономические преступления, киберпреступность, торговлю произведениями искусства и нелегальную миграцию.

Управление по экстрадиции Департамента международных отношений является частью Национального центрального бюро Парижа и занимается рассылкой сообщений Интерпола и уведомлениями, в том числе «красными уведомлениями», на этапе их национальной оперативной полиции. Он работает напрямую с Министерством юстиции для координации арестов и экстрадиции.

Эта уникальная рабочая структура Департамента международных отношений позволяет Национальному центральному бюро Парижа быстро и всесторонне реагировать на действия национальных правоохранительных органов, которым требуется международное сотрудничество полиции для проведения расследований. Большинство преступлений организованной преступности во Франции совершается национальными преступными организациями, действующими из городов такими как: Лилль, Париж, Лион, Гренобль, Марсель и остров Корсика. По мере того, как они все больше объединяют свои силы в преступной деятельности, эти сети все больше обращаются к торговле наркотиками и, связанным с ней преступлениями, особенно финансовыми преступлениями.

Центральное управление судебной полиции в Париже считает, что национальный оборот французского рынка оборота наркотиков составляет 3,3 миллиарда евро. Преступные банды маскируют прибыль множеством различных инвестиций, чтобы защитить их от обнаружения, конфискации со стороны правоохранительных органов. Во Франции национальная полиция и жандармерия несут ответственность за защиту людей и имущества от угрозы преступности, незаконный оборот наркотиков, терроризм, нелегальную иммиграцию и киберпреступность.

Защита Франции от угрозы терроризма занимает важное место в повестке дня Министерства внутренних дел, которое через национальные полицейские силы на постоянной основе поддерживает высочайший уровень готовности, предотвращения и защиты.

Национальное центральное бюро Интерпола в структуре МВД было создано в 1993 году. По данным пресс-службы МВД, вступление Казахстана в Интерпол позволило осуществлять розыск, устанавливать местонахождение преступников, скрывающихся на территории других государств.

Объективно соглашаясь с социальными явлениями, связанными с преступлениями международного характера, можно сказать, что Казахстан вносит важный вклад в глобальную безопасность и международное сотрудничество. Он активно участвует в ведущих международных организациях, включая Интерпол, поддерживая мир и спокойствие во всем мире.

"INSIGHT", аналитическая платформа Интерпола, позволит в полной мере использовать существующую и новую информацию для предоставления странам-членам со своевременной и действенной разведкой, что способствует их расследованиям, помечает интересующие их темы, выявляет тенденции и методы работы, и способствуют усилению полициисотрудничества по всему миру.

В современном цифровом обществе объем данных, доступных для организации по всему миру огромное количество, что делает его становится все труднее хранить, обрабатывать, анализировать, интерпретировать и действовать в соответствии с данными. При наличии правильного решения организации могут использовать этот массив данных и реализовать весь потенциал.

В конечном счете, новая платформа "INSIGHT" будет означать, что Интерпол предоставляет своим странам-членам лучшую поддержку для их расследований в мире, где преступная деятельность пересекает границы, преодолевает разрыв между физическим и цифровым миром и сами могут воспользоваться преимуществами, передовых технологий как для дальнейшего, так и для сокрытия своей деятельности. Получив значительно лучшее представление об этой деятельности, Интерпол сможет лучше всего противостоять этим угрозам.

Наконец, для усиления защиты границы Интерпол намерен установить границу и Центр безопасности портов при Генеральном секретариате в Лионе, Франции. Цель центра будет способствовать усилению безопасности на границах и во всех пунктах въезда за счет поддержки членов стран в мониторинге, предотвращении и расследовании мошеннических и незаконных деятельности в этих областях. Конкретные цели этого Центра будут заключаться

в мониторинге, анализе и сообщении об использовании инструментов Интерпола, таких как «Украденное и потерянное путешествие». База данных документов по странам-членам и для координации проведения обучения и других мер по наращиванию потенциала, которые помогут странам-членам соблюдать представить международные требования безопасности для портов въезда. Центр будет развивать прочные связи с другими международными организациями, занимающимися безопасностью портов и исполнением.

Террористические акты – уголовно-правовые деяния, объектом посягательства которых выступают жизнь, здоровье людей, их свобода, экономические, социальные, культурные права и интересы людей [2].

Государственными органами Республики Казахстан, осуществляющими непосредственную борьбу с терроризмом, являются: Комитет национальной безопасности; Министерство внутренних дел; Служба охраны Президента; Министерство обороны [3].

Таким образом, в Республике Казахстане, как и во всех других странах, очень важна роль Интерпола. На сегодняшний день арестованы и отбывают наказание многие преступники, есть преступники, которые не арестованы. Люди очень благодарны сотрудникам Интерпола и полиции за их работу. Задача Интерпола и полиции - избавить мир от опасных преступников и сохранить мир и безопасность. Только тогда люди смогут жить в мире и спокойствии без страха.

Список использованной литературы:

- 1. Республика Казахстан – активный член международной организации уголовной полиции (Интерпол).-[Электрон.ресурс],2021.-URL: <https://articlekz.com/article/18903> (дата обращения 07.04.2021)*
- 2. Сабитова. Ш.А., Набережнев С.С.Международно-правовые средства противодействия терроризму // Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Международная жизнь и политика», №4(59), 2019. – С.73*
- 3. Сабитова. Ш.А., Набережнев С.С.Участие Республики Казахстан в борьбе с Международным терроризмом// Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Международная жизнь и политика», №2(61), 2020. – С.33*

УДК 623; 623.4
МРНТИ 78.25.01

Мосов С¹., Поливанов П²., Алтынбеков Р²., Салий С².

¹ доктор военных наук, профессор, главный специалист Национального центра управления и испытаний космических средств,

Украина, г. Киев,

² ассоциированный профессор (доцент), начальник Пограничной академии Комитета национальной безопасности

Республики Казахстан г. Алматы

² кандидат военных наук, ассоциированный профессор (доцент),

заместитель начальника Пограничной академии Комитета

национальной безопасности Республики Казахстан по научной работе г. Алматы

² кандидат военных наук, ассоциированный профессор (доцент),

начальник управления Пограничной академии Комитета

национальной безопасности Республики Казахстан, г. Алматы

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ БЕСПИЛОТНОЙ АВИАЦИИ ВОЕННОГО НАЗНАЧЕНИЯ: МИРОВОЙ РАКУРС

Аннотация

В статье приведены результаты исследований по анализу современного состояния беспилотной авиации военного назначения в мире. Показано, что рынок беспилотной авиации военного назначения постоянно развивается как по видам, классам и типам, так и географически по странам и континентам. Акцентируется внимание на значимость беспилотных летательных аппаратов класса «коптеров», а также на растущей конкуренции на рынке беспилотной авиации со стороны Китая и Индии. Сделан вывод о том, что обзор стран, являющихся лидерами в сфере разработки беспилотных авиационных комплексов военного назначения, не ограничивает список стран, занимающихся разработкой беспилотных летательных аппаратов или закупающих комплексы в других странах. При этом акцентируется внимание на том, что через десять лет список лидеров в сфере разработки военных беспилотных авиационных комплексов может измениться, учитывая, что претендентами на лидирующие позиции следует считать Индию, Бразилию и ряд стран ЕС, таких как Франция. Определено, что перспективными направлениями в исследованиях, связанных с беспилотной авиацией военного назначения, являются: исследования перспектив мирового развития беспилотной авиации военного и двойного назначения; исследование способов применения беспилотных летательных аппаратов в условиях боевых действий; исследование способов и средств противодействия беспилотной авиации противника; исследования, связанные с применением роя беспилотных летательных аппаратов и т.д.

Ключевые слова: беспилотная авиация военного назначения, беспилотный летательный аппарат, беспилотный авиационный комплекс, робототехнический комплекс, воздушная разведка

Мосов С^{1.}, Поливанов П^{2.}, Алтынбеков Р^{2.}, Салий С^{2.}

¹әскери ғылымдардың докторы, профессор, Ұлттық ғарыштық бақылау және сынау орталығының бас маманы,

Киев қаласы, Украина

²қауымдастырылған профессор (доцент), Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара академиясының бастығы,

Алматы қаласы

² әскери ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент), Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара академиясының ғылым жөніндегі бастығының орынбасары,

Алматы қаласы

² әскери ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент), Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара академиясының басқарма бастығы,

Алматы қаласы

ӘСКЕРИ ҚОЛДАНЫСТАҒЫ ҰШҚЫШСЫЗ АВИАЦИЯНЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ: ӘЛЕМДІК РАКУРС

Аңдатпа

Мақалада әлемдегі әскери мақсаттағы ұшқышсыз ұшақтардың қазіргі жағдайын талдау бойынша зерттеулердің нәтижелері келтірілген. Әскери мақсаттағы ұшқышсыз ұшақтардың нарығы түрлері, сыныптары мен түрлері бойынша, географиялық жағынан елдер мен континенттер бойынша үнемі дамып отыратыны көрсетілген. «Коптер» класындағы пилотсыз ұшу аппараттарының маңыздылығына, сондай-ақ Қытай мен Үндістанның пилотсыз ұшақтар нарығында бәсекелестіктің артуына назар аударылады. Әскери мақсаттар үшін пилотсыз әуе жүйесін дамытуда көшбасшы болып табылатын елдерге шолу пилотсыз ұшу аппараттарын жасаумен немесе басқа елдердегі кешендерді сатып алумен айналысатын елдердің тізімін шектемейді деген қорытындыға келді.

Сонымен бірге, он жылдан кейін Үндістан, Бразилия және Франция сияқты бірқатар ЕО елдері үміткер ретінде қарастырылуы керек екенін ескере отырып, әскери пилотсыз әуе жүйесін дамыту көшбасшыларының тізімі өзгеруі мүмкін екендігіне назар аударылды. жетекші қызметтер үшін. Әскери мақсаттағы ұшқышсыз әуе кемелерімен байланысты зерттеулердің перспективалық бағыттары мыналар екені анықталды: әскери және қосарлы мақсаттағы ұшқышсыз ұшақтардың әлемдік даму перспективаларын зерттеу; ұрыс жағдайында пилотсыз ұшу аппараттарын пайдалану тәсілдерін зерттеу; қарсыластың ұшқышсыз ұшақтарына қарсы тұрудың әдістері мен құралдарын зерттеу; ұшқышсыз ұшу аппаратын пайдалануға байланысты зерттеулер және т.б.

Түйінді сөздер: әскери мақсаттағы ұшқышсыз авиация, ұшқышсыз ұшу аппараты, ұшқышсыз авиациялық кешен, робототехникалық кешен, әуе барлауы

Mosov S¹., Polivanov P²., Altynbekov R³., Saliy S³.

¹ doctor of military sciences, professor, chief specialist of the National Space Control and Testing Center, Kiev, Ukraine
(ORCID: 0000-0003-0833-3187)

² Associate Professor, Head of the Border Academy of the National Security Committee of the Republic of Kazakhstan, Almaty city

² candidate of Military Sciences, Associate Professor,
Deputy Chief of the Border Academy of the Committee
National Security of the Republic of Kazakhstan for Scientific Work,
Almaty, Kazakhstan

² candidate of Military Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of the Border Academy of the Committee
National Security of the Republic of Kazakhstan,
Almaty, Kazakhstan

THE CURRENT STATE OF UNMANNED MILITARY AVIATION: A WORLD VIEW

Abstract

The results of research on the analysis of the current situation of unmanned military aviation in the world is presented in the article. It is shown that the market of unmanned military aircraft is constantly developing both by types, classes and kinds, and geographically by countries and continents. Attention is focused on the importance of unmanned aerial vehicles of the «copter» class, as well as on the growing competition in the market of unmanned aircraft from China and India. It is concluded that the review of the countries that are leaders in the development of unmanned aerial systems for military purposes does not limit the list of countries that are developing unmanned aerial vehicles or purchasing complexes in other countries. At the same time, attention is focused on the fact that in ten years the list of leaders in the development of military unmanned aircraft systems may change, considering the fact that contenders for the leading positions should be India, Brazil and a number of EU countries, such as France. It is determined that promising areas in research related to unmanned military aviation are: research on the prospects for the global development of unmanned military and dual-use aviation; research on the use of unmanned aerial vehicles in combat conditions; research on ways and means of countering enemy unmanned aircraft; research related to the use of a swarm of unmanned aerial vehicles, etc.

Keywords: unmanned military aircraft, unmanned aerial vehicle, unmanned aircraft complex, robotic complex, aerial reconnaissance

За последние десятилетия беспилотная авиация уверенно занимает передовые позиции в арсенале многих армий и силовых ведомств мира. Военные специалисты считают, что в современной боевой обстановке, на современном этапе развития военного искусства, беспилотные летательные аппараты (далее – БПЛА) способны более эффективно и оперативно, чем пилотируемая авиация, решать задачи воздушной разведки, радиоэлектронной борьбы, ретрансляции, целеуказания и корректировки огня, боевого управления и связи, метеорологической, радиационной, химической, биологической разведки и др. без риска для личного состава в интересах командования разных уровней видов вооруженных сил.

Постановка проблемы. Современный рынок военных БПЛА фиксирует стремительный рост. Аналитический ресурс GlobalMarketInsights опубликовал свой прогноз, касающийся данной индустрии. Если состоянием на 2016 г. рынок одних только военных БПЛА составил около \$ 5 млрд., то к 2024 г. он может вырасти до \$ 13 млрд. [1]. При этом 65% прибыли на рынке относится к продаже «коптеров», дешевизна, компактность, маневренность и способность которых зависать над целями (объектами), делает эти аппараты идеальными для

ведения наблюдения с воздуха. Значительную часть рынка –67% составляют БПЛА, которыми можно управлять вне зоны прямой видимости. Технический прогресс также способствует росту спроса на беспилотные аппараты дальнего действия и большой грузоподъемности, способных оперативно выполнять миссии на значительных расстояниях.

Одним из факторов быстрого роста рынка беспилотных аппаратов является спрос со стороны таких стран как Китай и Индия, пытающихся не отставать от стран Запада в сфере применения военных беспилотных летательных аппаратов. Китай занимает 50% рынка военных беспилотных летательных аппаратов в Азии и стремительно развивает собственное производство [2].

Среди лидеров по производству и применению военных беспилотных летательных аппаратов прочно обосновались три страны: США, Израиль и Китай. Заметна на рынке и Франция. Активно работают над созданием собственной промышленности в России, Турции, Иране и Индии, особенно в направлении вывода на рынок ударных БПЛА.

Объем мирового рынка военных БПЛА в 2019 г. составил \$10,53 млрд. и, по прогнозам, достигнет \$ 23,78 млрд. к 2027 г., демонстрируя среднегодовой темп роста 12,12% в течение прогнозируемого периода [3].

Согласно прогнозу иностранных специалистов, наибольший прирост способен обеспечить спрос на ударные БПЛА – их доля на рынке превысит 40%, доля высотных БПЛА большой продолжительности полета достигнет 25%, а доля средневысотных БПЛА большой продолжительности полета может составить более 17%. С точки зрения географии, то доля Северной Америки на мировом рынке военных БПЛА составит более 34%, Азиатско-Тихоокеанского региона – почти 32%, Европы – 24% [4].

В Азии прогнозируется расширение рынков Китая, Индии и Австралии, в Европе – России и Великобритании. За десять лет мир может потратить на военные БПЛА более \$ 133 млрд., что является лучшим подтверждением последующего перехода мира к так называемым «войнам роботов» и «телевойне», что, в свою очередь, является очередным угрожающим вызовом существованию мира на нашей планете [2, 5].

Таким образом, применение беспилотной авиации военного назначения является перспективным направлением в сфере развития вооружения и военной техники ряда зарубежных стран, а производство и продажа беспилотных авиационных комплексов является прибыльным делом.

В этих условиях перед Казахстаном стоит важная проблемная задача – определиться с созданием (закупкой) БПЛА военного назначения, что требует, в первую очередь, изучения современного состояния развития беспилотной авиации военного назначения в мире. Это позволит получить системный взгляд на подходы иностранных государств к развитию беспилотной авиации военного назначения. В связи с отсутствием таких исследований и их явной актуальности необходимыми являются исследования состояния вопроса в мировом ракурсе.

Анализ последних исследований. Исследованиям опыта стран мира по направлению создания беспилотной авиации военного назначения и ее применению в ходе боевых действий посвящен ряд научных трудов отечественных и зарубежных авторов: Л. М. Артюшина, А. Афинова, П.М. Афолина, Б. Денисова, С. Галушко, М. Догерти, Ю.К. Зиатдинова, В. Исламова, И. Камова, А. Краснова, Д. Минделла, С.П. Мосова, С.М. Салия, А. Л. Фещенко и др.

Проведенный анализ доступных источников позволяет сделать вывод об отсутствии системных исследований в Казахстане иностранного опыта по развитию беспилотной авиации военного назначения на современном этапе, что является актуальным и требует проведения системных исследований.

Цель статьи. Исследовать современное состояние беспилотной авиации военного назначения на примере ведущих стран мира.

Изложение основного материала. Крупнейшим игроком на мировом рынке БпЛА остаются США – на их долю приходится более 40% всего объема рынка. Повышенное внимание к наращиванию численности и планированию масштабного применения БпЛА военного назначения обусловлены рядом факторов, основными из которых являются: реализация концепции сетецентрической войны; возможность замены пилотируемой авиации при решении ряда боевых задач и задач обеспечения; предотвращение потерь среди летного состава; существенное снижение стоимости и трудоемкости изготовления и эксплуатации БпЛА по сравнению с пилотируемыми.

Концептуальные основы развития беспилотной авиации как составной части системы военных робототехнических комплексов, создаваемых в интересах Пентагона, изложены в «Плане комплексного развития робототехнических систем министерства обороны США на период 2015-2040 годов», «Плане комплексного развития систем с малоразмерными БпЛА ВВС США на период 2016-2036 годов», а также в «Плане комплексного развития БпЛА ВВС США на период 2009-2047 годов» [6]. Одним из первых документов американских ВВС, в котором подробно изложен перечень и содержание основных мероприятий, связанных с массовым оснащением ВВС БпЛА на долгосрочную перспективу, стал «План развития беспилотной авиации ВВС США на 2009-2047 годы» [7]. Официальные взгляды, изложенные в этих документах, свидетельствуют о возрастающей роли БпЛА в решении задач современной вооруженной борьбы.

За последние годы интенсивность применения БпЛА в операциях американских вооруженных сил многократно увеличилась. В частности, во время действий ВВС США в Афганистане (2011-2016 гг.) доля авиационных средств поражения, носителями которых были БпЛА, увеличилась с 5 до 61%, а в ходе операции ВС США и их союзников «Несокрушимая решительность» против ИГИЛ в Сирии и Ираке с августа 2014 г. по июнь 2016 г. БпЛА Predator и Reaper совершили более 9 тыс. боевых вылетов, применив около 3,5 тыс. единиц высокоточного оружия по почти 2 тыс. объектов [1].

Эффективность использования БпЛА сформировала тенденцию наращивания их количества. Так, за последние десятилетия, например, число БпЛА большой продолжительности полета значительно возросло и превысило 400 единиц, а объем финансирования закупок данных образцов увеличился в разы. Согласно планам в среднесрочной перспективе их количество возрастет на 100 единиц, что позволит при необходимости осуществлять одновременное круглосуточное патрулирование такими БпЛА по 60 маршрутам в разных регионах мира.

Вместе с тем, в процессе развития беспилотной авиации командование ВВС США сталкивается с рядом проблем, основной из которых является нехватка квалифицированных кадров, и в первую очередь, пилотов дистанционно пилотируемых БпЛА большой продолжительности полета. С целью компенсации некомплекта специалистов в масштабах ВВС проводятся мероприятия по привлечению на должности пилотов БпЛА специалистов из числа летного состава, находящихся в запасе и признанных непригодными к летной работе на пилотируемых аппаратах.

Концептуальные взгляды на применение беспилотной авиации отражают важность разработки теоретических положений, а также продолжение финансирования НИОКР, направленных на определение роли и места БпЛА в войнах и вооруженных конфликтах будущего, обоснование их оптимальной номенклатуры и количества в структуре вооруженных сил США.

Значительное внимание уделяется уточнению существующих и обоснованию новых подходов к применению БпЛА. Учитывая текущее состояние и ключевые направления развития беспилотной авиации, а также содержание действий, в ходе которых планируется использовать БпЛА в дальнейшем, они будут задействованы как одиночно, так и в составе групп. Несмотря на то, что в настоящее время одиночная форма применения БпЛА является основной, в то же время групповая получает все большее распространение.

В настоящее время на оснащении вооруженных сил США находятся такие разнотипные по назначению, радиусу действия и продолжительности полетов БПЛА, как: Predator, Reaper, GlobalHawk, Avenger, Sentinel, Pegasus, X-47B, Hunter, GreyEagle, Raven, DragonEye, FireScout, Wasp, Puma и др.

Потенциальными покупателями американских беспилотных аппаратов являются страны-члены НАТО, Саудовская Аравия и другие страны Персидского залива, Япония и Южная Корея, а также, возможно, Индия, Сингапур, Австралия и страны, подписавшие соглашение о режиме контроля над ракетными технологиями.

Израиль наряду с США является ведущей страной в сфере разработки, производства и применения беспилотных систем различного типа в военных целях. Четыре десятилетия Израиль был мировым лидером в разработке БПЛА, в основном в связи с успехом компании IAI/Malat, начавшей производство беспилотных аппаратов еще в 1974 г. Израильские БПЛА летали более 1,1 млн. ч в более чем 50 странах. По данным Стокгольмского института исследований проблем мира Израиль несет ответственность за 41% БПЛА, проданных в 58 стран мира [1, 8].

В настоящее время БПЛА израильских производителей эксплуатируются в десятках стран мира. В целом, учитывая уровень развития научно-технологической и производственной базы Израиля, можно утверждать, что и в ближайшей перспективе эта страна останется лидером в создании БПЛА.

В Израиле разработкой, производством и экспортом беспилотных систем занимаются около десяти фирм, которыми создано в общей сложности более семидесяти типов аппаратов. По данным Центра анализа мировой торговли оружием, страна в период с 2010 г. по 2017 г. занимала первое место в рейтинге поставщиков новых БПЛА высотного и средневысотных класса с большой продолжительностью полета – в основном это семейство аппаратов Heron и Hermes (240 единиц на сумму около \$ 4 млрд.) [4].

Израиль также занимает первое место в рейтинге производителей новых тактических БПЛА и второе место после США в рейтинге поставок мини-БПЛА и микро-БПЛА.

В 2010-2013 гг. за границу было продано 152 аппарата стоимостью \$ 2,37 млрд., а на период 2014-2017 гг. портфель заказов составил 88 БПЛА на сумму \$ 1,559 млрд. [8].

На вооружении национальных ВВС Израиля находится БПЛА Heron-TP. Главной особенностью аппарата является увеличение дальности и продолжительности полета, что позволяет ему достигать территории Ирана. Он может находиться в воздухе до 45 часов. Интерес к израильской разработке проявляют иностранные государства. Первым европейским заказчиком стала Франция, с которой был заключен контракт на сумму более \$ 500 млн.

Особо следует отметить беспилотные системы Nagru (для борьбы с РЛС) и Heron, относящиеся к классу боевых БПЛА однократного применения. В НИОКР, производстве и разработке тактики боевого применения аппаратов данного класса Израиль считается мировым лидером.

Фирмой IAI (IsraelAerospaceIndustries) также разработан многоцелевой БПЛА SuperHeron, способный выполнять разведывательные миссии и боевые задачи по уничтожению целей различных типов. Беспилотный летательный аппарат может проводить в воздухе 24-48 ч в зависимости от загрузки. Размах крыльев составляет 17 м, а максимальный взлетный вес аппарата достигает 1,45 т. Повышенная мощность двигателя позволяет БПЛА подниматься на высоту более 10 км, а его максимальная скорость достигает примерно 240 км/ч.

Значительно тяжелый (4,65 т) Heron Trog или Eitan с турбовинтовым двигателем получил боевое крещение во время удара израильских ВВС по колонне, которая везла иранское оружие через Судан в 2009 г. Он конкурирует с американским БПЛА Reaper по количеству заказов со стороны основных европейских государств [9].

К иным изделиям компании IAI относится БПЛА Searcher III, находящийся на вооружении 14 стран, включая Испанию и Сингапур, которые использовали его в Афганистане.

Специалистами другого крупного разработчика и производителя БПЛА фирмы ElbitSystems за прошедшее десятилетие создано семейство беспилотных аппаратов с большой продолжительностью полета различных классов Hermes. В него входят аппараты, имеющие различную взлетную массу: Hermes-90, Hermes-180, Hermes-450, Hermes-900 и Hermes-1500. БПЛА этого семейства разработан как многоцелевые платформы с возможностью размещения на них разного бортового радиоэлектронного оборудования. В зависимости от установленного оборудования такие БПЛА способны решать задачи видовой, радио- и радиотехнической разведки, РЭБ и использоваться в качестве ретранслятора. Модификации Hermes-450 и Hermes-900 могут нести управляемые авиационные средства поражения [10].

Беспилотные аппараты от Elbit меньшего размера с электродвигателями включают SkylarkILE. Этот БПЛА уровня батальона израильской армии также состоит на вооружении более 20 армий и французских специальных сил. БПЛА Skylark II, запускаемый из машины, был выбран в качестве БПЛА уровня бригады.

Лидером семейства Aeronautics является БПЛА Aerostar, купленный 15 заказчиками и налетавший в общей сложности более 130 тыс. летных часов. Серия беспилотных летательных аппаратов Orbiter этой компании находится на вооружении 20 армий и состоит из БПЛА Orbiter-I, Orbiter-II (используется израильскими ВВС и ВМС, заказанный Финляндией) и Orbiter-III [1].

Компания BlueBirdAeroSystems разработала БПЛА MicroV ручного запуска, БПЛА SpyLite, используемого израильской армией и другими (включая чилийскую армию) и БПЛА WanderV, взлетающего со взлетно-посадочных полос. В 2013 г. компания представила 24-кг ThunderV с продолжительностью полета 20 ч.

Активно развивает направление беспилотной авиации *Китай*. Военно-политическое руководство страны уделяет особое внимание созданию и развитию военных беспилотных авиационных комплексов (далее – БпАК), что значительно увеличит возможности национальных вооруженных сил. Массовая роботизация соответствует основным принципам строительства и модернизации вооруженных сил: «механизация» – увеличение количества новых систем вооружения и военной техники; «оптимизация» – совершенствование организационной структуры с целью повышения эффективности боевого применения; «информатизация» – оснащение войск передовыми средствами разведки, связи и управления с последующей интеграцией их в единое информационное пространство на театре военных действий [4].

Китайские специалисты копируют зарубежные, лучшие в своих классах образцы БПЛА, а командование тщательно изучает опыт применения беспилотных средств в различных вооруженных конфликтах и антитеррористических операциях.

Большое количество экспериментальных БПЛА и БпАК нельзя считать случайностью. Следует полагать, что в ближайшей перспективе тематика БПЛА в Китае будет интенсивно развиваться, и в ближайшем десятилетии эта страна может стать лидером (после США и Израиля) в сфере создания таких средств. Основным направлением применения беспилотных систем Китаем будет нейтрализация усилий США, предусмотренных американской концепцией «воздушно-морская операция».

К 2010 г. основу парка беспилотной авиации КНР составляли системы с тактическими разведывательными БПЛА. Они обеспечивали ведение видовой воздушной разведки. Китай в последние годы резко увеличил инвестиции в развитие военных БпАК.

Представительными образцами с более чем 30 типов БПЛА, находящихся на вооружении вооруженных сил КНР, являются: Chang Kong-1, BZK-005, ASN-104 и -105, ASN-206 и 207, W-30 и 50, PW -1 и ASN-15, IZ, Z-2, -3 и -5, M22. Кроме этого, на вооружении есть многоцелевой комплекс, переданный в 1994 г. Израилем, в состав которого входят БПЛА разового применения Harpy [1, 11].

С начала 2000-х годов приоритетным направлением стало создание высокотехнологичных образцов систем с БпЛА различного типа. При этом особое внимание уделяется высотным и средневысотным БпЛА с большой продолжительностью полета.

Основной целью в сфере создания БпЛА является разработка концепций применения беспилотной авиации в интересах стратегических ракетных войск, ВВС и ВМС Китая, а также организация межвидового взаимодействия. Наибольшее внимание уделяется решению таких задач, как: информационное обеспечение действий вооруженных сил; препятствование применению противником своих сил и средств; снижение точности ударов противника; ведения РЭБ; ретрансляция сигналов связи и управления.

Основными направлениями развития БпЛА в Китае, как и в других ведущих зарубежных странах, является оснащение их управляемыми авиационными средствами поражения, обеспечение группового применения БпЛА и их совместного применения с пилотируемыми самолетами.

Несмотря на технологическое отставание от США и Израиля в сфере создания беспилотных комплексов, китайские специалисты за последние 10-15 лет достигли в этом направлении значительных успехов. Среди крайних разработок БпЛА ASN-229A, являющийся самым крупноразмерным аппаратом в линейке беспилотных летательных аппаратов и предназначенный для замены ASN-104 и 105, находящихся на вооружении. Аппарат предназначен для ведения видовой воздушной разведки, РЭБ и корректировки огня артиллерии. Разрабатывается тактический многоцелевой БпЛА средней дальности СН-3, предназначенный для ведения видовой воздушной разведки, РЭБ, корректировки огня артиллерии, а также может использоваться в качестве ретранслятора сигналов систем связи и передачи данных [1].

В Китае создали высотный БпЛА СН-Т4 на солнечных батареях. Беспилотный летательный аппарат с размахом крыла в 45 м провёл 15 ч на высоте около 20 км. БпЛА в рабочем состоянии будет способен совершать полеты на высоте до 30 км со скоростью 200 км/ч [12]. Подзарядка аккумуляторов от солнечных панелей, расположенных на огромных крыльях, происходит в светлое время суток, запаса энергии должно хватать, чтобы БпЛА СН-Т4 продолжал летать ночью. Как сообщают конструкторы при полете на максимальной высоте сфера «осмотра» БпЛА составляет около миллиона квадратных километров. БпЛА этого типа неофициально называют «атмосферные спутники». Применение БпЛА СН-Т4 рассматривается, в том числе, и для обнаружения кораблей ВМС США в океане в рамках большой системы мониторинга Тихого океана, создаваемой китайцами.

Многоцелевой БпЛА WJ-600 разработан на базе противокорабельной ракеты С-602, предназначен решать широкий круг задач: ведение воздушной разведки, поражения критичных по времени целей, ведения РЭБ и ретрансляция сигналов связи. Аппарат также можно использовать в качестве воздушной мишени.

Перспективным образцом является БпЛА Wing-Loong, внешний вид которого напоминает американский БпЛА Predator. Стратегический разведывательный БпЛА Chengdu Xianglong конструктивно повторяет американский аппарат Global Hawk.

Командование армии Китая намерено использовать разведывательные и многоцелевые БпЛА с большой продолжительностью полета для обнаружения и уничтожения противника за пределами национальной территории. Так, планируется развернуть сеть пунктов базирования БпЛА вдоль сухопутной границы для использования на постоянной основе с целью наблюдения и обеспечения обороноспособности на прилегающих территориях. Во многом это будет обеспечено благодаря китайской космической радионавигационной системы BeiDou, сигналы которой используются для определения местоположения БпЛА, а также прогресса в области систем спутниковой связи, осуществляющих ретрансляцию сигнала с беспилотного аппарата [4].

Несмотря на то, что во **Франции** достаточно развита авиационная промышленность и разработкой БпЛА занимаются более десятка фирм, в вооруженные силы страны доходит

незначительное количество аппаратов национальной разработки. БПЛА, созданные французскими разработчиками, не отличаются надежностью и критикуются за это как национальными, так и зарубежными заказчиками.

На оснащении вооруженных сил Франции находятся такие БПЛА, как: Reaper и Harfang – в ВВС; Sperwer и мини-БПЛА Tracker – в сухопутных войсках [13].

Вооруженные силы Франции эксплуатируют БПЛА Reaper без вооружения и только для ведения воздушной разведки. Основное разведывательное оборудование: оптико-электронная система AN/DAS-1 и радиолокационная станция AN/APY-8 «Lynx». Приобретение в США средневысотных большой продолжительности полета БПЛА Reaper направлено на увеличение возможностей вооруженных сил Франции по ведению видовой воздушной разведки.

В настоящее время вооруженные силы Франции широко используют БПЛА, хорошо зарекомендовавшие себя во время вооруженных конфликтов. Они, в основном, являются общими разработками нескольких фирм, имеющих различную национальную принадлежность.

БПЛА Sperwer – самый известный французский БПЛА, который в период с 2000 г. и до 2010 г. находился на вооружении в Канаде, Дании, Греции, Нидерландах и Швеции. БПЛА будет выведен из эксплуатации после 2020 г. С принятием на вооружение в 2018 г. БПЛА Patroller, продолжительность полета которого составляет 20 ч и который представляет собой систему наблюдения и разведки в масштабе реального времени, может быть интегрирована с другими цифровыми средствами ведения боя. Предполагается, что БПЛА будет использоваться командными подразделениями для поддержки сухопутных операций, содействия в защите передовых боевых подразделений и сбора разведывательной информации.

В направлении создания ударного беспилотного аппарата Франция курирует международную программу Dassault nEUROn, осуществляемую с 2004 г. и в которой также участвуют Швеция, Греция, Испания, Швейцария и Италия [14].

Перспективы расширения возможностей ВВС Франции по ведению воздушной разведки связаны с созданием европейского разведывательного средневысотных БПЛА RPAS (Remotely Piloted Aircraft System), разработка которого ведется совместно с ФРГ, Италией и Испанией.

БПЛА, разрабатываемые на смену существующим на вооружении беспилотным аппаратам, могут поступить на вооружение вооруженных сил Франции в период 2025-2035 гг., создаются интернациональными консорциумами. Предполагается, что они будут превосходить существующие БПЛА по своим характеристикам и в указанный период перекроют потребности вооруженных сил Франции в данном типе авиатехники.

Активизировала работы в области беспилотной авиации **Россия**. По оценкам американских специалистов с 2011 г. количество БПЛА в вооруженных силах России выросло в десять раз и составило более двух тысяч единиц. Прогресс начался в период 2011-2012 гг. В 2014 г. Россия потратила на все беспилотные военные системы около \$9 млрд. Благодаря своим усилиям Россия смогла пробиться в пятерку стран с наиболее продвинутыми технологиями БПЛА, даже несмотря на то, что она начала развивать эту сферу довольно поздно. Однако ей не удастся обогнать не только лидера – США, но даже Иран. По опубликованным данным Россией на покупку новых БПЛА до 2020 г. может быть потрачена большая сумма средств в долларах США [1].

На вооружении армии РФ находятся БПАК с такими БПЛА, как: «Орлан», «Форпост» (выпускался по лицензии – израильский Searcher Mk I), «Гранат» (различные модификации), ZALA (различные модификации) и др.

В распоряжении российских ВВС скоро появится тяжелый ударный БПЛА. Аппарат такого рода станет первым в истории российской авиации. Новый БПЛА называется

«Альтиус-О» и предназначен для длительных полетов. Его масса превышает 7 т. Российские специалисты считают, что новый БпЛА станет ответом на американский GlobalHawk [15].

В России также закончена разработка тяжелого ударного БпЛА «Охотник», который в части «искусственного интеллекта» является прототипом истребителя шестого поколения. Беспилотный аппарат разрабатывался с применением технологии снижения радиолокационной заметности, имеет аэродинамическую схему «летающее крыло», а его взлетная масса достигает 20 т. По имеющейся информации, БпЛА сможет развивать скорость около 1000 км/ч. Перспективными разработками считаются БпЛА «Корсар» и «Катран» [4].

Вооруженные силы России получили опыт боевого применения БпЛА в ходе войны в Сирии. На конец 2015 г., в сентябре которого началась военная операция России в Сирии, на вооружении было уже 1720 БпЛА. В 2016 г. войска получили еще 105 БпЛА из 260 БпЛА. По состоянию на весну 2016 г. в Сирии была развернута группировка из 70-ти российских БпЛА, что составляло около 30 комплексов. В декабре 2016 г. было сообщено о дополнительной переброске еще трех БпЛА для мониторинга ситуации с соблюдением достигнутого к тому времени перемирия между правительственными войсками и оппозицией. Использование разведывательных БпЛА Россией в Сирии оценивается специалистами как успешное. В то же время операция продемонстрировала критический недостаток – отсутствие в России ударных БпЛА, несмотря на то, что за последние 13 лет было осуществлено государственное финансирование пяти программ создания тяжелых ударных БпЛА с управляемым оружием – но ни один из этих проектов так и не принят на вооружение.

Все более динамично ведутся работы по созданию беспилотной авиации в **Турции**. Благодаря отечественным БпЛА Турция вошла в небольшое число стран, достигших успеха в этой сфере. Турция с одной стороны производит продукцию, имеющую важное значение со стратегической точки зрения и является конкурентоспособной, а с другой она продвигается вперед в будущее уверенными шагами. Осуществляя независимую политику в этой сфере, страна также обеспечивает значительный вклад в экономику благодаря продаже такой продукции.

Производство отечественных БпЛА это история того, как Турция лишилась зависимости от других стран и внесла вклад в развитие экономики. Первыми БпЛА, появившиеся на оснащении вооруженных сил Турции в 1990-е годы были израильский Heron и американский Gnat. Вслед за этим Турция начала производство отечественных беспилотных аппаратов. На вооружении находятся БпЛА Anka (различные модификации) и Bayraktar (различные модификации), полностью произведенные в Турции. Есть и другие БпЛА – тактические, разведывательные, например, TAIBaykuş, Gözcü, Keklik, Martı, Şimşek, VestelKaraye и др. [1].

В ноябре 2016 г. Турция стала шестой страной в мире, сумевшей разработать и принять на вооружение ударные БпЛА. До этого странами, имеющими на вооружении подобные системы были США, Китай, Иран, Пакистан и Израиль. Необходимость для Турции в разработке национальных ударных БпЛА возникла в 2012 г. после того, как Конгресс США заблокировал продажи в эту страну ударных БпЛА Predator и Reaper. Первым ударным БпЛА, поступившим на вооружение Турции, стал доработанный разведывательный аппарат Bayraktar TB2 [16] с ракетами MAM-L класса «воздух-поверхность», который был применен в операции «Оливковая ветвь» против курдских отрядов народной самообороны (YPG) в Сирии.

Турции за семь лет удалось создать собственный ударный БпЛА, у которого полностью турецкая электронная начинка, системы контроля, ракетная установка – раньше все это покупалось за рубежом. Одна из причин форсирования создания своих компонентов – это информационная безопасность БпЛА и невозможность зарубежных производителей любым образом влиять на работу БпЛА, программное обеспечение установленных компонентов, не говоря о зависимости от зарубежных поставок и комплектующих.

Новый ударный БПЛА Akinji – третий ударный беспилотный аппарат, разработанный в Турции. Технологии, полученные при разработке БПЛА Akinji, откроют Турции дорогу в отрасль создания боевых беспилотных самолетов, начиная с 2027 г.

По оценкам издания TheNationalInterest четвертое место по имеющемуся потенциалу в сфере разработки БПЛА занимает **Иран**, явно «прыгнувший выше головы», даже несмотря на относительно небольшие капиталовложения. В сфере опыта использования беспилотников страна уступает только США и Израилю.

На вооружении вооруженных сил Ирана находятся аппараты, к которым относятся БПЛА: Fotros, Shahed 129, Mohajer (различных модификаций), Ababil (различных модификаций), HesaKarrar, Sarir, Toophan-2, Ra'ad-85 и др.

Основным разработчиком БПЛА в Иране считается компания QodsAeronauticsIndustries (QAI), хотя ряд БПЛА для обучения операторов и беспилотников-целей был изготовлен компанией IranAircraftManufacturing (Hesa), являющейся частью Iran Aerospace Industries Organization (IAIO) [2].

В Иране запущено серийное производство ударного БПЛА Mohajer-6 [17], оснащенного высокоточными «умными» бомбами, способного к длительным полетам, что позволяет ему выполнять задачи разведки, наблюдения, а также оказывать поддержку при ведении боевых операций. БПЛА Mohajer-6 является первым БПЛА из серии Mohajer, способным нести управляемое вооружение. Другая модификация этой серии Mohajer-4 уже применялась иранскими военными в ходе конфликтов в Сирии и Ираке. Кроме того, по неофициальным данным, эти аппараты поставлялись Ираном группировке «Хезболла».

Иранские БПЛА во многом используют технические новинки трофейных израильских и американских БПЛА. Так, новый иранский проект, представленный в 2013 г. и названный Yasir, напоминает ScanEagle со сдвоенными хвостовыми лонжеронами и добавленным перевернутым V-образным хвостом.

С использованием новинок американской военно-инженерной мысли компанией Shahed Aviation Industries Research Center в 2012 г. разработан иранский военный тактический БПЛА Shahed 129. Этот БПЛА способен обнаруживать не только скрытное перемещение потенциального противника, а также выполнять задачи, связанные с патрулированием определенного региона. При этом БПЛА может находиться в полете до 24 ч., что обеспечивает высокую эффективность его применения. Помимо прочего, БПЛА Shahed 129 позиционируется также и как полноценное боевое средство, в частности, он может нести бомбовую и ракетную нагрузки, обеспечивает борьбу с наземными, воздушными и морскими целями.

Иран представил беспилотный аппарат, сконструированный на основе БПЛА Sentinel, попавшего на иранскую территорию. Через соответствующее время (2014 г.) иранские конструкторы изготовили новый БПЛА, который на 40% повторяет свой прототип. Данный БПЛА меньше по размерам, чем БПЛА Sentinel, имеет реактивный двигатель и способен нести четыре бомбы типа 342.

Индия уверенно входит в клуб стран, активно взявших курс на разработку и применение БПЛА. Страна разрабатывает собственные БПЛА без малого десятилетие, в первую очередь исходя из потребностей своих военных, которые уже начали их использовать в разведывательных операциях, охране границ, морском патрулировании и для нанесения высокоточных ударов. Вооруженные силы Индии планируют в ближайшие годы значительно увеличить парк БПЛА для ведения, в первую очередь, разведки и патрулирования.

С целью соответствия растущим потребностям вооруженных сил индийское правительство инвестирует миллионы долларов в отечественные и зарубежные БПАК, в основном из Израиля, получив, по меньшей мере, 108 БПЛА Searcher и 68 Heron, а также Harpy и Harop. БПЛА Searcher II с 2006 г. производится в Индии по лицензии. В конце 2013 г. индийским правительством была одобрена покупка еще 15 аппаратов БПЛА Heron на сумму \$ 195 млн. [1].

Индия собирается приобрести боевые БпЛА Predator, на борту которых могут быть установлены ракеты Hellfire с лазерной головкой самонаведения. Их планируется разместить вдоль границ с Пакистаном и Китаем в районе спорных участков для обеспечения обнаружения различных целей, в т.ч. средств ядерного, биологического и химического нападения.

С тех пор, как Индия начала разработку беспилотных аппаратов, страна сделала большие успехи в области разработки БпЛА малого и среднего класса. С целью удовлетворения растущего спроса индийских вооруженных сил такие научно-исследовательские организации и предприятия как, например, Aeronautical Development Establishment (ADE), National Aerospace Laboratories (NAL), Hindustan Aeronautics Limited (HAL) и Bharat Electronics Limited (BEL), разрабатывают БпЛА для ведения разведки, сбора информации, целеуказания и наведения вооружения [4].

Разработки в Индии в основном охватывают микро-БпЛА, мини-БпЛА, тактические БпЛА, беспилотники класса MALE (medium-altitude long-endurance – средневысотный с большой продолжительностью полета). В основном проекты начинаются с чистого листа, а интеграция происходит при содействии иностранных компаний.

Используя новейшие технические разработки и высокую квалификацию персонала, индийские ученые смогли разработать полностью отечественные БпЛА с автономным управлением. Простота эксплуатации, приспособленность к работе в неблагоприятных условиях, функциональная гибкость и сниженные эксплуатационные расходы – все эти преимущества делают БпЛА во многих случаях лучшим выбором по сравнению с пилотируемыми самолетами.

В 2017 г. компанией CSIR-NAL разработан многофункциональный БпЛА Suchan [18], с укороченным взлетом и посадкой, который способен выполнять слежение за неподвижными объектами, при этом ожидается, что он «научится» сопровождению движущихся объектов. БпЛА Suchan предоставляет военным альтернативу переносным БпЛА, разработанным в США, Израиле и Европе.

Основным разработчиком дронов в Индии является Организация оборонных исследований и разработок (DRDO). В ее разработках есть ряд проверенных в реальной эксплуатации БпЛА, среди них: демонстрационный мини-БпЛА Karpothaka; мишень воздушного запуска Ulka; тактический БпЛА K Nishant; БпЛА-мишень Lakshya; мини-БпЛА Imperial Eagle; квадрокоптер Netra и БпЛА Rustom класса MALE [4]. DRDO работает над проектами по совершенствованию существующих и разрабатывает иные беспилотные аппараты, например, Rustom-2, Panchi и Lakshya-2. Также рассматривается возможность разработки перспективных проектов Rustom-H, AURA (ударный БпЛА полностью индийской разработки) и Abhyas.

Разработанный DRDO БпЛА Rustom-2, получивший обозначение Tactical Air-Borne Platform for Surveillance-Beyond Horizon 201 (TAPAS-BH 201), совершил свой первый полет в ноябре 2016 г.

DRDO также намерен и в будущем разрабатывать современные БпЛА с технологиями завтрашнего дня для индийских вооруженных сил. Перспективные программы DRDO включают экспериментальную платформу Autonomous Unmanned Research Aircraft (AURA), ударный БпЛАUCAV, а также другие многофункциональные БпЛА с энергоснабжением от солнечных батарей.

Компания Hindustan Aeronautics Limited (HAL) в сотрудничестве с DRDO разрабатывает тактический БпЛА Gagan, который будет иметь дальность действия 250 км и рабочую высоту около 6 тыс. м.

Индия является одной из нескольких стран, стремящихся развивать отечественные БпЛА, в частности тактические, MALE и HALE. При этом страна имеет неотложные потребности в развитых платформах этих классов, особенно это касается тактических беспилотников и комплексов категории MALE.

По информации фирмы DroneWars UK правительство **Великобритании** уже потратило на закупку, разработку и исследования в области беспилотных летательных аппаратов миллиард фунтов стерлингов.

В состав беспилотников, принятых на вооружение британской армии, входят БпЛА: Reaper, DesertHawk, Hermes 450, BlackHornet, T-Hawk и др. [2].

Министерство обороны Великобритании официально заявило о принятии на вооружение новых ударных БпЛА типа Protector. Под обозначением Protector британские вооруженные силы получают БпЛА Certifiable Predator В RPA, являющиеся модификацией ударного БпЛА Reaper. Британское военное ведомство планирует закупить 16 таких дронов, но рассматривает вариант увеличения заказа до 20 подобных аппаратов. На вооружение также приняты разведывательные БпЛА WK450 Watchkeeper, разработанные на базе израильских Hermes 450. Рассматривается вопрос принятия на вооружение БпЛА Zephyr 8, способные находиться в воздухе до трех месяцев. В течение ближайших двух лет вооруженные силы страны планируется пополнить тремя подобными самолетами.

Великобритания и Франция осуществляют совместную разработку новых боевых БпЛА, которые планируется принять на вооружение в начале 2030-х годов. В составе ВВС Франции и Великобритании они частично заменят истребители Dassault Rafale и Eurofighter Typhoon соответственно. На разработку нового боевого БпЛА планируется потратить около двух миллионов евро. Согласно предварительным планам, в разработке нового боевого БпЛА будут использоваться наработки, полученные Францией при создании аппарата nEUROn [14] и Великобританией в рамках проекта Taranis [19]. Испытания нового франко-британского БпЛА запланированы на 2025 г. В рамках проекта стороны также намерены провести исследования по взаимодействию пилотируемых и беспилотных аппаратов в воздухе при решении общих задач.

Выводы. Выше осуществленный обзор стран, являющихся лидерами в сфере разработки беспилотных авиационных комплексов военного назначения, не ограничивает список стран, занимающихся разработкой беспилотной авиации или закупающих БпЛА в других странах. В этот клуб уже входят десятки стран мира: Австрия, Италия, Германия, Швеция, Канада, Норвегия, Чехия, Испания, Польша, ЮАР, Австралия, Беларусь, Украина, Казахстан, Азербайджан, Армения, Грузия, ОАЭ и др.

Согласно выводам, сделанным изданием TheNationalInterest, через 10 лет список лидеров в сфере разработки военных БпЛА может измениться. Если США, Израиль и Китай, скорее всего, останутся на своих нынешних местах, то Иран и Россия могут уступить свои позиции другим странам. В частности, Ирану просто может не хватить промышленного потенциала, а Россию могут подкосить проблемы в экономике, а также необходимость реформирования всех вооруженных сил в целом. Основными претендентами на лидирующие позиции издание считает Индию, Бразилию и ряд стран ЕС, таких как Франция.

Направления дальнейших исследований. Перспективными направлениями в исследованиях, связанных с беспилотной авиацией военного назначения, являются: исследование перспектив мирового развития беспилотной авиации военного и двойного назначения; исследование способов применения БпЛА в условиях боевых действий; исследование способов и средств противодействия беспилотной авиации противника; исследования, связанные с применением роя БпЛА и т.д.

Список использованной литературы:

1 Мосов С.П., Гурак С.П. *Безпілотники підкорюють небо. Ч.1 Оборонний вісник. 2019. №1. С.14-19.*

2 Мосов С.П., Гурак С.П. *Безпілотники підкорюють небо. Ч.2 Оборонний вісник. 2019. №2. С.14-19.*

3 *Aerospace&Defense / MilitaryDroneMarket. Key Market insights.* URL: <https://www.fortunebusinessinsights.com/military-drone-market-102181> (дата обращения: 03.02.2021).

4 *Безпілотна авіація у військовій справі: кол. монографія / С. П. Мосов, М. В. Погорецький, С. М. Салій, О. В. Селюков, А. Л. Феценко; за ред. проф. С.П. Мосова. Київ: Інтерсервіс, 2019. 324 с.*

5 *Мосов С. П., Салій С. М. Война 4.0: автономное смертельное оружие. Вестник Национального Университета Обороны. Нур-Султан: НУО, 2020. №2. С.111-116.*

6 *Шашок Л. Роботы наступают. Ч.2. «Новый оборонный заказ. Стратегии». 2020. № 6(65). URL: <https://dfnc.ru/arhiv-zhurnalov/2020-6-65/roboty-nastupayut-chast-2/> (дата обращения: 03.02.2021).*

7 *United States Air Force Unmanned Aircraft Systems Flight Plan 2009-2047. URL: https://fas.org/irp/program/collect/uas_2009.pdf(дата обращения: 03.02.2021).*

8 *Кто лидирует в мире в области военных дронов? URL: <http://robotrends.ru/robopeedia/kto-lidiruet-v-mire-v-oblasti-voennyh-dronov>(дата обращения: 03.02.2021).*

9 *Сенченко В. Израильские ударные беспилотные летательные аппараты (2017). Зарубежное военное обозрение. 2017. №10. С.70-72.*

10 *Денисов Б. Беспилотные летательные аппараты Израиля (2015). Зарубежное военное обозрение. 2015. №11. С. 67-76.*

11 *Денисов Б. Разработка в Китае беспилотных летательных аппаратов (2015).Зарубежноевоенноеобозрение. 2015. №3. С. 66-73.*

12 *China just flew a 130-foot, solar-powered drone designed to stay in the air for months. The CH-T4 has already set a national flight record. URL: <https://www.popsci.com/china-solar-powered-drone/>(дата обращения: 03.02.2021).*

13 *Денисов Б. Беспилотные летательные аппараты вооружённых сил Франции (2017). Зарубежноевоенноеобозрение. 2017, №6 С. 61-68.*

14 *nEUROnUnmannedCombatAirVehicle (UCAV) Demonstrator. URL: <https://www.airforce-technology.com/projects/neuron/>(дата обращения: 03.02.2021).*

15 *Российский БПЛА «Альтиус» впервые применит оружие летом 2021 года. URL: <https://iz.ru/1133961/2021-03-08/rossiiskii-bpla-altius-vpervye-primenit-oruzhie-letom-2021-goda> (дата обращения: 03.02.2021).*

16. *BayraktarTB2. URL: <https://baykardefence.com/uav-15.html> (дата обращения: 03.02.2021).*

17 *Iranian Army Gets Mohajer-6 ISTAR Drone. URL: https://www.defenseworld.net/news/25149/Iranian_Army_Gets_Mohajer_6_ISTAR_Drone#.YHVqCexMTIU (дата обращения: 03.02.2021).*

18 *SUCHAN. URL: <https://www.nal.res.in/en/technology/suchana> (дата обращения: 03.02.2021).*

19 *TaranisUnmannedCombatAirVehicle (UCAV) Demonstrator. URL: <https://www.airforce-technology.com/projects/tanaris/>(дата обращения: 03.02.2021).*

УДК 323.28
МРНТИ 11.25.41

К.С.Нұрғалым¹, К.Т. Туkenова²

¹ *Саяси ғылымдарының кандидаты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, «Sorbonna – Қазақстан институты», Халықаралық құқық кафедрасының доценті*

² *Педагогика ғылымдарының кандидаты, Алматы технология университеті қауымдастық профессоры, Алматы қ., Қазақстан*

АДАМ САУДАСЫ МӘСЕЛЕСІ

Аңдатпа

Адам саудасы қазіргі кезде теріс қоғамдық құбылыс болып табылады. Бұл құбылысты алғаш рет ХХ ғасырдың басында құқық қорғаушылар көтерді. Сол кезде Еуропа мемлекеттерінде жезөкшелікпен айналысуға мәжбүр етілген Ұлыбританиядан шыққан әйелдерге ерекше көңіл аударылған болатын. Сол кезде «ақ құлдық» деген термин пайда болды. Кейін ол «адам саудасы» терминіне аусты. Адам трафигі, яғни адам саудасы көптен бері және қазіргі кезге дейін әлемнің көптеген елдерінің бірігіп күресетін мәселелерінің қатарында тұр.

Дүниежүзі бойынша адамдарды құлдыққа салушыларға қарсы заңнамалар қатандатылып, түрлі конвенциялар күшіне енді. Бірақ адам еңбегін қанау жыл санап өсіп отыр. Айталық, халықаралық ұйымдардың мәліметінше, табыстылық жағынан алып қарағанда адам саудасы әлемде қару мен есірткі саудасынан кейін үшінші орында. Халықаралық еңбек ұйымының статистикасы бойынша әлемде 21 млн. адам құл күнін кешіп жүр. Осы жылы адам саудасынан түскен табыс 150 миллион АҚШ долларынан астам қаржыны құраған. Соңғы зерттеулер бойынша жыл сайын 800 мыңнан аса адам саудаланады. Дүниежүзін жайлап кеткен құлдық пен адам саудасына қарсы күресті әлем елдері өткен ғасырда бастап кетті. Қазіргі таңда әлі де жалғасын тауып келеді.

Түйінді сөздер: адам саудасы, ақ құлдық, адам трафи.

К.С.Нұрғалым¹, К.Т. Туkenова²

¹ *Кандидат политических наук, доцент, преподаватель кафедры международного права в Институте Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая*

² *Кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор Алматинского технологического университета г. Алматы, Казахстан*

ПРОБЛЕМА ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ

Аннотация

Торговля людьми в настоящее время является негативным социальным явлением. Этот феномен был впервые поднят правозащитниками в начале 20-го века. Особое внимание было уделено женщинам из Соединенного Королевства, которые в то время были вынуждены заниматься проституцией в европейских странах. В то время термин «белое рабство» родился. Позже он изменился на термин «торговля людьми». Торговля людьми была и будет оставаться одной из наиболее актуальных проблем во многих странах мира.

Законы о борьбе с торговлей людьми были ужесточены во всем мире, и вступили в силу различные конвенции. Однако эксплуатация труда растет с каждым годом. Например, по данным международных организаций, торговля людьми является третьим наиболее прибыльным источником после оборота оружия и наркотиков. По данным Международной организации труда, 21 миллион человека являются рабами в мире. В этом году доход от торговли людьми составил более 150 миллионов долларов. Согласно последним

исследованиям, каждый год торгуются более 800 000 человек. Борьба с глобальным рабством и торговлей людьми началась в прошлом веке. Сегодня это все еще продолжается.

Ключевые слова: торговля людьми, белое рабство, трафик людей.

K.S.Nurgalym¹, K.T. Tukenova²

*¹Candidate of Political Sciences, Associate Professor, Lecturer, Department of International Law
the Institute of Sorbonne-Kazakhstan at Abai KazNPU*

*²Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Almaty Technological University,
Almaty, Kazakhstan*

THE PROBLEM OF HUMAN TRAFFICKING

Abstract

Human trafficking is currently a negative social phenomenon. This phenomenon was first raised by human rights defenders at the beginning of the 20th century. Particular attention was paid to women from the United Kingdom, who at that time were forced to engage in prostitution in European countries. At that time, the term "white slavery" was born. He later changed to the term "human trafficking". Human trafficking has been and will remain one of the most pressing problems in many countries of the world.

Anti-trafficking laws have been tightened around the world and various conventions have entered into force. However, the exploitation of labor is growing every year. For example, according to international organizations, human trafficking is the third most profitable source after trafficking in weapons and drugs. According to the International Labor Organization, 21 million people are slaves in the world. This year, trafficking revenues totaled more than \$ 150 million. According to recent studies, more than 800,000 people are traded each year. The fight against global slavery and human trafficking began in the last century. Today it is still ongoing.

Keywords: human trafficking, white slavery, human trafficking.

Адам саудасы және құл саудасына қарсы көптеген заңнамалар, Конвенциялар, пакттер жазылған, қабылданған. Соларға тоқталатын болсақ. 1926 жылғы құлдық конвенциясы - Ұлттар лигасының қамқорлығымен құрылған және 1926 жылы 25 қыркүйекте қол қойылған халықаралық келісім. Ол 1927 жылғы 9 наурызда Шарт сериясында тіркеліп, сол күні күшіне енді. Конвенцияның мақсаты құлдық пен құл саудасының жолын кесуді растау және жеделдету болды. 1890 жылғы Брюссель конференциясы туралы Заңда қол қойған тараптар африкалық құлдармен сауда-саттықты тоқтату ниетімен бірдей қуатталды. Брюссель актісі 1919 жылы 10 қыркүйекте Бірінші дүниежүзілік соғыс кезінде одақтас мемлекеттер қол қойған Сент-Жермен-ан-Лай Конвенциясымен толықтырылды және қайта қаралды. Онда қол қоюшылар құлдықтың барлық нысандарында толық құлыптауды және құрлық пен теңіз арқылы құл саудасын қамтамасыз етуді жою көзделген. 1924 жылы маусымда Ұлттар Лигасы құлдыққа уақытша комиссияны тағайындады[1]. Комиссия құрамына құрамы бұрынғы құрамдағы отарлық губернаторлар, сонымен бірге Гаити және Халықаралық еңбек ұйымының өкілі Фредерик Лугард кірді, ол комиссияның британдық өкілі болды.

1926 жылғы Құлдық туралы конвенция құлдық пен құл саудасын шектеуге бағытталған нақты ережелер мен баптарды белгіледі. Құлдық келесідей анықталды: 1. Құлдық дегеніміз - оған меншік құқығына қатысты кейбір немесе барлық өкілеттіктер жүзеге асырылатын адамның жағдайы немесе күйі. 2. Құл саудасы дегеніміз - адамды тұтқындауға, сатып алуға немесе оны құлдыққа айналдыру мақсатында оған байланысты барлық әрекеттерді білдіреді; құлды сату немесе айырбастау мақсатында сатып алуға байланысты барлық әрекеттер; осы мақсат үшін қабылданған барлық жоғары уағдаласушы тараптар, және тұтастай алғанда құлдарды сатуға немесе тасымалдауға қатысты кез келген әрекет[2].

Еуропа Кеңесінің Адам саудасына қарсы іс-қимыл туралы конвенциясы Варшава, 16 мамыр, 2005 жылы қабылданған болатын. Бұл конвенцияның 11-бабында жеке өмірді қорғау туралы айтылған:

1. Әрбір Тарап зардап шеккендердің жеке өмірі мен жеке басын қорғауға міндетті. Оларға қатысты дербес деректер автоматты түрде жеке тұлғаларды қорғау туралы конвенцияда қарастырылған шарттарға сәйкес жинақталады және пайдаланылады.

2. Атап айтқанда, әрбір тарап бұқаралық ақпарат құралдары арқылы немесе кез келген басқа жолмен жеке тұлғаның немесе жеке тұлғаның жария етілуіне жол бермеу үшін шаралар қолданады. Егер бала адам саудасының құрбаны болса, оның жеке басын сәйкестендіруге мүмкіндік беретін ақпаратты ашпауға, төтенше жағдайларды қоспағанда, баланың отбасы мүшелері жайында ақпаратты қатаң түрде сақтауға міндетті.

3. Әрбір Тарап Адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын қорғау туралы Конвенцияның 10-бабына сәйкес Адам құқықтарының Еуропалық соты түсіндіргендей қаражат тартуға бағытталған шараларды қабылдауды қарастырады[3]. БАҚ өзін-өзі реттеу немесе реттеу шаралары немесе бірлескен реттеу арқылы құрбан болғандардың жеке өмірі мен жеке басын құрметтеу керек.

1910 жылы 4 мамырда Ақ құлдарды сатуға қарсы конвенция қабылданды. Онда әйелдер мен қыздардың саудасы қылмыстық іс деп саналды. Бұдан әрі мемлекеттердің ынтымақтастығы Ұлттар лигасы аясында жалғасты. 1921 жылы әйелдер мен балаларды сатуға тыйым салу туралы Женева конвенциясы қабылданды. 1933 жылы 11 қазанда ересек әйелдердің саудасын болдырмау туралы халықаралық конвенция қабылданды. Осы құжаттың 1-бабында қыздар мен әйелдерді, егер олардың келісімі болса да, жезөкшелікпен айналысуға мәжбүрлейтін әрекеттердің қылмыстық сипаты көрсетілген. Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін мемлекеттер арасындағы әйелдер саудасына қарсы күресте халықаралық ынтымақтастықты үйлестіру БҰҰ аясында жүргізілді.

1949 жылы БҰҰ Бас Ассамблеясының қарарымен адам саудасына қарсы конвенция қабылданды. 1979 жылы 18 желтоқсанда Әйелдерге қатысты кемсітудің барлық нысандарын жою туралы конвенция қабылданды, ол әйелдерге қатысты кемсітушілікті жоюдың алғашқы қадамы болды және қоғамдағы әйелдердің мәртебесін нығайтуға үлкен мүмкіндіктер ашты. Қазіргі уақытта халықаралық деңгейде адам саудасына қарсы күрес халықаралық үкіметаралық ұйымдар аясында жүзеге асырылады, олардың жүйесін БҰҰ басқарады, ал Халықаралық қылмыстық полиция ұйымы халықаралық мойындалған халықаралық-құқықтық құжаттар негізінде мамандандырылған функцияларды орындайды. XX ғ. Бұл құбылыспен күресуге және алдын алуға бағытталған бірқатар конвенциялар қабылданды. Айта кету керек, бүгінде халықаралық құжаттардың бір бөлігі ескірген және біршама уақыт талаптарына жауап бермейді. Хаттамада адам саудасымен күреске арналған БҰҰ-ның Трансұлттық қылмысқа қарсы конвенциясы оң бағаға лайық деп танылған. 2000 жылдың желтоқсанында Палермода (Италия) әлемнің 124 мемлекеті қол қойды. Мұны адам саудасына қарсы күресте айтарлықтай жетістік деп санауға болады. Әлемдік қоғамдастық бұл қылмыстың ерекше қауіптілігін және онымен күресу мүмкін еместігін әр ел өздігінен мойындады.

Біріккен Ұлттар Ұйымы Қылмыстың алдын алу және қылмыстық әділеттілік жөніндегі комиссияны, Адам саудасына қарсы күрес жөніндегі арнайы жұмыс тобын, БҰҰ-ның әйелдерге қатысты зорлық-зомбылыққа қарсы арнайы БҰҰ Адам құқықтары жөніндегі Жоғарғы Комиссарының Кеңесін құрды. Барлық осы құрылымдар адам саудасына қатысты мәселелерді осы құбылысқа қарсы тұру және оны бақылау мақсатында халықаралық, аймақтық және ұлттық бастамаларға біріктіру үшін бірлесіп жұмыс істейді. Сонымен қатар, БҰҰ-ның Есірткіге қарсы күрес және қылмыстың алдын алу жөніндегі басқармасы «Адам саудасына қарсы жаһандық бағдарлама» бойынша жұмыс жасайды. Онда есірткі мен адамдар арасындағы заңсыз саудадағы қылмыстық топтардың рөлі, сондай-ақ олардың іс-әрекетін дамытуға бағытталған қылмыстық сот төрелігін жүзеге асыру талқыланады. БҰҰ-ның

мамандандырылған органдары, мысалы, балаларға көмек көрсету халықаралық қоры (ЮНИСЕФ, IMSER), БҰҰ БЖКБ және БҰҰДБ, сондай-ақ адам саудасының проблемаларына олардың білім беру және қайырымдылық бастамалары мен даму бағдарламаларына байланысты назар аудару бастады. БҰҰ қабылдаған басқа да маңызды құжаттар:

- 1948 Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы - теңдікті, бостандықты, жеке басының бүтіндігін, сондай-ақ барлық адамдардың құлдық пен құлдықтан тәуелсіздігін мойындайды;

- Біріккен Ұлттар Ұйымының Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактісі (1966) - құлдыққа және құлдыққа ұқсас әдет-ғұрыптарға тыйым салады;

- БҰҰ-ның адам саудасын болдырмау және жезөкшелікпен айналысуға тыйым салу туралы конвенциясы (1949);

- Құлдық туралы конвенция (1926 ж.) Және құлдықты жою туралы қосымша конвенция, құл саудасы және құлдыққа ұқсас институттар мен практикалар (1956 ж.);

- Біріккен Ұлттар Ұйымының Бала құқықтары туралы конвенциясы (1989 ж.) Және балаларды сату, балалар жезөкшелігі және балалар порнографиясы туралы Бала құқықтары туралы конвенцияға Факультативтік хаттама (2000 ж.);

- 2003 жылы 1 шілдеде күшіне енген барлық еңбекші-мигранттар мен олардың отбасы мүшелерінің құқықтарын қорғау туралы БҰҰ халықаралық конвенциясы.

Еуропа Кеңесі адам саудасы мәселесін өзінің бірқатар комитеттері мен бағдарламалары арқылы тікелей немесе жанама түрде шешеді. Олардың ішінде Гендерлік теңдік жөніндегі үйлестіру комитетінің (CDEG) өкілі төрағалық ететін көп салалы мамандар тобының қызметі жалғасты. 1997 жылдан бастап бұл топ адам саудасына қарсы «жынысты қанау мақсатында» бірқатар бастамаларға қатысады. Соның ішінде жақын арада жарияланатын Еуропа Кеңесінің Министрлер комитеті мен мүше мемлекеттері үшін ұсыныстар дайындауға қатысты. 1998 жылы CDEG адам саудасына қарсы күресте үкіметтік емес ұйымдардың рөлі туралы семинар өткізді және БАҚ-та адам саудасымен күрес мәселелеріндегі әйелдердің бейнесі бойынша кездесуін өткізді. Еуропа Кеңесі сонымен қатар ADACS бағдарламасы аясында адам саудасы, заңсыз иммиграция, ұйымдасқан қылмыс және сыбайлас жемқорлық мәселелері, соның ішінде Албанияда адам саудасы туралы БҰҰ Адам құқықтары жөніндегі Жоғарғы Комиссарының Кеңесімен бірлесіп ұйымдастырылған бірнеше семинар ұйымдастырып, ұсынды. Еуропалық Кеңес Қылмыс проблемалары бойынша Еуропалық Комитетінің (CDPC), Еуропалық Құқықтық Ынтымақтастық Комитетінің (CDCJ) және Әлеуметтік саясатты үйлестіру комитетінің (CDPS) қолдауымен Еуропа Кеңесі қылмыстық процестер, ұйымдасқан қылмыс сияқты адамдарды сатумен байланысты және сыбайлас жемқорлық, балаларды жыныстық қанау сияқты мәселелерді шешуді жалғастыруда[4]. Бұл қызмет негізінен құқық саласында жүзеге асырылады.

2006 жылы Еуропа Кеңесінің адам саудасымен күрес науқаны басталды. Науқанның мақсаты үкіметтердің, парламент мүшелерінің, үкіметтік емес ұйымдардың және азаматтық қоғамның назарын қазіргі Еуропадағы адам саудасының проблемасының тереңдігіне аудару, сондай-ақ осы құжаттың тезірек күшіне енуі үшін Еуропа Кеңесінің Адам саудасына қарсы күрес туралы конвенциясына қол қоюға және ратификациялауға ықпал ету. Еуропалық Кеңестің Адам саудасына қарсы іс-қимыл туралы конвенциясын (CETS № 197) Министрлер комитеті 2005 жылғы 3 мамырда қабылдады және Еуропа Кеңесі мемлекет және үкімет басшыларының үшінші саммитіне орай 2005 жылғы 16 мамырда Варшавада қол қою үшін ашылды. Науқан кезінде 2006 жылдың 31 мамырында Еуропаның жергілікті және аймақтық билік органдарының конгресінде «Адам саудасына қарсы күрес туралы» декларация жарияланды және қол қойылды. Декларация Конгресстің Еуропа Кеңесінің «Адам сатылмайды» ұранымен адам саудасына қарсы науқанына қосқан үлесі болып табылады. Бұл науқан жергілікті билік органдарын күресте біріктіретін және осы ұятты және қайғылы

құбылысты жеңудегі рөлін мойындайтын жаңа кезеңнің бастамасы болды. Декларацияны Конгресс Еуропаның барлық қалалары мен қауымдастықтарының қол қоюы үшін ашты.

Еуропа Кеңесі адам саудасына қарсы келесі құжаттарды қабылдады:

- Адам құқықтары мен негізгі бостандықтар туралы Еуропалық конвенция;
- Еуропа Кеңесінің Адам саудасына қарсы іс-қимыл туралы конвенциясы;
- Министрлер Комитетінің қылмыстық заңнама мен сот ісін жүргізудегі жәбірленушінің мәртебесі туралы R (85) 11 ұсынысы;
- Қатысушы мемлекеттерге Министрлер комитетінің R (2000) 11 ұсынысы, жыныстық қанау мақсатында адам саудасына қарсы күрес шаралары туралы.

Адамдарды, атап айтқанда әйелдерді сату мәселесі ЕҚЫҰ қызметі аясында 1990-шы жылдардың басынан бастап, ЕҚЫҰ-ға мүше мемлекеттер бұл құбылысты Мәскеу құжатына жылы ЕҚЫҰ Парламенттік Ассамблеясы бұл құбылыстың өтпелі кезеңнің экономикалық проблемаларымен және ұйымдасқан қылмыстың өсуімен байланысын мойындай отырып, ЕҚЫҰ кеңістігінде және одан тыс жерлерде адам саудасының деңгейі туралы қатты аландаушылық білдірді (1996 ж. Стокгольм декларациясы). 1998 жылы адам саудасы ЕҚЫҰ Министрлер Кеңесінде қауіпсіздіктің жаңа қатерлі түрі болып есептелінді және мұқият болуды талап етеді.

Адам саудасына қарсы күреске Халықаралық еңбек ұйымы (ХЕҰ) үлкен үлес қосылды. Ұйым өзінің өмір бойы жоғарыда аталған құбылысқа қарсы осындай нормативтік актілерді қабылдады:

- Мәжбүрлі немесе міндетті еңбек туралы 29 конвенция (1930);
- Мәжбүрлі жұмысты жою туралы 105 конвенция (1957);
- ХЕҰ 138 жұмысқа қабылдау үшін ең төменгі жас туралы конвенциясы (1973);
- Балалар еңбегінің ең нашар түрлерін жоюға арналған жедел шаралар туралы ХЕҰ 182 Конвенциясы (1999 ж.);
- ХЕҰ 143 (1975) көші-қон саласындағы құқық бұзушылықтар туралы және еңбекші-мигранттарға тең мүмкіндіктер мен жағдайларды қамтамасыз ету туралы;
- Балалар еңбегінің ең нашар түрлерін жоюға тыйым салу және шұғыл шаралар туралы 190 ұсыныс (1999).

Интерпол сияқты ұйымды да атап өткен жөн. Халықаралық полиция ұйымы адам саудасы мәселесі бойынша конференциялар өткізеді және әр түрлі елдердің құқық қорғау органдарының әйелдер мен балалар саудасына қарсы тұру жөніндегі күш-жігерін қолдауға және үйлестіруге тырысады. Интерпол әр түрлі елдердің құқық қорғау органдары үшін маңызды буын болып қала беруде, бірақ оның адам саудасымен күреске қосқан үлесі жоғарыда аталған ұйымдардың үлесімен бірдей емес. Интерполдың қызықты жаңа бастамасы бар. Ол бүкіл әлемдегі адам саудасымен күресетін ұйымдар туралы байланыс ақпаратын таба алатын «анықтамалық кітап» құруды қарастырады.

Адам саудасына қарсы күресте үкіметтік емес ұйымдар белсенді жұмыс жасайды. Мысалы, Адам құқықтары жөніндегі кеңес БҰҰ-ның Адам саудасы туралы хаттамасының жобасын әзірлеуді бақылауда маңызды рөл атқарды, адам саудасының құрбандарын қорғау туралы ережелер мен адам құқықтарының жалпы қабылданған стандарттарын енгізуге ықпал етті. Human Rights Watch, Global Survival Network (GSN), Әйелдерді сатуға арналған қор, Әйелдерді сатуға қарсы жаһандық альянс (Global) сияқты Әйелдер саудасына қарсы альянс, Адам құқықтары тобы және Ла Страда белсенді жұмыс атқаруда. Адам саудасына қарсы күресте ашық қоғам институты (OSI) және Шығыс-Батыс әйелдер желісі (NEWW) сияқты ұйымдардың қосқан үлесі зор. Жергілікті және аймақтық деңгейде үкіметтік емес ұйымдар адам саудасы туралы халықтың хабардарлығын арттыруда және адам саудасының құрбандары мен басқа да осал топтарға қолдау көрсетуде маңызды рөл атқарды. ЕҚЫҰ-ға қатысушы көптеген мемлекеттерде жергілікті ҰЕҰ әйелдерге, қыздарға және олардың отбасыларына адам саудасының қаупі туралы ақпарат беретін және құрбан болғандарға

тікелей көмек беретін жалғыз ұйым болып табылады. Көптеген жағдайларда бұл үкіметтік емес ұйымдардың адам саудасына қатысты нақты тәжірибесі жоқ; Әдетте, олар тұрмыстық зорлық-зомбылық пен зорлау құрбандарына, сондай-ақ жыныстық жолмен берілетін диспансерлерге, әйелдер құқығын қорғау топтары, психологиялық көмек орталықтары және әйелдердің кәсіби бірлестіктері үшін баспаналар ашады.

1949 жылы Адам саудасы мен үшінші тұлғалардың жезөкшелікпен айналысуға қарсы күрес туралы конвенция қабылданды. Ұзақ уақыт бойы, ол көптеген кемшіліктерге ие болғанына қарамастан, осы деңгейдегі жалғыз жарамды халықаралық акт болды. Осы кемшіліктерді ескере отырып, алдыңғы актілердің кемшіліктерін ескеретін және қазіргі заманның талаптарына жауап беретін жаңа халықаралық құжат қабылдау қажет болды. Мұндай құжат БҰҰ-ның Трансұлттық ұйымдасқан қылмысқа қарсы конвенциясын толықтыратын, адам саудасының, әсіресе әйелдер мен балалардың саудасының алдын алу, жолын кесу және жазалау туралы хаттама болды.

Хаттама адам саудасына қарсы іс-қимыл саласындағы ең ауқымды халықаралық-құқықтық акт болып табылады. ЕҚЫҰ Арнайы өкілі және адам саудасымен күрес жөніндегі үйлестіруші Мария Грасия Джаммаринаранның пікірінше, адам саудасы адам құқығының бұзылуы, трансұлттық қауіп, жемқорлық пен ақшаны жылыстатуға ықпал етіп, сайып келгенде қоғамның экономикалық және демократиялық дамуына кедергі келтіретін құбылыс ретінде қарастырылуы керек[5]. Қазіргі кезеңде адам саудасына қарсы күрес барлық деңгейлерде - орталықтан (мемлекеттен) глобалға дейін халықаралық ұйымдар деңгейінде жүреді. Адам саудасының проблемасын шешу үшін барлық күштерді жаһандық деңгейде үйлестіру қажет, өйткені бұл экономикалық, әлеуметтік, саяси, рухани, мәдени және басқа факторларды біріктіретін күрделі мәселе. Оның шешімі әртүрлі әдістердің, шаралар мен құралдардың үйлесімімен жүзеге асырылуы керек. Осылайша, тек құқықтық немесе экономикалық шаралар жеткіліксіз, олар негізінен «қауіп тобына» енетін және әлеуетті «тірі тауарлар» болып табылатын адамдардың өзін-өзі сату мотивтерін жоюға бағытталған басқалармен қолдауы керек.

БҰҰ-ның 2000 жылғы «Трансұлттық ұйымдасқан қылмысқа қарсы» халықаралық конвенциясы бар, оған қол қойған барлық елдер халықаралық ұйымдасқан қылмысқа, соның ішінде адам саудасымен күресуге міндеттеме алды. Қазақстан осы Конвенцияға 2000 жылдың желтоқсанында қол қойды. Осы Конвенцияға қосымша 2000 жылдың 15 қарашасында адам саудасының, әсіресе әйелдер мен балалардың саудасының алдын алу және оған қарсы күрес туралы Хаттама қабылданды. Осы Хаттаманың 3-бабы адам саудасының қазіргі уақытқа дейін неғұрлым толық деп танылған анықтамасын ұсынады. 2002 жылғы Брюссель декларациясында адам саудасының құрбандарын қалай қорғауға болатыны туралы талқыланған.

Бұл тақырыпты қорға келе адам саудасына, құл саудасына қарсы күресте жалпы әлемдегі атқарылып жатырған әрекеттер мен өз еліміз Қазақстандағы алдын алу шаралары қарастырылған. Осыншама ауқымды проблеманың алдын алу оңайға түспейтіні анық, алайда қол қусырып қарап отырмай, бүкіл дүние жүзі болып жұмыла шешкен дұрыс әрі оңай болады. Сондықтан, жоғарыда атап өткен Конвенциялар мен ратификацияланған әртүрлі заңдарды пайдаланып, әлемде тәртіптің орнауын қадағалау біздің міндетіміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *United States of America — Convention revising the General Act of Berlin, 26 February 1885, and of the General Act and the Declaration of Brussels, 2 July 1890, signed at Saint-Germain-en-Laye, 10 September 1919 (1922) LNTSer 19; 8 LNTS 27.*
2. *Текст Конвенции на Сайте ООН .[Электронный ресурс] (дата обращения 01.05.2021)*
3. *Участники конвенции и её Протокола.[Электронный ресурс] (дата обращения 12.05.2021)*

4. С.Н. Сабикенов. Проблемы борьбы с торговлей женщинами и детьми в целях сексуальной эксплуатации в европейских странах. Сборник материалов международных конференций. Алматы. 2011г.

5. Сабитова А.А. Международно – правовые аспекты защиты прав человека. «20 – лет кафедре международного права Казну им Аль – Фараби», Алматы, 2011 г.

УДК 341.2; 341.231.14
МРНТИ 10.87.27

Аширхатов Н.А.¹, Кегембаева Ж.А.¹

*¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты
Алматы қ, Қазақстан*

БОСҚЫНДАРДЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ МЕМЛЕКЕТ ІШІНДЕГІ МӘРТЕБЕСІ, ОЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҒЫН ҚОРҒАУДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘСЕЛЕЛЕР

Аңдатпа

Мақалада босқын мәртебесін анықтауға байланысты негізгі проблемалар талданады, қарастырылып отырған проблема бойынша соңғы жарияланған статистикалық мәліметтер келтіріледі. Босқындар құқығы-адам құқығы институты-халықаралық тәуелсіз сала

құқықтар, босқындар құқықтары саласындағы кодификация процесі халықаралық деңгейде адам құқықтарын реттеуден бұрын басталған. Босқындар құқығы институтының қалыптасуы халықаралық қатынастардың дамуымен тығыз байланысты. Көші-қон процестері өркениеттің дамуымен тығыз байланысты: қоғамның дамуымен көші-қонды реттеу және құқықтық және этикалық нормаларды дамыту қажеттілігі туындады. Бірақ, қандай да бір ауқымды шешімдер қабылдау үшін объективті себептердің болмауына байланысты ХХ ғасырдың басына дейін мемлекеттердің босқындарға қатысты саясаты жеке сипатта болды. Бірнеше ондаған жылдардан бері босқындар проблемасын қазіргі заманның маңызды проблемаларына жатқызады. Батыс зерттеушілерінің жұмысында халықаралық құқықтағы босқындар жағдайы мәртебе ретінде анықталады. Осы терминді кең мағынада қолдану мүмкіндігін ұйғара отырып, оны құқықтық біліктілік тұрғысынан қолданылуының негіздеуіне айқындау қажет.

Құқықтық мәртебе – бұл халықаралық құқық субъектілерінің, жеке территориялардың, әр түрлі халықаралық және мемлекеттік органдардың, тұлғалардың және мүліктердің жеке категорияларының халықаралық құқық нормаларымен орнықтырылған жағдайы.

Түйінді сөздер: Босқын мәртебесі, адам құқығы институты, құқықтық мәртебе.

Аширхатов Н.А.¹, Кегембаева Ж.А.¹
¹Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им.Абая
г.Алматы, Казахстан

ПРАВОВОЙ СТАТУС БЕЖЕНЦЕВ В МЕЖДУНАРОДНОМ И ВНУТРИГОСУДАРСТВЕННОМ ПРАВЕ

Аннотация

В статье анализируются основные проблемы, связанные с определением статуса беженца, приводятся последние опубликованные статистические данные по рассматриваемой проблеме. Право беженцев-институт прав человека - международная независимая отрасль процесс кодификации в области прав, прав беженцев начался задолго до регулирования прав человека на международном уровне. Формирование института права беженцев тесно связано с развитием международных отношений. Миграционные процессы тесно связаны с развитием цивилизации: с развитием общества возникла необходимость регулирования миграции и развития правовых и этических норм. Но, ввиду отсутствия объективных причин для принятия каких-либо масштабных решений, до начала XX века политика государств в отношении беженцев носила индивидуальный характер. В работе западных исследователей положение беженцев в международном праве определяется как статус. Определяя возможность применения данного термина в широком смысле, необходимо определить его обоснованию его применения с точки зрения правовой квалификации.

Правовой статус-это положение субъектов международного права, отдельных территорий, отдельных категорий различных международных и государственных органов, лиц и имущества, закрепленное нормами международного права.

Ключевые слова: Статус беженца, институт прав человека, правовой статус.

Ashirkhatov N.A.¹, Kegembaeva G.A.¹
¹Kazakh National University named after Abay, Institute Sorbonne-Kazakhstan
Almaty, Kazakhstan

THE LEGAL STATUS OF REFUGEES IN INTERNATIONAL AND DOMESTIC LAW

Abstract

The article analyzes the main problems associated with the determination of refugee status, provides the latest published statistics on the problem under consideration. Refugee Law-Human Rights Institute-international independent branch the process of codification in the field of human rights, refugee rights began long before the regulation of human rights at the international level. The formation of the institute of refugee law is closely linked to the development of international relations. Migration processes are closely related to the development of civilization: with the development of society, there was a need to regulate migration and develop legal and ethical norms. But, due to the lack of objective reasons for making any large-scale decisions, until the beginning of the XX century, the policy of States towards refugees was of an individual nature. In the work of Western researchers, the status of refugees in international law is defined as a status. Determining the possibility of applying this term in a broad sense, it is necessary to define it to justify its application from the point of view of legal qualification.

Legal status is the position of the subjects of international law, individual territories, certain categories of various international and state bodies, persons and property, fixed by the norms of international law.

Keywords: Refugee status, human rights institute, legal status.

Босқындар институтының бұрыннан келе жатқан тарихи тамыры бар. Алайда халықаралық қоғамдастықтың босқындарды қорғау мен көмек көрсету жауапкершілігі өткен ғасырдан басталады.

Босқын мәртебесін реттейтін заңнаманы қалыптастырудың маңызды кезеңі 1914 жылдан бастап бірінші дүниежүзілік соғыстың басталуымен тұспа-тұс келген 1938 жылы. Бұл саладағы алғашқы қадамды Ұлттар лигасы жасады. 1921 жылы тамызда босқындар мәселесі бойынша алғашқы конференция өтті. Конференция ресейлік Босқындар істері жөніндегі Жоғарғы комиссар лауазымын құру туралы шешім қабылдады. Жоғарғы комиссардың міндеттеріне: босқындардың құқықтық мәртебесін анықтау; босқындарды қабылдауға қабілетті елдерде репатриациялауды немесе орналастыруды ұйымдастыру; көмек көрсету жөніндегі жұмыстарды жүргізу кірді. Бұл іс-шараларды жүзеге асыру босқындарға қатысты бірқатар келісімдерді әзірлеуді қажет етті. Құқықтық келісім сияқты маңызды актілер қабылданды. 1928 жылғы 30 маусымдағы орыс және армян босқындарының мәртебесі, онда алғаш рет ұлты көрсетілген босқын және шыққан мемлекет тарапынан қорғаудың болмауы басты критерийлер болып табылады. Бірнеше ондаған жылдардан бері босқындар проблемасын қазіргі заманның маңызды проблемаларына жатқызады. Босқындардың жер ауыстыруының жағдайлары мен себептері әр түрлі. Кейбіреулері адамдардың өзара қатынасының шеңберінде қалыптасатын немесе соның нәтижесі болатын жағдайларға байланысты туындайды; келесілері, пайда болуы адамдарға тәуелсіз жағдайлармен шартталады, мысалы дүлей апаттармен. Босқындардың негізгі массасын, әрине, бірінші тектегі жағдайлар туғызады, атап айтқанда: қарулы қақтығыстар, нәсілдік және діни тіресулер.

Батыс зерттеушілерінің еңбектерінде халықаралық құқықтағы Босқындардың қазіргі халі мәртебе ретінде анықталады. Бұл терминді кең мағынада қолдану мүмкіндігін анықтай отырып, оны құқықтық біліктілік тұрғысынан қолданудың дұрыстығына күмән келтіру керек.

Құқықтық мәртебе-бұл халықаралық құқық субъектілерінің, жекелеген аумақтардың, әртүрлі халықаралық және мемлекеттік органдардың жекелеген санаттарының, халықаралық құқық нормаларымен бекітілген адамдар мен мүліктің ережесі. Мысалы, адамдардың жекелеген санаттарының құқықтық мәртебесі туралы сөз болғанда, бірінші кезекте дипломатиялық қызметкерлер мен халықаралық қызметшілердің құқықтық мәртебесі, яғни қызметі, кейбір ескертпелермен, халықаралық сипатқа ие және олардың басқа мемлекеттің аумағында уақытша болуы олардың бірегей болуына байланысты болатын жеке тұлғалардың санаттары болжанады. Босқындардың жағдайы барлық қиындықтар мен қарама-қайшылықтарға қарамастан уақытша болып табылады. Сондықтан босқындардың халықаралық құқықтағы жағдайы туралы айтқанда, оны мәртебе емес, режим деп атаған дұрыс болар еді. Бұл ретте проблеманың уақытша сипаттамалары ғана анықталмайды (әскери тұтқындар мен жаралылар режиміне ұқсас), сонымен бірге босқындардың жағдайы мен халықаралық құқықтағы басқа санаттағы адамдардың жағдайы арасындағы негізгі айырмашылықтар да анықталады.

Адамдардың өмірі мен бостандығын сақтау үшін қудалау, қорлау және басқа да себептерден баспана табу өте маңызды болса да, ол өз Отанында адам құқықтарын толық қорғау талабын алмастыра алмайды. Демографиялық құбылыстар адамдардың ауылдық жерлерден қалаларға көшуімен, әскери және әлеуметтік қақтығыстармен, әлсіз дамумен, жеткіліксіз немесе сәйкес келмейтін демократияландырумен, адамдардың өмірдегі болашағына әсер ете алмауының жоғалуымен немесе сезімімен байланысты. Алайда, салыстырмалы түрде дамыған әлем (босқындарды іздейтін елдер) көбінесе шектеулі шаралармен шектелетіні анық. Мұның ешқайсысы босқындарды қорғаудың халықаралық құқықтық жүйесін құрайтын бірқатар нормалар мен ережелерге қолайлы жағдай жасай алмайды.

Бұл ретте Қазақстан Республикасы босқындар мәселелері бойынша барлық интеграцияға белсенді қатысады. Бұған мысал ретінде 2001 жылғы 11 қыркүйекте Америка Ауғанстанға соғыс жариялаған кезде, Қазақстан Ауғанстан мен Тәжікстаннан босқындардың белгілі бір санын алуға және бөлуге міндеттеме алған кезде АҚШ-та болған оқиғаны келтіруге болады. Мұндай жағдайларда босқындар түрінде гуманитарлық көмек көрсететін ел қорғалуы керек. Босқындар мәселесімен айналысатын мекеме Қазақстан Республикасының "Халықтың көші-қоны туралы" Заңы, сондай-ақ 1951 жылғы Босқындардың мәртебесі туралы Женева конвенциясы және оған 1967 жылғы хаттама негізінде жұмыс істейді. Босқын деп тану жөніндегі өтініштерді ресми түрде қарау және олардың мәртебесін анықтау Қазақстан Республикасының "Халықтың көші-қоны туралы" Заңына сәйкес 1998 жылғы 20 сәуірден басталды. Босқындардың көбісі ресми тіркеуден 1998 жылы өтті. Саяси наным-сенім, нәсілдік, діни наным-сенім, азаматтық, ұлты, белгілі бір әлеуметтік топқа жататындығы белгісі бойынша қудалаудың құрбаны болуы мүмкін және осындай қауіп-қатер нәтижесінде өз елінің қорғауын пайдалана алмайтын немесе пайдаланғысы келмейтін негізделген қауіп-қатердің салдарынан өз азаматтығы елінен тыс жерде тұруға мәжбүр болған шетелдіктер немесе осындай қауіп-қатер салдарынан өзінің бұрынғы әдеттегі тұрғылықты елінен тыс жерде тұратын шетелдіктер Қазақстан Республикасындағы босқындар азаматтығы жоқ, олар оған қайта оралғысы келмейді немесе келмейді. Мысалы, Қазақстан Республикасында көші-қон және демография жөніндегі агенттік, облыстардың, қалалардың, республикалық маңызы бар қалалардың және республика астанасының, аудандардың және қалаішілік округтердің ішкі істер басқармалары мен басқармалары берген саяси баспана беру туралы өтініш беріледі. Басқа жағдайларда босқындар деп танылған адамдарға басқа елге ашық немесе жасырын түрде бару ұсынылады. Тұрақты тұруға ықтиярхат нысанында баспана берілгеннен кейін адаммен қарым-қатынас стандарттары халықаралық шарттардың Ұлттық заңнамадағы қолданылу сипатына және егер бар болса, оларды инкорпорациялау туралы заңнама ережелеріне байланысты болады.

Қорыта айтқанда, босқындар мәселесі бүгінгі күнде ерекше маңызға ие мәселелердің бірі. Соңғы уақыттарда таралған, ең алдымен, терроризм актілерімен, аймақтық соғыстармен байланысты адамдар үшін қауіпті қатер, сөзсіз, қақтығыстар пайда болған жерлерден қашқан босқындар ағыны болатын жағдай туғызады. Олардың ішінде, барынша айқын мысал ретінде бола алатын, Америкадағы террористік актілер, оның жауабы ретіндегі Ауғанстандағы әскери әрекеттер, соның нәтижесінде Ауғанстаннан қашқан босқындардың өте үлкен армиясы пайда болды (2001 – 2002 ж.ж); Израильдің Палестинаға қарсы әскери әрекеті, оның нәтижесінде палестиндік босқындардың ағыны күннен – күнге артуда (2002 ж.) және т.б.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. <https://massaget.kz/laws/kaz/docs/Z980000317> [Электронный ресурс] (дата обращения 20.04.2021)
2. <https://stud.kz/referat/show/5317>[Электронный ресурс] (дата обращения 22.04.2021)
3. 1951 жылғы Босқындар мәртебесі туралы Конвенция, Женева // <http://www.e.gov.kz>[Электронный ресурс] (дата обращения 20.04.2021)
4. 1967 жылғы Босқындар мәртебесіне қатысты Хаттама // www.e.gov.kz [Электронный ресурс] (дата обращения 20.04.2021)
5. Сидхоф Б. Защита беженцев. – Женева, 2002. – 143 с. (учебник)
6. Сарсембаев М.А., Сарсембаев К.М. Международное право. Алматы: Жеті жарғы, 2009. – 408 с.
7. 1997 жылғы Қазақстан Республикасының «Халықтың көші-қоны туралы» Заңы // www.e.gov.kz
8. <https://www.referat911.ru/Mejdunarodnoe-pravo/bosyndar-ytaryn-halyaralyty-retteu-problemasy/491791-3151234-place12.html>[Электронный ресурс] (дата обращения 27.04.2021)

9. 1997 жылғы «Халықтың көші-қон туралы» Қазақстан Республикасының Заңы // <http://www.e.gov.kz>[Электронный ресурс] (дата обращения 15.04.2021)

10. 1945 жылғы Біріккен Ұлттар Ұйымының Жарғысы // www.un.org/ru/documents/charter/[Электронный ресурс] (дата обращения 10.04.2021)

11. 1995 жылғы №2337 «ҚР шетелдік азаматтардың құқықтық жағдайы туралы» ҚР Президентінің заң күші бар Жарлығы // <http://www.e.gov.kz>[Электронный ресурс] (дата обращения 10.04.2021)

УДК323.28

МРНТИ11.25.41

Сабитова Ш.А.¹, Ермекбаева А.С.¹

¹Научный руководитель: д.ф.н., профессор кафедры Международного права, Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им.Абая, г. Алматы
¹студент 1 курса, специальность «Международное право», Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им.Абая

К ВОПРОСУ О УНИВЕРСИТЕТЕ ОРГАНИЗАЦИИ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ

Аннотация

В статье рассказывается о важности УООН и его подходе к укреплению международного мира и безопасности, а также развития сотрудничества между государствами. Все мы когда либо интересовались ООН, но мозговой центр данной системы является не менее важной для решения множество разногласии в современном мире. В статье говорится о главных направлениях университета ООН, так же определена основная стратегия и разобран состав УООН.

Ключевые слова: Организация, дебат, развитие, перспектива, стратегический план, исследования, экосистема.

Ш.А.Сабитова¹, А.С. Ермекбаева¹

¹Ғылыми жетекшісі: ф.ғ.д., Сорбонна-Қазақстан институтының Халықаралық құқық кафедрасының профессоры, Абай атындағы ҚазҰПУ,

¹Сорбонна-Қазақстан институтының Халықаралық құқық мамандығының Iкурсстуденті, Абай атындағы ҚазҰПУ

БІРІККЕН ҰЛТТАР ҰЙЫМЫНЫҢ УНИВЕРСИТЕТ ЖАЙЛЫ СҰРАҒЫНА...

Аңдатпа

Мақалада БҰҰ университетінің маңыздылығы және оның халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікті нығайтуға, сондай-ақ мемлекеттер арасындағы ынтымақтастықты дамытуға деген көзқарасы туралы айтылады. Бұл жүйенің орталығы қазіргі әлемдегі көптеген келіспеушіліктерді шешу үшін маңызды болып табылатынына негізделген. Мақалада БҰҰ университетінің бағыты, құрамы сұрыпталып, стратегиясы айқындалған.

Түйінді сөздер: Ұйым, дебат, даму, перспектива, стратегиялық жоспар, зерттеулер, экожүйе.

Sh.A.Sabitova¹, A.C.Yermekbayeva¹

¹Scientific supervisor: d.f.s., professor, department of International Law,
Institute Sorbonne-Kazakhstan at KazNPU named after Abay,

¹Ist year student, specialization International Law, Institute Sorbonne-Kazakhstan
at KazNPU named after Abay

TO THE QUESTION ABOUT UNU

Abstract

The article describes the importance of UNU and its approach to strengthening international peace and security, as well as the development of cooperation between States. All of us have ever been interested in the UN, but the think tank of this system is no less important for resolving many differences in the modern world. The article describes the main directions of the UNU University, also defines the main strategy and analyzes the composition of the UNU.

Keywords: Organization, debate, development, perspective, strategic plan, research, ecosystem

Университет Организации Объединенных Наций — академическое и исследовательское подразделение Организации Объединенных Наций. Создан в декабре 1972 года. Является автономным органом Генеральной Ассамблеи ООН с дипломатическим статусом учреждения ООН. Штаб-квартира располагается в районе г.Сибуя, г.Токио, г.Япония, представительства в г.Нью-Йорке, г.Париже, совместная магистратура в г.Бонне.

Вопрос о создании Университета был поднят в 1969 году Генеральным секретарем ООН У. Таном, который предложил создать интернациональный и приверженный целям Устава мира и прогресса университет Организации Объединенных Наций. Этот вопрос обсуждался на трех ежегодных сессиях и в декабре 1972 года Генеральная Ассамблея ООН одобрила его создание. Университет был основан в 1973 году и официально начал свою деятельность в 1976 году, после подписания соглашения о постоянной штаб-квартире между Организацией Объединенных Наций и Японией[1].

За период существования УООН превратился в глобальную децентрализованную сеть учреждений, состоящую, помимо Центрального здания УООН в Токио, из 12 научно-исследовательских и учебных центров и двух бюро по связям — в Центральном офисе ООН в Нью-Йорке и штаб-квартире Организации Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры (ЮНЕСКО) в Париже.

Исследования УООН. Выполняя свою роль мозгового центра системы Организации Объединенных Наций, Университет Организации Объединенных Наций (УООН) проводит целенаправленные, имеющие отношение к политике исследования, которые предлагают объективные, научно обоснованные перспективы на службе политических дебатов и развития. Исследователи УООН разрабатывают новые, альтернативные взгляды на насущные проблемы сегодняшнего дня, проводят упреждающий анализ возникающих проблем и предлагают возможные механизмы преодоления или решения.

Руководствуясь Стратегическим планом УООН, который определяет основные направления, повестку дня и приоритеты этих исследований, УООН готовит высококачественные, основанные на фактических данных, имеющие отношение к политике результаты исследований, которые занимают центральное место в инструментарии директивных органов ООН и служат основой для обсуждения ключевых вопросов политики.

Тематические аспекты. Следуя своему уставному мандату “посвящать свою работу исследованию насущных глобальных проблем выживания, развития и благосостояния человека, которые являются предметом озабоченности Организации Объединенных Наций и ее учреждений”, УООН исследует различные аспекты глобальной устойчивости и благосостояния человека, уделяя особое внимание проблемам и потребностям развивающихся стран. Это включает в себя вопросы мира и безопасности человека,

управления и прав человека, здравоохранения, гендерного равенства, развития и сокращения масштабов нищеты, охраны окружающей среды и управления природными ресурсами, изменения климата, энергетики, воздействия науки и техники и другие современные проблемы.

УООН гарантирует, что его исследования остаются актуальными в современном быстро меняющемся мире, будучи гибким и опытным. Фокус исследований УООН постоянно менялся в ответ на меняющееся состояние глобальных экосистем, социальное воздействие научных открытий и эволюцию международной системы.

Учитывая свой относительно небольшой размер, УООН поддерживает высокий уровень качества, сосредоточивая свою исследовательскую деятельность на конкретных тематических областях. Тремя всеобъемлющими тематическими блоками, предусмотренными Стратегическим планом УООН на 2015-2019 годы, являются:

- Мир и управление
- Глобальное развитие и инклюзивность
- Окружающая среда, климат и энергетика

Эти кластеры включают гендерные аспекты и дополняются соответствующими межсекторальными темами исследований в области науки, техники и инноваций. Кроме того, исследователи УООН регулярно просматривают глобальную повестку дня в поисках новых вопросов, которые могут пригодиться для нишевых исследований Университета[2].

Исследовательская работа УООН осуществляется децентрализованной сетью институтов и программ. Чтобы более эффективно реагировать на современные сложные, многогранные глобальные проблемы, во многих случаях исследователи в этих подразделениях работают совместно и в сотрудничестве с внешними партнерами (включая ведущие университеты, научно-исследовательские институты и аналитические центры по всему миру, а также с другими подразделениями системы ООН).

В глобальной системе УООН существует разнообразие. Некоторые институты стремятся наращивать потенциал внутри организации и поэтому уделяют особое внимание проектам, задуманным внутри организации. Другие уделяют большое внимание внешним предложениям. И хотя большинство проектов включает в себя небольшую группу исследователей, предлагаемые и финансируемые извне проекты могут включать в себя несколько учреждений и десятки исследователей.

УООН разрабатывает свои исследовательские проекты на основе таких критериев, как:

- актуальность темы для целей ООН и всеобъемлющей цели глобального устойчивого развития
- масштабы проблемы, характер и масштабы антропогенного воздействия, а также степень срочности
- “дополнительности”, которую УООН мог бы принести в помощь прояснению или поиску решения проблемы, вероятность того, что могут быть достигнуты реалистичные, устойчивые и воспроизводимые результаты, степень “взаимосвязанности” проблемы с другими значимыми темами, вопросами или проблемами[4].

УООН распространяет результаты своих исследований по различным каналам: к ним относятся книги, доклады, политические записки, журнальные статьи и Интернет, а также конференции, семинары, лекции и практикумы. Цель состоит в том, чтобы своевременно и в удобной форме предоставить практические знания тем, кто может наилучшим образом их использовать. Целевая аудитория включает должностных лиц ООН, руководителей правительств, ученых, лиц, принимающих решения в государственном и частном секторах, а также практикующих специалистов на местах[3].

Институты и программы глобальной сети УООН проводят разнообразные исследования по актуальным глобальным проблемам. Некоторые из них представляют собой небольшие краткосрочные проекты, имеющие одного (или не имеющие) внешнего партнера. Другие-это

крупные многолетние инициативы, которые могут включать в себя множество связанных проектов и привлекать многочисленных международных партнеров и/или доноров. Третьи-это стратегические инициативы, осуществляемые в сотрудничестве с другими структурами системы ООН.

Некоторые исследования УООН финансируются главным образом за счет “основных поступлений”: процентных поступлений из Целевого фонда УООН и/или общих оперативных взносов правительств принимающих стран института УООН. Другие исследования УООН финансируются за счет “взносов в конкретные программы”: средств, предназначенных для конкретного проекта.

Таким образом, университет полностью полагается на добровольные взносы доноров по всему миру для поддержки своей деятельности и исследований. Чтобы обеспечить свою академическую автономию и оградить ее от политического давления, УООН не получает средств из регулярного бюджета ООН.

Список использованных источников:

1. *Университет Организации Объединенных Наций - [Электрон.ресурс], 2021. -URL: <https://ru.wikipedia.org> (дата обращения 15.04.2021)[1]*

2. *Сабитова. Ш.А., Набережнев С.С. Международно-правовые средства противодействия терроризму // Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Международная жизнь и политика», №4(59), 2019. – С.73[2]*

3. *При большей свободе: к развитию, безопасности и правам человека для всех: Доклад Генерального секретаря ООН. - [Электрон.ресурс], 2021. -URL: <http://daccessddsny.un.org/doc/gen/No5>(дата обращения 15.04.2021) [3]*

4. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization- [Электрон.ресурс], 2021. -URL: <http://www.unesco.org> (дата обращения 15.04.2021)[4]*

УДК 343.98

Тюгумбаев А.Қ.¹

*¹Магистрант Академии правоохранительных органов
при Генеральной Прокуратуре Республики Казахстан*

ПЛАСТИКОВОЕ ПЛАТЕЖНОЕ СРЕДСТВО КАК ОБЪЕКТ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы объекта криминалистического исследования – пластиковых платежных средств. Отмечены основные способы подделки пластиковых платежных средств, внешние признаки подделки, основные способы защиты пластиковых платежных средств от подделки. Рассмотрены особенности судебно-экспертного исследования пластиковых платежных средств. Установлено, что помимо подделки реальных платежных карт, данные виртуальных карт крадутся множеством различных способов: фишинг, скиммеры, вредоносное ПО на сайтах электронной коммерции, мошеннические телефонные звонки, нечестные клерки и утечки данных, что может затронуть сотни миллионов людей.

Ключевые слова: пластиковые платежные средства, подделка, защита от подделки, виртуальные карты, мошенничество

Тюгумбаев А.Қ.¹

¹Қазақстан Республикасы Бас Прокуратурасының
жанындағы Құқық қорғау органдары
академиясының магистранты

ПЛАСТИКАЛЫҚ ТӨЛЕМ ҚҰРАЛЫКРИМИНАЛИСТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУДІҢ ОБЪЕКТИСІ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Мақалада криминалистикалық зерттеу объектісі - пластикалық төлем құралдары мәселелері қарастырылған. Пластикалық төлем құралдарын жалған жасаудың негізгі әдістері, жалған жасаудың сыртқы белгілері, пластикалық төлем құралдарын жалған жасаудан қорғаудың негізгі әдістері атап өтілді. Пластикалық төлем құралдары сот-сараптамалық зерттеудің ерекшеліктері қарастырылды. Нақты төлем карталарын жалған жасаудан басқа, виртуалды карта деректері көптеген жолдармен ұрланатыны анықталды: фишинг, скиммерлер, электрондық коммерция сайттарындағы зиянды бағдарламалар, алаяқтық телефон қоңыраулары, адал емес қызметкерлер және деректердің ағуы. Бұның бәрі жүздеген миллион адамға әсер етуі мүмкін.

Түйінді сөздер: пластикалық төлем құралдары, жалған, жалған жасаудан қорғаныс, виртуалды карталар, алаяқтық

Туғумбаев А.Қ.¹

¹master's student Law Enforcement Academy under the Prosecutor
General's Office of the Republic of Kazakhstan

PLASTIC MEANS OF PAYMENT AS AN OBJECT FORENSIC RESEARCH

Abstract

The article deals with the issues of the object of forensic research-plastic means of payment. The main methods of forgery of plastic means of payment, external signs of forgery, the main methods of protection of plastic means of payment from forgery are noted. The features of forensic research of plastic payment means are considered. In addition to faking real payment cards, virtual card data has been found to be stolen in many different ways: phishing, skimmers, malware on e-commerce sites, fraudulent phone calls, dishonest clerks, and data leaks that can affect hundreds of millions of people.

Keywords: plastic means of payment, forgery, protection against forgery, virtual cards, fraud

Число преступлений, совершаемых с использованием поддельных пластиковых карт, с каждым годом возрастает. Появляются новые способы совершения преступлений, применение которых предполагает использование новейших технических средств изготовления поддельных пластиковых платежных средств.

На сегодняшний день в юридической науке ученые предлагают различные определения пластиковой платежной карты как объекта или средства совершения преступления. Пластиковая карта - общий термин, обозначающий все типы карт, различающиеся как по назначению, набору оказываемых с их помощью услуг, так и по своим техническим возможностям и организациям, которые их выпускают [1, с.517].

Существуют разные точки зрения на определение «Пластиковая карта». Некоторые ученые склоняются к следующему: «пластиковая карта в узком смысле - это платежная карта, но не инструмент, но документ, другое, что это платежное средство, заменяющее

обычные деньги, суррогатная валюта и относится к особому типу «стоимостного документа», подтверждающего некоторые имущественные права» [2, с.19].

Но наша позиция аналогична позиции Г.С. Пановой, которая утверждает, что: «пластиковая карта - это общий термин, обозначающий все виды карт, различного назначения, набор оказываемых с их помощью услуг, технические возможности и организации, которые их выпускают» [1, с.126].

Что касается термина «пластиковый платежный документ», то лучшее толкование представлено М.В. Всяких и Ю.В. Всяких: «это средство доступа к безналичному счету, которое позволяет оплачивать товары и услуги, а также получать персонализированные услуги за пределами финансового сектора, путем идентификации владельца с помощью закодированная информация записывается на интегрированный носитель и защищается специальным алгоритмом шифрования данных» [3, с.44].

Н. А.Анчабадзе, Е. С.Попов отмечают, что «с криминалистической позиции под платежной картой понимают документ стандартной прямоугольной формы, выполненный на основе использования металла, бумаги, полимерного материала, хотя бы один из реквизитов которого находится в форме, доступной восприятию средствами электронно-вычислительной техники электросвязи» [4, с.8].

«Пластиковые карты изготавливаются из ПВХ или АБС. Большинство пластиковых карт имеют одинаковые размерные характеристики: ширина - 85,59 мм; высота - 53,98 мм; толщина - 0,76 мм» [4, с.2].

На лицевую сторону карты в обязательном порядке наносятся логотип банка, фирмы, номер счета и номер карты, срок действия, фамилия и инициалы владельца карты, а также элементы защиты пластиковой карты от подделок.

На обратной стороне карты есть магнитная полоса, штрих-код и полоса для подписи держателя карты. На обратной стороне может быть информация о правилах использования карты.

Можно выделить два основных способа изготовления фальшивых карт: полное и частичное.

Полная подделка пластиковой карты заключается в изготовлении карты лицом, которое не имеет на то полномочий. При этом, чтобы найти эти признаки подделки, пластиковую карту необходимо сравнить с аналогом карты этого же вида. Характерным отличием от настоящей карты будет наличие размытий вокруг эмбоссированных цифр и букв, несоответствие их размеров стандартам, а также шероховатости.

По мнению исследователей А.В. Востриковой, В.В. Лубковой, Т.М.Коваленко: «Частичное производство поддельных карт включает производство пластиковых карт только для нескольких компонентов, например, внешнего вида или данных, записанных на чипе. Изготовление «белого пластика» считается одним из способов частичной подделки платежной карты и подразумевает только регистрацию учетных данных держателя карты на магнитной полосе, но внешний вид карты не воссоздается, она остается белой. Такая подделка требует соучастников в сфере торговли или услуг, осуществляющих фиктивные платежи по пластиковым картам» [5, с. 156].

Преступник может изменить внешний вид пластиковой карты только в том случае, если ему известны реквизиты держателя платежной карты конкретного коммерческого банка. Во время изготовления поддельной пластиковой карты преступник изменяет поля текста и подписи держателя карты, разрезая или подвергая термообработке поливинилхлорид, используемый для изготовления карт. Информация, запрошенная преступником, затем переносится на пластиковую карту с помощью настольного принтера.

В настоящее время существует несколько средств защиты пластиковой карты:

1. Специальные, к ним можно отнести магнитную полосу, голограмму, пленку для подписи.
2. Элементы персонализации, например PIN-код или цветное изображение.

3. Дополнительные элементы защиты, такие как микрошрифт.

Несмотря на разнообразие средств защиты, ежедневно люди все равно сталкиваются со взломами мошенников и подделкой пластиковых платежных документов.

Основными видами подделок являются следующие внешние признаки:

1) логотип на голограмме не имеет объемного и прозрачного блеска, фон матовый, изображение неточное;

2) полоса для личной подписи или магнитная полоса выступает из поверхности спины при движении пальца;

3) ламинационная пленка отслаивается по краям и плохо ложится на голограмму и в область тисненого текста;

4) микрошрифты или допечатная подготовка легко удаляются;

5) конец бумаги не белый.

Изучив различные способы защиты пластиковых карт, мы пришли к выводу о том, что наиболее эффективными способами являются:

1. Нанесение на карту специальных линейных растров. Суть способа в том, что наносится изображение, состоящее из мелких точек, причем их размещение должно соответствовать цветовой плотности изображения. На сегодняшний день не всякое печатное устройство сможет воспроизвести эти мелкие точки.

2. Скрытые изображения или совмещенные рисунки. Секрет в том, что на изображение нужно смотреть под разными углами, чтобы увидеть новые элементы.

3. Хорошей защитой пластиковой карты является также лакировка и ламинирование. При лакировке карта покрывается специальным лаком (глянцевым или матовым), что не только увеличивает срок ее использования, но и сохраняет от подделок. Ламинирование заключается в покрытии карты пленкой и отправляется под пресс при определенной температуре, тем самым эта процедура позволяет спрятать чип или магнитную полосу внутрь карты, что также предотвратит подделку.

4. Смарт-карты (карты с микропроцессорами), пожалуй, один из самых надежных способов, суть которого заключается в установлении на карту процессора, обладающего логикой. Он позволяет периодически менять PIN-коды или шифровать данные, делая их доступными только для чтения.

Основной способ защиты пластикового платежного документа от подделки – его персонализация.

Рассмотрим особенности судебно-экспертного исследования пластиковых платежных средств.

Предметом любой судебной экспертизы являются фактические данные (обстоятельства рассматриваемого дела), устанавливаемые в процессе исследования экспертом различных объектов с использованием специальных знаний в науке, технике или ремесле.

Следовательно, объектом судебно-медицинской экспертизы поддельных пластиковых способов оплаты можно определить установление реальных данных о свойствах и материалах пластиковых карт, их реквизитах, обстоятельствах их изготовления, способах внесения в них изменений, а также такие как предметы и материалы, которые использовались для изготовления документов или внесения в них изменений с использованием специальных знаний в области технической и судебной экспертизы документов.

В соответствии с частными судебно-экспертными теориями (теорией судебно-экспертной идентификации и теорией судебно-экспертной диагностики) задачи технико-криминалистической экспертизы пластиковых платежных средств следует подразделить на две группы: идентификационные и диагностические.

К идентификационным задачам, как правило, относятся следующие:

- отождествление пластиковой карты по ее признакам;

- установление целого по его частям (части).

Технико-криминалистической экспертизой пластиковых платежных средств чаще всего решаются следующие диагностические задачи:

- установление способа изготовления пластиковой платежной карты;
- установление факта изменения первоначального содержания пластиковой карты.

К объектам экспертизы пластиковых карт относятся непосредственно сами пластиковые карты, слипы, оборудование (полиграфические установки, принтеры, эмбоссеры и прессы для горячего тиснения), а также материалы дела (чаще всего протоколы осмотра места преступления), которые необходимы эксперту для ответа на поставленные перед ним вопросы.

Для полного и глубокого изучения следов поддельных платежных карт необходимо следующее оборудование:

- оборудование для считывания информации с магнитной полосы карты;
- лампа ультрафиолетовая для определения ультрафиолетовых элементов на карте;
- стекло увеличительное (10 и более), которое используется для определения элементов на карте, выполненной микротипом;
- устройство измерения линейных размеров для определения физических размеров карты;
- микропроцессорный кардридер с соответствующим ПО. Это оборудование необходимо для анализа информации, хранящейся в микропроцессоре карты. Однако на данный момент подделка микропроцессоров банковских карт встречается крайне редко. Карты с микрочипами обычно подделываются, не затрагивая напрямую чипсет.

При анализе особенностей исследования пластиковых карт следует также сказать, что на отдельном этапе исследования эксперт (в том числе с применением оптических приборов) изучает форму, размеры, физические характеристики карты, наличие и целостность защитных элементов с целью определения следующих общих характеристик карт [6]:

- наличие защитного покрытия (ламината или лака);
- способы нанесения защитных элементов;
- размерные параметры структурных элементов, их расположение и взаиморасположение;
- наличие, количество, размер и расположение рисунков, текстов, элементов тиснения.

Кроме того, для решения вопроса о способе нанесения изображений на пластиковую карту исследуются диагностические признаки:

- микроструктура штрихов изображений, их границ;
- распределение красящего вещества в штрихах;
- особенности отображения знаков;
- участки наложения разнородных материалов и красящих веществ на карте.

Кроме того, для решения вопроса о виде вспомогательно-отделочного оборудования эксперт изучает (при достаточном увеличении до 56 раз) следующие диагностические признаки:

- рельефность различных элементов на карте;
- особенности шрифта;
- величина пробелов между строками, словами и буквами.

Следует отметить, что в методике технико-криминалистической экспертизы пластиковых платежных карт существует пробел, который заключается в недостаточной разработанности методической базы подобных экспертных исследований.

Для решения этой проблемы нужно разработать и усовершенствовать соответствующую экспертную методику на основе последних методических рекомендаций и эмпирического материала, накопленного при производстве экспертиз платежных карт.

Помимо подделки платежных карт, мошенники также крадут данные карт, в том числе и кредитных.

Данные кредитных карт крадутся множеством различных способов: фишинг, скиммеры, вредоносное ПО на сайтах электронной коммерции, мошеннические телефонные звонки, нечестные клерки и утечки данных, что может затронуть сотни миллионов людей.

В то время как микрочипы в кредитных картах резко сократили количество случаев мошенничества при транзакциях в магазинах, мобильные и онлайн-транзакции стали низко висящим плодом криминальных возможностей.

Согласно последнему исследованию платежей Федеральной резервной системы, мошенничество с кредитными, дебетовыми и предоплаченными картами «без предъявления карты» в США резко возросло, достигнув в 2019 году 4,57 млрд. долларов США, что на 34 процента больше, чем годом ранее. Эти скрытые преступления наносят ущерб как малому бизнесу, так и покупательскому опыту покупателей.

«Последние данные показывают, что более 80 процентов кредитных карт, которые в настоящее время находятся в кошельках людей, уже взломаны», - сказал Маркус Бергталер, директор по программам и маркетингу некоммерческой организации MerchantRiskCouncil, которая знакомит предприятия со стратегиями борьбы с мошенничеством.

Мошенники получают информацию о кредитной карте, крадя ее прямо с карты или покупая на огромном онлайн-рынке для украденных карт в Facebook, Twitter, Instagram и YouTube, а также в дарквебе, отдельной сети, недоступной для обычных браузеров. Затем они используют эту информацию, чтобы выдать себя за держателя карты и покупать что угодно через Интернет.

Компании тратят большие средства на защиту от мошенничества, наем экспертов по безопасности, покупку программного обеспечения и заключение договоров с внешними компаниями для отслеживания транзакций. Банкам приходится регулярно заменять украденные кредитные карты.

Таким образом, мошенничество с платежами «представляет собой препятствие для экономической активности».

С годами сложилась международная «экосистема» мошенничества. Одна организация специализируется на кибербезопасности или фишинговых атаках, другая извлекает данные кредитных карт, а третья продает информацию. Каждый игрок получает долю, и цена увеличивается с каждым шагом. При продаже в начале цепочки может потребоваться один биткойн за 100000 кредитных карт, в то время как цена в конце будет от 5 до 20 долларов за карту. Криптовалюты делают эти транзакции неотслеживаемыми.

Facebook, по мнению экспертов, ежедневно уничтожает тысячи магазинов кредитных карт. В апреле подразделение Cisco Talos Security обнаружило 74 группы в Facebook, в которых 385 000 участников покупали и продавали украденные номера кредитных карт «на всех языках» [7].

Далее рассмотрим варианты обеспечения безопасности информации о кредитной карте.

Некоторые эмитенты кредитных карт предлагают номера виртуальных карт для защиты реального номера кредитной карты от фишеров и хакеров. Номер виртуальной карты - это цифровая копия кредитной карты со случайно сгенерированным номером, которая привязывается к учетной записи при совершении покупок в Интернете. Это создает невидимый буфер между злоумышленниками и номером реальной карты, что затрудняет мошенничество с кредитными картами.

Номер виртуальной карты отличается от номера мгновенной карты. Первый предназначен для маскировки реального номера карты, а второй - когда эмитент кредитной карты сразу же дает номер счета, чтобы можно было совершать онлайн-платежи сразу после утверждения, не дожидаясь получения физической карты по почте.

На данный момент есть только два эмитента карт, которые предлагают номера виртуальных карт: Capital One и Citi.

Используя Eno®, портал интеллектуального помощника Capital One, можно создавать уникальные номера виртуальных карт, которые связаны с кредитными картами Capital One, имеющими право на участие. Необходимо создать виртуальный номер для каждого продавца, который Eno® может сохранить для использования в будущем. Когда используется

виртуальный номер, связанный с одной из карт Capital One, с него будет взиматься плата, как если бы использовался исходный номер счета.

Citi позволяет некоторым держателям карт создавать разные виртуальные номера для каждого веб-сайта, на котором они совершают покупки. Каждый номер-приманка будет связан с основной учетной записью кредитной карты, чтобы фишеры и другие мошенники не смогли взломать код. А в случае, если кому-то удастся украсть виртуальный номер, можно просто получить новый, не заменяя физическую карту. Эта функция доступна для большинства кредитных карт Citi.

Цифровые кошельки и приложения для безопасных платежей обеспечивают еще один уровень защиты, поскольку не нужно вводить данные своей карты каждый раз при оплате.

Таким образом, подведем итоги.

Нами рассмотрены вопросы объекта криминалистического исследования – пластиковых платежных средств.

С криминалистической точки зрения платежная карта - это документ стандартной прямоугольной формы, сделанный из металла, бумаги, полимерного материала, по крайней мере, одна из деталей которого имеет форму, которая может быть прочитана электронными компьютерами в телекоммуникациях.

Отмечены основные способы подделки пластиковых платежных средств – это полная и частичная подделка.

К внешним признакам подделки относятся:

- логотип на голограмме не содержит объема или не содержит чистого глянца, фон непрозрачный, изображение неточное;
- отличительная полоса или магнитная полоса выступает с тыльной поверхности при скольжении пальцем;
- пленка для ламинирования отслаивается по краям и плохо ложится на голограмму и в область тисненого текста;
- легко удаляются микрошрифты или допечатные материалы; конец карты не пустой.

Основными способами защиты пластиковых платежных средств от подделки являются: нанесение на карту специальных линейных растров; скрытые изображения или совмещенные рисунки; лакировка и ламинирование; смарт-карты (карты с микропроцессорами); персонализация.

Рассмотрены особенности судебно-экспертного исследования пластиковых платежных средств. Задачи технико-криминалистической экспертизы пластиковых платежных средств подразделяются на две группы: идентификационные и диагностические.

К идентификационным задачам относятся: отождествление пластиковой карты по ее признакам; установление целого по его частям (части).

Технико-криминалистической экспертизой пластиковых платежных средств решаются следующие диагностические задачи: установление способа изготовления пластиковой платежной карты; установление факта изменения первоначального содержания пластиковой карты.

Установлено, что помимо подделки реальных платежных карт, данные виртуальных карт крадутся множеством различных способов: фишинг, скиммеры, вредоносное ПО на сайтах электронной коммерции, мошеннические телефонные звонки, нечестные клерки и утечки данных, что может затронуть сотни миллионов людей.

Список использованной литературы:

1. Панова Г. С. Новые банковские продукты и услуги // Банковское дело / под ред. О. И. Лаврушина. М., 1999. С. 517.
2. Вавилов А.В., Ильин И.И. Пластиковые карты: принципы построения платежных систем. - М.:Европеум-пресс. - 1999. С. 19.

3. Всяких М.В., Всяких Ю.В. Проблемы развития рынка пластиковых карт в России и отдельные пути их решения // Наука и Экономика. 2011. Вып. 4 (8). С. 44

4. Анчабадзе Н. А., Попов Е. С. Криминалистическое исследование пластиковых карт (в целях диагностики и идентификации полиграфического и иного оборудования, применяемого при их незаконном изготовлении) : учеб.-практ. пособие. Волгоград: ВА МВД России, 2011. С. 8.

5. Вострикова А.В., Лубкова В.В., Коваленко Т.М. Пластиковая карта как объект криминалистического исследования. Современные научные исследования: теория, методология, практика. Сборник статей по материалам II - Международной научно-практической конференции. ООО "Научно-издательский центр "Вестник науки", Уфа, 2020. С.156.

6. Слепнева Л. И. Некоторые особенности судебно-экспертного исследования пластиковых платежных средств. Вестник университета имени О.Е. Кутафина (МГЮА). 5/2019.

7. Интернет – источник https://www.washingtonpost.com/business/think-your-credit-card-is-safe-in-your-wallet-think-again/2019/09/11/05e316e4-be0e-11e9-b873-63ace636af08_story.html (дата обращения 05.01.21)

УДК 341.1
МРНТИ 10.87.47

Болат Ж.¹ И. А. Шалкарова¹
¹Институт Сорбонна-Казахстан КазНПУ имени Абая

РОЛЬ ЮНЕП В МЕЖДУНАРОДНОЙ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ И ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ЕЁ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

В данной статье исследуется генезис экологической проблемы с последующим решением о создании международным сообществом специализированного органа ООН - ЮНЕП. Являясь основным органом на глобальном уровне, ЮНЕП осуществляет деятельность по решению экологических проблем в мире, а также разрабатывает программы защиты окружающей среды. В данной статье также раскрываются программа устойчивого развития ООН до 2030 года, включая цели, направления и основные задачи ЮНЕП по решению экологических проблем планеты.

Ключевые слова: окружающая среда, экологическая безопасность, международное сотрудничество в области охраны окружающей среды, ЮНЕП, Республика Казахстан, устойчивое развитие, глобальное потепление, таяние ледников, изменение климата, экологические риски.

Болат Ж.¹, И. А. Шалкарова¹

*¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты
Алматы қ, Қазақстан*

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚАУІПСІЗДІКТЕГІ БІРЛЕСТІКТІҢ РОЛЫ ЖӘНЕ ҚЫЗМЕТІНІҢ НЕГІЗГІ АЙМАҚТАРЫ

Аңдатма

Бұл мақалада экологиялық проблеманың генезисі халықаралық қоғамдастықтың БҰҰ мамандандырылған органы - ЮНЕП құру туралы келесі шешімімен қарастырылады. Бүкіл әлемдік деңгейдегі негізгі орган ретінде ЮНЕП әлемдегі экологиялық проблемаларды шешу бойынша жұмыс істейді, сонымен бірге қоршаған ортаны қорғау бағдарламаларын әзірлейді.

Сондай-ақ, бұл мақалада БҰҰ-ның 2030 жылға дейінгі тұрақты дамуының күн тәртібі, оның ішінде планетаның экологиялық проблемаларын шешу бойынша ЮНЕП-тің мақсаттары, бағыттары мен негізгі міндеттері ашылады.

Түйінді сөздер: қоршаған орта, экологиялық қауіпсіздік, қоршаған ортаны қорғау саласындағы халықаралық ынтымақтастық, ЮНЕП, Қазақстан Республикасы, тұрақты даму, ғаламдық жылыну, мұздықтардың еруі, климаттың өзгеруі, экологиялық қауіптер.

Z. Bolat¹, I. A. Shalkarova¹

*¹Kazakh National University named after Abay, Institute Sorbonne-Kazakhstan
Almaty, Kazakhstan*

ROLE OF UNEP IN INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL SECURITY AND MAIN AREAS OF ITS ACTIVITIES

Abstract

This article examines the genesis of the environmental problem with the subsequent decision on the creation by the international community of a specialized UN body - UNEP. As the main body at the global level, UNEP works to solve environmental problems in the world and develops programs to protect the environment. This article also reveals the UN Sustainable Development Agenda until 2030, including the goals, directions and main tasks of UNEP to address the environmental problems of the planet.

Key words: environment, ecological safety, international cooperation in the field of environmental protection, UNEP, the Republic of Kazakhstan, sustainable development, global warming, melting of glaciers, climate change, environmental risks.

С середины 20-го века охрана окружающей среды стала серьезной проблемой во всем мире. Загрязнение воздуха, отсутствие безопасной питьевой воды, распространение торговлей опасными продуктами и отходами и их удаление, эрозия почвы, глобальное изменение климата и утрата биоразнообразия вызвали повсеместную потребность в восстановительных мерах для обеспечения благоприятных условий для жизни человечества. В результате, взаимосвязь международного и внутреннего (как национального, так и местного) экологического права имеет все большую тенденцию к расширению с каждым годом. До середины 60-х годов XX века вопрос защиты окружающей среды рассматривался лишь в масштабах одной страны или региона, на уровне отдельных источников загрязнения, в то время как глобальные причины и следствия пагубного воздействия на природу упускались. К началу 70-х годов прошлого столетия, влияние экологических проблем заставило человечество обратить внимание на охрану природы, поскольку вследствие необратимых изменений в биосфере планеты выявились проблемы, несущие глобальную

угрозу человечеству. Задача сохранения нормальных условий для жизни стала носить, международный характер. Проблема загрязнения окружающей среды в ее современной интерпретации получила распространение, начиная с момента проведения Стокгольмской конференции (1972г.). Одним из её решений было создание в ООН самостоятельного органа, целью которого было международное сотрудничество государств в области экологии в мировом масштабе. Этот орган получил название Программа ООН по окружающей среде (далее, ЮНЕП). На сегодняшний день ЮНЕП является глобальным экологическим органом, который устанавливает программы по решению проблем с окружающей средой.

Говоря о Республике Казахстан, необходимо отметить, что в начале 90-х годов в основном действовал экономический механизм охраны окружающей среды, сформированный в советский период с начала 30-х годов XX века [1, с.13]. В настоящее время, с каждым годом изменение климата оказывает серьезное воздействие на здоровье человека, средства к существованию и права человека.

Одна степень потепления произошла на глобальном уровне, причем некоторые регионы, такие как Арктика и высокогорные районы, испытывают в два или три раза больше потепления. Восемнадцать самых теплых лет в истории человечества произошли за последние 19 лет. По данным ЮНЕП в 2008 году, ледники сокращаются с рекордной скоростью, и многие из них могут исчезнуть в течение следующих десятилетий. Ученые обнаружили, что потеря льда достигла рекордных уровней еще в 2006 году. В среднем ледники уменьшились на 4,9 фута. В том же году ледник в Норвегии уменьшился на 10,2 фута. Ледники теряли в среднем около фута льда в год между 1980 и 1999 годами, но с начала тысячелетия средняя потеря увеличилась примерно до 20 дюймов. Так же еще в 1989 году, ЮНЕП делала заявление, что «целые страны могут быть стерты с лица земли из-за повышения уровня моря, если тенденция глобального потепления не будет обращена вспять к 2000 году» [2].

На сегодняшний день невозможно решить многие правовые вопросы, связанные с международными экологическими проблемами, без учета права других отраслей, в том числе международных договоров, ответственности государства, юрисдикции, морского права, права природных ресурсов, урегулирования споров, международного частного права, право прав человека, международного уголовного права и международного торгового права. Все эти отрасли также имеют экологические аспекты или влияют на разрешение экологических проблем и споров. Учитывая это, необходимо еще раз подчеркнуть, что «международное экологическое право» - это не что иное, как применение международного публичного и частного права к экологическим проблемам [3].

В сентябре 2015 года Генеральная Ассамблея приняла Повестку дня в области устойчивого развития до 2030 года и 17 целей в области устойчивого развития. В новой повестке дня признается комплексный характер многих проблем, с которыми сталкивается человечество, от гендерного неравенства до неадекватной инфраструктуры и от безработицы среди молодежи до ухудшения состояния окружающей среды. В преамбуле мировые лидеры заявили, что они полны решимости защитить планету от деградации, в том числе посредством устойчивого потребления и производства, устойчивого управления ее природными ресурсами и неотложных мер по борьбе с изменением климата. Достижение поставленных целей потребует новой парадигмы устойчивого развития, в которой работа над такими вопросами, как здравоохранение, образование и, что особенно важно, проблемы окружающей среды больше не будут решаться изолированно, то есть будут решены в неразрывной связи с другими отраслями. Кроме того, более 86 целей Повестки дня на период до 2030 года связаны с экологической устойчивостью. Совершенно очевидно, что устойчивое развитие - это не только защита окружающей среды, но и экономическое развитие. Более того, не все экологические вопросы обязательно связаны с устойчивым развитием, и наоборот. Например, сохранение Антарктиды или находящиеся под угрозой

исчезновения виды, такие как большие киты или гигантская панда, по причинам, которые не имеют ничего общего или слабо связаны с устойчивым развитием.

В этих рамках стратегия Программы Организации Объединенных Наций по окружающей среде (ЮНЕП) на период 2018–2021 годов основана на соответствующих резолюциях и решениях Ассамблеи Организации Объединенных Наций по окружающей среде, Генеральной Ассамблеи и Совета управляющих ЮНЕП, а также стратегии и планы многосторонних природоохранных соглашений и других согласованных на международном уровне природоохранных целей.

Принимая эти директивы в качестве отправной точки, ЮНЕП выполняет свою руководящую роль в системе Организации Объединенных Наций и с другими партнерами по экологическим вопросам. В рамках своего мандата ЮНЕП также поддерживает государства в их совместных усилиях для более экологически устойчивой среды, обеспечивая при этом баланс между интеграцией экономических и социальных аспектов развития [4]. Изменение климата остается насущной проблемой и должна решаться путем улучшения адаптации и сокращения выбросов газов. Не менее важным фактом является устойчивость к промышленным авариям, конфликтам и стихийным бедствиям, появление которых становится все более частым и наносит еще больший ущерб ввиду глобального потепления [5]. Необходимо более эффективно использовать природные ресурсы для экономического и социального роста, усовершенствовать управление отходами и химическими продуктами и создавать эффективные универсальные политику, законы и институты для управления действиями по защите окружающей среды. Но достижение экологических целей устойчивого развития требует времени. Так же программа определяет, как решения будут приниматься на основе принципов работы ЮНЕП, включая: направленность работы ЮНЕП в предстоящие годы, которая намечает путь к реализации концепции ЮНЕП на 2030 год, так же бизнес-модель организации. Такие меры обеспечат ЮНЕП лучшие возможности для решения экологических проблем и, в конечном счете, для создания более здорового и более устойчивого мира для всего человечества.

ЮНЕП стремится снизить экологические риски и повысить устойчивость общества и окружающей среды. Главная задача ЮНЕП так же заключается в разработке и совершенствовании комплексных подходов к устойчивому развитию - подходов, которые продемонстрируют, что улучшение здоровья окружающей среды принесет социальные и экономические выгоды. Эффективный, комплексный подход обеспечит процветание окружающей среды; что экологическая деградация не приводит к большим социальным и экономическим издержкам; и что все страны и все слои общества могут извлечь выгоду, в том числе из поколения в поколение. Одна из наиболее важных функций ЮНЕП - обеспечение секретариата многосторонних природоохранных конвенций, включая Вашингтонскую конвенцию 1973 года о международной торговле видами, находящимися под угрозой исчезновения, и Конвенцию о биологическом разнообразии 1992 года. ЮНЕП позволит государствам сбалансировать экологические, социальные и экономические цели, способствуя социальному развитию, устойчивому и всестороннему экономическому росту и защите окружающей среды на благо всех.

Полная интеграция экологических, социальных и экономических аспектов устойчивого развития должна учитывать три фактора. Во-первых, устойчивое использование природных ресурсов становится все более важным для экономического и социального развития. Во-вторых, регулярный обзор, который проводится ЮНЕП, о состоянии окружающей среды свидетельствует о сокращении социальных и экономических затрат во времени в результате постепенного улучшения экологической устойчивости. В-третьих, по сравнению с остальным населением уязвимые группы населения получают больше социальных и экономических выгод от интеграции экологических соображений в планирование развития. Такой комплексный подход приводит к более справедливому распределению ресурсов, что ведет к улучшению здоровья мужчин, женщин и детей.

ЮНЕП за годы своей деятельности добилась многих успехов, в том числе Монреальский протокол 1987 года по ограничению выбросов газов и Минаматская конвенция 2012 года, договор об ограничении токсичной ртути [5].

Так же необходимо отметить, что ЮНЕП спонсировала разработку программ кредитования солнечной энергии с выгодной процентной ставкой, чтобы снизить первоначальные затраты. Самый известный пример - программа кредитования солнечной энергии, спонсируемая ЮНЕП, помогла 100 000 человек финансировать солнечные энергетические системы в Индии. [6] Успех индийской солнечной программы привел к аналогичным проектам в других частях развивающегося мира, включая Тунис, Марокко, Индонезию и Мексику.

Повышая устойчивость окружающей среды и уменьшая экологические риски и экологический дефицит. В рамках Повестки дня на период до 2030 года государства-члены решили создать условия для устойчивого, всестороннего экономического роста, а также рассмотреть различные уровни национального развития и потенциала. Они также заявили о важности работы по созданию динамичной, устойчивой, инновационной и ориентированной на человека экономики, которая, в частности, способствовала бы занятости молодежи и расширению экономических прав и возможностей женщин. В то время как ЮНЕП уделяет внимание экологическим аспектам устойчивого развития через партнерские отношения. Программа зеленой экономики также приносит социальные и экономические выгоды. Подход предлагает более стратегическое распределение ресурсов для зеленых секторов и экологизация коричневых секторов; более устойчивое потребление; эффективное, чистое и безопасное производство [4]. Инклюзивная зеленая экономика признает важность окружающей среды для благополучия человека и исследует важнейшую роль финансов, технологий, устойчивой торговли и институтов в создании необходимых условий для решения экологических и социальных задач в целях устойчивого развития. ЮНЕП, в осуществлении своей деятельности на глобальном уровне, учитывает региональные особенности. Организация реагирует на региональном уровне, учитывая принцип национальной ответственности и принимая во внимание национальные реалии, возможности и уровни развития. ЮНЕП так же оказывает гибкую поддержку государствам-членам в осуществлении их национальной природоохранной политики, интеграции экономических, социальных и экологических аспектов и признании их взаимосвязи, с тем чтобы обеспечить устойчивое развитие во всех его аспектах на пути к общему будущему.

Для достижения целей ЮНЕП сотрудничает с различными организациями и партнерами, такими как Программа Организации Объединенных Наций по населенным пунктам (ООН - Хабитат), в пропаганде здоровых городов. Так же необходимо отметить, что наука имеет фундаментальное значение для предоставления ответов на некоторые из наиболее насущных проблем экологической устойчивости XXI века. Поэтому укрепление взаимодействия между наукой и политикой для информирования общества о рисках и возможностях новых разработок лежит в основе работы ЮНЕП во всей организации [7]. В течение двух десятилетий ЮНЕСКО и ЮНЕП возглавляли Международную программу экологического образования (1975–1995), в которой излагалось видение и давались практические рекомендации по мобилизации образования для повышения осведомленности об окружающей среде. В 1976 году ЮНЕСКО выпустила информационный бюллетень по экологическому образованию *Sonnest* в качестве официального органа Международной программы экологического образования ЮНЕСКО-ЮНЕП (IEEP). До 2007 года он служил информационным центром для обмена информацией об экологическом образовании в целом и для продвижения целей, а также являлся сетью для учреждений и отдельных лиц, заинтересованных и активных в экологическом образовании.

Список использованной литературы:

1. Чумаченко Т.Н. О некоторых этапах реформирования экологической политики Республики Казахстан. // Вестник КазНПУ имени Абая. Серия «Международная жизнь и политика». – 2016 - №3(46) - С.13-15
2. Axel Bojanowski "UN Embarrassed by Forecast on Climate Refugees". *Der Spiegel*. Retrieved 13 March 2019.
3. Author Dupuy, Pierre-Marie. *Revue générale de droit international public*. - 101(1997), no 4, p. 873-903.
4. United Nations Environment Programme (UNEP), *Decoupling Natural Resource Use and Environmental Impacts from Economic Growth, A Report of the Working Group on Decoupling to the International Resource Panel, 2011*.
5. James Spielmann. "U.N. Predicts Disaster if Global Warming Not Checked". Associated Press. Retrieved 25 February 2019.
6. Alister Doyle (February 17, 2013), Reformed U.N. formula for making planet greener to get first test Reuters.
7. Alexandratos, *World Agriculture Towards 2030/2050: e 2012 Revision. ESA Working paper No. 12-03, 2012*.

УДК 343.2
МРНТИ 10.79

Букумбаева А.А.¹ Рустемова Г.Р.¹

¹Казахская Академия труда и социальных отношений

ПРИМЕНЕНИЕ ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ В СОВЕРШЕНИИ ПРЕСТУПЛЕНИЯ

Аннотация

В настоящей статье кратко говорится об истории развития и разработки огнестрельного оружия в зарубежных странах, как произошел научный и технический прорыв в результате военными действиями между странами севера и юга Америки и других стран 19 и 20 вв.

Во второй части рассматриваются вопросы на современном этапе совершаемых преступлений с применением различного вида огнестрельного и не огнестрельного оружия. Конструктивная особенность, баллистические возможности современного огнестрельного оружия скрытность в процессе ношения оружия и т.п. Основной задачей является судебная практика, требующая повышения ее эффективности, совершенствования информационно-методической базы с целью наиболее полного и оперативного использования ее возможностей в процессе раскрытия и расследования преступлений.

Ключевые слова: Огнестрельное оружие, баллистическая экспертиза, идентификация взрывное устройство, исследование, техническое обеспечение.

Букумбаева А.А.,¹ Рустемова Г.Р.¹

¹Қазақ Еңбек және Әлеуметтік Қатынастар Академиясы

ҚЫЛМЫС ЖАСАУ КЕЗІНДЕ АТЫС ҚАРУЫН ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Бұл мақалада біз 19 ел мен 20 мемлекет арасындағы әскери қимылдардың нәтижесінде ғылыми-техникалық серпіліс болғандықтан, шет елдердегі атыс қаруының дамуы мен даму

тарихы туралы қысқаша тоқталамыз. Екінші бөлім қазіргі кезеңдегі атыс қаруы мен атыс қаруын қолданудың әртүрлі түрлерін қолдану арқылы жасалған қылмыстар туралы мәселелерді қарастырады. Дизайн ерекшелігі, заманауи атыс қаруларының баллистикалық мүмкіндіктері, қару ұстау кезінде ұрлау және т.б. Негізгі міндет - сот практикасы, бұл оның тиімділігін арттыруды, қылмыстарды ашу және тергеу процесінде өзінің мүмкіндіктерін барынша толық және тиімді пайдалану үшін ақпараттық-әдістемелік базаны жетілдіруді талап етеді.

Түйінді сөздер: Атыс қаруы, баллистикалық сараптама, жарылғыш затты анықтау, зерттеу, техникалық қолдау.

Bukumbaeva A.A.¹ Rustemova G.R.¹

¹Kazakh Academy of Labor and Social Relations

THE USE OF FIREARMS IN THE COMMISSION OF A CRIME

Abstract

This article briefly talks about the history of the development and development of firearms in foreign countries, how there was a scientific and technical breakthrough as a result of military operations between the countries of the north and south of America and other countries of the 19th and 20th centuries. The second part examines the issues at the present stage about the crimes committed with the use of various types of firearms and non-firearms. Design feature, ballistic capabilities of modern firearms, stealth while carrying weapons, etc. The main task is judicial practice, which requires increasing its efficiency, improving the information and methodological base in order to make the most complete and efficient use of its capabilities in the process of disclosing and investigating crimes. Key words: Firearms, ballistic examination, identification of an explosive device, research, technical support.

Keywords: Firearms, ballistic expertise, explosive device identification, research, technical support.

Разработки огнестрельного оружия стимулировались и частыми войнами в самой Европе: в XVI веке стали широко использоваться колесцовые, в XVII веке – ударно-кремнёвые замки. К началу XVIII века развитие вооружений несколько замедлилось, и ещё полтора столетия массовым оружием оставалось гладкоствольное дульно - зарядное ружьё. В начале XIX века благодаря серьёзным достижениям европейской химической науки, металлургии и механики произошёл настоящий технологический прорыв – швейцарский инженер Самуэль Иоганнпаули изобрёл казно-зарядное ружьё центрального боя, заряжаемое унитарным патроном. 1830-е годы ознаменовались появлением первых револьверов, 1880-е годы созданием пулемёта[1].

Из Европы и соединённых штатов огнестрельное оружие проникало в самые отдалённые уголки мира – к концу XIX века новейшие винтовки можно было встретить даже на берегах Конго и амазонки, в джунглях французского Индокитая и степях Монголии. XX век принёс человечеству две мировые войны, открыв новую страницу в истории развития огнестрельного оружия – среди всего прочего, были изобретены пистолет-пулемёт и автомат, активно велись разработки новых артиллерийских систем, пулемётов, снайперского вооружения[2].

Сегодня мир также не стоит на месте – современное стрелковое оружие насчитывает тысячи моделей и модификаций, при этом ежегодно на рынок вооружений выходят новые производители. Многие оружейные новинки представляют собой высокотехнологичный продукт, созданный с применением последних научных достижений[3].

В казахстанском законодательстве под стрелковым оружием понимается: - оружие, в котором выбрасывание пули, снаряда, гранаты из канала ствола происходит в результате воздействия энергии порохового или иного заряда[4].

Актуальность данной статьи определяется значительным количеством преступлений, в которых в качестве орудия совершения фигурирует огнестрельное оружие. Число преступлений, связанных с применением оружия находится в определенной зависимости от степени правопорядка в государстве и может рассматриваться как индикатор, позволяющий оценивать состояние государства и национальной безопасности.

В последнее время огнестрельное оружие стало использоваться в различных сферах. Несмотря на определенные ограничения, некоторая часть населения получает доступ к огнестрельному оружию, что создает возможные причины для его использования в противоправных целях. Обладая большой мощностью. Ручное огнестрельное оружие представляет огромную опасность для жизни и здоровья людей. Потому что огнестрельные повреждения практически любой локализации способны повлечь за собой смертельный исход[5,с.8].

Серьезную опасность представляют убийства, совершаемые с использованием огнестрельного оружия и взрывных устройств, в том числе носящие «заказной» характер, которые связаны с организованной и профессиональной преступностью. Данные преступления по праву рассматриваются в одном ряду с такими тяжкими насильственными деяниями против человека и общества как бандитизм, угроза убийством, нанесение тяжких телесных повреждений, умышленное уничтожение имущества, похищение людей, захваты заложников и акта терроризма.

Успешная борьба с данными преступлениями требует привлечения больших сил и средств, участия в оперативно-розыскных мероприятиях, следственных действиях, а так же в производстве криминалистических экспертиз высококвалифицированных специалистов.

Как показывает экспертная практика, достаточно большое количество судебно-баллистических экспертиз, назначаемых в связи с расследованием преступлений, совершенных с применением огнестрельного оружия, относится к идентификации этого оружия по следам на пулях и гильзах. Хотя эти исследования и является традиционными, но по праву относятся к наиболее сложным и трудоемким видам.

Примером может послужить события 24 апреля 2021 года в Алматы в жилом комплексе "Бухар Жырау Тауэрс" где произошел инцидент днем между жильцом дома и охранником, в результате которого охранника ранили в ногу из охотничьего ружья. Его госпитализировали.

Позже стрелок забаррикадировался в своей квартире на 17-м этаже. На место приехали полицейские и оцепили территорию. Временами из ЖК были слышны звуки стрельбы. По данным правоохранителей, вступить в диалог вооруженный мужчина отказывался и произвел более 10 выстрелов в сторону лестничной площадки. Мужчина более 6 часов укрывался в своей квартире, а затем разбил окно и выпрыгнул с 17-го этажа[6].

Современные задачи, которые ставит перед идентификационной судебно-баллистической экспертизой следственная и судебная практика, требуют повышения ее эффективности, совершенствования информационно-методической базы с целью наиболее полного и оперативного использования ее возможностей в процессе раскрытия и расследования преступлений. Хотя эффективность баллистических экспертиз и исследований, способствующих расследованию преступлений, связанных с применением огнестрельного оружия остается на достаточно высоком уровне, однако при использовании специальных судебно-баллистических познаний в раскрытии и расследовании данных преступлений имеются определенные трудности. Особо следует отметить, что в последнее время в руки преступников попадают новейшие типы, модели и образцы оружия, нередко оснащенные глушителями звука выстрела, а также разнообразные новые виды патронов, что при недостаточном информационном и методическом обеспечении деятельности экспертно-

криминалистических подразделений затрудняет производство судебно-баллистических экспертиз и исследований[7,с.30].

Использования современных достижений науки и техники призвана способствовать созданию надежной и объективной доказательственной базы по расследуемым уголовным делам.

Одними из первых криминалистов данной проблемой, касающиеся теории криминалистической идентификации и диагностики, а так же идентификационного исследования огнестрельного оружия по выстрелянным пулям, были предметом исследования ряда советских криминалистов. В этой связи следует отметить труды следующих авторов:

- по теории криминалистики и судебной экспертизы: Белкина Р.С., Винберга А.И., Волинского А.Ф., Зинина А.М., Корухова Ю.Г., Майлис Н.П., Мирского Д.Я., Митричева В.С., Орловой В.Ф., Российской Е.Р., Селиванова Н.А., Снеткова В.А., Филиппова А.Г., Шляхова А.Р. и др.

- По вопросам оружиеведения и судебно-баллистических исследований: Аханова В.С., Бергера В.Е., Брушковского К.Б., Вакуловского А.Н., Дильбархановой Ж.Р, Егорова А.Г., Ермоленко Б.Н., Каледина А.И., Колдина В.Я., Комаринца Б.М., Кустановича С.Д., Латышова И.В., Плескачевского В.М., Подшибякина А.С., Ручкина В.А., Рыбникова Г.И., Стащенко Е.И., Устинова А.И., Филиппова В.В., Шевченко Б.И. и др.

Несмотря на большую теоретическую и практическую значимость имеющихся научных работ, на сегодняшний день возник целый ряд вопросов, которые не отражены в литературе, но разрешение которых настоятельно требует практика производства судебно-баллистических экспертиз. Данные проблемы связаны с появлением новых конструкций огнестрельного оружия и патронов, а так же материалов, используемых при их изготовлении; необходимостью варьирования навеской пороха в патроне для достижения требуемых условий выстрела; применения при стрельбе из оружия глушителей звука выстрела; появлением огнестрельного оружия, переделанного самодельным способом из газовых пистолетов и револьверов[8,с.33].

Основным направлением в этой области являются научные концепции и закономерности, преимущественно криминалистики, а также носящие технический характер, непосредственно связанные с идентификацией огнестрельного оружия, проблемами образования следов, исследования нарезного огнестрельного оружия, глушителей звука выстрела, пуль и результатов их взаимного контакта.

В процессе досудебного расследования по данной проблеме необходимо привлечение специалистов криминалистов, судебных экспертов и специалистов в области судебной медицины.

Для уточнения методических основ идентификационного и диагностического исследования пуль, выстрелянных из нарезного огнестрельного оружия, установлению факта выстрела из переделанного[9].

Оружия по следам на выстрелянных пулях и особенностей их идентификационного исследования, необходимо не только теоритические знания, но необходимое техническое оснащение и обеспечения современными техническими средствами практически во всех судебных экспертных организаций.

Подводя итоги, можно констатировать, что потребности следственной практики с учетом состояния раскрываемости данного вида преступлений свидетельствуют о необходимости дополнительного комплексного исследования проблем расследования преступлений, совершенных с применением огнестрельного оружия, разработки новых методик, учитывающих современные достижения криминалистики и других наук.

Таким образом, актуальность данного исследования обусловлена негативными тенденциями роста числа преступлений, связанных с применением огнестрельного оружия, и необходимостью повышения эффективности их расследования.

Список использованной литературы:

1. [https://ru.wikipedia.org/wiki/ Огнестрельное_оружие](https://ru.wikipedia.org/wiki/Огнестрельное_оружие)[Электронный ресурс] (дата обращения 20.04.2021)
2. <https://warspot.ru/categories/6-strelkovoje-oruzhie>[Электронный ресурс] (дата обращения 02.04.2021)
<https://warspot.ru/categories/6-strelkovoje-oruzhie/videos>[Электронный ресурс] (дата обращения 29.04.2021)
3. Закон Республики Казахстан от 30 декабря 1998 года № 339-І «О государственном контроле за оборотом отдельных видов оружия» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 07.07.2020 г.)[Электронный ресурс]
4. Корин И.С. К вопросу об определении понятия огнестрельного оружия // Эксперт-криминалист. – 2014. – № 2. – С. 8 - 12.
5. Стрельба в ЖК "Бухар Жырау Тауэрс": заместитель главного санврача Алматы стал свидетелем событий <https://tengrinews.kz/accidents/strelba-jk-buhar-juirau-tauers-zamestitel-glavnogo-sanvracha-435636>
6. Макаренко В.Г. О баллистической экспертизе огнестрельного оружия, ввозимого контрабандным путем на территорию Таможенного союза // Эксперт-криминалист. – 2014. – № 3. – С. 30 - 32.
7. Семенова Е.В. О некоторых проблемных вопросах экспертного исследования оружейных реплик // Эксперт-криминалист. – 2012. – № 4. – С. 33 – 37
8. Научно-практический электронный журнал «Аллея Науки» №6(22) 2018 Alley-science.ru

УДК 327; 339.9
МРНТИ 11.25.67

Д. М. Махмет¹, И. А. Шалкарова¹
¹КазНПУ им.Абая, Институт Сорбонна-Казахстан
г.Алматы, Казахстан

ВАЖНОСТЬ ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ И УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация

В статье анализируется концепция устойчивого развития, которая определила необходимость признания обществом важности экологических факторов, а также функций и услуг, предоставляемых окружающей средой. Устойчивое развитие имеет своей целью улучшение негативных последствий загрязнения окружающей среды с учетом необходимости удовлетворения потребностей нынешнего поколения при одновременном обеспечении жизнеспособности факторов окружающей среды для будущих поколений. Интеграция вопроса окружающей среды в политику Европейского сообщества является основным механизмом обеспечения устойчивого развития. В этой статье я хочу доказать, что устойчивое развитие должно учитываться при определении линии действий как на национальном уровне, так и на уровне всего европейского процесса. Что касается функций и важности лесов, то проблема устойчивого развития в этом вопросе является приоритетной, и именно поэтому как румынские, так и европейские законодатели приняли конкретные правовые положения в этой области.

Ключевые слова: экологический фактор, интеграция, устойчивое развитие, Европейский процесс, европейские законодатели

Д. М. Махмет¹, И. А. Шалкарова¹

¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты
Алматы қ, Қазақстан

ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚОРҒАУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ ТҰРАҚТЫ ДАМУЫ

Аңдатпа

Мақалада қоғамның экологиялық факторлардың, сондай-ақ қоршаған орта ұсынатын функциялар мен қызметтердің маңыздылығын тану қажеттілігін анықтайтын тұрақты даму тұжырымдамасы талданады. Тұрақты дамудың мақсаты болашақ ұрпақ үшін қоршаған орта факторларының өміршеңдігін қамтамасыз ете отырып, қазіргі ұрпақтың қажеттіліктерін қанағаттандыру қажеттілігін ескере отырып, қоршаған ортаны ластаудың теріс салдарын жақсарту болып табылады. Қоршаған орта мәселесін Еуропалық Қоғамдастық саясатына интеграциялау орнықты дамуды қамтамасыз етудің негізгі тетігі болып табылады. Бұл мақалада мен ұлттық деңгейде де, бүкіл еуропалық процесс деңгейінде де іс-қимыл бағытын анықтауда тұрақты даму ескерілуі керек екенін дәлелдегім келеді. Ормандардың маңыздылығына келетін болсақ, бұл мәселедегі тұрақты даму мәселесі басымдыққа ие, сондықтан румындық та, еуропалық заң шығарушылар да осы салада нақты құқықтық ережелер қабылдады.

Түйінді сөздер: экологиялық фактор, интеграция, тұрақты даму, еуропалық процесс, құқықтық жағдай

D. M. Makhmet¹, I. A. Shalkarova¹

¹*Kazakh National University named after Abay, Institute Sorbonne-Kazakhstan
Almaty, Kazakhstan*

THE IMPORTANCE OF ENVIRONMENTAL PROTECTION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract

The paper analyses the concept of sustainable development that has determined the society to recognize and become aware of the importance of environmental factors as well as of the functions and services that the environment offers. Sustainable development has as its goal the improvement of the negative effects of environmental pollution having in regard the need to satisfy present generation needs while ensuring the liveliness of the environmental factors for future generations. The integration of the issue of the environment within the European Community policy is the main modality for ensuring sustainable development. In this paper, we want to prove that sustainable development must be considered in the determination of the line of action both at national level as well as at the level of the entire European process. Regarding the functions and the importance of forests, the problem of sustainable development in this matter represents a priority and this is why both the Romanian and the European legislator have adopted specific legal provisions in this area.

Keywords: environmental factors, European Community, integration, European process, European legislator, sustainable development.

Проблемы охраны окружающей среды и устойчивого развития материальных ресурсов являются в настоящее время общей заботой всех государств мира, глобальной задачей. С этой целью посредством сотрудничества и сотрудничества между государствами был принят ряд международных положений, имеющих универсальное призвание. Международные меры по охране окружающей среды предусмотрены, заявлены или признаны на уровне международного общего или обычного права. Концепция устойчивого развития сделала общество сознательным и в то же время признала роль и важность факторов окружающей

среды, а также функций и услуг, предоставляемых окружающей средой. Устойчивое развитие должно приниматься во внимание при определении линии действий на уровне всего процесса, устанавливая требования в отношении информации о целях на долгосрочную и краткосрочную перспективу, которые рассматриваются во всех пяти областях, оказывающих влияние на окружающую среду.[2].

Под длительным развитием или длительным образом жизни понимается совокупность общих видов человеческой деятельности, учитываемых в их динамической форме, а также биосфера в ее собственной динамической форме. Эти отношения должны обеспечивать непрерывность человеческой жизни, обеспечивать удовлетворение каждого индивида собственными потребностями, а также развитие разнообразия культур, но таким образом, чтобы изменения, вносимые в зависимости от характера человеческой деятельности, соответствовали определенным пределам, таким образом, чтобы биофизический контекст не пострадал.

Ситуация, связанная с охраной окружающей среды и долгосрочным развитием, имеет большую актуальность и важность. Определение концепции долгосрочного развития должно быть соотнесено с двумя основными понятиями:

- защитная способность, которой обладает планета, характеризующаяся точным природным ритмом, сложной биофизической и биохимической динамикой и другими определенными характеристиками (территории, поглощения, биологического типа и т.д.), которыми определяется система, в которой индивид живет как в замкнутой системе.

- долгосрочное программирование должно быть связано с социальными программами экономического, технического, социального развития, цели, совместимые с экологической преемственностью, таким образом, чтобы гарантировать удовлетворение повседневных потребностей без ущерба для будущих поколений. Хорошее программирование долгосрочного развития должно вписываться в понятие "защитной способности" и быть построенным с учетом принципа долговременной эффективности, который предполагает, что в тех ситуациях, когда индивид наносит ущерб некоторым природным ресурсам, которые могут быть восстановлены, он должен принять меры для их восстановления, и с учетом принципа вмешательства для компенсации, означающего, что тот, кто использует или берет природный капитал, который не может быть восстановлен, должен обеспечить баланс компенсационным способом[3].

Устойчивое развитие должно осуществляться таким образом, чтобы уменьшить негативные последствия искусственных структур, одновременно удовлетворяя некоторые потребности людей и гарантируя жизнедеятельность будущих поколений (Д. Мазилу, 2006). Кроме того, при разработке и продвижении политики в области охраны окружающей среды Европейского сообщества и государства-члены в соответствии со своей компетенцией, установленной учредительными договорами, сотрудничают с третьими государствами-участниками, а также с судебными институтами а также международные и региональные организации, которые также имеют атрибуты в этой области[4].

Европейский союз сыграл решающую роль на международном уровне, разработав глобальную политику, связанную с окружающей средой, подписав и ратифицировав ряд международных конвенций, касающихся охраны окружающей среды. Кроме того, Организация Объединенных Наций, руководившая проведением ряда наиболее важных конференций по вопросам окружающей среды, внесла жизненно важный вклад в области охраны и сохранения окружающей среды. Программа защиты и устойчивого развития должна быть утверждена на международном, региональном и национальном уровнях, а также в отношении всего комплекса государственных органов (Amory, 2001).

На международном уровне, Рио-де-Жанейрская декларация 1992 года подтверждает волю международного сообщества осуществлять и поддерживать защиту и устойчивое развитие глобальной экологической и устойчивой экономики. Аналогичным образом, в Докладе

Комиссии Брундтланда за 1986 год подчеркивается важность охраны окружающей среды после устойчивого развития. На той же Конференции Организации Объединенных Наций по окружающей среде и развитию (ЮНСЕД), состоявшейся в Рио-де-Жанейро, Бразилия, 3-14 июня 1992 года, еще один важный документ был принят под названием Повестка дня на XXI век. В этом документе изложены основополагающие принципы устойчивого развития. Оба упомянутых выше документа раскрывают целостный подход к охране окружающей среды, который предполагает слияние между охраной окружающей среды и экономическим развитием, как это определено в принципах устойчивого развития. Это было фактически темой Рио-де-Жанейрской конференции по окружающей среде и развитию, Конференции, которая, помимо создания Рио-де-Жанейрской декларации по окружающей среде и развитию и программы действий на XXI век повестки дня на XXI век привела к заключению двух основополагающих договоров в области окружающей среды под наблюдением Организации Объединенных Наций-Рамочной конвенции Организации Объединенных Наций об изменении климата 1992 года и Конвенции 1992 года о биологическом разнообразии. Среди прочего, цель Конференции состояла также в том, чтобы принять обязательный текст (имеющий юридическую силу) по защите лесов и пустынь. Однако, наконец, был принят только документ мягкого права, поэтому не имеющий обязательной силы, в отношении охраны лесов - Заявление о принципах устойчивого управления лесами.

Защита и устойчивое развитие должны приниматься во внимание при определении линии действий на уровне всего общинного процесса, устанавливая требования в отношении информации о целях на долгосрочную и краткосрочную перспективу, которые рассматриваются во всех пяти областях, оказывающих воздействие на окружающую среду: промышленность, туризм, энергетика, транспорт и сельское хозяйство[5].

Шестая Программа действий по охране окружающей среды (2001/2010), принятая в 2001 году общим Решением Европейского парламента и Совета Европейского Союза от 22 июля 2002 года, подчеркивает некоторые новые шаги в вертикальном и горизонтальном стратегическом подходе в отношении экологической проблемы и достижения целей стратегии развития.:

- наблюдение и эффективность в отношении применения диспозиций, касающихся окружающей среды, путем обеспечения человеческих отношений, финансового и материально-технического обеспечения систем спутниковой сети IMPEL от государств-кандидатов в Европейский союз; путем принятия стратегии определения модулей применения государствами-членами или на пути их вступления в члены или теми, кто взял на себя международные обязательства в этом смысле; путем совершенствования стандартов контроля и увязки этого с требованиями охраны окружающей среды; путем борьбы и предотвращения нарушений, направленных на окружающую среду; путем подачи исков в общинные суды по экологическим вопросам.

- сотрудничество с отдельными лицами, а также одобрение социальной ответственности в вопросах охраны окружающей среды, особенно настаивая на аспекте их информации;

- глубокая интеграция экологических принципов во всю общинную политику с привлечением внимания к управлению и планированию использования ландшафта;

- достижение и укрепление партнерства с деловой сферой, настаивая на нескольких направлениях действий, таких как: продвижение более эффективного способа сбора ЭМА; поощрение компаний к проведению прозрачной и информационной деятельности в

отношении того, как реализуются положения, связанные с окружающей средой; продвижение инкорпорированной политики продуктов, необходимых для экологического рынка; использование и оценка использования экологической маркировки; поощрение экологических инвестиций; принятие экологического законодательства[6].

Рассматривая эту Экологическую программу, можно сделать вывод, что Европейский союз продвигает экологические цели за пределы границ государств-членов, что само по себе является более эффективным способом распространения политики сообщества с целью достижения устойчивого развития.

В рамках Европейского сообщества политика охраны окружающей среды и долгосрочного развития представляет собой важнейший компонент долгосрочной и среднесрочной политики, которая является источником долгосрочного развития Европейского сообщества. Основные цели политики ЕС включают защиту окружающей среды с помощью экономических и законодательных инструментов, а также осуществление адекватных мер для эффективного компенсирующее загрязнение. Европейское сообщество разрабатывает и поддерживает свою экологическую политику, основанную на технических и научных данных, а также принимая во внимание конкретные экологические условия различных регионов ЕС. После вступления в силу Лиссабонского договора Европейский парламент решительно заявил о себе как о со-законодателе с расширенной компетенцией в области охраны окружающей среды, оказывая демократическое контроль над всеми европейскими институтами. Что касается защиты окружающей среды от большой проблемы-глобального потепления, то в настоящее время это важнейшая область сотрудничества и международного регулирования, которая предполагает глобальное или трансграничное измерение (Dalmedico & Guillemot, 2006). Сохранение, причины и межвременной характер глобального потепления требуют региональных и глобальных действий по предотвращению. В этом контексте 11 марта 2009 года Европейский парламент принял резолюцию о стратегии ЕС, предусматривающую всеобъемлющее соглашение об изменении климата в Копенгагене и адекватные средства финансирования политики в области изменения климата[7].

Устойчивое развитие и управление лесным хозяйством требуют партнерства всех стран мира, единственного способного обеспечить всеобъемлющую и эффективную экономику. Защита и устойчивое развитие лесов представляют собой концепцию, которая в последние годы приобрела множество валентностей из-за важности, придаваемой лесу участниками социального процесса (Liagre, 1997)[8]. Большое значение устойчивому развитию лесов придается также общим экономическим развитием и политическими преобразованиями, происходящими как на глобальном, так и на национальном уровнях.

Проблемы охраны окружающей среды - это вызов, для решения которого не существует единой политики, но сочетание существующих возможностей и повышение эффективности во всех социально-экономических сферах государств способствовало бы решению проблемы ресурсов и распределения. Охрана окружающей среды в настоящее время является основной областью сотрудничества и международного регулирования, которая предполагает глобальное или трансграничное измерение. Сохранение, цель и межвременной характер экологических проблем требуют глобальных действий по предотвращению.

Список использованной литературы:

1. Роль и место ООН защите окружающей среды <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042813034861>. [Электронный ресурс] (дата обращения 20.04.2021)
2. Allaby, M. (1988). Словарь об Окружающей Среде. London: Mc Millan Press. https://www.researchgate.net/publication/281651310_Dictionary_of_Environment_Pollution
3. Amory, L. (2001). *The economic renewal guide: A collaborative process of sustainable development*. Rocky Mountain Institute[статья]

4. Comélian, Ch. (1994). *Развитие устойчивого развития*. ThiersMonde
5. Dalmedico, A. D., & Guillemot, H. (2006). *Изменение климата*. Париж: социология труда. <https://journals.openedition.org/vertigo/11808>
6. Dogaru, L. (2008). *Codul silvic roman-prezentare evolutiva*. Ed. Risoprint, Cluj-Napoca
7. *Официальный журнал Европейского Союза, EUR-Lex, Bruxelles. (2008). PE-CONS 3639/08.*
8. *Официальный журнал Европейского Союза. (2010), 83(01).*

УДК 327:312
ВАК 23.00.04

Тажигулова Г.К.¹, Ташкенбаева Б.Ж.¹

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің 2-ші курс магистранты,
Алматы қ., Қазақстан e-mail: gulmikow@mail.ru;

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің аға оқытушысы, Алматы қ.,
Қазақстан e-mail: tashkenbaeva.b@gmail.com;

21 ҒАСЫР БАСЫНДАҒЫ ОҢТҮСТІК КОРЕЯ ЖАСТАРЫНЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ БАҒДАРЛАУ МӘСЕЛЕСІ

Аңдатпа

Бұл мақала Оңтүстік Корея қоғамындағы жастардың қазіргі таңда құндылықтарды бағалау мәселесіне арналады. Негізгі зерттеу объектілері ретінде жастар алынды. Қазіргі таңда жастардың рухани құндылықтардан гөрі материалдық құндылықты жоғары қойып, отбасын құрмау, жалғызбастылық немесе отбасын құрғаннан кейін бала сүйгісі келмеу сынды іс-әрекеттер корей үкіметін алаңдатуда. Мәдени сәйкестік мәселесі алдымен жапон отаршылдығы(1910 - 1945), екіге бөлінген Корея (1945 - қазіргі уақыт), Корей соғысы (1950 - 1953) әсерінен корейлердің дәстүрлі мәдениеті мен қазіргі заманғы мәдениеті арасындағы біршама өзгерістер туындады, жылдам модернизация және батыс мәдениетінің әсерінен халықтың ойлау қабілеті оның ішінде құндылықтарды бағалауы барынша өзгерді. Осы әр түрлі жағдайларды ескере отырып, корейлердің жіберген қателіктерін зерттей отыра сабақ алу әрі тиімді және тиімсіз тұстарын анықтау.

Түйінді сөздер: Оңтүстік Корея, қоғам, жастар мәселесі, құндылықтарды бағдарлау, мәдениет.

Тажигулова Г.К.¹, Ташкенбаева Б.Ж.¹

¹магистрант 2 курса Казахского национального университета
имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан, e-mail: gulmikow@mail.ru;

¹старший преподаватель, Казахский национальный университет
имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан,
e-mail: tashkenbaeva.b@gmail.com;

ПРОБЛЕМА ЦЕННОСТНОЙ ОРИЕНТАЦИИ ЮЖНОКОРЕЙСКОЙ МОЛОДЕЖИ В НАЧАЛЕ 21 ВЕКА

Аннотация

Данная статья посвящена ценностям молодежи в современном южнокорейском обществе. Основными объектами исследования были молодые люди. Сегодня корейское правительство

обеспокоено тем фактом, что молодые люди ставят материальные ценности выше духовных, таких как целомудрие, одиночество или нежелание иметь детей после брака. Проблема культурной идентичности была впервые вызвана японским колониализмом (1910-1945), разделенной Кореей (1945-1958), Корейской войной (1950-1953), значительным изменением между традиционной корейской культурой и современной культурой, быстрой модернизацией и влиянием западной культуры. Способность ценить ценности резко изменилась. Принимая во внимание эти разные ситуации, необходимо учиться на ошибках корейцев и определять их достоинства и недостатки.

Ключевые слова: Южная Корея, общество, проблемы молодежи, ценностные ориентации, культура.

Tazhigulova G.K.¹, Tashkenbaeva B.Zh¹

*¹master student of the 2nd year of the Kazakh National University
named al-Farabi, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: gulmikow@mail.ru;*

*¹senior lecturer, Kazakh National University
named al-Farabi, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: tashkenbaeva.b@gmail.com;*

THE PROBLEM OF THE VALUE ORIENTATION OF THE SOUTH KOREAN YOUTH AT THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY

Abstract

This article focuses on the values of youth in contemporary South Korean society. The main subjects of the study were young people. Today, the Korean government is concerned about the fact that young people put material values above spiritual values, such as wisdom, loneliness, or the reluctance to have children after marriage. The problem of cultural identity was first caused by Japanese colonialism (1910-1945) divided by Korea (1945-1958), the Korean War (1950-1953), a significant change between traditional Korean culture and modern culture, rapid modernization and the influence of Western culture. Ability to value values sharply has changed. Considering these different situations, it is necessary to learn from the mistakes of Koreans and identify their strengths and weaknesses.

Key words: South Korea, society, youth problems, value orientations, culture

Кіріспе

Корей қоғамындағы құндылықтар мен көзқарастардың өзгеруіне байланысты соңғы даулардың бірі аға буын мен жас буын арасында құндылықтар жүйесінде экстремалды алшақтық бар деген түсінік қалыптасып жатыр. Бұқаралық ақпарат құралдарындағы 2002 жылғы президенттік сайлау мен 2004 жылғы конгресті сайлауға қатысты хабарлар корей қоғамында жас және аға буын құндылықтардың мүлдем әртүрлі жиынтығын ұстанатындығын екі сайлаудың нәтижелері екі түрлі юлғандығынан байқауымызға болады, яғни жас және аға буын. Бұл дегеніміз құндылықтарды бағалаудың деңгейі әртүрлі дегенді білдіреді. Жас ерекшеліктеріне қарай бірі консерватор болса енді бірі керісінше либералды көзқарасты қолдайды. Баспасөзде және бұқаралық ақпарат құралдарында хабарланғандай, ұрпақтар арасындағы құндылық жиынтығы айқын ажыратылады яғни ешқандай ғылыми талдауларсыз және сараптамаларсыз корей қоғамы ұрпақтар арасындағы құндылықтар поляризациясын бастан кешіріп, қоғамдағы құндылықтар поляризациясын тудырады деп болжануда.

Корей үкіметі қоғамдағы құндылықтарды поляризациялау мәселесіне тап болған алғашқы мемлекеттердің бірі емес. Мұндай мәселе АҚШ-та көптеп кездеседі. Америка Құрама Штаттарында құндылықтар мен көзқарастардың қақтығысы қазірдің өзінде «Мәдениет соғысы» деп аталатын маңызды әлеуметтік мәселе ретінде қалыптасуда (Hunter 1991; Wolfe 1998). Жалпы әлеуметтік сауалнама мен Ұлттық сайлауалды зерттеулердің мәліметтерін қолдана отырып, Кореяда отбасылық құндылықтарды сайлау уақытында кеңінен қабылданған ұрпақ алшақтығы бар ма, жоқ болса, алшақтық қаншалықты үлкен екенін тексеруге болады. Ағымдағы зерттеулер әр түрлі құндылықтар жүйелері арасындағы отбасылық құндылықтардың шектеулі аймағындағы ұрпақ айырмашылығын талдауға бағытталған, атап айтқанда келесі жайттарды зерттейді. Біріншіден, корейлік отбасылық құндылықтар әлемдегі басқа қоғамдармен салыстырғанда қайда күйде? Біз корейлік отбасылық құндылықтар өзгерді деп ойлаймыз және корей құндылықтарының некеге, бірге тұруға, ажырасу және басқа елдерге қатысты гендерлік рөлдерін білетін боламыз. Екіншіден, корейлердің отбасылық құндылықтарындағы жас ерекшеліктеріне немесе ұрпаққа байланысты айырмашылықтардың бар-жоғын анықтауымыз керек. Тек корей деректерін талдауға байланысты емес, біз Корея мен басқа елдер арасындағы маңызды ұрпақ айырмашылықтарының бар-жоғын тексергіміз келеді. Үшіншіден, біз Кореядағы отбасылық құндылықтар шынымен поляризацияға ұшырап жатқанын зерттегіміз келеді. Егер құндылықтар арасындағы қақтығыс шынымен де терең болса, жас ұрпақ та, аға ұрпақ та құндылықтары қарама-қайшы мәселелер төңірегінде шоғырланады. Осылайша, біз құндылықтар жүйесінде үлкен буын алшақтықтарының бар-жоғын және алынған отбасылық құндылықтардың поляризацияланып жатқанын тексеруге ниеттіміз.

Негізгі бөлім

XXI ғасырдың ақпараттық технология мен коммуникацияның дамуы және көптеген ақпараттар өркениеттің дамуына, өмір сүру деңгейінің жақсаруына қол жеткізді. Алайда, ақпараттандыру, жаһандану және ашықтық тенденциясы әлемді шексіз бәсекелестік дәуіріне айналдыруымен қатар, осы әлеуметтік жағдайда жеке құндылықтар жылдам қарқынмен өзгеруде. Атап айтқанда, соңғы 100 жылдағы өзгеріс пен соңғы 10 жылдағы өзгеріс мөлшері бірдей әрі өте танымал болғаны соншалық, соңғы 10 жылдағы өзгеріс пен қазір болып жатқан өзгерістерді салыстыруға келмейді. Бұл әрине жастардың құндылықтары таңқаларлықтай тез өзгергендіктен елдің болашағы сол елдің жастарына байланысты деп айтуымызға болады. Ұлттың бүгінгі мен келешегі – білімді жастардың қолында. Анығырақ айтқанда, тарихын терең білетін, ұлттың рухани құндылықтарын бойына сіңірген ұрпақ қана ел болашағын қалыптастыра алады. Қоғам - жалпы мағынасында, мәдениеті ортақ, белгілі бір аумақта тұратын және өздерін біртұтас, өзгеше бірлестік деп білетін адамдар тобынан тұрады; тар мағынасында бұрыннан немесе жақсы танымал ұлттық бірлестік. «Қоғам» деген сөздің мағынасы кең: алғашқы қауымдық қоғам, феодалдық қоғам, капиталистік қоғам, француз қоғамы, демократиялық қоғам т.б. Бұл арада алдымен белгілі бір қауымның немесе жеке бір елдің тарихи даму кезеңдері еске түседі. Ал осы сөзді жалпы мағынада алсақ, онда бүкіл адамзат тарихы және оның болашағы туралы ойлаймыз. Бұл - әлемнің барлық халықтарының жиынтығы жөніндегі ұғым. Басқа сөзбен айтсақ, адамдардың өзара қатынас тәсілі және бірігу формаларынан тұратын, табиғаттан ерекшеленген дүниенің бір бөлігі. Жастардың көзқарасын анықтайтын ең үлкен фактор - олардың санасында және бейсаналықта болатын құндылықтар. Префектура дегеніміз - әр түрлі мәселелер бойынша қалаулы немесе жасалуы керек нәрселер туралы жалпы идея немесе түсінік болып табылады.

Құндылықтар олар өмір сүретін әлеуметтік-мәдени ортаға байланысты қалыптасады. Сондықтан интеллектуалды, аффективті және физикалық даму әр түрлі, ал құндылықтар адамдардың қандай ортада туып, қалай өскеніне байланысты қалыптасады. Осы жағдайды ескере отырып, күн сайын өзгеріп жатқан жастардың құндылықтарының нақты жағдайын зерттеп, сол арқылы қажетті құндылықтарды қалыптастыруға болады. XX ғасырда 25 – 26

жаста Оңтүстік Кореяда жастар тұрмысқа шығып, 30 жаста ер азаматтар үйленсе, бүгінде, олар мүлдем асықпайды немесе тұрмыс құрмай, үйленбей қалады. Соның негізінде, жалғызбастылардың саны артып, бір жыныстылар бір біріне үйленіп, қоғамды құртып жатыр. Құндылықтарды бағдарлау мәселесін тереңірек зерттегенде, «Сампхо буыны» ұғымы есімізге түседі. Сампхо буыны қазіргі қоғамда қалыптасқан жаңа түсінік. Оңтүстік Кореядағы жастар кездесу, неке және балалы болудан бас тартады. Оңтүстік Кореядағы көптеген жас ұрпақ әлеуметтік қысымдар мен өмір сүру құнын арттыру сияқты экономикалық мәселелерге байланысты үш нәрседен оқу ақысы, қол жетімді баспана тапшылығынан, *опхо буыны* жұмыс пен үйге меншік құқығын қосатын, *чилпхо буыны* бұдан әрі тұлғааралық қатынастар мен үмітті қамтиды, ал *гунхо буыны* денсаулық пен сыртқы келбетке дейін таралады. Осы терминді арнайы есеп беру тобы қолданды. Кюнхян газетінде «Әлеуметтік мемлекет туралы әңгімелеу» басылымында Сампхо буынының мүшелерін тұрақсыз жұмыс орындары, жоғары несиелік төлемдер, жұмысқа дайындыққа дайын емес және т.б., сондай-ақ махаббатты, некеге тұруды және босануды болашақ жоспарларсыз қалдырған адамдар деп анықтады. Оңтүстік Кореяда отбасын құрудың ауыртпалығы үкіметтің әлеуметтік қамсыздандыру міндеттерін отбасылардың өздеріне беруді артық көруіне байланысты өте жоғары болды деген пікір айтылды. Сампхо ұрпағының пайда болуы дәстүрлі отбасылық бірлік құрылымының қатты қарқынмен ыдырайтындығын көрсетеді. Сампхо буынының ұрпақтары қазіргі таңда «Childfree» ұғымын насихаттап жүр. Ағылшын тілінде childfree – балалардан тәуелсіз дегенді білдіреді. **Бұл да бір субмәдениет немесе идеология, яғни балалы болудан өз қалауы бойынша бас тарту.** Мұндай адамдар корей қоғамында өте көп кездеседі. Бүгінде, кейбір адамдар чайлдфриларды бедеу деп санайды. Чайлдфри идеологиясын қалайтын адамдарды бедеу деп есептейді. Бұл өте қате пікір. Негізінде тек адамның жеке таңдауы, жеке шешімі болып саналады. Қазіргі кезде корей үкіметі осы мәселелерді шешу жолында аянбай еңбек етуде. Алайда күн санап олардың саны артпаса кемімейді. Өйткені елдегі бәсекелестік тым жоғары. Жалпы қоғамда бұл ұғымға жиі оң көзбен қарай бермейді. Кейбір жандар бұл субмәдениетті жауапкершіліктен қашып жатқан немесе жалқау деп атаса, екіншісі ол адамдардың ауытқулары бар деп те ойлайды. 2017 жасалған статистикалық мәліметтер бойынша 1000 адамның 5 ғана отбасын құрады екен, егер бұл жағдай осылай қайталан беретін болса, 53 млн халқы бар Оңтүстік Корея 2065 жылы 10-11 млнға кемиді яғни елде жұмыс күші азайып, қарттар саны көбейеді дегенді білдіреді. Сонымен қатар, Кореядағы әйелдер қауымының басым бөлігі тұрмыс құрғанда көзге шөп салу проблемасынан қашады. 1953 жылы Ерлі – зайыптылар бір – бірінің көзіне шөп салғаны үшін, 2 жыл бас бостандығынан айырылды. Алайда қазіргі таңда, 1953 жылы қабылданған заң 2015 жылы Жоғарғы соттың шешімімен алынып тасталғандықтан, ажырасу мәселесі күн санап көбейіп жатыр. Бұл заңның алынуының тиімді және тиімсіз жақтары бар. Тиімсіз жағы елдегі жалғызбастылар көбейсе, екінші жағынан Кореядағы ер азаматтар кәріс ұлтынан болашақ жарын таппағандықтан, өзге ұлт өкілінен әйел алуға мәжбүр болады. Бұл дегеніміз қанның бұзылуына, ұрпақтың дәстүр мен өзінің болмысын ұмытуға әкеліп соқтырады.

Қорытынды

Оңтүстік Корея «қартаюшы қоғамға» айналып бара жатыр. Отбасын құру, оқу ақысын төмендеті. Жұмыс орындарын көптеп ашу, тұрғын үймен қамтамасыз етілмесе корей жастары барлығынан бас тартып, тек өздерінің қалауын қанағаттандыру үшін өмір сүреді. Кәріс қыздар өз ұлына тұрмысқа шшығуға бас тартса, қлттың болашағы бұлыңғыр болады. Оның ішінде елдің мәдениеті, әдебиеті діні жоғалады. Соның алдын алу үшін Оңтүстік Корея үкіметі халықтың жағдайын бұдан ары жақсартуға тырысуы керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Gudykunst, William B. (1991). *Bridging Differences: Effective Intergroup Communication*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
2. Fred E. J.. *An Introduction Intercultural Communication: Identities in a Global Community*, 2001
3. “신자유주의시대노동과가족의재구조화”, 『여/성이론』 2008.
4. “기혼취업여성의일,가족양립을위한시간갈등연구: 연령계층별, 성역할태도별차이를 중심으로”, 『한국여성학』 2009.
5. 조은, “신자유주의세계화와가족정치의지형: 계급과젠더의경합”, 『한국여성학』 2008.
6. Auh, Soo-Young. 1997. *Value Changes, the Life and Politics-A Comparative Study in Korea, Japan, the US and Mexico*. Ewha Womens University Press.
7. Eun, Ki-Soo. 1999. "Post-Materialistic Values in East and West" Unpublished paper. Academy of Korean Studies
8. 2003. "Family Values" 2003 Korean National Family Survey Report. Korea Women's Development Institute.
9. 2004. "Korean Family Values: A Comparative Study of Five Countries" Journal of Korean Studies.

УДК: 338.246

МНРТІ: 06.81.12

Л. Толенберген¹

¹Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ, экономика және менеджмент кафедрасының, 2-курс магистранты

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА КӘСІПКЕРЛІККЕ МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУДЫ ЖАҚСARTУ БАҒЫТТАРЫ

Аңдатпа

Мақалада шағын және орта бизнесті дамытуды мемлекеттік қолдау мәселелері қарастырылған. Шағын және орта бизнес саласы кез-келген елдің әлеуметтік-экономикалық дамуында өте маңызды оң рөл атқарады. Шағын және орта бизнестің дамыған саласы бәсекелестік пен қажетті бәсекелестік ортаны қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Сондай-ақ, шағын және орта бизнес шешетін маңызды міндет - жаңа жұмыс орындарын құру және сәйкесінше халықты қажетті жұмыспен қамтамасыз ету. Сонымен бірге, шағын және орта бизнес саласы қоршаған ортаның әртүрлі жағымсыз факторларының әсеріне өте сезімтал және мемлекет тарапынан үнемі қолдауды қажет ететіндігін атап өткен жөн. Осыған байланысты шағын және орта бизнесті мемлекеттік қолдауды жетілдіру мәселелері бүгінгі таңда өзекті екені сөзсіз. Отандық шағын және орта бизнесті дамытуға мемлекеттік қолдауды жетілдірудің заманауи жағдайда басты және өзекті бағыттары анықталған.

Сонымен бірге коронавирустық пандемия аясында осы апат салдарының шағын және орта бизнеске теріс әсерін бейтараптандыру бойынша Қазақстан үкіметі қабылдаған шаралар да қарастырылды. Шетелдік оң тәжірибенің кейбір аспектілерін ескере отырып, басты назарды отандық шағын және орта бизнесті тікелей мемлекеттік қолдау шараларына аудару ұсынылады.

Түйінді сөздер: кәсіпкерлік қызмет, шағын және орта бизнес, мемлекеттік реттеу, мемлекеттік қолдау, мемлекеттік бағдарламалар.

Л. Толепберген¹

¹магистрант 2-курса кафедры “Экономика и менеджмент”

КазУМОиМЯ имени Абылайхана

г.Алматы, Казахстан

НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В КАЗАХСТАНЕ

Аннотация

В статье рассматриваются проблемы государственной поддержки развития малого и среднего бизнеса. Как известно сфера малого и среднего бизнеса играет очень важную позитивную роль в социально-экономическом развитии любой страны. Именно развитая сфера малого и среднего бизнеса играет ключевую роль в формировании здоровой конкуренции и необходимой конкурентной среды. Также важнейшая задача, которую решает малый и средний бизнес – это создание новых рабочих мест и соответственно обеспечение необходимой занятости населения. В то же время необходимо отметить, что сфера малого и среднего бизнеса является очень чувствительной к воздействию различных негативных факторов внешней среды и требует на постоянной основе поддержки со стороны государства. В связи с этим вопросы совершенствования государственной поддержки малого и среднего бизнеса являются, на сегодняшний день, несомненно, актуальными.

Сделана попытка определить основные и наиболее актуальные в современных условиях направления совершенствования государственной поддержки развития отечественного малого и среднего бизнеса.

Также рассмотрены меры, принятые правительством Казахстана в условиях разворачивающейся пандемии коронавируса для нейтрализации негативного воздействия последствий этого бедствия на сферу малого и среднего бизнеса. На основе рассмотрения некоторых аспектов положительного зарубежного опыта рекомендовано, основной упор сделать на меры прямой государственной поддержки отечественных предприятий малого и среднего бизнеса.

Ключевые слова: предпринимательская деятельность, малый и средний бизнеса, государственное регулирование, государственная поддержка, государственные программы.

L. Tolepbergen¹

¹the 2 nd year master's student of The Department of Economics and Management

of KazUIR & WL named after Abylai Khan

Almaty, Kazakhstan

DIRECTIONS FOR IMPROVING STATE SUPPORT FOR SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN KAZAKHSTAN

Abstract

The article discusses the issues of state support for the development of small and medium-sized businesses. The sphere of small and medium-sized businesses plays a very important positive role in the socio-economic development of any country. The developed sphere of small and medium-sized businesses plays a crucial role in the formation of competition and the necessary competitive environment. Also, the most important task solved by small and medium - sized businesses is to create new jobs and, accordingly, provide the population with the necessary work. At the same time, it should be noted that the sphere of small and medium-sized businesses is very sensitive to the impact of various negative environmental factors and needs constant support from the state. In this regard, the issues of improving state support for small and medium-sized businesses are certainly

relevant today. In modern conditions, the main and relevant directions of improving state support for the development of domestic small and medium-sized businesses have been identified.

At the same time, measures taken by the government of Kazakhstan to neutralize the negative impact of the consequences of this disaster on small and medium-sized businesses in the context of the coronavirus pandemic were also considered. Taking into account some aspects of positive foreign experience, it is proposed to focus on measures of direct state support for domestic small and medium-sized businesses.

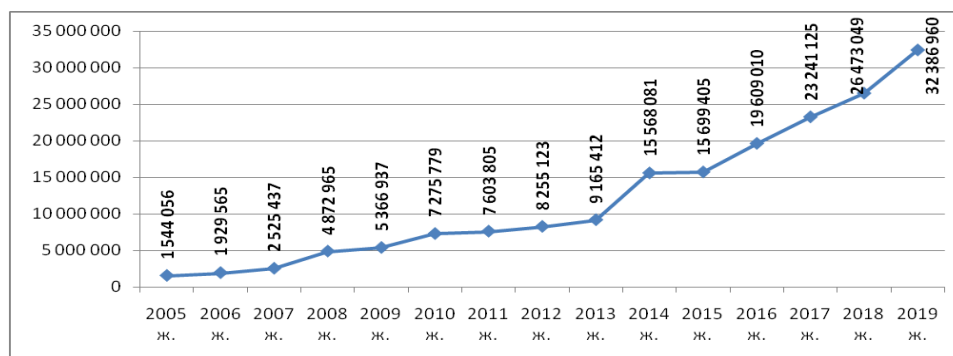
Key words: entrepreneurship, small and medium-sized businesses, state regulation, state support, state programs.

Кіріспе. Қазіргі жағдайда Қазақстанның алдында әлемдегі бәсекеге қабілетті экономикалар тобына кіру міндеті тұр. Ал мұнда, ең алдымен, елдің жалпы ішкі өнімінің (ЖІӨ) жедел өсуіне, бәсекеге қабілетті нарықтық ортаны қалыптастыру мен қолдауға, инновациялық жобаларды іске асыруға, қосымша жұмыс орындарын құруға, сондай-ақ «орта тапты» қалыптастыруға қабілетті экономика салаларының дамуына көңіл бөлу қажет.

Жалпы әлем экономикасында шағын және орта бизнестің рөлі мен маңызы өте зор екенін есте ұстаған жөн. Шағын бизнес жөніндегі халықаралық кеңестің (ICSB) ұсынған мәліметтеріне сәйкес ресми және бейресми микро, шағын және орта кәсіпорындар (ШОБ) әлемдегі барлық кәсіпорындардың 90% -дан астамын құрайды және әлемдегі жұмыспен қамтылғандардың орта есеппен 70% құрайды. Олар әлемдік ЖІӨ-нің 50% құрайды [1].

Қазақстан Республикасында тәуелсіздіктің барлық кезеңінде шағын және орта бизнес саласы дамыды. Жыл сайын жаңа шағын және орта кәсіпорындар ашылуда, бұл салада жұмыспен қамту өсуде.

Соңғы 15 жылда шағын және орта кәсіпорындар шығаратын өнім көлемінің өсу қарқыны жоғары болды (1-сурет). 2019 жылы бұл көрсеткіш 32 386 960 миллион теңгені құрады, бұл 2005 жылмен салыстырғанда 20 еседен жоғары. Өткен кезеңде негізінен шағын және орта бизнес өндіретін өнім көлемінің үнемі өсуі байқалды.

1-сурет. 2005 жылдан 2019 жылға дейінгі кезеңде Қазақстандағы шағын және орта бизнес өндіретін өнім көлемінің өсу динамикасы (млн. теңге)

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика жөніндегі мемлекеттік комитетінің материалдары негізінде құрастырылған [2]

Егер 2010 жылы шағын және орта бизнестің елдің ЖІӨ-ге қосқан үлесі 20,6% болса, 2019 жылы ол 31,7% дейін өсті [2]. Сонымен бірге 1-суреттегі мәліметтер шағын және орта бизнестің тұрақсыз және жеткіліксіз прогрессивті дамуын көрсетеді. Елдің ЖІӨ-дегі шағын және орта бизнестің үлесі айтарлықтай төмендеген кезеңдер болды.

Сонымен қатар, шағын және орта бизнестің ЖІӨ-дегі үлесі 31,7% -ке тең болғанымен, жалпы әлемдік экономикамен салыстырғанда, бұл көрсеткіш төмен деңгейде деп айтуға болады. Жоғарыда айтылғандай, әлемдік экономикада бұл көрсеткіш 50% құрайды. Ал

дамыған, тіпті кейбір бұрынғы Кеңес Одағының республикаларын алатын болсақ, онда олардың экономикаға шағын және орта бизнестің қосқан үлесі өте жоғары. Сарапшылардың бағалауы бойынша Еуропа Одағының әртүрлі елдерінің ЖІӨ-дегі шағын және орта бизнестің үлесі 45% -дан 80% -ға дейін. КСРО-ның кейбір бұрынғы республикалары бойынша келесі мәліметтер келтірілген: Латвияның ЖІӨ-ге шағын бизнестің үлесі 77% құрайды, Эстонияның ЖІӨ-дегі шағын бизнестің үлесі 60% жетеді [3].

Жалпы айтқанда шағын және орта бизнесті дамытуда Қазақстан дамыған елдерден едәуір артта қалып отыр. Сондықтан ел басшылығы шағын және орта бизнестің дамуын жеделдету бойынша үлкен міндеттер қойды. Мемлекет шағын және орта кәсіпкерлікті қолдау және дамыту бойынша шаралар қабылдауда. Атап айтқанда, «Бизнестің жол картасы-2020» бизнесті қолдау мен дамытудың мемлекеттік бағдарламасы «сияқты ауқымды бағдарламаны атап өтуге болады. Бұл бағдарлама Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан - 2030» Стратегиясы және «Қазақстандық жол - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына жолдауларының мақсатына жетуге бағытталған [4].

Осылайша, қазіргі кезде шағын және орта бизнесті мемлекеттік қолдау мәселелерін қарастыру және талдау қажеттілігі өте өзекті болып отыр. Жалпы, елдің ұлттық экономикасын мемлекеттік басқару саласында шағын және орта бизнесті мемлекеттік реттеу және мемлекеттік қолдау жүйесі маңызды буындардың бірі болып табылады. Жоғарыда айтылғандарға байланысты мақалада елдегі шағын және орта бизнесті мемлекеттік реттеу мен қолдау жүйесін талдау, сондай-ақ қазіргі жағдайдағы шағын және орта бизнесті мемлекеттік қолдау шараларының негізгі бағыттарын айқындау мақсаты қойылды.

Әдістер. Мемлекеттік реттеуді жетілдіру және Қазақстандағы шағын және орта бизнесті қолдау мәселелерін зерттеу процесінде логикалық және статистикалық талдау әдістері қолданылды.

Нәтижелер мен пікірталас. Қарастырылып отырған проблеманың түбегейлі мәселесі - елдегі шағын және орта бизнесті мемлекеттік реттеу мен мемлекеттік қолдау жүйесін қалыптастыру. Мұндай жүйеде оңтайлы реттеу және шағын және орта кәсіпкерліктің дамуына қажетті қолдау көрсету үшін нақты анықталған функциялар мен мүмкіндіктер болуы керек.

Қазіргі уақытта шағын кәсіпкерлікті реттеудің дамыған жүйесімен шет елдердің тәжірибесін ескере отырып, Қазақстандағы шағын кәсіпкерлікті басқарудың тиімді механизмін әзірлеу қажет.

Жалпы, шағын және орта бизнесті мемлекеттік реттеу мен қолдау жүйесін осы субъектілердің экономикалық қызметін құқықтық, ресурстық, ұйымдастырушылық және әлеуметтік қолдауды біріктіретін шаралар кешені ретінде қарастыруға болады. Сонымен бірге, шағын және орта бизнесті дамытуға, мамандандырылған және мақсатты мемлекеттік бағдарламаларды іске асыруға қажетті жағдайлар жасалынады. Шағын кәсіпкерлікті ілгерілетудің мемлекеттік бағдарламаларын іске асыруда мемлекет пен сектор өкілдері арасындағы тиімді ынтымақтастық пен өзара іс-қимылды құру үлкен маңызға ие.

Елдегі шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік реттеу және қолдау жүйесі іс жүзінде бірнеше бағытта бір уақытта жүзеге асырылады (2-сурет):

- мемлекеттік қолдаудың құрылымы мен механизмдерін реттейтін заңнамалық және нормативтік-құқықтық базаны құру;
- шағын кәсіпкерліктің дамуына ықпал ету, қолдау инфрақұрылымын басқару және осы саладағы мемлекеттік саясаттың міндеттерін орындау міндеттері жүктелген мемлекеттік аппараттың жұмысын қамтамасыз ету;
- мемлекет қатысатын немесе қатыспайтын түрлі ұйымдардан тұратын, коммерциялық және коммерциялық емес салалардан тұратын қолдау инфрақұрылымын құру және олардың мемлекеттік қолдау жүйесін енгізу бойынша тиімді жұмысын қамтамасыз ету.

Сурет 2. Қазақстан Республикасында қазіргі заманғы жағдайларда шағын және орта бизнесті мемлекеттік реттеу мен қолдау жүйесінің қалыптасуы

Зерттеу материалдары негізінде құрастырылған

Қазіргі жағдайда Қазақстандағы кәсіпкерлік қызметтің нормативтік-құқықтық базасын Қазақстан Республикасының Конституциясы, Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі және басқа да нормативтік құқықтық актілер құрайды. Атап айтқанда, нормативтік құқықтық актілер [5]:

- кәсіпкерлік қызметтің негізгі бастауларын белгілейтін нормативтік құқықтық актілер («Жеке кәсіпкерлік туралы» Қазақстан Республикасының 2006 жылғы 31 қаңтардағы No 124-III Заңы; «Лицензиялау туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 11 қаңтардағы No 214-III Заңы; «Бәсекелестік туралы» Қазақстан Республикасының 2008 жылғы 25 желтоқсандағы No 112 Заңы) -IV SAM және т.б.);

- шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау жөніндегі нормативтік құқықтық актілер;
- инновациялық қызметті мемлекеттік қолдау жөніндегі нормативтік құқықтық актілер;
- тұтынушылардың құқықтарын қорғау жөніндегі нормативтік құқықтық актілер;

Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау әдістері әдетте әсер ету бағыты бойынша топтастырылады және тікелей және жанама шараларға бөлінеді. Біріншісіне, атап айтқанда, салық салуды және есепке алуды жеңілдетуге, несие ставкаларын субсидиялауға және салық, кедендік тарифтер, амортизациялық төлемдер, жалдау ставкалары және лизингтік қызметтер саласындағы жеңілдіктермен байланысты шаралар жатады. Салықтық жеңілдіктерді қолдану ынталандыру шаралары ретінде қарастырылатынын атап өткен жөн.

Мұндай шаралар «салық демалысы», инвестициялық салық жеңілдіктері мен субсидиялар және төмендетілген жанама салық ставкалары түрінде болуы мүмкін. Көбінесе бұл механизмдерді қолдану мүмкіндігі шағын кәсіпорынның белгілі бір қызмет салаларымен шектеледі. Мысалы, инновацияларды енгізу, ғылыми-зерттеу немесе тәжірибелік-конструкторлық жұмыстар, мүгедектерді жұмыспен қамту, қоршаған ортаны қорғау бойынша жұмыстарды орындау, аймақ үшін әлеуметтік маңызы бар жұмыстарды орындау және т.б.

Сонымен қатар, тікелей мемлекеттік қолдау шараларына мыналар жатады:

- тексеруші мемлекеттік органдар мен құрылымдардың санын оңтайландыру;
- шағын және орта бизнесті тексеру санын азайту;
- шағын және орта бизнестің негізсіз бюрократиялық қысымнан мемлекеттік қорғалуын қамтамасыз ету.

Жанама шаралар шағын кәсіпкерліктің қызметіне тікелей емес, саланы дамыту үшін қажетті жағдайлар жасау арқылы әсер етеді. Бұл шаралар келесі жұмыс бағыттарын қамтиды:

- түрлі ақпараттық, талдамалық және маркетингтік орталықтар құру, көрмелер, жәрменкелер өткізу;

- отандық шағын және орта бизнестің сыртқы нарыққа шығуы үшін қолайлы жағдайлар жасау;

- шағын және орта бизнес үшін білікті кадрларды даярлау және қайта даярлау жүйесін дамыту және қолдау;
- шағын және орта бизнеске банктік несиелік беруді ынталандыру;
- ірі ұлттық компаниялар мен шағын орта бизнес арасындағы тығыз өзара іс-қимыл тұрғысынан мемлекеттік қолдау көрсету.

Қолдаудың экономикалық әдістеріне қаржылық-несиелік және бюджеттік бағыттар жатады. Қаржы және несиелік бағыттар шағын кәсіпкерліктің қызметін және олардың дамуына инвестицияларды қамтамасыз ету үшін қарыз алудың жеткізілімі мен шығындарымен байланысты. Бюджеттік бағыттарға әр түрлі деңгейдегі бюджеттер есебінен қаржыландыру және субсидиялау механизмдері кіреді.

Институционалды қолдау әдістері мемлекеттік қолдаудың инфрақұрылымын құруға және пайдалануға бағытталған. Осындай қолдау шеңберінде шағын кәсіпкерлікті нормативтік, ақпараттық, консультациялық, білім беру қолдауы жүзеге асырылады.

Әр түрлі әдістер мен механизмдердің үйлесуі күрделі жүйені құруға мүмкіндік береді. Оның жекелеген компоненттеріне әсер ету кәсіпкерліктің өзекті мәселелерін шешуге және сектордағы инновациялардың өсуін ынталандыруға мүмкіндік береді.

Қазақстандағы шағын және орта бизнесті мемлекеттік қолдау жүйесінің ең маңызды сипаттамасы - бұл бағдарламалық-бағдарланған тәсілге негізделгендігі. Бүгінде елімізде іске асырылып жатқан «Бизнестің жол картасы-2025» бизнесті қолдау мен дамытудың бірыңғай бағдарламасы жаңа жұмыс орындарын сақтау мен құру, сондай-ақ өңірлерде сау іскерлік ортаны дамыту бойынша іргелі мақсаттарды қояды [6].

Бұл бағдарлама төрт негізгі бағытты қамтиды:

1. Шағын қалалар мен ауылдардағы бизнесті қолдау.
2. Кәсіпкерлерді салалық қолдау.
3. Кәсіпкерлердің валюталық тәуекелдерін төмендету.
4. Қаржылық емес қолдау.

Біздің ойымызша, елдің шағын қалалары мен ауылдарындағы бизнесті қолдаудың бірінші бағытын жүзеге асырудың маңызы өте зор, өйткені қазіргі уақытта шағын және орта бизнестің ел аймақтарында біркелкі таралуы байқалады. Олардың көпшілігі ең ірі екі мегаполисте - Алматы мен Нұр-Сұлтанда шоғырланған. Алматыда белсенді жұмыс істеп тұрған шағын және орта бизнестің 14,3%, Нұр-Сұлтанда - 10,1% (1-кесте). Әрі қарай, егер сіз аймақтарға назар аударатын болсаңыз, онда бұл мәселеде ең дамыған елдің оңтүстік және оңтүстік-шығыс аймақтары, ал солтүстік және батыс облыстар айтарлықтай артта қалғанын көруге болады.

Кесте 1. 2019 жылға қарай белсенді жұмыс істеп тұрған шағын және орта бизнесті елдің аймақтары бойынша бөлу

	<i>Белсенді шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерінің саны</i>	<i>Үлесі</i>
<i>Қазақстан Республикасы</i>	<i>1 330 244</i>	<i>100,0%</i>
<i>Ақмола облысы</i>	<i>45 453</i>	<i>3,4%</i>
<i>Ақтөбе облысы</i>	<i>59 116</i>	<i>4,4%</i>
<i>Алматы облысы</i>	<i>122 368</i>	<i>9,2%</i>
<i>Атырау облысы</i>	<i>49 917</i>	<i>3,8%</i>
<i>Батыс Қазақстан облысы</i>	<i>42 785</i>	<i>3,2%</i>
<i>Жамбыл облысы</i>	<i>69 961</i>	<i>5,3%</i>

Қарағанды облысы	88 299	6,6%
Қостанай облысы	52 516	3,9%
Қызылорда облысы	46 297	3,5%
Маңғыстау облысы	52 949	4,0%
Павлодар облысы	45 482	3,4%
Солтүстік Қазақстан облысы	30 071	2,3%
Түркістан облысы	141 992	10,7%
Шығыс Қазақстан облысы	88 938	6,7%
Нұр-Сұлтан қаласы	134 475	10,1%
Алматы қаласы	190 190	14,3%
Шымкент қаласы	69 435	5,2%

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика жөніндегі мемлекеттік комитетінің материалдары негізінде құрастырылған [2]

Шағын және орта бизнес өндіретін өнім көлемін елдің аймақтары бойынша бөлу құрылымы екі мегаполистің жақтастарын қолдайды: Алматы қаласы - 25,7%, Нұр-Сұлтан қаласы - 19,9% [2].

Әрине, «Бизнестің жол картасы-2025» бірыңғай бағдарламасын сәтті жүзеге асыру аймақтық аспектіде шағын және орта бизнестің дамуындағы тепе-теңдікті түзетуге әкелуі керек.

Шағын және орта бизнесті қаржылай емес қолдаудың да маңызы зор. Шағын және орта бизнесті ақпараттық-талдамалық сүйемелдеу, компания менеджментін оқыту және басқа жұмыстар бойынша жұмыс ауқымы кең.

Жалпы алғанда, мемлекет жүзеге асыратын шаралар қызметтің тәуекел дәрежесін төмендетуге және шағын және орта бизнес үшін ресурстармен жеткілікті қамтамасыз ету үшін жағдайлар жасауға бағытталған.

Алайда, жеке шараларды қолдану және оларды таңдау экономиканың қазіргі жағдайын, өндіріс құрылымын бағалау негізінде анықталады, сонымен бірге тиісті мемлекеттік және аймақтық органдарда ресурстардың болуына байланысты. Сонымен бірге, мемлекеттің рөлі - шағын және орта бизнесті қолдау бағдарламаларын іске асыруды қамтамасыз ететін тиімді қаржы механизмін құру.

Қазіргі кезде бүкіл әлемді шарпыған коронавирустық пандемия мемлекеттің елдегі шағын және орта бизнесті қолдау жөніндегі қызметіне өте маңызды түзетулер енгізуде. Бұл апат жалпы әлемдік экономикаға да, шағын бизнес секторына да кері әсерін тигізді. Дүниежүзілік Сауда Ұйымының (ДСҰ) және БҰҰ жанынан құрылған Халықаралық сауда орталығы (МТО) дайындаған «Шағын және орта кәсіпкерліктің бәсекеге қабілеттілігінің перспективалары» баяндамасы авторларының пікірінше, қызмет көрсету саласындағы көптеген шағын бизнес пен «микро компаниялар» жойылады.

Денсаулық дағдарысы әлемнің көптеген елдерінде бизнестің қызметін көбінесе тоқтатты. Бірақ Қытайдағы, Еуропалық Одақтағы және Америка Құрама Штаттарындағы дүрбелең дүниежүзілік саудаға барынша әсер етті. Олардың үлесіне әлемдегі импорттық жеткізілімдердің 63 пайызы және экспорттық тізбектердің 64 пайызы келеді. Әлемдегі осы өндірістік байланыстардың жойылуы 2020 жылы 126 миллиард доллардың жоғалуына әкеледі. Бұл дамушы елдер де зардап шегеді дегенді білдіреді [7].

Халықаралық валюта қоры (ХВҚ) атап өткендей, коронавирус пандемиясының әсерінен нарықтағы ұсыныстың қатты төмендеуі байқалды. Компаниялар карантиндік шаралар мен басқа да шектеулердің енгізілуіне, компоненттердің жеткізілуінің тоқтауына немесе жұмыс күшінің жетіспеуіне байланысты өндірісті қысқартуда, өйткені жұмысшылар ауруға байланысты демалыста, немесе мектептердің жабылуына және балалардың қозғалысына шектеулерге байланысты балаларға қарауға мәжбүр [6].

Коронавирус пандемиясының Қазақстандағы шағын және орта бизнеске әсері туралы толығырақ мәліметтер КРМГ (аудиторлық, салықтық және консультациялық қызметтер көрсететін халықаралық фирмалар желісі) жүргізген зерттеуде келтірілген. Зерттеу «COVID-19 пандемиясы: Қазақстандағы бизнесті мемлекеттік қолдау шаралары тиімді ме» деп аталады. Осы зерттеуге сәйкес, елде 300 мыңға жуық кәсіпкерлік субъектілері өз қызметін тоқтатты, 1,6 миллионнан астам адам еңбек демалысына жіберілді, 1 миллион кәсіпкерлік субъектілері пандемияға тікелей әсер етті, негізінен қызмет көрсету және сауда саласында, шамамен 14-16 мың кәсіпкерлік субъектілері екінші деңгейлі банктерден несие алып, мерзімін ұзартуға өтініш білдірді [7].

Кәзіргі таңда елімізде шағын кәсіпкерлікті қолдау бойынша жедел шаралар қабылдануда. Жаңа бастамаларға бизнестің қаржыландыруға қол жетімділігін арттыру, қосымша салық жеңілдіктерін енгізу және бизнесті тексеруге шектеу кіреді. Экономиканың ең көп зардап шеккен салалары қоғамдық тамақтану, туристік компаниялар, қонақ үйлер, сауда орталықтары, білім беру қызметтері, көлік, шаштараздар және т.б.

Қаржылық қолдау шараларынан басқа, институционалдық факторларға назар аударылады. 2020 жылғы 11 мамырда Қазақстан Республикасының Президентіне әр экономикаға басымдық пен жалпы экономикаға әлеуетті әсер ету негізінде әр инвестор үшін жеке қолдау шараларын әзірлеу тапсырылды; басым секторлардағы стратегиялық инвесторлар үшін барлық инвестициялық заңнаманың тұрақтылық режимін қамтамасыз ету; инвестицияларды тарту және қор нарығын дамыту үшін Астана халықаралық қаржы орталығының (АХҚО) әлеуетін пайдалануды күшейту, атап айтқанда, AIFC инвестициялық салық резиденттігі бағдарламасын ілгерілетуді күшейту.

Шағын және орта бизнесті жеңілдетілген несиелендіру бағдарламасы енгізілді. Бұл бағдарлама Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес жүзеге асырылды. Бұл бағдарламаның жалпы көлемі шамамен 600 миллиард теңгені құрайды. Оның аясында айналым қаражаттарына жылдық 8% мөлшерлеменен 1 жылға несиелер беріледі. Қазіргі уақытта жалпы сомасы 380 млрд. теңгеге жуық 3125 несие берілді. Кәсіпкерлікті қолдау тетігі екінші деңгейлі банктердің шағын және орта бизнес субъектілеріне, төтенше жағдай режимін енгізуден зардап шеккен жеке кәсіпкерлерге айналым қаражатын толықтыруға жеңілдікпен несие беруі арқылы жүзеге асырылады, бұл жағдайда соңғы пайдаланушы үшін несие ставкасы 12 айға дейінгі мерзімге 8% -дан аспайды.

«Қарапайым заттар экономикасы» бағдарламасы да жүзеге асырылуда. Бұл инвестициялық бағдарлама. Оның бюджеті 600 миллиардтан 1 триллионға дейін ұлғайтылды. теңгені құрайды. Осы бағдарлама аясында несиелер жылдық 6% мөлшерлеменен беріледі [10].

Сонымен бірге, Мемлекет басшысының тапсырмасы бойынша 100 миллиард теңге көлеміндегі қаражат көктемгі дала жұмыстарын қаржыландыруға бағытталады.

Адал емес несие берушілердің қысымына жол бермеу үшін Қазақстан Республикасының Президенті 2020 жылғы 11 мамырда заңды және жеке кәсіпкерлерге қатысты банкроттық рәсімдерін қозғауды 2020 жылдың 1 қазанына дейін тоқтата тұруға бұйрық берді.

Салықтардың және басқа да міндетті төлемдердің барлық түрлерін, микро, шағын немесе орта бизнес субъектілері үшін әлеуметтік төлемдерді төлеуді кейінге қалдыру қарастырылды.

Айыппұлдарды есептеу, шығындар бойынша операцияларды тоқтата тұру, мүлікке билік етуді шектеу және салық және кедендік қарыздарды, әлеуметтік төлемдерді (тәуекел дәрежесі жоғары салық төлеушілерді қоспағанда) мәжбүрлеп өндіріп алу жөніндегі шараларды қабылдау тоқтатылды, салықтық тексерулер тоқтатылды.

Мүлік салығынан босату ірі сауда орындары, сауда және ойын-сауық орталықтары, кинотеатрлар, театрлар, көрмелер мен спорттық ғимараттар үшін, сондай-ақ қоғамдық тамақтандыру, қонақ үй және туризм саласында жұмыс жасайтын салық төлеушілер үшін белгіленді.

Агроөнеркәсіптік кешенді қолдау мақсатында агроөнеркәсіптік кешеннің биологиялық активтерін, оның ішінде ірі қара мен асыл тұқымды тауықтарды әкелуге ҚҚС салынбайды. Ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілер ауылшаруашылық жерлеріне жер салығын төлемейді.

Бюджеттен 70 миллиард теңге бөлініп, «Аграрлық несиелік корпорациясы» АҚ арқылы фермерлерге көктемгі дала жұмыстарын жүргізу үшін әкелінді. Осы мақсаттарға «Қарапайым нәрселерді үнемдеу» бағдарламасы аясында қосымша 100 миллиард теңге бөлу жоспарланып отыр. Осы бағдарлама бойынша соңғы мөлшерлеме барлық салаларда бірыңғайланған және 6% құрайды. Бірінші кезекте шағын және орта шаруа қожалықтарын қолдау қажет.

Төтенше жағдай кезеңінде қарыз алушыларды қолдау шаралары қарастырылған, мысалы негізгі төлемдер мен сыйақылар бойынша төлемдерді 90 күнге дейін кейінге қалдыру, сондай-ақ айыппұлдар мен өсімпұлдардан босату. Қазіргі кездегі жағымсыз жағдайдан зардап шеккен шағын және орта бизнес субъектілеріне барлық қарыздар бойынша негізгі қарызды төлеуді және сыйақы төлеуді тоқтата тұру.

«Бизнестің жол картасы» бағдарламасы жүзеге асырылуда, оның аясында қосымша 84,5 млрд.теңге бөлу жоспарланып отыр. Сонымен қатар, субсидиялар мен кәсіпкерлерге несиелік беруге кепілдеме беру арқылы кәсіпкерлікті қолдау шараларын күшейту көзделуде. Бұл шамамен 16 мың жұмыс орнын құруға және 250 миллиард теңгеден астам салықты қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Микро және шағын бизнес субъектілерінің стандартты банктік өнімдерді толығымен пайдалану мүмкіндіктері айтарлықтай шектеулі болғандықтан, 2020 жылғы 11 мамырда Қазақстан Республикасының Президенті «Бизнестің жол картасы» бағдарламасы шеңберінде шағын бизнеске арнайы шаралар қарастыруды тапсырды. Үкімет пен «Атамекен» осы бағытты қаржыландыру көлемі туралы шешім қабылдауы керек [11].

Осылайша, коронавирус пандемиясының әсеріне байланысты Қазақстанда мемлекет қабылдаған шағын және орта бизнесті қолдау шаралары өте маңызды. Сонымен қатар, біздің ойымызша, бұл шаралар негізінен жеңілдетілген несиелендіру және қолданыстағы несиелер бойынша жеңілдіктер мәселелерімен байланысты. Сондықтан мұндай шаралар қаржылық институттар арқылы объективті түрде жүзеге асырылатын болады, бұл кәсіпкерлердің өтініштерін қарау және орындау процесінде кейбір бюрократиялық кедергілерді тудыруы мүмкін.

Жоғарыда айтылғандарға байланысты кейбір дамыған елдердің тәжірибелеріне назар аударған жөн болар еді, мұнда несиелерден басқа халыққа және шағын және орта бизнеске өте қомақты субсидиялар да беріледі.

Мысалы, Ұлыбритания бизнеске үкімет кепілдендірген несиелік беру бағдарламасын жариялады және қаржылық қиындықтарға тап болғандар үшін үш айлық ипотекалық демалысты енгізді. Көмектің нысаны - карантин кезеңінде қызметін қысқартуға мәжбүр болған шағын және орта бизнеске берілген несиелік органының сыйақысы мен төлемдерін өтеу. Несиелік сомасы алты жылға дейін 5 миллион фунт стерлингті құрауы мүмкін. Елдегі кәсіпкерлікке көмек бағдарламаларының көлемі ЖІӨ-нің 15% құрайды.

Жаңа Зеландияда жұмыс істейтін тұрғындарға бір адамға 600 доллардан аударылады, егер карантинге байланысты жұмыс істеу мүмкін болмаса, балабақшалар мен банктегі несиелер үшін төленетін мерекелер енгізілді.

Біздің ойымызша, коронавирустық пандемия жағдайында шағын және орта бизнесті қолдау тәжірибесіндегі жоғарыда аталған әлемдік тәжірибе Қазақстанда да толығымен қолданылуы керек. Қазіргі кезде елде дамып жатқан әлеуметтік-экономикалық жағдайға байланысты, оның ішінде пандемияның әсерінен ең көп зардап шеккен шағын және орта бизнестің жағдайы тұрғысынан осындай сипаттағы шаралар өзекті бола бастады.

Қорытынды. Жалпы, елдегі мемлекеттік реттеу мен шағын және орта бизнесті қолдауды жетілдіру бағыттары осы саладағы заңнамалық және нормативтік базаны одан әрі

жетілдіруге негізделуі керек. Шағын және орта бизнесте туындайтын мәселелерге уақтылы және толық жауап беруде тиісті мемлекеттік басқару органдарының қызметінің сапасын арттыру қажет. Елдегі шағын және орта бизнестің дамуын қамтамасыз ететін инфрақұрылымды одан әрі кеңейту және сапалы жақсарту үлкен маңызға ие.

Шағын және орта бизнесті қолдаудың қабылданған мемлекеттік бағдарламаларын дәйекті түрде жүзеге асыру маңызды аспект болып табылады. Бүгінгі таңда іске асырылып жатқан бағдарламалардың негізгі бағыттары шағын бизнестің дамуын шектейтін маңызды мәселелерді шешуге бағытталуы керек. Бұл бағыттарға мыналар кіреді: - қолайлы салық режимін құру; - әкімшілік кедергілерді азайту; - қолдау бағдарламаларының тұрақтылығын арттыру; - кәсіпорындардың қаржы ресурстарына қол жеткізу тетіктерін жетілдіру; - шағын және орта кәсіпкерлікті мемлекеттің қатысуымен ірі жобаларды іске асыруға тарту; - шағын кәсіпкерлік саласындағы қауіпсіздік деңгейінің жоғарылауы.

Жоғарыда аталған бағыттар коронавирустық пандемия туындаған дағдарыс жағдайында ерекше өзекті болып табылады. Біздің ойымызша, осы бағыттар шеңберінде мемлекет қабылдаған шараларға коронавирустық пандемиялық дағдарыстың жағымсыз әсеріне ең сезімтал шағын және орта субъектілерге тікелей субсидиялар сияқты құралды қосу қажет.

Шағын және орта бизнесті қолдау жөніндегі мемлекеттік шараларды кешенді және дәйекті түрде жүзеге асыру шағын және орта бизнестің бүгінгі қиын жағдайларға қарсы тұруына көмектесіп қана қоймай, сонымен бірге ұлттық экономиканың осы маңызды секторының одан әрі дамуына серпін бере алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Біріккен Ұлттар Ұйымының ресми сайтының материалдары – Электрондық ресурс, қол жеткізу режимі URL: <https://www.un.org/ru/observances/micro-small-medium-businesses-day> (Оқылған күні: 22.10.2020)
2. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің ресми сайтының материалдары – Электрондық ресурс, қол жеткізу режимі: <https://stat.gov.kz/official/industry/139/statistic/6> (Оқылған күні: 21.10.2020)
3. Аверин А.В., Григорьева В.В., Стеценко И.П., Камаев Р.А. Зарубежный опыт развития малого бизнеса на примере стран Балтии / Вестник МФЮА - №3 – 2019 г. – с. 120
4. Ұлттық экономика министрлігінің ресми сайтының материалдары – Электрондық ресурс, қол жеткізу режимі URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/economy/activities/203?lang=kk> (Оқылған күні: 21.10.2020)
5. Мороз С. О развитии и поддержке малого и среднего предпринимательства в Казахстане – Электронный ресурс, режим доступа URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38173021#pos=87;-56 (Дата обращения: 04.10.2020)
6. О внесении изменений и дополнений в постановления Правительства Республики Казахстан от 24 декабря 2019 года № 968 "Об утверждении Государственной программы поддержки и развития бизнеса "Дорожная карта бизнеса – 2025" и от 31 декабря 2019 года № 1060 " – Электронный ресурс, режим доступа URL: <https://zakon.uchet.kz/rus/docs/P2000000491> (Оқылған күні: 17.12.2020)
7. Пандемияға байланысты, шағын және орта компаниялардың 20% -ы алдағы үш айда бизнестен шығады –БҰҰ ресми сайтының материалдары – Электрондық ресурс, қол жеткізу режимі URL: <https://news.un.org/ru/story/2020/06/1380592> (Оқылған күні: 21.10.2020)
8. Limiting the Economic Fallout of the Coronavirus with Large Targeted Policies – Халықаралық валюта қорының (ХВК) ресми сайтының материалдары – Электрондық ресурс, қол жеткізу режимі URL: https://blogs.imf.org/2020/03/09/limiting-the-economic-fallout-of-the-coronavirus-with-large-targeted-policies/?utm_medium=email&utm_source=govdelivery (Оқылған күні: 22.10.2020)
9. COVID-19 пандемиясы: Қазақстандағы бизнесті мемлекеттік қолдау шаралары тиімді ме – KPMG компаниясының ресми сайтының материалдары – Электрондық ресурс, қол жеткізу режимі URL: <https://home.kpmg/kz/ru/home/insights/2020/07/covid-business-support.html> (Оқылған күні: 22.10.2020)

10. Меры по улучшению бизнес-климата в РК: приостановление платежей, рефинансирование и отсрочка платежей по кредитам. Материалы пресс-службы Премьер-министра РК – Электронный ресурс, режим доступа URL: <https://primeminister.kz/ru/news/interviews/mery-po-uluchsheniyu-biznes-klimata-v-rk-priostanovlenie-platezhey-refinansirovanie-i-otsrochka-platezhey-po-kreditam-1774833> (Оқылған күні: 11.12.2020)

11. Механизмы реагирования на угрозы макроэкономической стабильности в условиях глобального экономического кризиса, вызванного пандемией. Аналитический доклад Евразийской экономической комиссии – Электронный ресурс, режим доступа URL: http://91.211.211.94/ru/act/integr_i_makroec/dep_makroec_pol/economyViews/Documents/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4_%D1%83%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%8B_29.05.20_14.45.pdf (Оқылған күні: 17.12.2020)

УДК 342.951

Нурекешев Қ.М.¹

¹ «Бизнес және басқару» мамандығының магистранты, Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы, Мемлекеттік саясаттың ұлттық мектебі, «Батыс Қазақстан облысы әкімінің аппараты» ММ, Талдау бөлімінің бас инспекторы

МЕМЛЕКЕТТІК ОРГАНДАРДЫҢ ХАЛЫҚПЕН КЕРІ БАЙЛАНЫС ЖҮЙЕСİNДЕ ЖЕРГІЛІКТІ ӨЗІН-ӨЗІ БАСҚАРУ ИНСТИТУТТАРЫН ДАМУ

Аңдатпа

Мақалада мемлекеттік билік деңгейлері арасындағы өкілеттіктерді жіктеу мәселелері қарастырылады. Сонымен қатар, жергілікті деңгейде басқару мәселелеріне ерекше назар аударылған. Мемлекеттік органдардың халықпен кері байланыс жүйесінде жергілікті өзін-өзі басқару институттарын дамытудың маңыздылығы жайлы жазылған. Жергілікті өзін-өзі басқару халық билігінің тікелей көрінісі ретінде халыққа мүмкіндігінше жақын, әр азаматтың мүдделеріне әсер ететін және оның күнделікті мәселелерінің көпшілігін шешетін процесс ретінде көрініс табады.

Түйінді сөздер: Жергілікті өзін-өзі басқару, мемлекеттік қоғам, азаматтық қоғам, мемлекеттік басқару жүйесі.

¹Нурекешев Қ.М.

¹магистр бизнеса и менеджмента, Академия государственного управления при Президенте Республики Казахстан, Национальная школа государственной политики, главный инспектор аналитического отдела ГУ «Аппарат акима Западно-Казахстанской области»

РАЗВИТИЕ ИНСТИТУТОВ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В СИСТЕМЕ ОБРАТНОЙ СВЯЗИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОРГАНОВ С НАСЕЛЕНИЕМ

Аннотация

Социальная модернизация казахстанского общества требует значительного совершенствования системы государственного управления. В связи с этим важная роль в развитии казахстанской государственности отводится формированию институтов местного самоуправления в стране как неотъемлемой части демократического государства и предпосылки дальнейшего поступательного развития гражданского общества. В статье

рассматривается значение развития институтов местного самоуправления в системе обратной связи государственных органов. Местное самоуправление-это прямое проявление власти народа как процесс, максимально приближенный к народу, затрагивающий интересы каждого гражданина и решающий большинство его повседневных проблем.

Ключевые слова: местное самоуправление, Государственное общество, гражданское общество, система государственного управления.

¹Nurekeshev KM.

*¹Master of Business and Management, Academy of Public Administration under the President of the Republic of Kazakhstan,
National School of Public Policy,
Chief Inspector of the Analytical Department of the State Institution "Akim's Office of the West Kazakhstan Region"*

DEVELOPMENT OF LOCAL SELF-GOVERNMENT INSTITUTIONS IN THE FEEDBACK SYSTEM OF STATE BODIES WITH THE POPULATION

Abstract

Social modernization of Kazakhstani society requires significant improvement of the public administration system. In this regard, an important role in the development of Kazakhstani statehood is assigned to the formation of local self-government institutions in the country as an integral part of a democratic state and a prerequisite for the further progressive development of civil society. The article discusses the importance of the development of local government institutions in the feedback system of state bodies. Local self-government is a direct manifestation of the power of the people as a process as close as possible to the people, affecting the interests of every citizen and solving most of his everyday problems

Keywords: local government, state society, civil society, public administration system.

КІРІСПЕ

Қазіргі кезде Қазақстан мемлекеттілігінің дамуы мен қалыптасуының заманауи формуласы ретінде мемлекет пен жергілікті өзін-өзі басқару органдардың өзара байланысын, олардың арасындағы ұдайы жетілу және даму үрдісін зерттеуді талап етеді. Бұл мәселе қазіргі кезде түрлі сарапшылар арасындағы пікірталас тақырыбы ғана емес, сонымен қатар, нақты саяси тәжірибе көрінісін табады. Бүгін біз Қазақстан үшін енді қалыптасып жатқан институттандырудың күрделі «**билік - жергілікті өзін-өзі басқару - азаматтық қоғам**» жаңа моделі жүйесіндегі қатынастарға куә болып отырмыз. Жергілікті өзін-өзі басқару билік пен қоғамның өзара әрекеттесу жүйесінде мемлекет пен азаматтық қоғам арасындағы делдал тәрізді және осылайша мемлекеттік басқару жүйесінде тікелей және кері байланыстардың жүзеге асырылуын қамтамасыз ететін саяси институт ретінде көрінеді. Жергілікті өзін-өзі басқару жергілікті маңызы бар мәселелерді өз бетінше шешуге бағытталған іс-шаралар ретінде әр азамат үшін белгілі бір аумақта адамдардың тікелей өмірін қамтамасыз етуге қатысты өте маңызды мәселелерді көтереді.

Сондықтан жергілікті өзін-өзі басқарудың Еуропалық хартиясы жергілікті өзін-өзі басқаруды азаматтарға мүмкіндігінше жақын билік ретінде қарастырады. Білім беру, денсаулық сақтау, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, қоғамдық көлік, тұрмыстық қызмет көрсету және басқа да көптеген мәселелер біздің еліміздің әрбір тұрғынын алаңдатады, **сондықтан жергілікті өзін-өзі басқаруды тиімді жүзеге асыру проблемасы қазіргі кезде бірінші кезектегі мәселелердің бірі болып табылады.**

Сонымен қатар, жергілікті өзін-өзі басқару - азаматтық мектеп, жергілікті өмірді демократиялық ұйымдастырудың тетігі ретінде көрініс табады. Тиісті аумақтың дамуының саяси және әлеуметтік-экономикалық тұрақтылығы халықтың өз өміріне қатысты шешімдер

қабылдауға қаншалықты белсенді қатысатындығына байланысты. Дәл қазіргі кезде жергілікті өзін-өзі басқарудың дамуымен Қазақстан демократиялық азаматтық қоғамның жандануы мен нығаюына үміт артылады.

Жергілікті өзін-өзі басқару мемлекеттік билік деңгейі бола отырып, сонымен бірге азаматтардың өзін-өзі ұйымдастыру нысаны ретінде әрекет етеді, онсыз азаматтық қоғамды сәтті қалыптастыру мүмкін емес. Сондықтан, жергілікті өзін-өзі басқару азаматтарға өз аумағында лайықты өмір сүру жағдайларын жасау процесіне саналы түрде қатысуға мүмкіндік береді, жергілікті мәселелерді шешуге жауапкершілікті қалыптастырады, олардың әлеуметтік және азаматтық белсенділігін арттырады, басқару органдарының қызметіне халықты бақылаудың нақты тетігі ретінде қызмет етеді.

Осыған байланысты жергілікті өзін-өзі басқару азаматтардың жекелеген топтары арасындағы қақтығыстардың алдын алатын, аумақтың әлеуметтік-экономикалық дамуына және тұтастай алғанда елдің тұрақты дамуына ықпал ететін маңызды институт ретінде қарастырылады.

Жергілікті өзін-өзі басқару институтына жергілікті маслихаттар, қоғамдық кеңестер, жергілікті қоғамдастықтар жатқызуға болады. Сонымен қатар, азаматтық қоғамдастықтарды да жергілікті өзін-өзі басқару институттардың бір бөлігі ретінде қарастыруға болады.

Зертеу әдістемесі

Жұмыстың теориялық-әдіснамалық негізі жүйелік және құрылымдық тәсілдерден құралған. Мақалада жүйелі талдау, салыстырмалы талдау, контент талдау, жинақтау, саралау әдістері қолданылды. Мемлекет аппаратының имиджі туралы зерттеу жұмыстарын жүргізген отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектері оқылып, сараптау жүргізілді. Сонымен қатар, ғаламтор желісіндегі ақпараттарға сүйенушілік орын алды.

Нәтижелерді талдау

Мемлекеттік органдардың халықпен кері байланыс жүйесінде аталған институттардың рөлі өте маңызды. Себебі бұл институттардың міндеті мемлекеттік басқару шешімдеріне халықты белсенділігін арттыру болып табылады.

Жергілікті өзін-өзі басқару органдары – бұл тікелей азаматтармен сайланатын органдар. Жергілікті басқару органдары – бұл орталық билікпен тағайындалатын органдар. Бұлардың басты ерекшелігі де осында: өзін-өзі басқару – сайланатын органдар, ал басқару – тағайындалатын органдар. Алайда сайланбалылық – жергілікті өзін-өзі басқарудың жалғыз белгісі әрі қасиеті емес. Жергілікті өзін-өзі басқару органдары белгілі бір өкілеттіктер кешеніне және дербестікке ие болуы тиіс. [1].

Қазақстанда нақты өзін-өзі басқарудың жетілуі азаматтық қоғам мен әлеуметтік бағдарланған экономиканы қалыптастыру жолымен елді қайта құру процесі едәуір жеделдейді деп күтуге болады.

Әлемдік тәжірибе жергілікті өзін-өзі басқарудың объективті де, субъективті де факторлардың ықпалымен тарихи қалыптасқан алуан түрлі типтері мен нысандары бар екенін көрсетіп отыр. Жергілікті өзін-өзі басқарудың нысандары мен әдістерінің эволюциясы азаматтық қоғамның қалыптасуы мен дамуы бағытында жүреді. Осыған байланысты, осы елдердегі жергілікті өзін-өзі басқару модельдерінің қазіргі түрлері жергілікті дәстүрлерге, мәдениетке, халықтың менталитетіне, елдің экономикалық даму деңгейіне және басқа жағдайларға барынша бейімделген.

Шет елдерде жергілікті өзін-өзі басқаруды дамыту тәжірибесін сыни тұрғыдан ұғыну, қазақстандық шындыққа, ұлттық дәстүрлер мен мәдениетке бейімдеу және Қазақстан Республикасында мемлекеттік құрылыстың жалпы стратегиясын әзірлеу кезінде ескеру қажет. Жергілікті өзін-өзі басқару қазақстандық мемлекеттіліктің қалыптасуы мен дамуында маңызды рөл атқаруы тиіс. Бұл еліміздің "Қазақстан – 2050" ұзақ мерзімді даму стратегиясында, Қазақстанның егемен мемлекет ретінде даму перспективаларына қатысты басқа да бағдарламалық құжаттарда ерекше атап өтіледі.

Жергілікті өзін-өзі басқару жергілікті қауымдастықпен тығыз байланысты, ол өзін-өзі басқарудың шынайы субъектісі. Алайда, қоғам-бұл адам өмірінің барлық салаларының – экономикалық, әлеуметтік, саяси, идеологиялық, мәдени, экологиялық өзара әрекеттесуін білдіретін күрделі әлеуметтік-экономикалық жүйе. Жергілікті өзін-өзі басқару органдары арқылы халыққа жергілікті маңызы бар мәселелерді дербес және жауапкершілікпен шешуге нақты мүмкіндік беру керек [2].

Жергілікті өзін-өзі басқарудың қалыптасуы азаматтық қоғамның қалыптасуы мен дамуына, елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының жалпы деңгейіне, жергілікті қоғамдастықтың өміріне тікелей әсер ететін басқа да факторлар мен жағдайларға байланысты көп кезенді және серпінді процесс болып табылады. Жалпы және жергілікті жағдайлар өзгерген сайын, басқарудың тиімділігін қамтамасыз ету үшін жергілікті өзін-өзі басқару жүйесі өзгеріп, осы өзгерістерге бейімделуі керек. Осыған сәйкес, жергілікті өзін-өзі басқару жүйесінің қалыптасуы мен дамуының әр кезеңінде өзіндік нақты міндеттер шешілуі керек.

Қазақстан Республикасында өзін-өзі басқарудың қалыптасуының қазіргі кезеңінің басым міндеттері мыналар болып табылады:

1) ауылдар (селолар), кенттер, аудандық маңызы бар қалалар деңгейінде - басқарушылық шешімдер қабылдау кезінде халықтың қатысуын, мүдделілігін және жауапкершілігін ынталандыру жолымен жергілікті қоғамдастықтың жиналыстары (жиындары) арқылы жергілікті маңызы бар мәселелерді шешуде халықтың рөлін біртіндеп жоғарылату;

2) қалалар деңгейінде халықты толғандыратын белгілі бір мәселелерді шешу барысында жергілікті халықтың белсенді бөлігінің ойын ескере отырып шешім қабылдау

3) аудандық маңызы бар қалаларда, ауылдық (селолық) округтерде әкімдерді тағайындау немесе сайлау кезінде мәслихаттардың рөлін арттыру;

4) жергілікті маңызы бар мәселелерді шешуде басқарудың төменгі деңгейінің қаржылық және экономикалық дербестігін кеңейту. Жергілікті органдардың жұмысына бақылау орнатуға, олардың іс-әрекеттерінің ашықтығын қамтамасыз етуге ықпал ететін қоғамдық институттарды қалыптастыру [3].

Тек 1991 жылы Қазақстанның шынайы егемендік пен мемлекеттік тәуелсіздікке ие болуы қазақ жерінде жергілікті өзін-өзі басқару жүйесін қалпына келтіру мен жетілдірудің ұзақ, күрделі және қарама-қайшы процесіне жол ашты. Бұл процесс жалғасуда, бірақ Қазақстандағы жергілікті өзін-өзі басқарудың алғашқы нәтижелері мен перспективаларын қарастыра отырып, басынан бастап неғұрлым өткір проблемалардың екі тобын айқындау қажет [4]

Бір жағынан, басқару жүйесіне өзгерістер енгізу әр түрлі деңгейдегі бюджеттік қатынастардың өзгеруін талап етеді, бұл билікті қайта бөлумен байланысты.

Екінші жағынан, мәселенің әлеуметтік-психологиялық аспектілері туралы ұмытпау керек. Қазақстан халқының белгілі бір бөлігі болашақты бұрынғыдай, мемлекеттің адам өмірінің барлық салаларын – жұмыс орнынан отбасылық өмір салтына дейін қатаң қамқорлығынан көреді. Көптеген адамдар азаматтың өз тағдыры үшін жауапкершілікке үйренбейді. Бұл ауыр әлеуметтік ауру, оны жеңу ұзақ уақытты алады және әдеттерден, дәстүрлерден және стереотиптерден бас тартудың өте ауыр процедурасымен бірге жүреді. Сіз жаңа заңдардың, бағдарламалар мен нормалардың қабылдануын құптай аласыз, бірақ барлық осы жаңалықтарды нақты адамдар жүзеге асыруы керек жағдайларды ұмытпаңыз. Ал әлеуметтанулық зерттеулер халықтың белгілі бір бөлігі әлі де пассивті қарауды жөн көреді дейді

Бірқатар отандық ғалымдардың, атап айтқанда А.Қ. Бисембаевтың пікірімен келіскен жөн, ол: "өзін-өзі ұйымдастырудың және бастаманы еркін іске асырудың практикалық тәжірибесінің болмауы, сондай-ақ халықтың психологиялық азат етілуі жергілікті өзін-өзі басқаруды дамыту жолында елеулі кедергі болып табылады. Жергілікті өзін-өзі басқару өзінің дамуында азаматтық қоғам институттарына, біздің елде өздері нәресте кезіндегі азаматтық қатысудың нысандары мен әдістері жүйесіне сүйенуі тиіс" [6].

Мысалға, елімізде 2018 жылдан бастап аудандық маңызы бар қалалар мен ауылдарда халық саны 2000 –нан асатын ауылдық округтерде жергілікті өзін-өзі басқарудың бюджеті мен комуналдық меншігізанды түрде енгізілді. Салық және басқадай салық емес түсімдердің 7 түрі ауылдық округтің, аудандық маңызы бар қаланың және ауылды бюджетіне берілді. 2020 жылдың 1 қаңтарынан бастап басқа әкімшілік бөліністер халқының санына қарамастан төртінші бюджеттік деңгейге өтті.

Қаржылық дербестіктің кенеюі халықтың түрлі топтарының, соның ішінде осал топтардың мұқтаждықтары мен сұраныстарын ескере отырып, жергілікті бюджетті бөлудегі қызығушылығын арттырады және халықты жергілікті мәселелерді шешуге итермелейді деп есептелді.

Жүргізілген реформалық іс-шараларға қарамастан ауылдық округ, қала және ауыл деңгейіндегі жергілікті өзін-өзі басқару жүйесі тиісті деңгейде өрістей алмады. Азаматтар өз әкімдерімен бірлескен іс-қимылдарға баруға, жергілікті қауымдастықтың жиналыстары мен жиындарына қатысуға қызығушылық білдірмей отыр.

Тұрғындардың жергілікті өзін-өзі басқару жұмыстарына белсенді қатысуға кедергі келтіретін себептер:

- жергілікті маңызы бар мәселелерді талқылаудағы өздерінің рөлі туралы білімдерінің жетіспеушілігі,
- қабылданатын шешімдерге әсер ете алатын нақты мүмкіндіктеріне сенбеуі;
- керенаулық, дайыністерге дәмелену әдеті, ортақ істерге немқұрайлылық;
- әкімдердің белсенді қарым-қатынасқа қызығушылықтарының төмендігі.

Сонымен қатар, жергілікті институттардың жиындары бүгінгі күні формальды болуы, мемлекеттік органдарға тәуелділігін атап айтуға болады.

Білімнің жоқтығын оқып-үйренумен женуге болады. Тәжірибе жұмыс істеу барысында жиналады, сенімсіздіктен сәтті істердің көмегімен арыла аламыз.

Қоғамдық қатысуларды дамыту турасындағы қажеттіліктерге мамандар күмән келтірмейді. Дегенмен тұрғындардың өздері үшін қатысу формалары бұрынғыша түсініксіздеу және қолжетімді емес. Солай болса да, тұрғындардың басқару ісіне белсенді араласуы аймақтың тұрақты дамуының шарты болмақ. Қоғамның барлық топтарының, яғни бизнес, билік, комерциялық емес секторларының өкілдері **тікелей қатысып қабылданған бағдарламалар-ең тиімді бағдарламалар**. Азаматтардың талқылауға белсенді түрде қатысу процесі депутаттардың бағдарламаларды бекіту туралы соңғы шешіміне қарағанда анағұрлым көп нәрсені білдіре алады.

Жоғарыда көрсетілген себептермен күресу үшін және жергілікті өзін-өзі басқару институттардың мемлекетке халықпен кері байланыс жүйесінде толықанды серіктес ретінде құру үшін келесідей шараларды ұсынуға болады:

Біріншіден, Мемлекеттік басқару деңгейлерінің арасындағы өкілеттілікті бөліп көрсету. Республика кең аумаққа ие, осыған байланысты ел аймақтары әртүрлі экономикалық потенциалға ие, бұл олардағы табиғи байлықтардың орналасуымен, климат жағдайымен, тағы басқа да жағдайларға байланысты.

Сонымен қатар, аймақтардың демографиялық, этикалық және тарихи ерекшеліктері бойынша бөлінеді. Жоғарыда аталған мемлекеттік факторларды ескере отырып, орталықтандырылған стандарттар арқылы әсер ету механизмімен басқарыла отырып, барлық аймақтардың қажеттіліктерін қанағаттандыра алмайды. Мемлекеттік басқару деңгейлерінің арасындағы өкілеттілікті бөліп көрсету қажеттілігі осыған байланысты.

Екіншіден, барлық мүдделі институттар тарапынан ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын күшейту. Бұл опция мақсатты аудиторияның әртүрлі байланыс арналары арқылы қажетті және сапалы ақпаратпен қамтамасыз етілуін арттыруды ұсынады. Ең бастысы-халықты ақпараттандырудың жаңа әдістерін ыңғайлы форматта пайдалану, бұл көп уақытты қажет етпейді және оны халықтың қалың бұқарасы түсінетін болады. Ақпараттық құрамдас бөлік

Қазақстанда ЖӨБ дамыту үшін мемлекеттік саясатты тиімді іске асырудың маңызды элементтерінің бірі болып табылады.

Үшіншіден, жиындарды өткізуді ұйымдастыру мақсатында қызметтерін жергілікті тұрғындар пайдалана алатын тәуелсіз сарапшыларды даярлау жөніндегі жұмысты күшейту қажет. Бүгінгі күні халықтың жергілікті өзін-өзі басқарудың жұмысы туралы нашар хабардар болуын жоққа шығаруға болмайды, дәлірек айтқанда, мемлекеттік органдар, атқарушы органдар және қоғамдық бірлестіктер тарапынан жұмыстың жоқтығын көрсетеді. Сондай-ақ, халық қолма-қол ақшаны бақылау шотын ашу және олардың ауылдық округін қаржыландырудың болуы туралы білмейді. Алынған нәтижелер ауылдарда ақпараттық жұмыс жүргізудің шұғыл қажеттілігін көрсетеді.

Реформаны нәтижелі жүргізіп және оны жүзеге асыратын азаматтардың қатысуын ұлғайту үшін тиісті ұйымдар қажет. Олар оқу өткізуге және кеңес беруге қабілетті болу керек. Бұл әртүрлі статустағы ұйым болу мүмкін. Соның ішінде үкіметтік емес ұйымдар да бар. Оқу процесінің тиімділігін артыру үшін мақсатты топтарды анықтап алу қажет. Бұл олардың қажеттілігін бағалау үшін керек. Сондай-ақ оқудың интерактивті әдістерін енгізу көзделеді, ол әдістерді білім алушылар іс-жүзінде қолдана алатындай болуы шарт.

Азаматтар мен әкімшіліктің жергілікті қоғамдастықпен тікелей жұмыс жасайтын мамандарды оқыту- жергілікті өзін-өзі басқару институтын тиімді жолға қоюдың және тұрғындардың жергілікті мәселелерді талқылауға және оны шешуге қатысуын жандандырудың басты кепілі болып саналады.[7].

Қорытынды

Ұсынылған шаралардың нәтижесі, қорытындылай келе, жергілікті өзін-өзі басқаруды дамыту саясатын жүзеге асыру көрінісін табады, бұл өз кезегінде халықтың, жергілікті өзін-өзі басқарудың және мемлекеттік биліктің өзара іс-қимыл жүйесін құруға әкеледі, оның тиімді жұмыс істеуі мыналарды қамтамасыз етеді:

- халықтың рөлін, оның жергілікті маңызы бар мәселелерді сапалы шешуге қатысуын арттыру;
- әрбір елді мекенде халықтың өмір сүру деңгейін арттыру;
- өңірдегі және тұтастай мемлекеттегі саяси тұрақтылықты арттыру.

Жергілікті өзін-өзі басқару халықтың билігінің тікелей көрінісі ретінде халыққа мүмкіндігінше жақын, әр азаматтың мүдделеріне әсер етеді және оның күнделікті мәселелерінің көпшілігін шешеді. Маңызды мәселе-жергілікті өзін-өзі басқару, мемлекеттік билік деңгейі бола отырып, сонымен бірге азаматтардың өзін-өзі ұйымдастыру нысаны ретінде әрекет етеді, онсыз азаматтық қоғамды сәтті қалыптастыру мүмкін емес. Сондықтан, жергілікті өзін-өзі басқару азаматтарға өз аумағында лайықты өмір сүру жағдайларын жасау процесіне саналы түрде қатысуға мүмкіндік береді, жергілікті мәселелерді шешуге жауапкершілікті қалыптастырады, олардың әлеуметтік және азаматтық белсенділігін арттырады, басқару органдарының қызметіне халықты бақылаудың нақты тетігі ретінде қызмет етеді

Жергілікті өзін-өзі басқару институтына тиімді қолдансақ, яғни халық сұранысын орындау үшін, мемлекет өз тарапынан функционалды түрде жеңілдік алатын еді. Себебі жергілікті өзін-өзі басқару институтына халыққа ең жақын басқару органы болады, ал билікке мұндай органдардан халықтың күнделікті сұраныстарына өтініштеріне тез әрі тиімді жауап беруге мүмкіндік береді.

Тиісінше, жергілікті өзін-өзі басқару органы стратегиялық маңызы бар проблемаларға көңіл аударып, олардың жүйелі түрде шешілуін қамтамасыз ету үшін уақыт ұтар еді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. К.А. Адилова. «Қазақстан Республикасындағы жергілікті өзін-өзі басқару институтын жетілдіру мәселелері» [Электронды ресурс] / <https://articlekz.com/kk/article/16899> (қаралған күні: 20.03.2021)
2. 3.Алексеев С.С. *Общая теория права.* – Т. 2. – М.: Юрид. лит., 1982. с.;
3. 4.Тихомиров Ю.А. *Самоуправление: от теории к практике.* – М.: Юрид. лит., – 207 с.;
4. *Европейская Хартия о местном самоуправлении.* [Электронды ресурс] / <http://www1.umn.edu/humanrts/euro/Rets122.html> (қаралған күні 20.02.2021)
5. Уакпаев Б.С. *Презентация Концепции к проекту Закона Республики Казахстан «О местном самоуправлении в Республике Казахстан». Местное самоуправление в Казахстане в условиях нового конституционного поля: опыт становления и перспективы развития: Матер. междунар. науч.-практ. конф.* – Астана, – С. 23.
6. Ибраева А.С., Оразалиева А.М., Дюсебалиева С.С. «Роль правовой культуры в развитии местного самоуправления: опыт Республики Казахстан и Польши», [Электрондық ресурс] / <https://articlekz.com/en/article/14849> (қаралған күні: 20.03.2021)
7. Худяков С., Бендер Г., Ошақбаев Р., И.Фромме, Сандерс С., Т.Хельм, Қ.Атаханова, М.Ибрашева, А.Байменов, Е.Жаркешов, Г.Раисова, Н.Адамбаева, А.Келлинг, «Жергілікті деңгейдегі саясат- өзекті және проблемалық сұрақтары», *Нұр-Сұлтан 2020*, 228 б.;
8. Н.С.Еременко, «Қазақстан Республикасындағы жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қалыптасу және даму тарихы», [Электронды ресурс] <https://articlekz.com/kk/article/15656> (қаралған күні 03.03.2021)

УДК: 343.98.065

Айтжанов Мадияр Куанышулы¹

¹Академия правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ЭНДОСКОПИЧЕСКОГО ОБОРУДОВАНИЯ В РАМКАХ ДОСУДЕБНОГО ПРОИЗВОДСТВА

Аннотация

Автор представляет детальный анализ применения эндоскопического оборудования в рамках досудебного производства. В работе представляются условия, перспективы и порядок использования эндоскопического оборудования. Красной нитью через данную статью проходит мысль о том, что внедрение эндоскопов значительно усилит возможности следственно-экспертной практики.

Ключевые слова: научно-техническое средство; оборудование; расследование преступлений; эндоскоп.

Айтжанов Мадияр Куанышулы¹

¹Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасы жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы

СЫНАҚ АЛДЫНДАҒЫ ӨНДІРІС ШЕГІНДЕ ЭНДОСКОПИЯЛЫҚ ЖАБДЫҚТЫ ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Автор эндоскопиялық жабдықты сотқа дейінгі іс жүргізу шеңберінде қолданудың егжей-тегжейлі талдауын ұсынады. Мақалада эндоскопиялық жабдықты пайдалану шарттары, болашағы және тәртібі көрсетілген. Эндоскоптарды енгізу тергеу және сараптама тәжірибесінің мүмкіндіктерін едәуір арттырады деген ой тұжырым осы мақалада түйінделген.

Keywords: scientific and technical means; equipment; investigation of crimes; endoscope

Aitzhanov Madiyar Kuanyshuly¹

¹ Academy of Law Enforcement Agencies under the General Prosecutor's Office of the Republic of Kazakhstan

FEATURES OF THE USE OF ENDOSCOPIC EQUIPMENT IN THE FRAMEWORK OF PRE-TRIAL PROCEEDINGS

Abstract

The author presents a detailed analysis of the use of endoscopic equipment in the framework of pre-trial proceedings. The paper presents the conditions, prospects and procedures for using endoscopic equipment. A common thread running through this article is the idea that the introduction of endoscopes will significantly enhance the capabilities of investigative and expert practice.

Түйінді сөздер: ғылыми-техникалық құралдар; жабдық; қылмыстарды тергеу; эндоскоп.

Введение.

Производство по уголовному делу включает в себя несколько стадий, в частности это досудебное и судебное производство. При этом, в ходе проведения досудебного расследования производятся такие следственные действия как осмотр, обыск, выемка, освидетельствование, задержание и допрос подозреваемых, допрос потерпевших и свидетелей, очные ставки, назначаются различные экспертизы и осуществляются другие необходимые действия.

В целом, перед органами следствия и дознания стоит непростая задача: беспристрастно, быстро и в полном объеме расследовать и раскрыть уголовное правонарушение, изобличить и осуществить действия необходимые для привлечения к уголовной ответственности лиц, их совершивших.

От качественной работы органов следствия и дознания зависит и возможность справедливого судебного разбирательства по делу, а равно и правильного применения уголовного закона[1, с. 3].

И в наше время, когда научно-технический прорыв, привносит кардинальные изменения буквально во всех сферах жизнедеятельности людей, любая отрасль старается максимум использовать этот гигантский потенциал во благо развития. Уже во всем мире принято что такой подход поможет не только значительно ускорить, но и качественно провести как расследование, так и предотвращение преступлений. Масштабные технологические и цифровые преобразования, грядущие во всех сферах жизнедеятельности страны, необходимы и правоохранительным органам.

Поэтому считаем необходимым осветить современные особенности применения эндоскопического оборудования в рамках досудебного производства.

Основная часть.

В досудебном производстве не последнюю роль играет концепция криминалистической методики. Согласно данной методике в расследовании преступлений нет мелочей[2, с. 5]. Важна каждая деталь. И в век технологий и тотальной цифровизации в криминалистике на помощь среди прочего приходят прицелы. Это - бесценные оптические устройства, используемые во многих областях, таких как медицина, производство, промышленное применение и контроль качества. Здесь следует отметить, что бороскопы и эндоскопы являются одними из самых популярных прицелов в мире.

Интересно, что бороскопы тесно связаны с эндоскопами. Фактически, первый современный бороскоп был изобретен американскими физиками Нариндер Капани и Броаном О'Брайеном в 1960 году. Конструкция бороскопов развивалась с годами. Сейчас существуют разные типы бороскопов: жесткие, полужесткие и гибкие. Жесткие бороскопы состоят из прямой трубки и линз, что делает их доступными по цене. Хотя их использование в некотором роде ограничено (например, прямые трубы, стволы для оружия), жесткие блоки обеспечивают высококачественный обзор, поскольку изображения не загораживаются. С другой стороны, полужесткие модели гибки и идеально подходят для небольших пространств, в то время как гибкие прицелы обладают высокой мобильностью, что позволяет экспертам исследовать небольшие полости. При этом, многие современные цифровые устройства имеют видеокамеры и возможность подключения по Wi-Fi и USB для улучшения качества изображения и удобства использования[3, с. 34].

К примеру, винтовочный бороскоп предназначен для осмотра винтовки, ружей и других стволов огнестрельного оружия для предотвращения процессов окисления и отложений. С камерой с коротким фокусным расстоянием 1 см и съемным зеркалом бокового обзора есть возможность проверить чистоту ствола, эрозию горловины, следы инструментов, износ нарезов, повреждение патронника и засорение.

При этом, 0,22-дюймовый малый объектив оснащен эластичным кабелем длиной в 1 метр. Объектив диаметром 5 мм (0,22 дюйма) позволяет легко проходить в стволы винтовок калибра 0,20, а также во все стволы большего калибра. Можно без опасений осмотреть все виды стволов винтовки. Например, винтовки 5.56; 6.5 и других. К тому же в комплект входит очень востребованное зеркало бокового обзора 45 градусов, которое идеально подходит для детального осмотра стенок ствола.

Кроме того, винтовочный бороскоп оснащен камерой в 2 мегапикселя и поддерживает разрешение 1280x720, которое отображает изображения высокой четкости в реальном времени, а также поддерживает фотосъемку и запись видео. Чтобы получить максимально резкое изображение, необходимо просто настроить фокус устройства. Винтовочный бороскоп также имеет хорошее освещение. К примеру он может быть оборудован 6 регулируемые светодиодными лампами на камере зонда[4, с. 7].

Помимо прочего, такой эндоскоп оборудован возможностью подключения к Wi-Fi и прост в настройках. Его беспроводная камера iWobac может подключаться к мобильному телефону Android, iPhone или планшету через собственный встроенный Wi-Fi. Это очень удобно, так как не нужно использовать дополнительный адаптер или кабель, нужно только загрузить и установить приложение «MO-View» на свое устройство.

Таким образом, это больше, чем винтовочный бороскоп. Одновременно это также камера для промышленного осмотра, которую можно использовать в качестве автомобильных инструментов, подводной камеры для сточных вод, камеры для настенного зонда и многого другого. В расследованиях преступлений такая аппаратура незаменима.

Еще одно новшество – симбиоз науки и техники, который необходим в правоохранительных органах, так называемое «кривоствольное оружие».

Причем, «кривоствольное оружие» - это официальное наименование стрелкового вооружения. Несмотря на достаточно узкую нишу применения, необходимость в кривых стволах, умеющих стрелять без риска для бойца, существовала всегда. Основные разработки в этом направлении начались еще во Вторую мировую войну — в первую очередь в германской армии, а также в СССР и у союзников.

Прицельную стрельбу из укрытия или по противнику в укрытии можно вести только с риском получить ответную пулю. Поэтому бойцы поочередно выскакивают из-за угла, стены или окопа и надеются, что враг окажется в этот момент на линии огня, но они успеют выстрелить первыми. Так, вопрос создания оружия, способного стрелять из-за угла, всегда беспокоил военных инженеров.

Пистолет-пулемет состоит из двух частей. Передняя включает в себя пистолет и цветную видеокамеру и может поворачиваться на шарнирах в горизонтальной плоскости. Задняя секция - это приклад, курок и монитор. При этом, устройство Corner Shot не требует принятия на вооружение нового типа оружия — можно использовать свои собственные стволы, которые можно временно или постоянно устанавливать в Corner Shot [5, с. 14].

Сотрудники полиции в штате Огайо стали первыми сотрудниками правоохранительных органов США, которые получили израильское оружие Corner Shot, которое может стрелять из-за угла. Используя видеомонитор, чтобы увидеть цель, офицер может выстрелить под углом 90 градусов, в то время как сам может оставаться защищенным за укрытием.

Система оружия с угловым выстрелом (CSWS) позволяет оператору видеть и атаковать вооруженную цель, не подвергая себя какой-либо контратаке. Оружие разрабатывается в двух вариантах для размещения на вооружении 9-мм пистолета и 40-мм подствольного гранатомета. CSWS также оснащен дневной и ночной камерой, невидимыми лазерами, лазерным прицелом, тактическим фонариком, цветным ЖК-монитором и источником питания (аккумулятор).

Устройство позволяет пользователю наблюдать и использовать различные смертоносные и не летальные приспособления, оставаясь при этом скрытым в укрытии за углом. Поворотная передняя часть с прикрепленным стандартным оружием и камерой управляется из задней части, передавая видео на небольшой экран и позволяя нажать на спусковой крючок без прямого контакта с фактическим спусковым крючком оружия. В первую очередь он используется в ближнем бою или в городской среде, где первостепенное значение имеет сохранение элемента неожиданности или полного укрытия перед лицом огня автоматического оружия с близкого расстояния. Конфигурации включают пистолет, гранатомет, короткоствольную винтовку, не летальный пистолет для пейнтбола (Girrtmann A-5), а также различные аксессуары.

Система Corner Shot, созданная в ответ на многолетние столкновения между израильскими и террористическими силами, была создана, чтобы дать полиции и военным силам преимущество в городских столкновениях, позволяя им вести наблюдение и стрелять из-за углов. Поскольку мир становится все более урбанизированным, а террористические организации стремятся создать очаги насилия по всему миру, возможности, которые предлагает эта система, столь же важны, как и уникальны. Он был разработан бывшими старшими офицерами израильской армии, в том числе Амосом Голаном, бывшим командующим Силами обороны Израиля.

При этом, платформа сама по себе не является оружием, она была разработана и предназначена для использования с разнообразным оружием и не летальным снаряжением. Платформа Corner Shot состоит из: сменной камеры, оружия или не летального устройства,

прикрепленного к поворотной передней опоре, видео-экрана, аксессуаров (фонарик, лазерный указатель, сошки), несъемного складного приклада.

Стандартная модель – этот вариант подходит для обычных пистолетов и специально разработан для моделей Glock, Beretta и SIG. Может быть изменен для других видов оружия. Также может быть установлен пейнтбольный пистолет Tippmann A-5 для использования менее смертоносных боеприпасов.

Корнершот 40 имеет крепление для 40-мм гранатомета, также может принимать 37-мм осветительные установки для правоохранительных органов и гражданского назначения.

Корнершот «Автопистолет» рассчитан на использование модифицированных ультракоротких карабинов AR-15.

«Корнершот Панцерфауст» -вариант, созданный в сотрудничестве с Dynamit Nobel, предназначен для запуска ракет из RGW 60, одиночной пусковой установки, использующей уменьшенную версию снарядов, разработанных для Panzerfaust 3. Его отличает вращение на 90 градусов в отличие от 60 в других вариантах.

Таким образом, Corner Shot доступен в нескольких различных типах. Доступна стандартная версия пистолета вместе с 40-мм гранатометом. Поскольку они оснащены действительно хорошими цифровыми камерами, любой тип может также использоваться в качестве инструмента для слежки. Все модели оснащены одинаковой камерой и цветным ЖК-экраном диагональю 2,5 дюйма, обеспечивающим видео- и прицельную систему с возможностью передачи. Фонарик и камера позволяют работать как днем, так и ночью. Доступно множество или группа различных типов камер, а также складной приклад, а также стандартная направляющая для аксессуаров.

В стандартной версии пистолет установлен в передней части оружия, которая изгибается по горизонтали (как дверь) на шестидесяти градусном шарнире посередине оружия. К стволу в байонетном положении прикреплен цифровой фотоаппарат и фонарик. На торцевой стороне шарнира находятся спусковой крючок, экран камеры (который находится на горизонтальном шарнире, как и шарнир средней части пистолета, но не с левой стороны пистолета), а также элементы управления камерой и светом.

Модель относится к оружейной системе для вихревой стрельбы, включающей пистолет, соединительное устройство, беспроводную камеру, монитор, который используется, когда соединительное устройство связано с пистолетом, а беспроводная камера закреплена на соединительном устройстве. При переноске модели из пистолета также можно выгрузить соединительное устройство и беспроводную камеру. Беспроводную камеру можно выгружать отдельно, поместив монитор на запястье стрелка. Полезная модель Corner Shot имеет простую конструкцию, небольшие габариты, легкий вес, что облегчает ежедневное дежурство полицейскому, а также играет роль в антитеррористических боях.

Техническая область применения данной модели очень широка. Особенно это полезно, когда необходимо проследить за происходящим из-за угла, из укрытия, чтобы быть незамеченным. Что немаловажно, здесь есть карта памяти. А значит можно вести скрытую запись и наблюдение. Один из примеров, когда эндоскоп помог выйти представителям зарубежных правоохранительных органов на подозреваемых- криминалист при помощи бороскопа нашел за большим и тяжелым шкафом сотовый телефон злоумышленника, которого подозревали в изнасиловании. Он выбросил свой телефон, где была переписка с жертвой за шкафом.

Также в борьбе с терроризмом такая модель имеет бесспорное определенное преимущество. Кроме прочих преимуществ, описываемая модель оснащена беспроводной камерой. Камера - это модуль беспроводного передатчика, блок питания и переключатель, который содержит устройство для крепления камеры и моноблок внутри. Непосредственно дисплей содержит соединительную ленту дисплея, внутренний модуль беспроводного

приема, источник питания и переключатель, дисплей закреплен на запястье эякулятора с помощью соединительной ленты дисплея[6, с. 10].

Также данная модель усовершенствована и передняя часть беспроводной камеры снабжена несколькими равномерно распределенными светодиодами и используется для освещения, а задняя часть снабжена измерительным отводом.

По словам иностранных специалистов, в последние годы цифровая эндоскопия стала ключевой технологией для применения в правоохранительных органах. Различные исследовательские сообщества с разнообразным опытом подхватили идею обработки и автоматического анализа изначально доступного видеосигнала, создаваемого эндоскопической камерой. Предлагаемые работы в основном включают методы обработки изображений, распознавание образов, методы машинного обучения и алгоритмы компьютерного зрения. При этом, в то время как большинство материалов касается помощи правоохранительным органам в реальном времени во время работы, пост-процедурная обработка записанных видео также может быть полезна в применении. Многие проблемы постобработки основаны на типичных мультимедийных методах, таких как индексирование, извлечение, суммирование и видео-взаимодействие, но пока что в этой области они решены лишь немного. Эта область исследования находится сейчас в активной работе и в скором времени также будет не менее полезна в применении правоохранительными органами.

Напомним, термин «эндоскопия» происходит от греческого языка и относится к методам «заглянуть внутрь» человеческого тела минимально инвазивным способом. Это достигается путем введения медицинского устройства, называемого эндоскопом, внутрь полого органа или полости тела. В зависимости от соответствующей области тела введение выполняется через естественное отверстие тела (например, для исследования пищевода или кишечника) или через небольшой разрез, который служит искусственным входом. Для хирургических вмешательств (например, удаления желчного пузыря) требуются дополнительные разрезы для введения различных хирургических инструментов. По сравнению с открытой хирургией это все же вызывает гораздо меньше травм, что является одним из основных преимуществ малоинвазивной хирургии (также известной как операция петли или замочной скважины). Многие медицинские процедуры были революционизированы с появлением эндоскопии, а некоторые даже стали возможными благодаря этой технологии[7, с. 8].

То, что сейчас во всем мире инженеры работают над улучшением качества кадров эндоскопических видео с целью улучшения визуального качества видео, также играет на руку для сотрудников правоохранительных органов. Это означает, что базовые данные, то есть пиксели отдельных кадров, не только анализируются, но и изменяются, в то время как другие подходы к анализу, пытаются только извлекать информацию без изменения содержимого. В этом контексте может применяться ряд хорошо зарекомендовавших себя методов обработки изображений общего назначения. Другой аспект, который особенно важен в этом контексте, - это возможность работы в режиме реального времени, поскольку оптимизированный результат должен мгновенно отображаться на экране во время работы. Однако улучшение изображения и предварительная обработка не только интересны для приложений реального времени, но также могут иметь большое значение в качестве подготовительного этапа к любой дальнейшей автоматической обработке. Это позволит удалить временные шумы, то есть мелкие летающие частицы или быстро движущийся дым, появляющийся только на короткий момент в одном месте, с помощью временного медианного фильтра значений цвета. В итоге – видео и изображение получаются четкими и ясными.

Коррекция несовпадения цветов необходима из-за того, что в большинстве эндоскопов используется не камера с цветным чипсетом, а монохромный чипсет, который фиксирует только информацию о яркости. Чтобы получить цветное видео, необходимо последовательно применить красный, зеленый и синий цветовые фильтры. В случае быстрых движений, которые часто возникают при эндоскопических процедурах, цветовые каналы смещаются.

Пока что это не только раздражает при просмотре видео, но и особенно затрудняет дальнейший автоматический анализ. Для этого пока предлагается использовать выравнивание цветовых каналов, оценку движения камеры и компенсацию движения для исправления несопадений.

Также зарубежные специалисты правоохранительных органов, работающие с эндоскопами обучены калибровке камеры и коррекции искажений. Типичные эндоскопы имеют линзу типа «рыбий глаз», обеспечивающую широкий угол обзора. Эта характеристика полезна, потому что эндоскопист может видеть большую область. Однако недостатком является нелинейное геометрическое искажение (бочкообразное искажение). Объекты, расположенные в центре изображения, кажутся больше, а линии изгибаются [5, с. 4].

Это искажение необходимо исправить до применения передовых методов, основанных на правильной геометрической информации, например, 3D-реконструкции или регистрации изображения. Основная проблема состоит в том, чтобы найти центр искажения и параметры, описывающие степень искажения, которая не является постоянной, но зависит от соответствующего эндоскопа. Этот процесс также известен как калибровка камеры и включает определение внутренних и внешних параметров камеры.

Специалисты предложили использовать калибровочное изображение, показывающее прямоугольную сетку точек. Это изображение фиксируется эндоскопом, что приводит к искаженной версии калибровочного изображения. Затем параметры преобразования из этого искаженного изображения в исходное калибровочное изображение вычисляются с использованием полиномиального отображения и оценки методом наименьших квадратов. Эти параметры используются для построения модели, которую затем можно использовать для корректировки фактических кадров эндоскопического видео. Этот подход был дополнительно улучшен. Другой подход применим не только к эндоскопам прямого обзора, но также и к эндоскопам наклонного обзора. Их модель камеры способна компенсировать вращение, но имеет более высокую сложность и больше параметров. Для калибровки они используют изображение шахматного узора вместо сетки из точек.

Заключение.

В заключении хотелось бы сформулировать некоторые выводы и предложения.

1. Считаем, что разработка и внедрение специального интегрированного реестра научно-технических средств, с обстоятельной информацией об условиях, модификациях и тактико-технических характеристиках эндоскопического оборудования, позволит решить проблемы допустимости данной разновидности научно-технических средств к производству по уголовному делу.

2. Также необходима реализация организационных и нормотворческих процедур по пересмотру содержания и функционального назначения эндоскопического оборудования, в сторону расширения спектра предоставляемых возможностей, в части оптимизации следственных действий и оперативно-розыскных мероприятий, развития инструментов оборонной промышленности и материально-технического оснащения специальных служб.

3. Желательна расширенная комплектация эндоскопического оборудования (с функцией зондирования; монитором; источником бесперебойного питания и другого) в перечень обязательных научно-технических средств передвижных криминалистических лабораторий.

Список использованной литературы:

1. ГОСТ Р. 53696-2009 «Контроль неразрушающий. Методы оптические. Термины и определения». URL: <http://protect.gost.ru>. [Электронный ресурс] (дата обращения 26.03.2021)
2. Сирота Г.А. Технические эндоскопы – приборы для визуального контроля труднодоступных объектов // В мире неразрушающего контроля. 2000. № 2(8). С. 46-49.
3. Проспект НИИ Специальной техники МВД. М.: НИИСТ, 2000. С. 42.

4. Коваленко С.Б. Использование научно-технических средств в уголовном судопроизводстве // Актуальные проблемы борьбы с преступностью на современном этапе. Мат. меж. науч. - практич. конф. - Алматы, 2002. - 400с. Т.1.

5. Большев В.Г. Применение научно-технических средств в процессуально-тактической деятельности следователя: автореф. дисс. канд. юрид. наук: 12.00.09. – Воронеж, 2012. – 23с.

6. Грамович Г.И. Основы криминалистической техники. – Минск, 1981, - 208с.

7. Винберг А.И., Корухов Ю.Г. Регламентация применения научно-технических средств // Социалистическая законность №11. 1983. С. 45-47.

УДК 327; 339.9
МРНТИ 11.25.67

Д. М. Махмет¹, И. А. Шалкарова¹

*¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты
Алматы қ, Қазақстан*

БҰҰ-НЫҢ ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚОРҒАУДЫҢ РӨЛІ МЕН ОРНЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада қоршаған ортаны қорғау туралы, БҰҰ-ның рөлі мен орны туралы айтылған. Адам оның физикалық өмір сүруін қамтамасыз ететін және оған зияткерлік, адамгершілік, элеуметтік және рухани даму үшін мүмкіндік беретін өзінің қоршаған ортасының құрушысы болып табылады[2]. Адамзаттың ұзақ және азап эволюциясы барысында біздің ғаламшарымызда ғылым мен техниканың жедел дамуы нәтижесінде адам көптеген жолдармен және әлі күнге дейін көрінбейтін ауқымда өзінің қоршаған ортасын қайта құру мүмкіндігіне ие болды. Табиғи және адам жасаған қоршаған ортаның екі аспектісі де оның әл-ауқаты үшін және адамның негізгі құқықтарын жүзеге асыру үшін, тіпті өмір сүру құқығын қоса алғанда, шешуші мәнге ие[4].

Түйінді сөздер: БҰҰ, ЮНЕП, қоршаған ортаны қорғау, климаттың өзгеруі.

Д. М. Махмет¹, И. А. Шалкарова¹

¹КазНПУ им.Абая, Институт Сорбонна-Казахстан

РОЛЬ И МЕСТО В ООН ОХРАНЕ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

Аннотация

В этой статье говорится о охране окружающей среды в целом, о роли и место ООН. Человек является творением и одновременно создателем своей окружающей среды, которая обеспечивает его физическое существование и предоставляет ему возможности для интеллектуального, нравственного, социального и духовного развития[2]. В ходе долгой и мучительной эволюции человечества на нашей планете была достигнута такая стадия, на которой в результате ускоренного развития науки и техники человек приобрел способность преобразовывать многочисленными путями и в невиданных до сих пор масштабах свою окружающую среду. Оба аспекта окружающей человека среды, как естественной, так и созданной человеком, имеют решающее значение для его благосостояния и для осуществления основных прав человека, включая даже право на саму жизнь[4].

Ключевые слова: ООН, ЮНЕП, защита окружающей среды, изменение климата.

D. M. Makhmet¹, I. A. Shalkarova¹

¹Kazakh National University named after Abay, Institute Sorbonne-Kazakhstan
Almaty, Kazakhstan

THE ROLE AND PLACE OF THE UN IN ENVIRONMENTAL PROTECTION

Abstract

This article refers to the protection of the environment in General, the role and place of the UN. Man is both a creature and a Creator of his environment, which provides for his physical existence and provides him with opportunities for intellectual, moral, social and spiritual development[2]. In the course of the long and painful evolution of mankind on our planet, a stage has been reached at which, as a result of the accelerated development of science and technology, man has acquired the ability to transform his environment in numerous ways and on a scale hitherto unseen. Both aspects of the human environment, both natural and man-made, are crucial to human well-being and to the enjoyment of fundamental human rights, including even the right to life itself[4].

Keywords: UN, UNEP, environmental protection, climate change.

Дүниежүзілік қоршаған орта күні ғаламшардың тіршілігін қамтамасыз етудің табиғи жүйелеріне өсіп келе жатқан жүктеменің сыни нүктеге жетуіне жол бермеу үшін барынша көп адамдарды іс-қимыл жасауға итермелеуге бағытталған. Дүниежүзілік қоршаған орта күні-бұл әр адам үшін де, бүкіл әлем үшін де оқиға[1]. 1972 жылы мерекелеу басталғаннан бері көптеген елдердің тұрғындары өз үйінің айналасын жинаудан, ағаш отырғыздан бастап, жабайы табиғатқа қарсы қылмыстарға қарсы күреске дейін мындаған іс-шаралар өткізді. Әрбір Дүниежүзілік қоршаған орта күнін мерекелеу ең өзекті экологиялық мәселеге бағытталған тақырып төңірегінде ұйымдастырылған. 2019 жыл мерекелерінің тақырыбы ауаның ластануына қарсы күреске арналған. Жыл сайын Дүниежүзілік қоршаған ортаны қорғау күніне арналған ресми шаралар әртүрлі елдерде өткізіледі[5]. Қабылдаушы елге бөлінетін көңіл Оның алдында тұрған экологиялық проблемаларды түсіндіруге және оларды жою жөніндегі шараларды қолдауға көмектеседі.

2016 жылғы 1 қаңтарда Біріккен Ұлттар Ұйымының тарихи саммитінде 2015 жылғы қыркүйекте әлемдік көшбасшылар қабылдаған 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған тұрақты даму саласындағы Күн тәртібінде баяндалған тұрақты даму саласындағы 17 мақсат ресми күшіне енді[8]. 14 және 15-мақсаттар тұрақты даму мүддесінде мұхиттарды, теңіздер мен теңіз ресурстарын сақтауға және ұтымды пайдалануға және құрлықтың экожүйелерін қорғауға және қалпына келтіруге және оларды ұтымды пайдалануға жәрдемдесуге, ұтымды орман пайдалануға, шөлейттенуге қарсы күрес, жердің тозу процесін тоқтату мен айналдыруға және биотүрлілікке бағытталған.

Қоршаған ортаны қорғау туралы әртүрлі мәселелер бойынша БҰҰ-ның ЮНЕП ұйымы айналысады. ЮНЕП БҰҰ жүйесінің барлық ұйымдарының және одан тыс жерлердегі қоршаған орта мәселелері жөніндегі саясатын анықтайды және қызметін үйлестіреді және тұрақты дамудың энвайроменталды компоненті үшін жауап береді. ЮНЕП қоршаған ортаның маңызды проблемаларын барлық мүдделі тұтынушыларға жеткізу мақсатында халықаралық ғылыми және кәсіби орталармен, үкіметтік емес ұйымдармен, азаматтық қоғаммен және бірінші кезекте үкіметтермен тығыз ынтымақтастықта жұмыс істейді[10].

Тұрақты даму кезеңінде 2030 жылға дейін, сондай-ақ халықаралық негіздемелік мысалы, құжаттар, жақында қабылданған Париж келісім, ЮНЕП үш принциптерге назар аударушы және өзара іс-қимыл – қол жеткізу жолдарын жетілдіру қабылдау кезінде келісушілік БҰҰ-ның және БҰҰ-ның көпжақты табиғат қорғау келісімдері [7].

* Құқықтық және ұйымдастыру шаралары – елдің әлеуетін нығайту және сақтауды қамтамасыз ету құқықтық және институционалды шеңберлер ең маңызды экологиялық мәселелер.

* Қорғау мәселелерін біріктіру қоршаған жоспарлары дамыту-елдерге көмек көрсету қорғау мәселелерін енгізу мақсатында қоршаған салалық жоспарлары және даму жоспарлары, оның ішінде, кедейлікпен күрес жоспарына не жатады[6]?

Көптеген ұйымдар бар біздің күрделі әлемде және адамдар жұмыс істейді және өзара жай-күйіне әсер ететін мәселелерді шешу қоршаған ортаны, ЮНЕП қамтамасыз етеді іс-әрекеттердің келісілуі және өзара іс-қимыл енгізу үшін көпжақты жүйені болашақтың тұрақты және жан-жақты моделі әлемдік қоғамдастық. Соңғы ішінде келісім бойынша жұмыс қорғау мәселелеріне қатысты шешімдер қоршаған ортаны қорғау министрлігі, БҰҰ-да және көпжақты табиғат қорғау келісімдері айтарлықтай жақсарды, оның нәтижесі бірнеше жоба жүзеге асты[11].

Бүгінгі күнге дейін қоршаған ортаны қорғау мен сақтауға байланысты көптеген жаһандық проблемалар шешілмеген. БҰҰ сарапшыларының пікірінше, кедейшілік пен ресурстарды артық тұтыну - қазіргі адамзаттың Екі басты қасіреті-қоршаған ортаға теріс әсер етуді жалғастыруда. Өкінішке орай, тұрақты даму халықтың көпшілігі үшін теориялық концепция ғана болып қала береді. Хабардарлық деңгейі және қабылданатын іс-әрекеттер нашарлауды жалғастыратын қоршаған ортаның қазіргі жай-күйіне сәйкес келмейді[6]. Осы пессимистік қорытындылар аясында БҰҰ болып табылатын осындай әмбебап және беделді халықаралық ұйымның қоршаған ортаны қорғаудағы рөлі мен орнын асыра бағалау қиын.

1) Париж шартына сәйкес Тұрақты дамуға Кк көшудің негізгі бағыттары болып табылады:

2) Табиғат пайдалануды және қоршаған ортаны қорғауды реттеудің экономикалық тетіктерін айқындайтын қолданыстағы заңнаманы жетілдіруді қоса алғанда, орнықты дамуға көшудің құқықтық негізін құру[3];

3) Шаруашылық қызметті ынталандыру жүйесін әзірлеу және биосфера ресурстарды жеткізуші ретінде ғана емес, әлеуметтік-экономикалық жүйенің және оның жекелеген элементтерінің жұмыс істеуінің міндетті шарты болып табылатын өмірдің іргетасы ретінде қабылданатын оның экологиялық нәтижелері үшін жауапкершілік шегін белгілеу[3];

4) Елдің жергілікті және өңірлік экожүйелерінің шаруашылық сыйымдылығын бағалау, оларға рұқсат етілген антропогендік әсерді анықтау[3];

5) Тұрақты даму идеяларын насихаттаудың тиімді жүйесін қалыптастыру және тәрбиелеу мен оқытудың тиісті жүйесін құру[3].

6) Тұрақты дамуға көшудің негізгі шарттарының бірі - азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету. Бұл мақсатқа қозғалыс жүйелік элементтер ретінде құқықтық мемлекетті, нарықтық шаруашылықты және азаматтық қоғамды қамтитын ашық қоғамды қалыптастыруды көздейді[3].

7) Тұрақты дамуға көшу - бұл жаһандық процесс, сондықтан әрбір ел барлық әлемдік қоғамдастықпен Үйлестірілген 1992 жылы Рио-де-Жанейро конференциясында әзірленген мақсаттар мен қағидаттарды іске асыру жөнінде шаралар қабылдауы тиіс[3].

Сонымен қатар, осы шарттарды басшылыққа ала отырып, еліміздің Президенті Қазақстан Республикасының Қоршаған ортаны қорғау және орнықты дамуды қамтамасыз ету жөніндегі мемлекеттік стратегиясының негізгі ережелерін бекітті[8].

Негізгі ережелер жердің экожүйесін сақтау, қорғау және қалпына келтіру жөніндегі халықаралық ынтымақтастықты дамыту мақсатында:

1. Биоалуантүрлілікті сақтау;
2. Озон қабатын қорғау;
3. Климаттың антропогендік өзгеруін болдырмау;
4. Ормандарды қорғау және орманды қалпына келтіру;
5. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жүйесін дамыту және жетілдіру;

6. Химиялық және ядролық қаруды қауіпсіз жоюды қамтамасыз ету;
7. Мемлекетаралық экологиялық проблемаларды шешу (трансшекаралық ластану, Балтық, Каспий, Қара және Арал теңіздерінің, Арктикалық өңірдің мәселелері);
8. Азов теңізі гидробионттарының экожүйесі мен түрлік құрамын қалпына келтіру;
9. Әлемдік мұхит проблемаларын шешу[5].

Менің пікірімізше, экономикалық тұрғыдан (жалпы алғанда БҰҰ-ның қауырт бюджетін ескере отырып), сондай-ақ осы органның мәртебесін арттыруды ескере отырып, материалдық, қаржылық, кадрлық және ұйымдастырушылық ресурстарды біріктіріп, осының негізінде қоршаған ортаны қорғау және сақтау жөніндегі кеңес құру орынды болар еді. Мұндай кеңес жалпыға ортақ бейбітшілік пен қауіпсіздікке қауіп төндіретін жағдайларда БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесін жасауға құқылы мемлекеттер үшін міндетті шешімдер қабылдауға құқылы.

Мұндай кеңестің құрылуы, мысалы, 1985 жылғы озон қабатын қорғау туралы Вена конвенциясы және 1979 жылғы алыс қашықтыққа ауаның трансшекаралық ластануы туралы Конвенция сияқты бірқатар табиғат қорғау конвенцияларының орындалуын қамтамасыз ету түсінігімен де ақталды [4].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. <https://www.unenvironment.org/ru/programa-oon-po-okruzhayuschey-srede>
2. <https://stud.kz/referat/show/5317>
3. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1200000568>
4. 1967 жылғы Босқындар мәртебесіне қатысты Хаттама // www.e.gov.kz
5. <https://www.dissercat.com/content/rol-organizatsii-obedinennykh-natsii-v-obespechenii-ekologicheskoi-bezopasnosti>
6. Сарсембаев М.А., Сарсембаев К.М. *Международное право*. Алматы: Жеті жарғы, 2009. – 408 с.
7. https://www.inform.kz/kz/almatyda-buu-korshagan-orta-boyyynsha-bagdarlamasyyn-yunep-sub-aymaktyk-kensesi-ashyldy_a2783774
8. <https://www.referat911.ru/Mejdunarodnoe-pravo/bosyndar-ytaryn-halyaralyyty-retteu-problemasy/491791-3151234-place12.html>
9. <http://mfa.kz/kz/content-view/mezdunarodnyj-centr-zelenyh-tehnologij-i-investicionnyh-proektov-razvivaet-sotrudnicestvo-s-eek-oon-i-unep>
10. 1945 жылғы Біріккен Ұлттар Ұйымының Жарғысы // www.un.org/ru/documents/charter/

УДК 341
МРНТИ 10.87

Ж. Жумагельдина¹

*¹Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы
Мемлекеттік басқару академиясы
Басқару институтының магистранты
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан*

МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТТЕГІ КОРПОРАТИВТІК МӘДЕНИЕТ (ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫ МЫСАЛЫНДА)

Аңдатпа

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев мемлекеттік қызметтің сапасын арттыруға, осы салада құндылықтарды қалыптастыруға, сондай-ақ білікті мамандарды тартуға және азаматтарға сапалы қызмет көрсету мәселесіне үлкен көңіл бөледі. 2020 жылғы 1 қыркүйегіндегі Қазақстан халқына Жолдауында былай дейді: «Бізге жаңа кадрлар, яғни кәсіби білікті, озық ойлы және бастамашыл мамандар аса қажет. Мемлекеттік қызмет қол жетпейтін жабық кастаға айналмауға тиіс. Сонымен қатар кәсіби және этикалық нормалардың құлдырауына жол бермей, сабақтастық пен институционалдық дәстүрдің сақталуын қамтамасыз ету маңызды» [1].

Түйінді сөздер: мемлекет, корпоративтік мәдениет, Қарағанды, қызмет.

Жумагельдина Ж.¹

*¹ магистр института менеджмента, Академия государственного
управления при Президенте Республики Казахстан
г.Нур-Сұлтан, Казахстан*

КОРПОРАТИВНАЯ КУЛЬТУРА НА ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЕ (НА ПРИМЕРЕ КАРАГАНДИНСКОЙ ОБЛАСТИ)

Аннотация

Президент Республики Казахстан Касым-Жомарт Тоқаев уделяет большое внимание повышению качества государственных услуг, формированию ценностей в этой сфере, а также привлечению квалифицированных специалистов и оказанию качественных услуг гражданам. В Послании народу Казахстана 1 сентября 2020 года он сказал: «Нам нужны новые кадры, то есть высококвалифицированные, дальновидные и инициативные специалисты. Государственная служба не должна становиться недоступной закрытой кастой. При этом важно обеспечить преемственность и сохранение институциональных традиций, не допуская упадка профессиональных и этических норм» [1].

Ключевые слова: государство, корпоративная культура, Караганда, сервис.

Zhumageldina J.¹

¹Master of Management Institute, State Academy
management under the President of the Republic of Kazakhstan
Nur-Sultan, Kazakhstan

CORPORATE CULTURE IN THE CIVIL SERVICE (ON THE EXAMPLE OF THE KARAGANDA REGION)

Abstract

The President of the Republic of Kazakhstan, Kassym-Zhomart Tokayev, pays great attention to improving the quality of public services, shaping values in this area, as well as attracting qualified specialists and providing quality services to citizens. In his Address to the people of Kazakhstan on September 1, 2020, he said: “We need new personnel, that is, highly qualified, forward-looking and proactive specialists. Civil service should not become an inaccessible closed caste. At the same time, it is important to ensure the continuity and preservation of institutional traditions, preventing the decline of professional and ethical standards” [1].

Key words: state, corporate culture, Karaganda, service.

2021 жылдың 26 ақпанында Мемлекет басшысы «Ең алдымен адамдар» - «адамға бағдарланған» моделін қалыптастыру» атты Қазақстан Республикасында мемлекеттік басқаруды дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекітті [2]. Тұжырымдамада айтылғандай, «елдердің ауқымды сын-қатерлерді еңсеру барысында мемлекетке деген қоғамдық сенім, оның өзгерістерге дайындығы мәселесі ерекше маңызға ие болуда. Неғұрлым тиімді мемлекеттік басқаруға, азаматтардың басқарушылық шешімдер қабылдауға қатысуына деген сұраныс тұрақты түрде қалыптасуда».

Мемлекеттік басқарудың жаңа моделі «тыңдайтын», тиімді, есеп беретін, кәсіби және прагматикалық мемлекет қағидаттарына негізделетін болады деп күтіледі.

Бұл мәселенің тағы бір қыры мемлекеттік қызметтегі корпоративтік мәдениетпен байланысты. Мемлекеттік қызмет мәдениеті – бұл мемлекеттік қызметшілердің кәсібилігі, құзыреттілігі, адамгершілік ұстанымдары осы деңгейді қамтуы, азаматтардың нақты өміріне тиімді әсер етуі үшін жағдай жасауы керек басқару жүйесінің мемлекеттік даму деңгейі. Қазақстан үшін бұл проблеманың маңызы ерекше, өйткені елде өз халқының өркениетті даму жолына шығуын қамтамасыз ететін жаңа әлеуметтік жүйе құрылуда.

Осы мақаланың мақсаты – магистрлік жоба аясында жүргізілген зерттеудің қорытындылары негізінде мемлекеттік қызметте қалыптасқан құндылықтар жүйесін, мемлекеттік қызметшілердің жұмысына ынтасын, ұйымда қалыптасқан психологиялық климатқа, басшы мен қызметкер арақатынасына, материалдық-техникалық базаға қанағаттанушылық, кеңінен алғанда корпоративтік мәдениет сипаттамасын қарастыру.

Ақпараттық базаны Қарағанды облысының мемлекеттік қызметшілері арасында жүргізілген сауалнама нәтижелері құрайды. Сауалнама 2021 жылдың 15 наурызы мен 16 сәуірі аралығында GoogleForms платформасында жүргізілді. Сауалнамаға әртүрлі бағытта жұмыс істейтін 365 қатысты. Респонденттердің 23,6%-ы әлеуметтік салада, экономика саласында – 15,3%, ауыл шаруашылығында – 14,2%, құрылыс және ТКШ саласында – 10,1% және т. б. салаларда жұмыс істейді. Респонденттердің мемлекеттік қызметтегі жұмыс өтілі орташа есеппен 9,5 жыл. Ағымдағы позицияда орта есеппен 5,5 жыл жұмыс істейді екен.

Әлеуметтік-демографиялық параметрлер бойынша ерлер саны - 163 (44,7%), әйелдер саны - 202 (55,3%). Олардың орташа жасы - 39, оның ішінде ең жасы - 22 жаста, ал ең үлкені 62 жаста болды.

Зерттеудің негізгі нәтижелері. Сауалнамаға қатысқандардың басым көпшілігі корпоративтік мәдениет деген ұғым туралы білетінін атап өтуге болады (84,4%). «Білмеймін» деп – 3,8%, «жауап беруге қиналамын» деп – 11,8% жауап берген. Жоғары

лауазымдағы респонденттер арасында бұл ұғым туралы білетіндері жиірек кездеседі. Сонымен, жоғары сатыдағы басшылар арасында 88,2%, орта буындағы басшылар арасында – 89,8%-ы, ал, мамандардың 81,9%-ы корпоративтік мәдениет туралы білетін болып шықты.

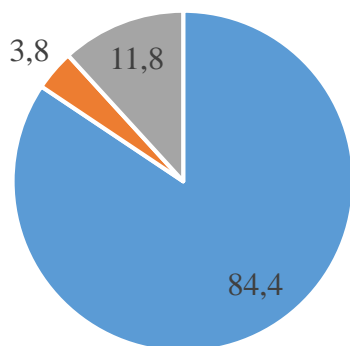
Сауалнамаға қатысқандардың 78,6%-ы өздері жұмыс істейтін ұйымдарда корпоративтік мәдениет қалыптасқан деп санаса, 4,1%.-ы қарама-қарсы пікірде. Ал, 17,3%-ы жауап беруге қиналатынын білдірді.

Сенетіндердің басым көпшілігі басшылар мен ер адамдар. Жоғары сатыдағы басшылардың 85,3%-ы, орта буындағы басшылар арасында 81,5%-ы ұйымда корпоративтік мәдениет қалыптасқан санайды. Мамандардың 76,5%-ы осы пікірмен келіседі.

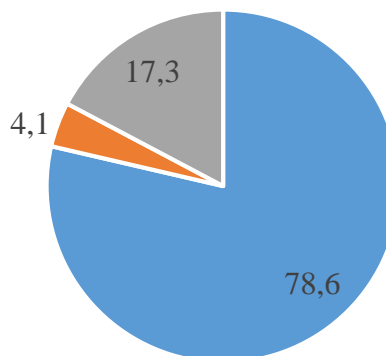
Ұйымда корпоративтік мәдениеттің бар екендігі туралы ер адамдар жиі белгілеген – 83,4%, әйелдер 74,8%.

1 сурет

“Корпоративті мәдениет” туралы білесіз бе? (%)

Қалай ойлайсыз, сіз қызмет ететін ұйымда корпоративті мәдениет бар ма? (%)

■ Иә   ■ Жоқ   ■ Жауап беру қиын

Ұйымдастырушылық/корпоративтік мәдениеттің танымал зерттеушісі Эдгар Шейн ұйымдастырушылық/корпоративтік мәдениеттің қалыптасу сипатын анықтайтын бес бастапқы және бес қосалқы факторы бар дейді. Бастапқы факторларға:

- 1) жоғары басшылықтың назарын аударатын объект;
- 2) органда туындайтын қиын жағдайларға басшылықтың реакциясы;
- 3) басшылардың жұмысқа қатынасы және мінез-құлық стилі;
- 4) қызметкерлерді көтермелеудің өзіне тән ерекшеліктері;
- 5) қызметкерлерді іріктеу, оларды тағайындау, қызметі бойынша жоғарылату және органдардан шығару ерекшеліктері.

Шейн тұжырымдамасына сәйкес мәдениетті қалыптастырудың қосалқы факторлары:

- 1) органның құрылымы;
- 2) ақпарат алмасу жүйесі және ұйымдастыру рәсімдері;
- 3) орган ғимаратының сыртқы және ішкі дизайны мен безендірілуі;
- 4) органның өмірінде жетекші рөл атқаратын және маңызды орын алатын адамдар туралы аңыздар мен тарихи оқиғалар;
- 5) органның этикалық кодексі.

Біз осы сипаттамаларды ескере отырып, зерттеуіміздің келесі нәтижелеріне ұсынамыз. Респонденттердің назарына құндылықтардың қалыптасқан жүйесін, қарым-қатынас сипаты мен жұмысқа деген көзқарасын көрсететін бірқатар пайымдаулар ұсынылды (жалпы саны - 29). Респонденттерден 5 балдық шкала бойынша берілген пікірлерге деген көзқарасын

белгілеу ұсынылды, онда 5 балл толық келісуді және 1-толық келіспеушілікті білдіреді. Орташа есеп 4,8-ден 4 баллға дейін ауытқиды, бұл жалпы мемлекеттік қызметшілердің қызметке байланысты түрлі аспектілермен қанағаттанушылығын көрсетеді.

Қарағанды облысының мемлекеттік қызметшілері ұжымдағы өзара қарым-қатынасты жоғары деңгейде бағалайды (4,8 балл). 77,8%-ы тәртіптік жаза ерекше жағдайларда ғана қолданылады деген пікірмен толығымен келіседі; 75,1%-ы ұйымдағы жанжалды жағдайлар барлық тараулардың мүмкіндіктерін ескерте отырып шешеді деп санайды; 74,8% -ы қызметшілер мен басшылық арасындағы қарым-қатынас мақтауға тұрарлық деп, 73,7%-ы ұйымда шешімдер уақтылы және тиімді қабылданады деп санайды.

Сондай-ақ, респонденттер басшылық тарапынан эмпатияның бар екенін мойындайды. 73,4%-ы көмек қажет ететін қызметкерлерге ерекше көңіл бөлінеді деген пікірмен толықтай келіседі. Карантин уақытында басшылық көңіл-күйімізге назар аударып отырды деген пікірді де сауалнамаға қатысқандардың осындай үлесі белгілеген (73,2%).

1-кестеде респонденттердің көпшілігі 5 балл қойған 10 тұжырым ұсынылған.

1-кесте

Респонденттердің әртүрлі тұжырымдарға қатынасы

	5 - толық келісемін	4 - балл	3 - балл	2 – балл	1 – келіспеймін	Орташа балл
Біз ұжымда бір-бірімізбен жақсы қарым-қатынастамыз:	83,3	10,4	4,9	1,1	0,3	4,8
Бізде тәртіптік жаза ерекше жағдайларда ғана қолданылады:	77,8	12,3	7,9	0,5	1,4	4,6
Бізде барлық санаттағы қызметкерлерге арналған нақты нұсқаулар мен тәртіп ережелері бар:	76,7	16,2	5,8	1,4	0,0	4,7
Мен өзімнің ұйымымды мақтан тұтамын:	75,9	15,9	6,3	1,4	0,5	4,7
Біздің ұйымдағы жанжалды жағдайлар барлық тараптардың мүдделерін ескере отырып шешіледі:	75,1	14,8	5,5	2,2	2,5	4,6
Қызметкерлер мен басшылық арасындағы қарым-қатынас мақтауға тұрарлық:	74,8	18,1	5,2	1,6	0,3	4,7
Жұмыс мен үшін қызықты:	73,7	18,1	7,4	0,5	0,3	4,6
Біздің ұйымда шешімдер уақтылы және тиімді қабылданады:	73,7	18,4	6,0	1,9	0,0	4,6
Көмек қажет ететін қызметкерлерге ерекше	73,4	15,6	7,7	2,5	0,8	4,6

көңіл бөлінеді:						
Бөлімдер арасында ақпарат алу кезінде бізде еш кедергі жоқ:	73,2	14,2	9,9	2,2	0,5	4,6

Жалпы алғанда, респонденттердің көпшілігі қазіргі жағдайға, оның ішінде жұмыстың мазмұнына, психологиялық климатқа, материалдық-техникалық базаға, еңбек жүктемесіне және т.б. қанағаттанады. Жоғарыда келтірілген барлық пайымдауларға қарамастан, респонденттердің көпшілігі "5" және "4" бағаларын берді, бірақ мұқият қарауды қажет ететін бірқатар мәселелер бар.

Бес балдық шкала бойынша "3" бағасы аралық мәнге ие, сондықтан деректерді түсіндіру кезінде біз бұл позицияны теріс бағалау ретінде қарастырамыз. Осылайша, «3», «2» и «1» баллдары бойынша жауаптардың үлесі 33,4%-дан 6,3%-ға дейін. Проблемалық тұстар келесі тұжырымдарда байқалады: «Қазақстанда мемлекеттік қызметкер болу мәртебелі»; «Бізде төменгі буынға басқару өкілеттігін беру тәжірибесі бар»; «Менің жалақым маған лайық»; «Біздің ұйымда жаңа лауазымдарға ұсынудың тиімді жүйесі бар»; «Біздің ұйымда кез-келген адам біліктілігін арттыру үшін курстардан/тренингтерден өте алады».

Осы бес мәселеге толығырақ тоқталайық.

Сауалнамаға қатысқандардың үлес салмағы бойынша 33,4%-ы «Қазақстанда мемлекеттік қызметкер болу мәртебелі» деген пікірде 1, 2 немесе 3 балл қойған (2-кестені қараңыз). Жалпы, көпшілігі белгілі бір дәрежеде мемлекеттік қызметтің беделді екендігімен келіседі. Алайда, бұған деген сенім төмендегідей:

- жоғары және орта буындағы басшылар (1 немесе 2 баллды белгілегендер, сәйкесінше 5,9% және 9,1%);
- ерлер (1 немесе 2 баллды белгілегендері 9,2%, әйелдер арасында 6%);
- 30-39 және 40-49 жастағылар (8,8% және 10,5%).

Алайда қатардағы мамандар және жастар арасында 3 балл көбірек кездеседі.

2-кесте

“Қазақстанда мемлекеттік қызметкер болу мәртебелі” деген пікірге көзқарас

	1 балл – мүлдем келіспеймін	2 балл	3 балл	4 балл	5 балл – толық келісемін
<i>Лауазымдары бойынша:</i>					
Жоғары буындағы басшы	5,9%	-	20,6%	23,5%	50,0%
Орта буындағы басшы	5,7%	3,4%	21,6%	25,0%	44,3%
Маман	1,6%	5,3%	28,4%	22,2%	42,4%
<i>Гендер бойынша:</i>					
Ерлер	4,9%	4,3%	27,0%	18,4%	45,4%
Әйелдер	1,5%	4,5%	25,2%	26,7%	42,1%
<i>Жас ерекшеліктері бойынша:</i>					
18-29 жас	-	3,6%	36,9%	20,2%	39,3%
30-39 жас	5,6%	3,2%	25,8%	18,5%	46,8%
40-49 жас	1,2%	9,3%	24,4%	24,4%	40,7%
50 жас және одан жоғары	4,2%	1,4%	15,5%	32,4%	46,5%

«Бізде төменгі буынға басқару өкілеттігін беру тәжірибесі бар» тұжырымын бағалауда 1, 2 немесе 3 балл таңдарғандар үлесі 29,7% құрайды. Дегенмен 1 және 2 балл қойғандардың жауабына қарайтын болсақ, бұл тұжырыммен келіспейтіндер мамандар арасында едәуір жоғары. Мысалы, жоғары буындағы басшылық арасында келіспейтіндер үлесі 8,8%, орта буын басшылық арасында 7,9% болса, мамандар арасындағы көрсеткіш 14,4%-ды құрайды. Негізінен осы мәселеге 30 және 49 жас аралығындағы мамандар назар аударады.

3-кесте

“Бізде төменгі буынға басқару өкілеттігін беру тәжірибесі бар” деген пікірге көзқарас

	1 балл – мүлдем келіспеймін	2 балл	3 балл	4 балл	5 балл – толық келісемін
<i>Лауазымдар бойынша:</i>					
Жоғары буындағы басшы	5,9%	2,9%	17,6%	20,6%	52,9%
Орта буындағы басшы	4,5%	3,4%	15,9%	29,5%	46,6%
Маман	9,1%	5,3%	17,7%	24,7%	43,2%
<i>Жас ерекшеліктері бойынша:</i>					
18-29 жас	3,6%	7,1%	19,0%	22,6%	47,6%
30-39 жас	7,3%	6,5%	19,4%	19,4%	47,6%
40-49 жас	11,6%	2,3%	14,0%	38,4%	33,7%
50 жас және одан жоғары	8,5%	1,4%	15,5%	23,9%	50,7%

Жалпы алғанда сұралғандардың 29%-ы жалақы көлеміне көңілі толмайды (1, 2 немесе 3 балл белгілегендер). Айта кететіні жоғары буындағы басшылар арасында жалақы көлеміне қанағаттанатындар үлесі басым. Мысалы, 1 немесе 2 балл таңдағандары кездеспейді. Ал орта буындағы басшылар мен мамандар арасында ең төмен баллдарды таңдағандары сәйкесінше 7,9%-ды және 15,6%-ды құрайды.

Сонымен бірге «менің жалақым маған лайық» деген пікірмен келіспейтіндері ерлердің арасында жиірек кездеседі – 1 немесе 2 баллды ерлер арасында 16,5% таңдаған болса, әйелдер арасында 8,9%.

Жас ерекшеліктері бойынша алғанда «менің жалақым маған лайық» деген пікірмен келіспейтіндер 40-49 жастағы мемлекеттік қызметшілер арасында жиірек кездеседі (1 және 2 балл жиынтығы – 16,3%).

4-кесте

“Менің жалақым маған лайық” деген пікірге көзқарас

	1 балл – мүлдем келіспеймін	2 балл	3 балл	4 балл	5 балл – толық келісемін
<i>Лауазымдары бойынша:</i>					
Жоғары буындағы басшы	-	-	5,9%	29,4%	64,7%
Орта буындағы басшы	4,5%	3,4%	12,5%	30,7%	48,9%
Маман	4,5%	11,1%	19,8%	27,2%	37,4%

<i>Гендер бойынша:</i>					
Ерлер	6,7%	9,8%	16,6%	21,5%	45,4%
Әйелдер	2,0%	6,9%	16,8%	33,7%	40,6%
<i>Жас ерекшеліктері бойынша:</i>					
18-29 жас	3,6%	9,5%	8,3%	34,5%	44,0%
30-39 жас	4,0%	6,5%	16,9%	30,6%	41,9%
40-49 жас	3,5%	12,8%	19,8%	24,4%	39,5%
50 жас және одан жоғары	5,6%	4,2%	22,5%	21,1%	46,5%

26,5% «біздің ұйымда жаңа лауазымдарға ұсынудың тиімді жүйесі бар» деген пікірмен келіспейді (1, 2 немесе 3 балл таңдағандар үлесі).

Жалпы алғанда, сұралғандардың басым бөлігі ұйымда жаңа лауазымдарға ұсынудың тиімді жүйесі бар деген оймен келіседі. Дегенмен, теріс пікірді ұстанатындарға назар аударатын болсақ, олар негізінен ауылдық жерлердегі мемлекеттік қызметшілердің, мамандардың, ерлердің, сондай-ақ 40-49 жас аралығындағы респонденттер арасында кездесетінін көруге болады.

5-кесте

“Біздің ұйымда жаңа лауазымдарға ұсынудың тиімді жүйесі бар” деген пікірге көзқарас

	1 балл – мүлдем келіспеймін	2 балл	3 балл	4 балл	5 балл – толық келісемін
<i>Лауазымдары бойынша:</i>					
Жоғары буындағы басшы	2,9%	2,9%	14,7%	14,7%	64,7%
Орта буындағы басшы	2,3%	4,5%	13,6%	22,7%	56,8%
Маман	7,8%	4,1%	17,7%	23,9%	46,5%
<i>Елді мекен бойынша:</i>					
Облыс орталығы (Қарағанды қ.)	2,3%	3,5%	20,9%	25,6%	47,7%
Облыстық маңызы бар қала	4,9%	4,9%	16,4%	24,6%	49,2%
Аудан орталығы	3,7%	2,4%	11,0%	18,3%	64,6%
Ауыл	10,3%	5,1%	16,9%	22,8%	44,9%
<i>Гендер бойынша:</i>					
Ерлер	8,0%	5,5%	14,7%	19,0%	52,8%
Әйелдер	4,5%	3,0%	17,8%	25,7%	49,0%
<i>Жас ерекшеліктері бойынша:</i>					
18-29 жас	1,2%	3,6%	15,5%	23,8%	56,0%
30-39 жас	5,6%	4,8%	12,1%	22,6%	54,8%
40-49 жас	11,6%	3,5%	24,4%	22,1%	38,4%
50 жас және одан жоғары	5,6%	4,2%	15,5%	22,5%	52,1%

19,2% «біздің ұйымда кез-келген адам біліктілігін арттыру үшін курстардан/тренингтерден өте алады» деген пікірмен келіспейді (1, 2 немесе 3 балл таңдарғандар үлесі). Негізінен жоғары буындағы басшылар да осындай проблеманың бар екенін мойындайды – 26,5%-ы 3-баллды таңдаған. Біліктілікті арттыруға бағытталған курстардан/тренингтерден өту проблемасына облыстық маңызы бар қалада қызмет ететін, 40-49 жас аралығындағы респонденттер көбірек айтады.

б-кесте

“Біздің ұйымда кез-келген адам біліктілігін арттыру үшін курстардан/тренингтерден өте алады” деген пікірге көзқарас

	1 балл – мүлдем келіспеймін	2 балл	3 балл	4 балл	5 балл – толық келісемін
<i>Лауазымдары бойынша:</i>					
Жоғары буындағы басшы	-	-	26,5%	11,8%	61,8%
Орта буындағы басшы	1,1%	5,7%	9,1%	17,0%	67,0%
Маман	2,9%	4,1%	12,3%	18,9%	61,7%
<i>Елді мекен бойынша:</i>					
Облыс орталығы (Қарағанды к.)	-	4,7%	20,9%	16,3%	58,1%
Облыстық маңызы бар қала	1,6%	9,8%	9,8%	27,9%	50,8%
Аудан орталығы	1,2%	1,2%	12,2%	19,5%	65,9%
Ауыл	4,4%	2,9%	9,6%	13,2%	69,9%
<i>Жас ерекшеліктері бойынша:</i>					
18-29 жас	1,2%	4,8%	17,9%	21,4%	54,8%
30-39 жас	1,6%	4,0%	14,5%	17,7%	62,1%
40-49 жас	2,3%	7,0%	9,3%	15,1%	66,3%
50 жас және одан жоғары	4,2%	-	8,5%	16,9%	70,4%

Сонымен бірге респонденттердің белгілі бір бөлігі басқа да келтірілген пікірлермен келіспейтіндерін немесе белгілі бір дәрежеде келіспейтіндерін жеткізеді. Атап айтқанда, «бізде жұмысқа жауапкершілікпен қарау ерекше бағаланады» деген пікірге қатысты 1, 2 немесе 3 деген баллдарды әрбір 5-ші респондент қойған (18,1%); «бізде бастамашылық пен белсенділік жақсы бағаланады» 17,8%; «біздің ұйым талантты қызметкерлерді сақтау бойынша сәтті жұмыс істейді» – 16,7%; «біздің атқаратын жұмыс көлемі оңтайлы» – 15,6%; «ұйым қызметкерлері шешім қабылдауға қатысады» – 15,1%; «біздің ұйымда коммуникация жүйесі жақсы орнатылған» – 15%.

Жоғарыда берілген мәліметтерді қорыта келе, қазіргі таңда мемлекеттік қызметшілердің жұмысын тиімді және оңтайлы ұйымдастыруға толыққанды жағдай жасалғанын айтуға болады. Мемлекет басшылығы тарапынан енгізіліп жатқан өзгерістер өз нәтижесін беруде. Дегенмен корпоративтік мәдениет тұрғысынан алғанда облыс деңгейінде бірқатар мәселелерге де назар аудару қажеттілігі көрінеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2020 жылғы 1 қыркүйек. URL: https://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyн-kazakstan-halkyna-zholdauy-2020-zhylgy-1-kyrkuiek

[Электронный ресурс] (дата обращения 12.03.2021)

2. Қазақстан Республикасында мемлекеттік басқаруды дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 26 ақпандағы № 522 Жарлығы. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2100000522> [Электронный ресурс]

3. Новая концепция госуправления: ключевые аспекты. Дата публикации: 15 марта, 2021. URL: <https://strategy2050.kz/ru/news/novaya-kontseptsiya-gosupravleniya-klyuchevye-aspekty/> [Электронный ресурс]

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ЖҮЙЕСІН
ТРАНСФОРМАЦИЯЛАУ
ТРАНСФОРМАЦИЯ СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ
ОТНОШЕНИЙ
TRANSFORMATION OF THE MODERN SYSTEM
OF INTERNATIONAL RELATIONS

УДК 32:001.12
ВАК 23.00.01

Тумабекова Д.Д.¹

¹ Школа Политики и права, Almaty Management University

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ И ВОЗМОЖНЫЕ
СЛОЖНОСТИ В ПОСТКОВИДНОЕ ВРЕМЯ

Аннотация

Сегодня в условиях неопределенности система образования претерпевает неизбежные изменения. Особенно остро стоит вопрос школьного образования, основной задачей которого является реализация прав учащихся и избежание ситуации социальной дискриминации. Интеграция образовательного процесса заключается также в формировании навыков эффективной коммуникации и выстраивании взаимоотношений в онлайн режиме.

В статье также представлены актуальные тенденции в системе образования и рассмотрены возможные трудности, которые могут произойти в постковидное время.

Проведенный анализ образовательных тенденций помогает найти адаптивный путь к улучшению качества преподавания, что в свою очередь поможет своевременно выявить проблемные зоны.

Ключевые слова: Образование, Превентивные меры, Современные тенденции, Учебная программа.

Тумабекова Д.Д.¹

¹ Саясат және құқық мектебі, Алматы менеджмент университеті

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЗАМАНАУИ ҮРДІСТЕР ЖӘНЕ КОВИДТЕН КЕЙІНГІ
КЕЗЕНДЕГІ МҮМКІН ҚИЫНДЫҚТАР

Аңдатпа

Бүгінгі таңда белгісіздік жағдайында білім беру жүйесі сөзсіз өзгерістерге ұшырайды. Әсіресе мектептегі білім беру мәселесі ерекше өткір, оның негізгі міндеті оқушылардың құқықтарын жүзеге асыру және әлеуметтік кемсітушілік жағдайын болдырмау болып табылады. Білім беру үдерісінің интеграциясы сондай-ақ тиімді коммуникация дағдыларын қалыптастырудан және онлайн режимде өзара қарым-қатынастарды орнатудан тұрады.

Мақалада сонымен қатар білім беру жүйесіндегі өзекті үрдістер ұсынылған және ковидтен кейінгі уақытта болуы мүмкін қиындықтар қарастырылған.

Білім беру үрдістерін талдау оқыту сапасын жақсартуға бейімделу жолын табуға көмектеседі, бұл өз кезегінде мәселе туындатаың аймақтарды уақтылы анықтауға көмектеседі.

Түйінді сөздер: Білім беру, Алдын-алу шаралары, Ағымдағы тенденциялар, Оқу жоспары.

*D.D. Tumabekova*¹

¹ *School of Politics and law, Almaty Management University*

MODERN TRENDS IN EDUCATION AND POSSIBLE DIFFICULTIES IN POST-COVID

Abstract

Today, in conditions of uncertainty, the education system is undergoing inevitable changes. Particularly acute is the issue of school education, the main task of which is to realize the rights of students and avoid situations of social discrimination. Integration of the educational process also involves the formation of effective communication skills and building relationships online.

The article also presents current trends in the education system and discusses possible difficulties that may occur in the post-covid time.

The analysis of educational trends helps to find an adaptive way to improve the quality of teaching, which in turn will help to identify problem areas in a timely manner.

Keywords: Education, Preventive Measures, Current Trends, Curriculum.

In response to COVID-19, education has generated the largest response of any sector, requiring a proactive response to change. Educational institutions were closed due to the pandemic and were literally forced to move quickly and adapt to the new learning environment - to switch to distance learning platforms.

According to UNESCO, 776.7 million schoolchildren were left without the usual training and switched to a distance format. Many of the students try to support the new format of teaching, others, if possible, use the "break", and a separate category of children switched to home schooling. All over the world, the main task has become to ensure the transition to a new format of education as less traumatic as possible for schoolchildren and students, as well as for teachers and parents. Because in addition to the moral burden, there were also some technical problems. The availability and accessibility of remote regions with Internet resources, the availability of skills in working with computer applications, and in general a unique patience for hours sitting in front of a computer and listening to the material - all this directly appeared before everyone during the outbreak of the pandemic.

An important task was to provide all students with distance learning programs so that the learning process is not disrupted. Among other things, at the beginning of the pandemic, this problem could not be completely avoided. Less well-off children found themselves in a situation where parents cannot provide them with Internet resources, personal computers and individual workplaces, where they can calmly listen to the lesson, and so that no one interferes. Thus, schoolchildren and students who do not have access to technology, unfortunately, have limited funds to continue a quality education. The pandemic overnight exposed problems that might never have surfaced and people would still be in these conditions. From the very beginning, there was a threat that, possibly, as a result of all the life changes that have taken place, there will be a risk that children will not return to school at all in the next few years, and thus there will be preconditions for the loss of many years of educational progress that has been achieved in the field of education.

The measures taken by the state to ensure lifelong education through the introduction of digital technologies allowed reaching about 70% of schoolchildren around the world. Thus, about 30%, for one reason or another, cannot be covered by the distance learning policy. With regard to television resources, about 60% of the students were able to continue their studies. Globally, a large number of learners who cannot be reached by distance learning live in rural districts and belong to poor households.

At the beginning of last year, when the first news of the spreading COVID-19 virus emerged, China and several other countries were already actively transitioning and calling for social distancing and school closures. Soon, more than 100 countries began to close their schools,

universities, kindergartens. Thus, millions of students came face to face with the situation that had arisen and adopted new teaching rules - finding a home and using remote platforms.

The World Bank has published analytical data and found that the impact of COVID-19 on the education system is likely to be devastating in countries with low academic performance [1].

As reality shows, the necessary rules for social distancing can have positive aspects. For example, improving and promoting the skills of using educational technologies that make it possible to continue learning without interruption. China is one of the countries that did not experience similar difficulties and continued education regardless of school closures. But most countries, as reality has shown, turned out to be unprepared for unexpected changes. In this case, the determining factor was the presence of high-speed Internet and a personal computer, or a smartphone, which in turn reflects the material capabilities and level of income of the population. Studies have shown that the decline in learning opportunities on distance learning platforms at home leads to forced abandonment and absenteeism, and thus creates additional difficulties for parents of school-age children of primary grades to ensure their supervision over a long period.

During the crisis, preventive measures also continue to be taken, which can contribute to the learning process and generally restore public health. So, for instance, the shortage of medical facilities, which was acutely felt during the peak of the disease, during the pandemic, schools became improvised centers for temporary accommodation of patients. In this case, education, as noted by Western experts, contributes to the protection of children and adults and helps to maintain the usual living conditions. Also, positive aspects in this case are the fact that students acquire new skills in the field of distance learning and thereby promote knowledge in the field of digital technologies.

Thus, the studies carried out made it possible to identify the following areas of how different countries manage with the difficulties that have arisen:

- as a temporary measure, most countries, including Kazakhstan, preferred the closure of educational institutions. This practice continues to the present and, moreover, the geography of the countries has expanded.

- transition to a distance learning format in order to prevent learning losses. All over the world, the education system has switched to the online format. The online format also includes watching video lessons on television and broadcasting. In the online learning mode, this is key, since it requires certain skills and competencies, and a creative approach as well. For example, adaptation of modern gadgets, smartphones and downloading the corresponding application, the presence of an additional headset in the form of a microphone and headphones. This also includes agreements on access to site materials between TV and radio communication companies and the Ministry of Education.

- experience during a pandemic has shown that it is very important to understand that in addition to preventive measures, preparedness is critical. Many countries, at the beginning of the spread of COVID-19, were simply not ready to fight the virus, both in the health care system and in the field of education. A plan or scenario to prevent the spread of the disease may include introducing protocols for screening in schools, educating the public about hygiene practices, closing schools, etc.

- a very important and key point is joint and coordinated work, which, based on the experience of previous diseases (Ebola, SARS), provides several options for action: preparation, overcoming and recovery [2].

Consider the challenges facing university students and higher education educators today in online learning.

Compared to school education, the digital base of universities, at the time of the outbreak of the virus, was better prepared to conduct classes in a distance format. Firstly, most universities already have in their archives a certain part of courses in a distance or mixed format. Equipping universities with more modern and powerful servers made it possible to avoid many problems associated with

storing large amounts of information, download applications for going online and, accordingly, have high-speed modems and a high-quality network. Webinar classes, online meetings and video conferences are also organized without any problems. Secondly, in almost all universities in the country, training courses for teachers were organized, methodological manuals were issued as a guide to using various remote platforms and applications. And the third point is organizational issues. Without the possibility of holding meetings offline, it was important to clearly coordinate the work of all departments, including faculties, organizational and methodological, educational departments, etc. It should also be noted that in most universities, some disciplines have switched to a dual format. And, in principle, we already have practical experience and a democratic format of training, in which the teacher has planned in advance a certain number of classroom lessons, and the corresponding number of field lessons.

Today, planning in the education system takes place under conditions of uncertainty, which further burdens and hinders the adaptation process and the creation of new opportunities. And this is important to take into account, since there is no time left to track the consequences and eliminate negative factors. Perhaps this condition will create the best solution. It becomes necessary to assess risks and reduce negative factors for the younger generation [3].

At the level of the difficulties that have arisen, one should, first, highlight the issue of monitoring the learning process. Perhaps this is one of the main questions of how to properly track the quality of the classes. On the one hand, do all teachers go to online conferences on time and conduct them according to the schedule. On the other hand, do students attend classes and complete all assignments on time. At the same time, in video chats and video conferences, there are always representatives of the educational part, who are directly involved in monitoring the educational process. But of course, most of all, we rely on the students' mindfulness. Here, just, you can observe how the desire to learn will exceed the desire to skip classes.

According to the survey, in general, students are satisfied with the educational process (45%). This means that the technologies that are used today fully provide educational programs that are representative for the audience. The coordinated work of teachers and students was highly appreciated. There are, of course, some difficulties, such as the lack of some skills in IT technologies, but this is all solvable. A very small number of respondents (17%) believe that it is necessary to return to the previous familiar format of education. Most likely, not everyone is accustomed to innovations and it is easier for them to stay in the same learning format.

Particular attention is paid to the quality of the material provided. Much responsibility today lies with the content of not only educational programs, but also the curriculum itself (syllabus). Perhaps, it was expected that the content of theoretical and practical studies would decline. Almost half of the respondents (41%) answered that they were satisfied with the content of the provided material.

In addition to lectures and seminars, teachers must upload all material to educational platforms that students are supposed to learn on their own. This review also includes video lectures, webinars, practical situations for analysis (cases), literature review, and other useful links. On the positive side, about half of the respondents (41%) manage to view the uploaded material, about half do not have time to learn all content, and only 17% of the respondents do not view the uploaded files at all. This situation needs to be dealt with separately, because the reasons may be different, among which there is not enough free time, or simply, corny, there is no desire to read additional material.

The influence of modern trends on the education system is almost always perceived by the world community with caution, but nevertheless they are inevitable today for every state, government and ministry. Today, the prevailing trend is paid to adaptive learning, in which the most convenient training for students is selected and their involvement in the educational process through interactive devices. That is, if earlier the orientation was more focused on the provided material, now it is important to arouse interest and activate the audience for feedback. Gadgets, headphones, smartphones and other virtual devices can be used as interactive devices. Thus, at the output, we get an active listener who independently develops a solution to the current situation.

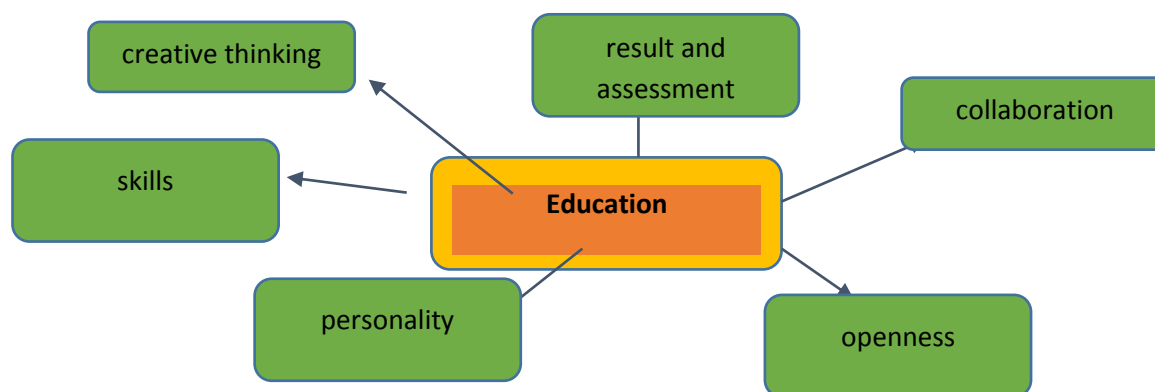
Another trend that has literally captured the entire education system is gamification. The active use of game elements to achieve the set goals of both individuals and the entire organization. This method allows you to lure the audience with the least resistance, without resorting to tedious and boring methods. This type of training is especially relevant in distance education. The use of playful methods allows you to involve in the process and develop accurate information, also facilitates the process of communication in the group and the perception of the material. For a more serious level of gamification in the educational process, IT specialists, designers, content managers, marketers are invited, but this usually also implies the presence of training laboratories and good funding from the university. And here we emphasize that our universities have not made much progress in this matter, although positive dynamics are still observed.

In recent years, the development and promotion of creative potential, the so-called creative thinking, has also become relevant. Let us recall that today all modern technologies are aimed at extracting solutions from the initiators and participants of the educational process themselves. That is, the more actively the listener is involved in the learning process, the more efficiently the required solution is developed. A jointly developed solution also places great responsibility on the listener, thereby developing his independence and critical thinking.

The tendency of the student's personality development continues through self-affirmation and self-realization. Modern teaching methods and modern pedagogy are aimed at motivating and challenging students to be active. Modern education is saturated with methods of scientific research, joint development, and in it the student is not just a student, but already an employee. Therefore, the knowledge system today is such that the fundamental base allows you to impose a certain experience and training scenario. And the role of a student today is not just a student, but also a person who is able to share his knowledge and have an effect on the result. That is, such a joint collaboration with obtaining positive emotions from the educational process itself.

And finally, there is the trend of education without borders. Today, the more international experts are involved in the educational space, the more open and understandable it becomes. That is, we continue to attract more and more external international specialists, trainers, image speakers and thereby improve the quality of information and expand the scope of the knowledge gained. In such conditions, the boundaries of educational approaches are expanding and the richness and content of educational programs are changing meaningfully.

Thus, modern education can be represented in the form of the following diagram.

Fig. 1. Current trends in education

This is an increasingly large education system, so changes should be introduced gradually, but at the same time promptly.

Today, many universities are increasingly practicing independent work for students. Thus, the curriculum already indicates the topics of written work, the name of the projects and the deadlines for their implementation. From this point on, the student is already organized for independent work. Therefore, distance learning, i.e. online, in principle, already a proven model for students and teachers. Here you only need the accompanying technical and informational support from the university. The distance learning system has its advantages as well. For example, as many teachers note, it has become convenient to conduct lectures and seminars at home, there is no need to waste time on the trip to the university. Of course, with a bad network, the quality of the video conference deteriorates and you have to restart the computer again and it takes time. You can conduct lessons from another city, for example, and thus devote more time to your loved ones. Lack of live communication also reduces communication and negatively affects the understanding of the material. But nevertheless, in any situation there are pros and cons.

The education system after the coronavirus will definitely change. An important quality now is the availability of such skills as the ability to work independently and look for alternative ways to solve a problem, to be able to communicate with people of any type and independently online or offline, and especially to pay attention to the ability to work in conditions of uncertainty.

As many experts argue, today there is a large amount of information on the Internet. In its total mass, it exceeds the amount of information that teachers have. But here the question is already in the quality of this information, whether it is confirmed, true and corresponds to the statute of limitations.

Changes are relentlessly taking place in our lives, and education is no exception. Only recently we began to use new technologies and connect smartphones to the compilation of the content of the main material and conduct classes, when we imperceptibly switched to online conferences, video communications, began to compose distance courses and develop the design of educational programs. We learn to use various smart platforms in the online space, learn soft skills and hard skills and improve professional competencies.

Online communication skills are strategically important today, a person starts working in a virtual space. And of course, the decisive moment in this whole story is the reliability of the information flow. According to the survey (48%), people tend to exist, live and work in the virtual world, but provided that the information is verified, that for the most part, the Internet space, unfortunately, does not provide 100%.

Another hidden problem that has now exposed the entire education management system is inequality of opportunities. And first of all, it begins to manifest itself in unequal access to educational technologies and education in general. We would especially note and increase the attention of the state in the field of school education. Such prerequisites in public policy lead to pronounced social tension in society and call into question the existence of the principles of social justice.

Thus, in conclusion, we can say that today education is undergoing many changes. But one thing is clear that education should always remain accessible, meaningful, adaptive and instill appropriate skills as the entire sphere of life of the population changes. The state should remain the main guarantor of literacy education among the population through the provision of quality educational services and social protection.

List of used literature:

- 1. World Bank Education COVID-19 Monitoring (as of March 18th)-electronic source*
- 2. <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/who-we-are/news/coronavirus-covid19-> electronic source*
- 3. Khusainov O.B. Legal regulation of digital technologies in international relations modernization // Bulletin "Sorbonne-Kazakhstan" KazNPU named after Abay. Series "International Affairs and Politics". - 2021. No. 1 (64). P. 16.*
- 4. Message from the Head of State Kassym-Zhomart Tokayev to the people of Kazakhstan. September 1, 2020 "Kazakhstan in a new reality: time for action". <https://www.akorda.kz/ru/>*

addresses / addresses_of_president / poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-1- sentyabrya-2020-g.[Электронный ресурс]

5. <https://hospitalityinsights.ehl.edu/2021-education-trends>[Электронный ресурс]

6. *Neuroscience. Journal //Volume 462, May 10, 2021 Special issue.*

УДК 323.28

ВАК 23.00.04

Ш.А. Сабитова¹, А. Илесбекқызы¹

¹д.ф.н., ассоц. профессор кафедры Международного права, Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им.Абая

¹студентка 1 курса, специальность «международное право», Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им.Абая

ОПАСНОСТЬ ЭКСТРЕМИЗМА И ТЕРРОРИЗМА В ХХІВЕКЕ

Аннотация

Экстремизм и терроризм- это большая опасность в ХХІ веке. Насильственный экстремизм и терроризм , ведущие к угрозе, представляют собой глобальные проблемы, не ограниченные какой-либо национальностью, этнической группой, религией, идеологией или гендерной идентичностью. Выявить эти угрозы и противостоять им сложно ввиду их непредсказуемой природы и вследствие того, что они постоянно эволюционируют. Государства - члены едины в своем осуждении терроризма и насильственного экстремизма, они также поддерживают многовекторный подход, направленный на предотвращение. Экстремизм и Терроризм представляет собой отрицание демократии и прав человека – ценностей, которые являются основой деятельности. Предупреждение экстремизма и терроризма, и борьба с ним, а также поощрение и защита прав человека и основных свобод являются долгом, обязанностью государства.

Ключевые слова: экстремизм, терроризм, прав человека, свобода, религия, идеология, демократия.

Ш.А.Сабитова¹, А.Илесбекқызы¹

¹Ф.ғ.д. ассоц. Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институтының Халықаралық құқық кафедрасының профессоры, Алматы қ.

¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институтының Халықаралық құқық мамандығының 1 курс студенті, Алматы қ.

ХХІ ҒАСЫРДАҒЫ ЭКСТРЕМИЗМ ЖӘНЕ ТЕРРОРИЗМ ҚАУІПІ

Аңдатпа

Экстремизм мен терроризм - ХХІ ғасырдағы үлкен қауіп. Қатерлі зорлық-зомбылық экстремизмі мен терроризм - бұл кез-келген ұлтқа, этностық топқа, дінге, идеологияға немесе гендерлік сәйкестікке қатысты емес жаһандық мәселелер. Бұл қауіп-қатерлерді анықтау және оларға қарсы тұру олардың болжамсыз сипаты мен үнемі дамып келе жатқандығына байланысты қиын. Мүше мемлекеттер терроризмді және зорлық-зомбылық экстремизмін айыптауда біріккен, сонымен қатар олар алдын алудың көп бағытты тәсілін қолдайды. Экстремизм мен терроризм - бұл іс-әрекеттің негізі болып табылатын құндылықтар мен демократиядан бас тарту. Экстремизм мен терроризмнің алдын алу, онымен күресу, сондай-

ақ адамның құқықтары мен негізгі бостандықтарын насихаттау және қорғау - мемлекеттің міндеті.

Түйінді сөздер: экстремизм, терроризм, адам құқығы, бостандық, дін, идеология, демократия.

Sh.A.Sabitova¹, A.Ilesbekkyzy¹

*¹d.f.s, associate professor, Chair of International law
of the Institute Sorbonne-Kazakhstan at Abai University*

*¹The 1st year student of International law of the Institute
Sorbonne-Kazakhstan at Abai University
Almaty, Kazakhstan*

THE DANGER OF EXTREMISM AND TERRORISM IN THE XXI CENTURY

Abstract

Extremism and terrorism are the big danger in the 21st century. Threat of violent extremism and terrorism are global issues that are not limited to any nationality, ethnic group, religion, ideology or gender identity. Identifying and confronting these threats is difficult due to their unpredictable nature and due to the fact that they are constantly evolving. Member States are united in their condemnation of terrorism and violent extremism, and they also support a multi-pronged approach to prevention. Extremism and Terrorism is a denial of democracy and human rights - values that are the basis of action. The prevention of extremism and terrorism, and the fight against it, as well as the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms are the duty of the state.

Keywords: extremism, terrorism, human rights, freedom, religion, ideology, democracy.

Экстремизм и терроризм – это большая опасность, способная расшатать любое, даже самое стабильное и благополучное общество. Одним из ключевых направлений борьбы с террористическими и экстремистскими проявлениями в общественной среде выступает их профилактика[1]. В данной статье рассматриваются экстремизм и терроризм – самыми актуальными проблемами. Экстремизм как особое направление в политике придерживается различных методов реализации радикальных взглядов. Он угрожает целостности государства, единству общества, характеризуется насилием, фанатизмом, неумением отстаивать свои принципы, бескомпромиссностью. В своей опасной практике экстремизм тесно связан с терроризмом.

За последнее десятилетие феномен терроризма и экстремизма, и его формы и проявления наблюдались во всем мире.

Понятие экстремизма происходит от латинского слова «extremism», что означает «крайний». Экстремизм- приверженность крайним взглядам, и в особенности к мерам. Термин терроризм произошел также от латинского «terror» - в значении «страх», «ужас». Как мы знаем по истории, понятие террор стало широко применяться в конце 18 века во время Великой французской революции (1789-1799)[2].

Современный терроризм - сложное, многогранное и крайне негативное политическое и социальное явление, выходящее за национальные границы разных стран и представляющее серьезную угрозу безопасности мирового сообщества. Проведены многочисленные международные конференции с участием глав государств по изучению эффективных методов и форм борьбы с глобальным злом. На этих форумах неоднократно заявлялось, что соответствующий международный ответ на терроризм требует международной системы борьбы с ним. Чтобы бороться с терроризмом, нам необходимо четко определить сущность терроризма. В настоящее время не существует универсального определения понятия «терроризм». Хорошо известно, что терроризм тесно связан с экстремизмом, то есть

экстремизм является частью терроризма. Следовательно, невозможно раскрыть сущность понятия «терроризм» без рассмотрения понятия «экстремизм»[3].

Экстремизм - это политическая практика, основанная на радикальных идеях, которые подрывают идеологические и институциональные основы социально-политической системы и призывают к немедленному насильственному изменению правового конституционного строя.

Современный терроризм и экстремизм сопровождаются масштабами, которые активно влияют на безопасность общества и государства, наращивание потенциала, превращение террористических и экстремистских групп во влиятельные политические структуры, жестокость террористов и экстремистов и так далее. Терроризм, экстремизм и организованная преступность считаются величайшими угрозами для мирового сообщества. Противодействие к этим важным темам в мире это важная сфера правопорядка в мире. Несмотря на то, что общее количество зарегистрированных преступлений составляет небольшую часть преступлений террористического и экстремистского характера, они вызывают негативную реакцию общества, власти и правоохранительных органов. Сегодня это проявление терроризма и экстремизма - одна из самых актуальных проблем не только в нашей стране, но и во всем мире. Наша молодежь обращается в эти организации, потому что не знает аспектов нетрадиционных религий. Думая саму суть этих двух глобальных проблем стоит открыть. Так в чем же разница этих тем, как называемая себя экстремизм и терроризм? Экстремизм можно определить, как приверженность лиц и групп лиц к крайним и радикальным взглядам преследующих следующие экстремистские цели. Экстремизму подвержены как отдельные люди, так и организации, преимущественно политические.

Терроризм, в свою очередь, это политика, так объясняемое идеология насилия и практика воздействия на принятие решения организациями международного сообщества, государственными органами, органами местного самоуправления и через другие формы противоправных насильственных воздействия. Как видно, понятия «экстремизм» и «терроризм» взаимосвязаны. И терроризм, и экстремизм предполагают приверженность к радикальным воззрениям и угрожающим насилеием или применяющим его практикам, дискриминирующих других людей по каким-либо признакам и негативно влияющим на общество. Именно в юридическом плане единого определения экстремизму нет, в каждой стране свое определение к этому термину. А в некоторых странах нет вовсе. Это связано с тем, что каждая страна, в зависимости от формы правления и степени свободы слова, и политического режима сама определяет в своем законодательстве. А в США введения такого понятия будет противоречить первой поправки Конституции.

Условно и в общих чертах можно выделить 3 вида экстремизма:

1. Политический
2. Религиозный
3. Национальный (этнический)

Все 3 вида одинаково распространены по всему миру. Самыми глобальными экстремистскими являются: зеленые террористы, анархисты и исламисты. Их действия не ограниченные с национальными границами. Терроризм же уже по большей части являются одним из методов достижения своих целей экстремизма. К примеру, есть понятие государственного терроризма. Это когда государство использует террор в своих целях. Борьба с терроризмом включает в себе два направления: консервативный и прогрессивный метод. Корни экстремизма и терроризма исходит от политических, экономических и социальных явлений. Именно поэтому террористами в основном выступают люди с низкими моральными устоями, низким уровнем культуры[4]. Субъектами преступлений выступают в основном лица мужского пола, однако, членами неформальных молодежных экстремистских группировок наряду с молодыми людьми иногда являются и девушки. Террором можем назвать насилие, сознательно направленное по отношению к государству.

Исследовали научную литературу про экстремизм и терроризм, также материалы СМИ и Интернета. Существуют различные понятия экстремизма и терроризма, основные признаки

религиозный экстремизма были изучены нами. По моему мнению кажется самой глобальной темой является религиозный экстремизм. Ведь религия и насилие это вещи не совместимы. Религиозный экстремизм, это оборотная сторона любой религии, ее темная, опасная сторона, действующая под видом влечения к религии, зарождающая и развивая безнравственные взгляды и принципы, влекущие вред интересам лиц или целого общества, заключающиеся в разрушении общепризнанных норм морали и права, препятствующие становлению и развитию институтов демократии и гражданского общества.

1. Признаками религиозного экстремизма являются:

1) фанатичные нетерпимость и жесткость, которые заставляют человека слепо следовать исключительно своим собственным мнению и предрассудкам и не позволяют экстремисту принимать во внимание интересы окружающих людей;

2) показная и постоянная чрезмерность в религиозном поведении и тенденция заставить других поступать так же;

3) отказ от следования общепризнанных норм морали и права, приоритетностей, ведущий к неуместности и несвоевременности применения тех или иных религиозных предписаний;

4) грубая и резкая манера общения с людьми, в жестком и категоричном подходе;

5) идеологическое содержание в виде приверженности к крайним религиозной и иных сферах общественной жизни;

6) общественная опасность, которая выражается в причинении существенного вреда основам конституционного строя или конституционным основам межличностных отношений либо в создании угрозы причинения такого вреда;

7) деятельный характер, выражающийся, как правило, в незаконных и наносящих вред обществу способах и формах выражения протеста против установленного порядка в той или иной сфере социальных отношений. Какие будут последствия угрозы экстремизма? Туристические поездки, премьеры в театре, деловые встречи или просто поход в супермаркет за продуктами. Все эти каждодневные дела могут самый неожиданный момент превратиться в трагедию. За последние 45 лет в мире произошло более 100.00 терактов. Если смотреть в карту Казахстан находится всех этих терактов. По мне кажется корни всех экстремизм и терактов нужно искать в ситуации на Ближнем востоке. Там зарождались человеческое цивилизация. На тех территориях были первых великие государство. Древний Египет, Карфаген, Израильское царство, Великая Армения, Персия, Вавилон, Арабский халифат. Там и возникли зороастризм, христианство и ислам[5].

В мир всё больше испытывает политический терроризм. Политический терроризм – это использование террора в политических целях, именно поэтому главными объектами террористических действий выступают большие массы заведомо беззащитных людей. И чем беспощаднее и кровавей будет террористическая акция, тем лучше для террористов. Это значит, что чем быстрее власть, политические силы будут делать то, что от них требуется. То есть, при политическом терроре главным объектом воздействия являются не сами люди, а политическая ситуация, которую посредством террора в отношении мирных жителей пытаются изменить в нужном для террористов направлении. Под прикрытием религиозных лозунгов попираются права и свободы человека, совершаются террористические акты. А современный политический терроризм слился с уголовной преступностью, они взаимодействуют и поддерживают друг друга. Их цели и мотивы могут быть разными, но совпадают формы и методы. Вот несколько примеров: колумбийские террористические организации взаимодействуют с наркомафией, корсиканской и сицилийской мафией. Совершенно очевидно, что явление терроризма становится особенно опасным, если оно создается и поддерживается государственными режимами, особенно диктаторского, националистического, сепаратистского типа. Предполагается, что базы подготовки террористов существуют по меньшей мере в десятке стран: Иран, Ирак, Северная Корея, Ливия, Сомали, Куба, Сирия, Судан. Экстремистские и террористические организации и группировки, неисключая и мусульманские, находятся на территории таких развитых стран

как: Германия, Великобритания, Франция. Главными принципами борьбы с терроризмом признаются: законность, приоритет мер предупреждения терроризма, неотвратимость наказания виновных, приоритет защиты прав лиц, подвергающихся опасности в результате террористической акции, минимальные уступки террористу, единоначалие в руководстве привлекаемыми силами и средствами при проведении контр террористических операции и некоторые другие[6].

Рост в мире социально-экономических противоречий, противостояние между развитыми и отстающими странами, все это усугубляет ситуацию. Если характеризовать терроризм субъективно, то он является исключительно умышленным преступлением, которое совершается с прямым умыслом. Акты терроризма, составляющие по своей сути международные преступления, наносят непоправимый ущерб международному правопорядку в целом. Это обстоятельство требует консолидации усилий целого ряда государств в масштабах региона либо всего мира. Современное международное право выработало целый ряд международных конвенций универсального и регионального характера, которые на основе четких критериев устанавливают в качестве предмета своего правового регулирования взаимное сотрудничество государств в борьбе с международным терроризмом. Сегодня терроризм представляет самую непосредственную угрозу национальной безопасности любой страны.

Самым важным условием для борьбы с террористическими угрозами является непримиримость, решительность и жесткость ответа на угрозу терроризма. В Казахстане выработалась и постепенно совершенствуется система мер обеспечения безопасности общества и государства от террористических угроз, что позволило накопить определенный опыт в выявлении и пресечении деятельности террористических организаций. В последние годы в нашей стране проделана значительная работа по созданию и совершенствованию законодательной и организационной базы для выявления и пресечения предпосылок терроризма и экстремизма. В июле 1999 года в Казахстане был принят Закон "О борьбе с терроризмом", определивший правовые и организационные основы борьбы с терроризмом в республике, порядок деятельности государственных органов и организаций, независимо от форм собственности, а также права, обязанности и гарантии граждан в связи с осуществлением борьбы с терроризмом. Исходя из практики назначения наказания судами области средняя мера наказания составляет от 5 лет 6 месяцев лишения свободы. Более того, законодательством Республики Казахстан при дальнейшем отбывании наказания и освобождении от дальнейшего его отбывания предусмотрены более жесткие сроки, чем за совершение другой категории уголовных преступлений. Так за совершение в составе преступной группы либо за террористическое или экстремистское преступление, повлекшее гибель людей либо сопряженное с совершением особо тяжкого преступления замена неотбытой части наказания предусмотренная статьёй 73 Уголовного Кодекса Республики Казахстан не применяется. В соответствии со статьёй 72 Уголовного Кодекса Республики Казахстан за террористическое или экстремистское преступление, повлекшее гибель людей либо сопряженное с совершением особо тяжкого преступления условно-досрочное освобождение так же не применяется. А в отношении осужденных за террористическое или экстремистское преступление, не повлекшее гибель людей и не сопряженное с совершением особо тяжкого преступления условно-досрочное освобождение может быть применено только в случае если это лицо оказывает активное содействие в предотвращении, раскрытии или расследовании террористических или экстремистских преступлений, изобличение участников террористической или экстремистской группы[7].

Раскрывая эту тему, точнее «Понятие Экстремизма и Терроризма» мы поняли насколько это опасно земле, множеству государствам, и самое главное опасно человеку. Ведь каждая слова имеет очень большое, колоссальное значение. Каждый человек должен это помнить. Это долговременная программа, реализация которой зависит от многих факторов. Но, ни для кого не секрет, что решительные и эффективные меры необходимы уже сегодня. Таким образом, нужно объединить усилия и противодействовать терроризму всеми силами государства и, конечно же, общества. Они становятся одной из важнейших проблем

современного мира, что вызывает особые опасения в век высоких военных технологий, когда личность, становится способной направить весь арсенал современных достижений науки для решения собственных целей и задач. Ведь на этой земле жизнь и права человека важны как воздух.

Список использованной литературы:

1. Экстремизм и терроризм угроза обществу [Электрон.ресурс], 2019. - URL:<https://vernadskogo.mos.ru/the-commission-on-affairs-of-minors/extremism-and-terrorism-threat-to-society.php>
2. Экстремизм и терроризм- чрезвычайные опасности для общества и государство.- [Электрон.ресурс], 2020.-URL:<https://www.youtube.com/watch?v=S6Ai9wnHmEA&t=40s>
3. Экстремизм мен терроризм заманауи өркениеттің қауіп-қатері.- [Электрон.ресурс], 2018.-URL:<https://qamshy.kz/article/42247-terrorizm-men-ekstremizm-zamanui-orkenietinh-basty-qauip-qateri>
4. Экстремизм и терроризм.Почему ислам стал основой для террористов?- [Электрон.ресурс], 2019.-URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6Flp62cirXY>
5. Фильм “Экстремизм и терроризм”.-[Электрон.ресурс], 2016.-URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uT0-V6sw0-g>
6. Халназарова А.К Исторические и Теоретико-Методологические основания исследования терроризма // Вестник КазНПУ имени Абая. Серия “Международная жизнь и политика”, №4(59).-2019.-С.9.
7. Экстремизм и терроризм в Казахстане.-[Электрон.ресурс], 2021.-URL: https://Igorpol.kz/services/poleznaya-informatsiya.php?ELEMENT_ID=2666

УДК 327; 339.9
МРНТИ 11.25.67

Н.Ш. Жамансарин¹, А.Б. Ибрагимова¹

¹Научный руководитель: к.и.н., доцент, заведующий кафедрой международных отношений Института Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая

¹магистрант 2 курса кафедры международного отношения Института Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая

РОЛЬ РЕГИОНАЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В ПОДДЕРЖАНИИ МЕЖДУНАРОДНОГО МИРА И БЕЗОПАСНОСТИ

Аннотация

Во время холодной войны Организация Объединенных Наций была главным участником в международных переговорах об урегулировании конфликтов. Однако окончание холодной войны изменило ситуацию и помогло вернуть региональным организациям безопасности важную роль в разрешении конфликтов, в том числе посредством медиации. В принятой в 1992 году Бутрос-Бутрос-Гали Повестке дня для мира подчеркивается, что «региональные соглашения и органы могут сыграть большую роль в обеспечении мира и безопасности, если они действуют в соответствии с целями и принципами Устава Организации Объединенных Наций и если их отношения с Организацией Объединенных Наций, в частности с Советом безопасности, соответствуют положениям главы VIII». Региональные организации, как и Организация Объединенных Наций, поддерживают применение мирных методов в урегулировании конфликтов и осуждают применение военной силы.

Ключевые слова: региональные организации, международная безопасность, посредничество, медиация, конфликты, Устав ООН

Н.Ш. Жамансарин¹, А.Б. Ибрагимова¹

¹Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к., доцент, Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты, халықаралық қатынастар кафедрасының меңгерушісі

¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты, халықаралық қатынастар кафедрасының 2 курс магистранты

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ БЕЙБІТШІЛІК ПЕН ҚАУІПСІЗДІКТІ САҚТАУДАҒЫ АЙМАҚТЫҚ ҰЙЫМДАРДЫҢ РӨЛІ

Аңдатпа

Қырғи қабақ соғыс кезінде Біріккен Ұлттар Ұйымы қақтығыстарды шешу жөніндегі халықаралық келіссөздерде басты қатысушы болды. Алайда, қырғи қабақ соғыстың аяқталуы жағдайды өзгертті және қақтығыстарды шешуде, соның ішінде медиация арқылы аймақтық қауіпсіздік ұйымдарына маңызды рөл атқаруға көмектесті. 1992 жылы қабылданған Бутрос-Бутрос- Гали бейбітшілік үшін күн тәртібінде "аймақтық келісімдер мен органдар, егер олар Біріккен Ұлттар Ұйымы Жарғысының мақсаттары мен қағидаттарына сәйкес әрекет етсе және олардың Біріккен Ұлттар Ұйымымен, атап айтқанда Қауіпсіздік кеңесімен қарым-қатынасы VIII тараудың ережелеріне сәйкес келсе, бейбітшілік пен қауіпсіздікті қамтамасыз етуде үлкен рөл атқаруы мүмкін"деп баса айтылған. Біріккен Ұлттар Ұйымы сияқты аймақтық ұйымдар қақтығыстарды шешуде бейбіт әдістерді қолдануды қолдайды және әскери күш қолдануды айыптайды.

Түйінді сөздер: өңірлік ұйымдар, халықаралық қауіпсіздік, делдалдық, медиация, жанжалдар, БҰҰ Жарғысы

N.S. Zhamansarin¹, A.B. Ibragimova¹

¹Scientific adviser: candidate of historical sciences, assistant professor, head of department of International relations at the Institute Sorbonne-Kazakhstan of the Kazakh National Pedagogical University named Abai

¹master student of 2nd course, Department of international relations at the Institute Sorbonne-Kazakhstan of the Kazakh National Pedagogical University named Abai

THE ROLE OF REGIONAL ORGANIZATIONS IN MAINTAINING INTERNATIONAL PEACE AND SECURITY

Abstract

During the cold war, United Nations was a major participant in international negotiations on conflict resolution. However, the end of the cold war changed the situation and helped return regional security organizations to an important role in conflict resolution, including through mediation. The 1992 Boutros - Boutros-Ghali Agenda for peace emphasizes that "regional agreements and bodies can play a major role in ensuring peace and security if they act in accordance with the purposes and principles of the Charter of The United Nations and if their relations with United Nations, in particular with the Security Council, comply with the provisions of Chapter VIII". Regional organizations, like the United Nations, support the use of peaceful methods in conflict resolution and condemn the use of military force.

Keywords: regional organization, international security, mediation, conflicts, UN Charter

Завершение Холодной войны предоставило возможность для региональных организаций таких как НАТО, Европейский Союз и Африканский союз внести реальный вклад в международную безопасность. С исчезновением противостояния между Западом и Востоком множество внутрисоюзных конфликтов начали набирать обороты и угрожать международной безопасности. При таком раскладе даже ООН не в силах в одиночку разрешить все эти конфликты, к тому же ООН не всегда располагает точной картиной специфики региона как региональные организации. Политолог Барри Бузан (2008) одним из первых заинтересовался в 1980 «комплексами (проблемами) региональной безопасности». Он выдвинул идею о том, что классический анализ международной безопасности фокусируется на самых крупных классических акторах и не берет во внимание вопросы современной безопасности, которая во многом стала зависеть от влияния соседних стран. Балканский конфликт в 1990 г показал, что различия между военным и гуманитарным аспектами конфликтов начали стираться (Andréani et Hassner, 2005). В современных условиях вопрос о согласованном с Советом Безопасности применении военной силы приобретает новый ракурс, при котором возникают другие вопросы по легитимному использованию этой военной силы, управлению кризисной ситуацией, а также ответственности за нее среди международных акторов, и восстановлению после конфликта. В тех аспектах, где ООН не располагает достаточными ресурсами для урегулирования локального конфликта, затрагивающего конкретный регион, на передний план выходят региональные организации по безопасности, такие как НАТО, ЕС и ОБСЕ, которые организуют и проводят операции по поддержанию мира.

Деятельность региональных организаций развивается вместе с увеличивающимся числом субъектов вовлеченных в обеспечение безопасности, которые сегодня объединяются в рамках миротворческих операций, все чаще приобретающие гибридный и многоаспектный характер (Tardy, 2014). Рост числа субъектов вовлеченных в регулирование вопросов безопасности объясняется множеством возможных форм смешанного сотрудничества в миротворческих операциях: международные и региональные организации могут действовать последовательно, друг за другом, последовательно или параллельно. К примеру, последовательно проводились миссия НАТО по поддержанию мира в Боснии и Герцеговине и миссия ЕС под названием Алтея в 2004. Во время конфликта в Афганистане миссии НАТО ООН и ЕС проводились параллельно, каждая из которых занималась конкретным аспектом для восстановления мира и безопасности. Наконец, как в случае совместной миссии Организации Объединенных Наций и Африканского союза в Дарфуре, региональные и международные организации могут действовать на более комплексной основе, что предполагает высокий уровень диалога и институционального сотрудничества. Как бы то ни было, сотрудничество Совета Безопасности Организации Объединенных Наций с региональными организациями безопасности в соответствии с положениями главы VIII Устава ООН «Региональные соглашения», предполагает разделение труда или взаимодополняемость между ними, что может привести к некоторой конкуренции или применению так называемого принципа субсидиарности для поддержания мира (Legaré, Garon, 2011), при котором центральная власть решает только те вопросы, которые не могут быть эффективно выполнены на местном уровне.

Устав ООН предусматривает возможность для региональных организаций играть важную роль в обеспечении международной безопасности. На заседании 31 января 1992 Совет безопасности поручил Генеральному секретарю ООН, пост которого в то время занимал Бутрос Бутрос Гали, подготовить анализ и рекомендации для увеличения эффективности ООН в вопросах превентивной дипломатии и поддержания мира. Через 6 месяцев Бутрос Бутрос Гали опубликовал доклад

«Повестка дня для мира», в котором впервые подчеркнул растущую роль региональных организаций в современных условиях. Кроме того, в докладе было высказано мнение о том, что основным принципом должна оставаться субсидиарность : поскольку каждый регион отличается с точки зрения своих проблем безопасности, механизмы сотрудничества и разделения труда между Организацией Объединенных Наций и региональными организациями должны быть в состоянии адаптироваться к конкретным реалиям каждого

конкретного случая. Сначала мы кратко рассмотрим то, что говорится в Уставе Организации Объединенных Наций о роли региональных организаций безопасности, а затем кратко опишем некоторые региональные организации безопасности.

Глава VIII Устава ООН под названием «Региональные соглашения», статьи с 52 по 54, содержат в себе различные положения позволяющие региональным организациям осуществлять задачи по обеспечению международной безопасности. (cf. Balmont, 2007; Liégeois, 2010). Согласно Уставу, существование и деятельность региональных организаций поощряется и поддерживается, при условии что такие организации и их деятельность не противоречат Целям и Принципам ООН. В статье 52 (1) Устава говорится, что ничто не препятствует «существованию региональных соглашений или органов для разрешения таких вопросов, относящихся к поддержанию международного мира и безопасности, которые являются подходящими для региональных действий, при условии, что такие соглашения или органы и их деятельность совместимы с Целями и Принципами Организации.» Эта формулировка отражает содержащуюся в статье 21 Пакта Лиги Наций идею о том, что устав организации и региональные организации должны быть совместимы. В пункте 2 статьи 52 подчеркивается роль региональных организаций в мирном урегулировании споров, предусмотренном главой VI Устава. Таким образом, эта статья призывает стран-участниц сначала использовать региональные организации безопасности для мирного урегулирования регионального или местного спора, а затем, в случае неудачи, передать его Совету Безопасности. Иными словами, в Уставе предусмотрен принцип субсидиарности : речь идет об урегулировании спора на локальном или местном уровне (пункт 3 статьи 52). Однако в тех случаях, когда мирного урегулирования недостаточно и Совет Безопасности должен рассмотреть вопрос о применении принудительных мер, статья 53 предусматривает, что Совет Безопасности может принять решение об использовании региональной организации для осуществления принудительных мер, которые он принял, но это не происходит автоматически. Однако, учитывая хроническую нехватку ресурсов Организации Объединенных Наций в связи с ростом внутрисубъективных конфликтов после холодной войны, это решение неоднократно использовалось, например, в Боснии в 1995 году, Косово в 1999 году или Ливии в 2011 году, где именно НАТО осуществляла меры, принятые Советом Безопасности. Наконец, в статье 54 говорится, что Совет Безопасности должен быть

«всегда полностью информирован о действиях, предпринятых или намечаемых в силу региональных соглашений или региональными органами, для поддержания международного мира и безопасности.» Таким образом, Совет Безопасности сохраняет за собой главную ответственность за поддержание международного мира и безопасности в соответствии со статьей 24 Устава ООН.

Региональные организации, как и Организация Объединенных Наций, осуждают применение силы при урегулировании конфликтов и поддерживают альтернативные мирные методы разрешения конфликтов. Основными региональными организациями являются Африканский Союз (АС), экономическое сообщество западноафриканских государств (ЭКОВАС), Лига арабских государств, Ассоциация государств Юго - Восточной Азии (АСЕАН), Организация Американских Государств (ОАГ), Организация по сотрудничеству и безопасности в Европе (ШОС) и ЕС. После окончания "холодной войны" они постепенно выработали собственные механизмы разрешения конфликтов и приняли посредничество в качестве метода урегулирования местных или региональных споров. Рассмотрим некоторые из них.

Уже в июле 1964 года на своей первой встрече на высшем уровне в Каире Африканский Союз (АС) создал комиссию по посредничеству, примирению и арбитражу. Однако члены этой комиссии так и не были назначены, что сделало невозможным ее функционирование. Поэтому Ассамблея глав африканских государств и правительств, ответственных за урегулирование конфликтов, угрожающих миру и безопасности в регионе, ограничивается назначением специальных комиссий. Это объясняет, почему процесс медиации оставался

лишь на бумаге до 1993 года до того, как был создан механизм предотвращения, регулирования и разрешения конфликтов. Этот механизм основан на органе, напоминающем своего рода Совет Безопасности только уже для Африканского Союза, который в 2002 году был переименован и обозначен как Совет мира и безопасности Африканского Союза. Этот орган назначает специальных посланников, направляет комиссии по расследованию и осуществляет посредничество самостоятельно или в сотрудничестве с Организацией Объединенных Наций. Например, Африканский Союз уже более десяти лет занимается урегулированием конфликтов в Анголе, Бурунди, Либерии, Сьерра-Леоне, Дарфуре, а также между Чадом и Ливией. С другой стороны, как в Кот-Д'Ивуаре, так и в Зимбабве посредничество, порученное президенту Южной Африки Табо Мбеки, продемонстрировало ограниченность переговорного процесса, легитимность которого на региональном уровне сильна, но ослаблена отсутствием политической воли у государств-членов. Эффективность усилий региональных организаций, таких, как АС, по урегулированию конфликтов, в значительной степени зависит от интересов государств-членов и их политической поддержки.

Лига арабских государств, основанная в Каире в 1945 году, объединяет арабоязычные государства Африки и Ближнего Востока. Ее устав в принципе обязывает своих членов регулировать серьезные разногласия посредством медиации и переговоров или арбитража Совета Лиги. С другой стороны, никаких механизмов в этой связи не предусмотрено. Однако деятельность Лига арабских государств показывает интересный пример применения санкций региональной организацией по причине «нарушения солидарности»: в результате соглашений, заключенных в Кэмп - Дэвиде между Ануаром ас-Садатом и Менахемом Бегинном, Египет был исключен из Лиги в период с 1979 по 1989 год, а штаб-квартира Лиги была переведена в Тунис.

Организация Американских Государств была создана в 1948 году и объединила все государства американского континента (включая Гайану и Белиз с 1990-1991 годов). Устав организации призывает стран-участниц разрешать свои споры, в том числе международные, мирными процедурами, включая посредничество. Кроме того, в Боготском Пакте уточняются способы использования каждой из этих методов, которые варьируются в зависимости от «диалоговых площадок», попытки организовать встречу сторон, с тем чтобы они сами определили возможные решения, до прямых переговоров между сторонами и посредничества, которое заключается в более прямом вмешательстве третьей страны в урегулирование спора. Но этот процесс, как и в рамках Африканского Союза, существует лишь на бумаге. Посредничество ОАГ осуществляется в форме специальных миссий, например в случае направления омбудсмена в Боливию в мае 2008 года.

Состояние международной безопасности на данный момент чаще всего описывают как «безопасность после окончания холодной войны». Эта формулировка подчеркивает лишь очевидный факт — нынешняя международная безопасность развивается не по тем законам, по которым она функционировала в годы холодной войны. Региональная безопасность имеет общие черты с безопасностью международной, в то же время отличается множественностью форм проявления, учитывающих особенности конкретных регионов современного мира, конфигурации баланса сил в них, их исторические, культурные, религиозные традиции и т.п. На региональные процессы оказывает влияние проецируемая извне политика ведущих держав. Но в том или ином регионе особое значение имеют локальные проблемы, присущие главным образом или исключительно конкретному региону. В деятельности неспециализированных, а имеющих более универсальный характер организаций проблемы региональной безопасности также занимают одно из центральных мест, тесно взаимосвязаны с другими первостепенными целями регионального развития. В частности, ОАГ считает своей задачей «укрепление мира и безопасности на американском континенте», а ОАЕ — «уважение суверенитета, территориальной целостности и неотъемлемого права на независимость».

Список использованной литературы:

1. Balmond Louis (2007), «Вклад региональных организаций в коллективную безопасность: между главой VIII и неорегионализмом», Брюссель, Бруи-Лант. Liégeois Michel (2010), «Роль региональных организаций в поддержании международного мира и безопасности», in Pellon Gaëlle, Liégeois Michel (Ed.), Брюссель, Питер Ланг, стр. 53- 77.
2. Deschaux -Dutard Delphine & Lavorel Sabine (2017), *Puissances émergentes et sécurité internationale : une nouvelle donne ? Une perspective pluridisciplinaire sur la puissance et l'émergence sur la scène internationale*, Bruxelles, Peter Lang.
3. Tardy Thierry (2014), «Hybrid peace operations: rationale and challenges», in *Global Governance*, vol. 20, pp. 95 -118.
4. Быков О.Н. *Меры доверия. Реальный фактор укрепления мира*. М., 1983.
5. Официальный сайт ООН. Устав ООН, глава VIII «Региональные соглашения». [Электронный ресурс] URL: <https://www.un.org/ru/sections/un-charter/chapter-viii/index.html> (дата обращения: 18.10.2020).
6. Waltz Kenneth (2010), *Theory of international politics*. Waveland Press (1st ed. : New York, McGraw Hill, 1979).
7. Waever Ole (1995), *Securitization and desecuritization*, in Lipschutz Ronnie (ed.), *On security*, New York, Columbia University Press, p. 46 -86.

УДК 32
БАК 23.00.00

Джанибеков Н.Н.¹, Аскеева Г.Б.¹
¹ ЕНУ им.Гумилева, г.Нур-Султан, Казахстан

ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ПРИНЯТИЯ В ПОЛИТИЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ В КОНТЕКСТЕ КРИЗИСА ПАНДЕМИИ

Аннотация

Сегодня правительства всех стран мира находятся в центре внимания общественности не просто как ключевые элементы системы принятия политических решений, но как точки опоры и центральные силы, вокруг которых должно сплотиться все население. В текущих сложных реалиях граждане ждут от властей снижения неопределенности и предложения видения реагирования на те или иные ситуации.

Ключевые слова: пандемия, глобализация, политика, международные тренды, Казахстан.

Джанибеков Н.Н.¹, Аскеева Г.Б.¹
¹Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

ПАНДЕМИЯЛЫҚ ДАҒДАРЫС ЖАҒДАЙЫНДА САЯСИ ШЕШІМДЕР ҚАБЫЛДАУ ЖҮЙЕЛЕРІН ДАМУҒА ҮШІН ҚИЫНДЫҚТАР МЕН МҮМКІНДІКТЕР

Аңдатпа

Бүгінгі таңда әлемнің барлық елдерінің үкіметтері саяси шешімдер қабылдау жүйесінің негізгі элементтері ретінде емес, сонымен бірге бүкіл халықтың топтасуы қажет тірек және орталық күштер ретінде қоғамның назарында. Қазіргі қиын шындықта азаматтар биліктен белгісіздікті азайтады және белгілі бір жағдайларға қалай әрекет ету керектігін ұсынады деп күтеді.

Түйінді сөздер: пандемия, жаһандану, саясат, халықаралық тенденциялар, Қазақстан.

Dzhanibekov N.N.¹, Askeeva G.B.¹

*¹ENU named after Gumilyov
Nur-Sultan, Kazakhstan*

CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING POLITICAL DECISION-MAKING SYSTEMS IN THE CONTEXT OF THE PANDEMIC CRISIS

Abstract

Today, the governments of all countries of the world are at the center of public attention not just as key elements of the political decision-making system, but as the fulcrum and central forces around which the entire population must rally. In the current difficult realities, citizens expect the authorities to reduce uncertainty and offer a vision of how to respond to certain situations.

Key words: pandemic, globalization, politics, international trends, Kazakhstan.

Сами руководители не только правительств, но и крупных корпораций в последнее время все чаще встают перед необходимостью принимать непростые политические, экономические и стратегические решения, как ответы на вызовы, прецедентов которым в современной истории еще не было. Более того, решение новых задач требует аккумуляции значительных ресурсов. Очевидно, что речь идет не только о материальном обеспечении. Ключевыми ресурсами становятся знания и компетентная команда, а эффективная система принятия политических решений становится главным рабочим инструментом правительств всех стран.

Все это повышает запрос на квалифицированное понимание сложных процессов и постоянно обновляющихся вызовов, что является фундаментом процессов выработки рекомендаций и разработки стратегических решений для руководства. Это повышает роль и значимость работы профессиональных аналитиков и консультантов, которые должны поддержать политических лидеров посредством формулирования общей стратегической, политической и экономической перспективы, а также обеспечить правильную постановку актуальных вызовов и поиск наилучших решений.

Таким образом, кризис дает дополнительный стимул правительствам всех стран развивать и повышать эффективность системы разработки и принятия политических решений в соответствии с современными вызовами и тенденциями. Для этого необходимо в первую очередь провести системный анализ существующих проблем, часть которых приняла хронический и системный характер, что значительно затрудняет их решение.

Международные тренды

Кризис, вызванный COVID-19, наглядно продемонстрировал комплексность современных угроз и поставил под вопрос эффективность действующих механизмов процесса разработки и принятия управленческих решений во многих странах. Это, в первую очередь, обусловлено самим видоизменением вызовов и их рецидивом на стыке эпох.

При этом необходимо признать, что период неопределенности начался задолго до появления COVID-19. В последние годы становилось все очевиднее, что мир вступает в период масштабной трансформации, когда структура общепринятых мировых порядков, формировавшихся столетиями, неизбежно подвергнется значительным изменениям. Этому способствовало множество тектонических факторов и процессов, однако в последние годы именно следующие факторы оказывали наиболее серьезное влияние на глобальные изменения:

1. Бурное развитие технологий. В частности, повсеместное распространение Интернета, а также цифровизация (Digitalization) и внедрение новейших разработок во все сферы государственной и социальной повседневности, таких как Искусственный интеллект,

технологии, связанные с 5G, Интернет-вещей (InternetofThings), цифровые деньги, методы обработки Больших данных (Bigdata) и многое другое.

2. Растущая взаимозависимость экономик. Последнее столетие многие мировые процессы зачастую обуславливались термином «интеграция». Аналитики Международного валютного фонда (МВФ) в своих исследованиях выделяют данный фактор как одну из ключевых особенностей современной глобальной экономики[1]. В первую очередь, это относилось к экономическим процессам, союзам и иным региональным и глобальным формированиям, а в последние годы данные процессы все чаще начинали принимать политический характер, что, в отдельных случаях, приводило к тарифным, таможенным, торговым и иным конфликтам. В результате экономическая взаимозависимость крупных стран стала дополнительным фактором риска для мировых рынков, что мы увидели на примере торгового противостояния между Китаем и США.

3. Политическая нестабильность. В последние годы во многих странах мира, как в развитых, так и развивающихся, наблюдались тревожные тенденции роста протекционизма, зачастую граничащего с национализмом, а также подъема популизма во внутривнутриполитических процессах, что неоднократно отражалось на внешней политике стран. Данные процессы стали особенно заметны в развитых странах Западной Европы и Северной Америки, когда правые политики начали стремительно набирать популярность среди широкого населения. Примером таких трендов принято считать референдум по выходу Великобритании из Европейского Союза в 2016 году [2], когда большая часть населения поддержала так называемый Брексит (Brexit).

Таким образом, становится очевидно, что обозначенные процессы и факторы вели к неизбежной трансформации устоявшегося миропорядка. Эти и множество иных новых вызовов, с которыми столкнулись многие правительства фактически всех стран мира, требуют как стратегических, так и тактических ответов и решений. При этом пандемия коронавируса лишь ускорила данные глобальные тенденции, дала мощный толчок процессу цифровизации и развитию новых технологий, ускорила вызовы, лежащие в росте взаимозависимости экономик и интеграций, а также укрепила неоднозначные политические тренды во многих странах.

В результате как центральным, так и местным государственным органам зачастую приходится реагировать на ситуацию, сосредоточившись на краткосрочных результатах, жертвуя долгосрочным планированием. Очевидно, что это характерно для всех государств мира, с чем также сталкивается руководство стран СНГ и Казахстана в том числе.

Как следствие, многие страны неизбежно столкнутся с неготовностью самой системы государственного аппарата реагировать на стремительные изменения в стратегической среде. Отсутствие своевременной и эффективной реакции на вызовы, возникшие в ходе распространения COVID-19 во многих странах, является ключевым аргументом в защиту данного тезиса.

Например, в результате каждого спада прироста заболевших в отдельной стране, другими правительствами, экспертами и журналистами начинается активное изучение опыта данной страны или даже города (области/провинции/региона), какие меры были приняты, что послужило причиной улучшения ситуации и прочее. Далее данный опыт распространяется и ставится в пример различным правительствам, и применяется в других странах (городах/регионах). Однако уже имели место случаи, когда ситуация начиналась вновь ухудшаться в странах с «успешным» опытом, и их модель признавалась неэффективной.

Таким образом, необходимо признать, что существующие системы разработки и принятия стратегических и политических решений во многих странах устаревают не только своей форме, но и содержанию. По большому счету, на фоне текущей кризисной ситуации ни одно правительство в мире так и не смогло предоставить своевременное видение развития кризиса, его границы, последствия и траектории выхода. Безусловно, можно и нужно отмечать и изучать успешные кейсы отдельных стран, которые смогли справиться с тем или иным

вызовом (речь здесь идет не только о пандемии COVID-19), однако важно понимать, что ситуация может измениться в любой момент, а вчерашние «успешные» меры окажутся неэффективными.

Анализ ситуации в Казахстане

В первую очередь, необходимо учитывать влияние глобальных последствий пандемии COVID-19, которые отразились на стратегически важных для Казахстана сферах, учитываемых как в повседневной деятельности, так и в процессах стратегического планирования. В частности, речь идет о затянувшейся волатильности на энергетическом рынке, а также общемировом спаде инвестиционных потоков и международной торговли, вызванных пандемией и усиленных как экономическими, так и геополитическими факторами.

Свое влияние также оказывает и процесс политического транзита. Очевидно, что с уходом Первого Президента РК – Лидера Нации Н.А.Назарбаева и избранием Президентом РК К.К.Токаева, Казахстан вступил на новый этап своего исторического развития. Главной задачей казахстанского госаппарата в наблюдаемых нами неоднозначных внешних условиях становится сохранение стабильности и преемственности стратегического курса, обозначенного Елбасы. Это вновь актуализирует важность дальнейшего развития механизмов государственного управления и, в особенности, решения существующих проблем в системе разработки и принятия управленческих решений.

Так, ведущие казахстанские эксперты отмечают общую стагнацию эффективности модели госуправления, что обусловлено рядом факторов в процессах разработки политики и принятия управленческих решений, а именно усложнением и необдуманном увеличением масштабов [3]. Позитивным фактором является то, что казахстанские власти трезво осознают данные вопросы: действующий Президент страны с момента своего избрания неоднократно заявлял о необходимости провести реформирование государственного аппарата и даже дал ряд поручений в своем Послании народу Казахстана от первого сентября 2020 года.

Необходимо отдельно отметить, что спровоцированный коронавирусом кризис лишь обнажил проблемы, свойственные в той или иной форме системам принятия решений во многих развивающихся странах, и особенно характерных для стран постсоветского пространства. Здесь важно также отметить, что практически все обозначенные проблемы, как правило, несут организационный характер, и, по большому счету, являются следствием влияния советской политической и бюрократической системы.

В обобщенной форме они могут быть обусловлены пассивностью организационной структуры и устаревшими механизмами обновления внутреннего потенциала государственных органов. Причиной чего чаще всего называется невысокая привлекательность государственной службы для ведущих специалистов на рынке труда и профессиональных аналитиков, что вызвано, в первую очередь, низкими, в сравнении с частным сектором, заработными платами.

Все это, в случае отсутствия своевременного принятия необходимых управленческих мер, в долгосрочной перспективе может привести к инертности и общему застою госаппарата. В результате у участников процессов разработки политики и принятия решений размывается общее видение необходимых реформ, а на исполнительном уровне может доходить вплоть до отторжения различных инициатив и нововведений.

Пандемия COVID-19 также наглядно обнажила наличие длинных и чрезмерно забюрократизированных циклов внутренних процедур принятия решений для реагирования на новые вызовы. Это усложняет работу как разработчиков управленческих решений, так и лиц, принимающих их, в периоды необходимости оперативно принимать и согласовывать антикризисные меры. При этом данный фактор оказался характерен и для большинства развитых стран, также столкнувшихся с усложненными процедурными циклами в момент форс-мажорных ситуаций.

В целом очевидно, что обозначенные проблемные аспекты деятельности государственного аппарата являются хроническими, и характерны практически всем

постсоветским государствам. С учетом системности природы и характера данных проблем, их решение в сжатые сроки объективно представляется невозможным. Тем не менее, именно они во многом сдерживают имеющийся потенциал и возможности совершенствования государственного аппарата и системы разработки и принятия политических решений.

Возможности для развития

Как отмечалось выше, кризис, вызванный пандемией COVID-19, дал мощный толчок многим позитивным процессам. В первую очередь, речь идет о диверсификации экономики, необходимость которой признается абсолютно всеми учеными и политиками. Так, уже сегодня во многих странах наблюдается ускоренная цифровизация государственных и частных услуг, а именно: электронное правительство, интернет-банкинг, онлайн-бизнес, цифровая экономика и прочее.

Помимо этого, пандемия вынудила в ускоренном темпе разрешить множество проблем в различных сферах жизнедеятельности, а наиболее заметные изменения наблюдаются в системах здравоохранения и образования. В целом, весь мир сегодня вынужден пересмотреть свое отношение ко множеству вопросов. Для развивающихся стран, таких как Казахстан, особенно важно верно оценить направления и наиболее актуальные тенденции общемирового развития, что даст дополнительные возможности перейти от модели догоняющего развития и успешно сократить разрыв с развитыми странами.

Особо важную роль здесь должен сыграть фактор эффективности системы принятия управленческих решений и стратегического планирования в целом. Вполне вероятно, что текущий кризис может стать катализатором для разрешения множества существующих проблем, в том числе и по линии процессов разработки и принятия решений. Позитивные изменения в последние месяцы все чаще наблюдаются на примере отдельных стран [4], что дает дополнительные возможности для изучения как разработчикам управленческих решений, так и лицам, их принимающим.

В целом, в целях совершенствования работы государственного аппарата и развития системы разработки и принятия политических решений в условиях кризиса целесообразно обратить внимание на следующие направления:

Первое. Одним из первых устоев, от которого в будущем неизбежно будут отходить все мировые правительства, является излишний консерватизм системы принятия решений. Так, недопустимой роскошью становится сопротивление или противодействие структурным, технологическим, методологическим инновациям и иным нововведениям не только в системе принятия решений, но и во всех аспектах госаппарата в целом. Данная проблема характерна для многих организаций, как частных, так и государственных, однако в условиях непрекращающихся изменений в окружающем мире, она представляется все более непозволительной.

Подобная закрытость характерна для многих организаций в странах постсоветского региона, когда имеются ограничения в работе с организациями вне своей структуры, что порой необходимо для реализации профессиональных задач [5]. Вместе с тем, крайне примечательно, что в СССР организации, непосредственно ответственные за стратегическое планирование и процессы принятия решений, на законодательном уровне имели право привлекать к разработке документов научное сообщество [6]. Вполне возможно, что опыт таких структур, как Госплан СССР, будет вновь активно изучаться не только в странах СНГ.

Второе. Другим, не менее важным шагом к совершенствованию системы принятия решений, станет отход от чрезмерно бюрократизированного взаимодействия внутри госаппарата, что уже сегодня наблюдается на примере Казахстана [7].

Отказ от излишней бюрократии и официоза значительно облегчит условия работы не только аналитикам и другим рядовым госслужащим, но и лицам, принимающим стратегические решения. К тому же, это позволит избежать неразумного распыления сил и средств государства, которые стали еще более ограниченными, что вызвано кризисом пандемии.

Вместе с тем, крайне важно добиться балансировки конкуренции между ответственными организациями, когда на первое место будет выходить качество и своевременность разрабатываемых стратегических документов, а не скрытые политические факторы. Другими словами, в обозримом будущем внутри госаппарата будет расти не политическая, а профессиональная конкуренция.

Третье. Отход от излишнего консерватизма и закрытости госаппарата, а также сокращение бюрократических процессов в рамках взаимодействия между правительственными и частными аналитическими структурами даст возможность аналитикам, участвующим в процессе разработки политических решений, получать обратную связь от финальных потребителей информации, то есть лиц, принимающих решения.

Налаживание процессов обратной связи позволит как авторам, так и исполнителям более точно и оперативно ориентироваться на интересующие государственные вопросы и повышать эффективность системы разработки и принятия политических решений.

Вместе с тем, важно отметить, что предполагаемые изменения должны затронуть связь не только между разработчиками аналитической продукции и лицами, принимающими решения. Представляется важным также организовать каналы оперативной связи между аналитиками, то есть авторами анализа и управленческих рекомендаций, и непосредственными исполнителями поручений, полученных от потребителей данных рекомендаций, то есть лиц, принимающих решения. Это позволит обеспечить прямое донесение информации без искажения или неправильного восприятия, обеспечить ее оперативную коррекцию и обновление при необходимости. Это в целом безусловно благоприятно отразится на общих процессах разработки и принятия решений.

Вывод

В случае воплощения обозначенных рекомендаций, а также в рамках необходимости постоянной адаптации к новым тенденциям в мире, правительства и их структурные подразделения, а также иные государственные и частные аналитические структуры смогут модернизировать систему разработки и принятия политических решений, а также обеспечить развитие новых форматов информационно-аналитической продукции по передовым стандартам управленческого консалтинга.

Список использованных источников:

1. <https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2012/09/pdf/dervis.pdf>[Электронный ресурс]
2. https://www.bbc.com/russian/features/2016/06/160627_brexit_democracy[Электронный ресурс]
3. Доклад «Государственное управление в Республике Казахстан «Сильное государство. Зрелое общество», Фонд Первого Президента РК – Елбасы, май 2020 г.
4. <https://www.dw.com/ru/евросоюз-облегчил-процедуру-принятия-решений/a-52890149>
5. https://cabar.asia/wp-content/uploads/2020/05/Policy-Brief_ru_web.pdf
6. <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2942>
7. https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/potrebuetsya-sereznyaya-reforma-prezident-o-gosapparate-389577/

МРНТИ 03.91
УДК 94:316.361.13

*YemN.B.*¹

*¹Candidate of Historical Science, Associate Professor, al-Farabi
Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan*

KOREAN DIASPORA: WAYS OF SEGMENTED ASSIMILATION (to the problem statement)

Abstract

The author raises the problem of studying the ethnic identity of ethnic Koreans in Kazakhstan and Japan on the basis of segmented assimilation. In this article, the author examines the issues of ethnic identification of the third and fourth generations of ethnic Koreans in Kazakhstan from previous studies. As a result of a pilot examination of the situation of Koreans in Kazakhstan, the author makes an assumption about the applicability of the theory of segmented assimilation to the Kazakh example, and also defines the ways of comparative research on the example of the Korean diaspora in Japan. The theory of segmented assimilation in relation to the Korean diaspora in Kazakhstan demonstrates the fact of upward assimilation and biculturalism, in which both parents and children gradually acquire the customs of the host society, while remaining part of the ethnic community. The author assumes the importance of parental capital (including parental education and income), methods of incorporation, and family structure. The author identifies the main priorities in behavior, subject to the predictable behavior of ethnic Koreans in Kazakhstan.

Key words: Koreans of Kazakhstan, segmented assimilation, ethnic identification, ethnic mobility, assimilation

*Ем Н.Б.*¹

*¹к.и.н., доцент Казахского Национального университета
имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан*

КОРЕЙСКАЯ ДИАСПОРА: ПУТИ СЕГМЕНТИРОВАННОЙ АССИМИЛЯЦИИ (к постановке проблемы)

Аннотация

Автор ставит проблему изучения этнической идентичности этнических корейцев в Казахстане и Японии на основе сегментированной ассимиляции. В данной статье автор изучает вопросы этнической идентификации третьего и четвертого поколения этнических корейцев Казахстана предыдущих исследований. В результате пилотного рассмотрения ситуации корейцев Казахстана автор делает предположение о применимости теории сегментированной ассимиляции к казахстанскому примеру, а также определяет пути сравнительного исследования на примере корейской диаспоры в Японии. Теория сегментированной ассимиляции применительно к корейской диаспоре Казахстана демонстрирует факт восходящей ассимиляции и бикультурализма, при котором и родители, и дети постепенно приобретают обычаи принимающего общества, оставаясь при этом частью этнического сообщества. Автор предполагает значимость родительского капитала (включая образование и доход родителей), способов инкорпорации и структуры семьи. Автор выделяет основные приоритеты в поведении при условии прогнозируемого поведения этнических корейцев Казахстана.

Ключевые слова: корейцы Казахстана, сегментированная ассимиляция, этническая идентификация, этническая мобильность, ассимиляция

Ем Н.Б.¹

¹Тарих ғылымдарының кандидаты, доцент, әл-Фараби ҚазҰУ
Алматы, Қазақстан

КОРЕЯЛЫҚ ДИАСПОРА: СЕГМЕНТАЦИЯЛЫҚ АССИМИЛЯЦИЯ ЖОЛДАРЫ (мәселені шешуге)

Андатпа

Автор сегменттелген ассимиляция негізінде Қазақстан мен Жапониядағы этникалық корейлердің этникалық сәйкестігін зерттеу проблемасын көтереді. Бұл мақалада автор Қазақстандағы этникалық корейлердің үшінші және төртінші буындарын этникалық сәйкестендіру мәселелерін алдыңғы зерттеулерден зерттейді. Қазақстандағы корейлердің жағдайын пилоттық тексеру нәтижесінде автор сегменттелген ассимиляция теориясының қазақстандық мысалға қолданылуы туралы болжам жасайды, сонымен қатар корей диаспорасының мысалында салыстырмалы зерттеу жолдарын анықтайды Жапония. Қазақстандағы корей диаспорасына қатысты сегменттелген ассимиляция теориясы этникалық қауымдастықтың бөлігі бола тұра, ата-аналар да, балалар да қабылдаушы қоғамның әдет-ғұрыптарын біртіндеп игеретін жоғары ассимиляция мен бикультурализм фактісін көрсетеді. Автор ата-аналық капиталдың маңыздылығын (оның ішінде ата-ананың білімі мен кірісі), тіркеу әдістері мен отбасы құрылымын болжайды. Автор Қазақстандағы этникалық кәрістердің мінез-құлқына байланысты мінез-құлықтағы негізгі басымдықтарды анықтайды.

Түйінді сөздер: Қазақстан корейлері, сегменттелген ассимиляция, этникалық сәйкестендіру, этникалық ұтқырлық, ассимиляция

Introduction

Ethnic self-identification is a significant problem of contemporary Koreans of Kazakhstan in the rapidly developing events that are changing our reality. Today we celebrate the 25th anniversary of the Constitution of the Republic of Kazakhstan, the 30th anniversary of the country's independence, we have celebrated the 80th anniversary since the beginning of Koreans living in Kazakhstan. Koreans achieved significant results with other ethnic groups over all these years, they confidently say about themselves: "We are the Kazakhstan people."

The Korean diaspora worldwide has over 7 million ethnic Koreans living outside the Korean Peninsula. Long-term residence in a different ethnic environment demonstrates a high level of interethnic marriages, which leads to the birth of bi-ethnic children. The question of their ethnic identification because of the fact that the number of bi-ethnic children is increasing becomes most noticeable in modern society.

The ethnic identity of Koreans abroad has been the subject of research by many scholars, who have concentrated on the theory of ethnic integration, acculturation, and adaptation in the host society. The researches focused on the question of preserving the ethnicity of the second and third generations. Ethnic identity was identified as a fact of acceptance of ethnicity, adherence to ethnic traditions and customs, the level of linguistic competence in Korean, the transfer of ethnic traditions (mainly cuisine and customs) to the next generation, a positive attitude towards the historical homeland.

In Kazakhstan, the third generation of ethnic Koreans is entering a period when their children demonstrate ethnic behavior that is different from previous generations, especially children born in ethnically mixed families. The author of this article suggests that the reasons for the different ethnic behavior of representatives of the fourth generation of ethnic Koreans in Kazakhstan are the priorities of the state national policy towards Koreans in Kazakhstan as representatives of an ethnic minority. Due to the high level of interethnic marriages of Koreans in Kazakhstan (more than 40%

over the past 20 years), children of the fourth generation Koreans, including in ethnically mixed Korean families, will become the majority of Koreans in Kazakhstan.

In my opinion, the Korean diaspora in Japan has a similar tendency in the situation of ethnic identity of the fourth and fifth generations. In this regard, it will be interesting to analyze the reasons for the different ethnic identification of Koreans in Kazakhstan and Japan, in contrast to the Koreans of the second and third generations in the United States. I would like to check if government policy towards Koreans as an ethnic minority may explain the main differences in Kazakhstan and Japan on the one hand, and in the United States on the other.

I suggest that in nuclear families, especially ethnically mixed families, family ties become less powerful in the transmission of ethnic identification. In addition, the realities of the 21st century have put the new generation in a more competitive labor market with high requirements for education and professional skills. The conditions of the urban environment, the high level of the urbanized population (which is characteristic for the Korean diaspora) also required a high level of competence. All this was reflected in the segment of adaptation and assimilation of Koreans abroad.

The aim of the future research is to answer the questions: has the level of ethnic identity of the fourth generation of Koreans changed; how the younger generation perceives itself, is the classical model of assimilation applicable to the younger generation of Koreans (provided that the fourth generation follows the path of their ancestors - the process of upward mobility through gradual integration into the “main ethnic channel”); Is the state policy of multiculturalism the reason for the change in the ethnic behavior and identity of the fourth and fifth generation Koreans in Kazakhstan? As determined by the researchers, the factors leading to educational and economic achievement or failure in the second generation of immigrants consist of family structure, socioeconomic status of the family and the way of inclusion faced by different groups of immigrants [1].

Let us return to the question - is the transfer of ethnic information at the family level preserved in the conditions of nuclear families or mixed families (as opposed to the early extended families of Koreans)? Further, the social capital of a community (ethnic Koreans) depends not so much on economic or professional success as on the completeness of ties between them. I am also updating the question - does the role of public Korean organizations play a role in the level of ethnic identity, as well as in the type of segmented assimilation; does the level of ethnic identity of young Koreans affect social mobility in Kazakhstan; whether there is a link between the educational and professional achievements of fourth-generation Koreans and ethnic identity; what types of assimilation affect the socio-economic achievements of the fourth generation of Koreans in Kazakhstan; Is there a connection between this type of assimilation and the situation of Koreans in Japan? And, finally, what are the similarities of the state policy of Kazakhstan and Japan in relation to Koreans as an ethnic minority; How does the segmented assimilation theory work on the fourth generation of Koreans in the countries under consideration, in contrast to the classical theory of the United States?

I plan to reveal the problem of studying the ethnic identity of Koreans in Kazakhstan and Japan by collecting information on demographic characteristics, ethnicity, the level of continuity of family traditions, educational and professional achievements, and linguistic abilities. I believe that consideration of these factors in modern conditions can be achieved by analyzing state nationality policy based on the principle of historicism.

The research methodology is also based on thematic analysis. This method provides for the systematization and organization of data on the names of historiographic sources, as well as content analysis of annotations, as a result of which the author wrote down individual observations and quotations, fixing them in certain codes. As a result, I expect that thematic analysis implies a search for topics when the phenomenon under study is repeated several times in the analyzed sources. Writing memos when collecting textual information will be meant annotating and highlighting data manually as the author going to write down ideas as the process went.

Theory of the question

Ethnic identification in modern theory and practice is traditionally viewed from the standpoint of primordialism and constructivism. Ethnic identity is a part and form of social identity, which means it affects the process of socialization of the individual. That is, on the one hand, ethnic identity can be given initially - we are born with it, and we exist with it. On the other hand, it can be designed by a certain elite, which needs to form a certain ethnic group, or act as an instrument for regulating public opinion.

Ethnic identity includes a cognitive component - the knowledge we have according to ethnic identity, and an affective component - an assessment of belonging to an ethnic group: a person can feel pride, importance, or be in an uncomfortable state. The third component is behavioral: that is, whether a person observes the traditions of the ethnos, or refuses them. As the researchers note, adolescents have the most vividly presented affective component as an assessment of their own identity. It combines a complex of ethnic feelings such as pride, devotion, love, faith, dignity, self-respect, shame, guilt, humiliation, inferiority, etc.

The family forms ethnic identity. The authority of the parents cultivates the child's attitude to the ethnic group. The second factor is language, the knowledge of which leads the thought process. Language is one of the most important ethno-differentiating features. But in recent decades, researchers have paid more attention to the symbolic role of language in the processes of forming a sense of community and intergroup differentiation. The third factor relates to physical appearance, which determines ethnicity, with the exception of the characteristics of children of mixed families.

The formation of a system of identities as a social belonging of an individual begins with the idea of oneself as a resident of a particular city, a member of the state, country, nation, ethnic community. The formation of a system of ideas about the ethnocultural and ethnopsychological characteristics of one's community in comparison with the other ethnic environment begins from adolescence. Activities focused on ethnic self-affirmation and self-determination in ethnology are denoted by the concept of "ethnic mobility" [2, 148].

Ethnic mobility means an easy transition from one identification structure to another, such a transition can occur both along the down-up line ("vertical dimension"), and horizontally in the same ethnic space ("horizontal dimension"). "Horizontal" ties as the social belonging of the individual are complemented by "vertical" ones - as a kind of hierarchy in the structure of ethnic self-determination. Understanding the "horizontal" and "vertical" dimensions of ethnicity is shown in Figures 1 and 2 [3].

- "I am a member of a territorial community of a certain state (Kazakhstan)"
- "I am a person living in this territory (Almaty)"
- "I am a member of my ethnic group (Korean ethnic community)"

Fig. 1. "Vertical" measurement of ethnicity

"I and the members of my people"	"I and members of other ethnic groups living in the area"	"Me and members of the dominant ethnic culture"
----------------------------------	---	---

Fig. 2. "Horizontal" measurement of ethnicity.

The "horizontal dimension" of an individual is the antithesis of "us" - "alien", where perception and attitude towards representatives of other ethnic groups is important. The "vertical dimension" has a progressive positive character in the process of developing a person's personal determination. The understanding of one's belonging to a certain ethnic community forms the personality.

Ethnic mobility is characterized by positive acceptance of the other, collaboration, empathy, and tolerance. But at the same time, it defines the understanding of ethnic barriers. Researchers have proposed the formula: "I and other members of this community, similar to me" - "We" - "I am as a representative of this community" [3].

As a result, ethnic self-determination occurs when the individual realizes his otherness and, at the same time, his similarity to this community. It is here that ethnic identity is formed as a synthesis of personal uniqueness and belonging to a particular ethnic group.

The theoretical basis for assimilation

In the modern academic literature, researchers have identified two theories (linear and segmented) of assimilation, which were identified by the results of a study of the second generation of migrants [4]. The first theory of assimilation appeared at the Chicago School of Sociology based on materials from European immigrants in the early twentieth century [5]. The theory was confirmed by upward social mobility in education and professional status, poor language use, the presence of ethnic places of residence and a large number of mixed marriages [6].

A. Portes proposed the theory of segmented assimilation in the 1990s, where he determined that different results are possible for the second generation: upward assimilation, downward assimilation and upward mobility in combination with stable biculturalism [7]. The author of an alternative theory identified three processes of relationships (agreement, disagreement, selective acculturation) between migrants and their descendants and the host community. The first type is consent: both migrants and their children gradually adopt a new culture, abandoning their own; as a result, they move in upward mobility.

The second type of assimilation - disagreement - involves different types of inclusion in the host culture by parents and their children. As a result, based on the example of American migrants, children easily and quickly adopt the language and culture, but when faced with discrimination, for example, they do not have the support and authority of their parents [8]. This option leads to downward assimilation.

The third type, selective acculturation, is associated with upward assimilation and biculturalism. Parents and children gradually learn the customs of the host society, while remaining part of the ethnic community. This type provides for "the preservation of parental authority, minor conflicts between generations or their complete absence, and free bilingualism among children" [8, 52].

Segmented assimilation theory also points to the importance of parental human capital (including parental education and income), types of incorporation (government definitions of immigrant groups, eligibility for benefits, degree of discrimination and antipathy towards immigrant groups) and family structure [1].

Discussion

Based on a sample of 1,300 Korean respondents in 1988, scholars investigated the ethnic identity of Koreans in the CIS [9]. They concluded that "the long-term residence of Koreans in a foreign environment, their small population size and status as a secondary ethnic group devoid of territorial autonomy, the policy of forced assimilation of ethnic minorities and their strategies for achieving social mobility through urbanization and investment in human capital (for example, higher education and professionalization) contributed to their rapid and complete linguistic assimilation".

In the late 1990s, many Koreans, regardless of generation, did not seem ready and willing to learn the local languages. They tend to believe that it is practically not advisable to replace Russian with local languages as a means of education and government administration in a short period of time, and that Russian will remain a common language for many years to come. Interestingly, third-generation Koreans say they would rather learn English, which is becoming more and more important.

To summarize, ethnic identity is a variable, not a fixed constant, for Koreans living in a multi-ethnic society like the CIS. In other words, the degree to which a person identifies as Korean is not the same for all Koreans, but differs among groups of Koreans living in different social environments [9].

Another finding is that "the respondents emotionally emphasized their Korean identity, but were passive in the actual behavior of preserving and transmitting Korean traditions and culture." Ideally giving preference to endogamy, the actual number of Koreans' mixed marriages is growing (in

Almaty - 40 percent). The virtual absence of the Korean language in life at the same time coexists with the desire of the parents for the children to learn the Korean language. As a result, the ethnic identity of Koreans in the CIS takes the form of symbolism [9].

Objective ethnic identity was founded with the system of internal passports of the Soviet Union, it was registered in the birth certificate and identity documents. Thus, ethnicity is a socially imposed and recognized marker that distinguishes Koreans from others and, in part, limits their life chances [9].

The Korean experience of assimilation suggests that the relationship between assimilation and ethnicity is not mutually exclusive, but rather complementary. In other words, assimilation is not so much an individual phenomenon dictated by the free will and choice of the individual, as a social phenomenon determined by the social environment and structures in which the individual is. Urbanization, for example, facilitated the Russification of Koreans, while collective and state farms created the structural conditions in which Koreans could maintain ethnic identity and culture. Under these conditions, language assimilation, inter-ethnic marriages and other types of socio-cultural assimilation of Koreans progressed rapidly [9].

Researchers in 2015 highlight a number of features of the preservation by Koreans of traditional values, national holidays and rituals of Russian Koreans at the present stage. Living in Russia, Koreans have managed to preserve the idea of their own identity. They exclude their belonging to any of the ethnic communities of Russia, and to the Koreans of the DPRK and the Republic of Korea. Despite the deportation and assimilation processes, Koreans managed to preserve the basic complexes of their ethnic culture. Today they have their own family values, ideas about identity. Wedding ceremonies, funeral and memorial rituals, religious beliefs have also significantly changed under the influence of Russian culture. Thus, contradictory processes and tendencies are observed among contemporary Russian Koreans. On the one hand, they manage to preserve and transmit ideas about their own identity and traditional value system, on the other, assimilation and acculturation processes lead to a gradual “erosion” of the ethnic Korean culture in Russia [10].

In 2015, a comprehensive study was carried out based on measuring the quantitative and qualitative parameters of the ethnolinguistic vitality of ethnic groups. In the respondents' self-assessment of knowledge of Kazakh, Russian and national languages, Koreans, along with Ukrainians and Poles, showed poor knowledge of the Korean language (33%), while demonstrating 14% - knowledge of the Kazakh language and 100% - of the Russian language. On the basis of these data, the researchers attributed Koreans to an ethnic group with low ethnolinguistic vitality and a strong danger of assimilation [11, 289]. The results of the research of scientists in 2018 showed that there is no dependence of the respondents' mentioning ethnicity on the place of birth, language competence and religious affiliation [12].

In 2019, scientists studied the ethnopsychological characteristics of Koreans living in Kazakhstan. The analysis of the research results showed that the most important thing for Korean students is their personal identity. Young Koreans are very interested in their historical past, they believe that when communicating with other ethnic groups, they should, first of all, pay attention not to their ethnicity, but to their personal qualities. One of the main priorities in determining one's personal status has become gender, religious, civic identity, as well as belonging to a family. The study suggests that young Koreans are characterized by the erosion of ethnic identity, expressed in the uncertainty of ethnicity, indifference to ethnicity [13].

Speaking about the role of the historical homeland, let us compare the issues of identity with those who migrated to the Republic of Korea. In another study (2015) of Koreans who migrated to the Republic of Korea for various reasons, the author studied the attitude of the majority of Korean immigrants from the CIS countries to various aspects of life in Korea. Although the respondents had a fairly low level of knowledge of the Korean language, history and culture of their historical homeland, most of them feel like Koreans. Living in their historical homeland, many Koreans from the CIS feel differences between themselves and local Koreans, especially in mentality, behavior, and norms. The process of migration, adaptation to a new environment, rapidly changing

circumstances in the historical homeland can, on the one hand, strengthen ethnic identity, and on the other hand, on the contrary, cause chaos of identities and antipathy towards the homeland [14].

Conclusion

Thus, the author plans the following questions as the main thematic boundaries of the upcoming research: Who do the ethnic Koreans of Kazakhstan feel like? Where do you need to go to preserve ethnic identity for future generations of Kazakh Koreans? Accordingly, the main hypotheses will be built in the following assumptions.

Koreans should contribute to the socio-economic development of Kazakhstan. Any society, while maintaining a high level of socio-economic development, political stability, retains the recognition of each member of society, regardless of ethnic, religious, linguistic identity. The younger generation of Koreans in Kazakhstan must recognize that their homeland, the homeland of their ancestors, and also the land where their descendants will live is Kazakhstan. Koreans must become self-sufficient as individuals, have a high-quality education, realize themselves as professionals in their field, withstanding fierce competition in the modern labor market, which means that it is important to be needed by Kazakhstani society, the state, and the country. It is no coincidence that the Koreans of previous generations made a feasible contribution to the development of building socialism, then independent Kazakhstan, today - one of the prominent post-Soviet states in the world space with a huge potential of natural and human resources.

The role of the family. Personal development begins in the family, and it is the family's responsibility to preserve and maintain Korean customs and traditions. The history of the Korean diaspora is known to the whole world today, customs are preserved at the family level thanks to the older generation, it is important to preserve this continuity. For this, it is important to develop the traditions of the Republican State Korean Theatre of Musical Comedy, the Republican Korean newspaper *Kore Ilbo*. Koreans have lost their positions on state television, but now there are huge opportunities for the dissemination of content about the Koreans of Kazakhstan in the Internet space. Over the years, the older generation of mothers who cultivate the traditions of the culinary recipes of the Korean diaspora are leaving. The traditions of building a Korean house, Korean elements of everyday life are forgotten, the traditions of the Korean diaspora of four Korean tables are modernized in the South Korean style. It is important to preserve all this not in print media, but in practice, supporting the initiatives of young Koreans who open up business opportunities, both for personal growth and for preserving Korean traditions.

Language. Since the establishment of diplomatic relations with South Korea, the process of "ethnic revival" began in Kazakhstan. As an ancestral language, Korean remains important to young Koreans. However, recalling the history of the Korean diaspora, it must be admitted that the preservation of the Korean language in the near future is purely symbolic, unless in some cases it is connected with professional or temporary necessity. In general, realizing the policy of the state, as well as due to the changing demographic situation, political realities, it is very important for the Koreans of Kazakhstan to start learning the state language in an organized manner. Today, there are all conditions for complete mastery of the Kazakh language, it remains only to make a decision and convey the importance of the language to children, not as a forced step, but as a vital necessity for achieving personal success.

The significance of the unity of the Korean diaspora due to the activities of the Association of Koreans of Kazakhstan. By joining the Kazakh society under the roof of the Assembly of the People of Kazakhstan, Koreans have prospects in the future to take a worthy place among 130 ethnic groups in Kazakhstan. By creating a positive perception of themselves by the surrounding multiethnic society, they will thereby be able to achieve significant results in achieving the status of a successful ethnic group.

The historical Motherland plays a special role in building the economic well-being of Kazakhstani Koreans. The Republic of Korea has the ability to highly position ethnic Koreans by promoting quality education, creating business networks with South Korean businessmen, and

supporting the development of the Korean language and culture among the younger generation. Today, a huge effort is being made by the diplomatic missions of the Republic of Korea, large funds of South Korea to support the scientific and educational activities of ethnic Koreans. The forums of businessmen - ethnic Koreans of the CIS countries, youth movements, professional communities, including those organized by the South Korean side - have received significant development. This work should be continued, while attracting as many young Koreans of Kazakhstan as possible. Of particular concern is the increase in temporary labor migration of ethnic Koreans to South Korea for jobs other than their specialty. Among the ethnic Koreans who have migrated in recent years, there are many with higher education, and this is a sign of the loss of human resources, even if temporary.

Koreans and the society of Kazakhstan. Koreans should maintain both the “Horizontal Dimension” and the “Vertical Dimension” of ethnic identity positively, with sufficient ease. This identity will be harmonious and progressive in the development of each individual ethnic Korean. Through the awareness of oneself as a person comes an understanding of one's belonging to a certain ethnic community. When Koreans become “their own”, preserving their ethnic identity, when they are in high demand in various spheres of life, when they are positively perceived through communication in the state language, mutual influence of Kazakh and Korean culture, they will become an even more significant part of Kazakhstani society. In unity with a multi-ethnic society, the peculiarities of the Korean ethnos will be clearly visible.

Koreans and the world space, overseas Koreans. In total, more than 7 million ethnic Koreans live outside the Korean Peninsula in more than 130 countries around the world. We have a great opportunity to establish relations with the Korean diasporas in China, the USA, Canada, Japan and other countries, including the post-Soviet space. The experience of acquaintance, interaction can strengthen the ethnic identity of ethnic Koreans, increase cooperation in such areas of life as public organizations, business communities, education, science, culture and language. Diasporas are not threatened with extinction, emphasizes G. Schaeffer [15]. On the contrary, in the context of globalization, it is likely that new immigrant communities will begin to emerge in different states, and the number of old ones will increase. Accordingly, we should expect the strengthening of diaspora organizations and cross-border support networks, and the increasing politicization of leaders and ordinary members of diasporas will contribute to their even more active participation in the cultural, economic and political life of the countries that have adopted them”.

Assimilation, indigenization. In theory, Kazakhs are the titular nation and Koreans are the ethnic group. Whether the indigenous process is successful or not, the higher birth rate among the indigenous population will lead to the adoption of the Kazakhization process. The current nationalization process does not systematically restrict the movement of the Korean diaspora. The most fundamental change in the consciousness of the Korean diaspora in Kazakhstan after the collapse of the Soviet Union was the recognition that they have no choice but to adapt to the current state ideology and their new nationalist tendencies. However, the decision to stay does not necessarily mean assimilation. They are more busy than ever in revitalizing their traditions, cultures and languages in their host countries. Moreover, recently the younger generation has been revealing their Korean identity and registering with the Korean organizations of the Association of Koreans of Kazakhstan in the regions. Perhaps the driving force behind the current vigorous activity of the Korean diaspora is the abundance of the educated majority of ethnic Koreans and the constant financial support from the homeland. This demonstrates the importance of caring for and funding diaspora movements [16].

Consolidation of efforts of the Korean diaspora should be aimed at forming a system of combining ties with the historical homeland and a political and legal mechanism for realizing the interests of the diaspora on the territory of the receiving state (Kazakhstan) through the following directions. Among them, constructive interaction with the government, aimed at social and national-cultural support of the diaspora, its integration into positive all-Kazakhstan processes; ensuring this interaction with a clear regulatory framework; development of relations with the historical homeland.

Theoretically, the phenomenon of ethnic marginality both under conditions of discrimination and under conditions of democratization of domestic and foreign policy can lead to ethno-political conflicts. Therefore, in order to impart a conflict-free ethnomarginal character, special attention should be paid to the formation of a positive identity, understood as the result of a synthesis of ethnic self-awareness, support of ethnicity by institutions of the public sphere and civil, national self-awareness, the possession of which is supported and stimulated by efforts towards tolerance and integration.

This range of issues defines the boundaries of the upcoming research, the relevance of which is increasing in the modern realities of Kazakhstani society.

List of references:

1. Portes A., Fernández-Kelly P. & Haller W. *Segmented assimilation on the ground: The new second generation in early adulthood. Ethnic and Racial Studies*, 2005. - № 28(6)
2. *Этнопсихологический словарь/Под ред. В.Г. Крысько. – М.: Московский психолого-социальный институт, 1999. – 343. – С.148*
3. Бучек А. А. *Этническое самоопределение в подростковом возрасте (на примере коренных народов Камчатки) // Вестник КРАУНЦ. Гуманитарные науки. 2004. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/etnicheskoe-samoopredelenie-v-podrostkovom-vozhraсте-na-primere-korennyh-narodov-kamchatki> (дата обращения: 29.03.2021).*
4. Waters, M. C., Tran, V. C., Kasinitz, P., & Mollenkopf, J. H. *Segmented assimilation revisited: types of acculturation and socioeconomic mobility in young adulthood. Ethnic and Racial Studies*, 2010. - № 33(7). P.1168–1193. Doi:10.1080/01419871003624076
5. Park, R.E., Burgess E. *The City. Chicago, IL: The University of Chicago Press; 1925*
6. Warner L., Srole L. *The Social Systems of American Ethnic Groups. New Haven: Yale University Pres. - 1945*
7. Portes A. *Min Zh. The New Second Generation: Segmented Assimilation and its Variants. The Annals. - 1993. -№530(1). – P.74–96*
8. Portes A., Rumbaut R.G. *Legacies: The Story of the Immigrant Second Generation. Berkeley, CA: University of California Press. – 2001. – P.52*
9. Yoon, I.-J. *Forced Relocation, Language Use, and Ethnic Identity of Koreans in Central Asia. Asian and Pacific Migration Journal*, 2000. - №9(1). – P.35–64
10. Каменских М.С. *Современные аккультурационные процессы и представления о семейном укладе и собственной идентичности у российских корейцев Пермского края // Вестник Пермского научного центра. – 2015. - №4. – С.76-83*
11. Zharkynbekova S., Aimoldina A., Akynova D. *Cultural and language self-identification of ethnic minority groups in Kazakhstan // Sociolinguistic Studies. – 2015.– № 9(2/3). – С. 289*
12. Abdramanova S. *Ethnic identity of Kazakhstani young people in relation to language // Евразийский журнал филологии: Наука и Образование. – 2018. – №166(2). – С. 140-147*
13. Aimaganbetova O.Kh., Adilova E.T., Baimoldina L.O. *Study of features of ethnic identity of Koreans (core-saram) residing in Kazakhstan // Вестник КазНУ. Серия психологии и социологии. – 2019. - №3 (70). – С.4-13*
14. Ким Х.Ч. *Культурная адаптация и особенности этнического самосознания русскоязычных корейцев, проживающих в Республике Корея // Новые тенденции социокультурных изменений в корейском и российском обществах. / отв. Ред. П. К. Тангалычева, В. В. Козловский — СПб.: Скифия-принт, 2015 — 420 с.- С.223-232*
15. Scheffer, G. *Diaspora Politics: At Home Abroad. Cambridge: Cambridge University Press. - 2003. – 324p.*
16. Oh C. J. *Comparative Analysis of the Ahiska (Meskhetian) Turks and Koreans in Post-soviet Kazakhstan and Uzbekistan: The making of diaspora identity and culture // Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi. – 2012. – № 94. – P.14-26*

УДК

МРНТИ 23.00.04, 12.00.10

Жумагул Ж.А.¹,

¹магистрант 2-курса университета «Астана»
г. Нур-Султан, Қазақстан

СИСТЕМА БЕЗОПАСНОСТИ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Аннотация

В статье проанализированы угрозы и вызовы в Центральной Азии. В этой связи были рассмотрены инструменты «мягкой силы», проблемы и уязвимые сферы, тенденции развития ислама в регионе, а также внешние риски. Целью является рассмотрение системы безопасности и факторов риска в Центральной Азии. Методологической основой являются основные данные по центральноазиатскому региону, использованы методы анализа, логического, сравнения и экстраполяции. Центральная Азия, регион, который рассматривается через призму исследовательских перспектив с разными целями. Необходимо отметить, что не все исследователи изучают «Центральную Азию» как регион. Более того, Центральная Азия вызывает споры с точки зрения географического термина и в настоящее время будущее региона как единого культурного и экономического пространства практически не ясно. В данной статье сделана попытка рассмотреть центральноазиатский регион с позиции безопасности.

Ключевые слова: Центральная Азия, центральноазиатский регион, безопасность, терроризм, мягкая сила.

Жумагул Ж.А.¹,

¹Астана университеті, 2-курс магистранты,
Нұр-Сұлтан қ. Қазақстан

ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ ҚАУІПСІЗДІК ЖҮЙЕСІ

Аңдатпа

Мақалада Орталық Азиядағы қауіптер мен сын-тегеуріндерге талдау жасалған. Осыған байланысты "жұмсақ күш" құралдары, проблемалар мен осал салалар, аймақтағы исламның даму тенденциялары, сондай-ақ сыртқы қауіптер қарастырылды. Мақсаты-Орталық Азиядағы қауіпсіздік жүйесі мен қауіп факторларын қарастыру. Орталық Азия өңірі бойынша негізгі деректер әдіснамалық негіз болып табылады, талдау, логикалық, салыстыру және экстраполяция әдістері пайдаланылды. Орталық Азия-әртүрлі мақсаттармен зерттеу перспективаларының призмасы арқылы қарастырылатын аймақ. Айта кету керек, барлық зерттеушілер "Орталық Азияны" аймақ ретінде зерттемейді. Сонымен қатар, Орталық Азия географиялық термин тұрғысынан дау тудырады және қазіргі уақытта аймақтың біртұтас мәдени және экономикалық кеңістік ретіндегі болашағы іс жүзінде түсініксіз. Бұл мақалада Орталық Азия аймағын қауіпсіздік тұрғысынан қарастыруға әрекет жасалды.

Түйінді сөздер: Орталық Азия, Орталық Азия өңірі, қауіпсіздік, терроризм, жұмсақ күш.

Zhumagul Zh.A.¹

¹Master of the 2nd year of the Astana University
Nur-Sultan, Kazakhstan

SECURITY SYSTEM IN CENTRAL ASIA

Abstract

The article analyzes the threats and challenges in Central Asia. In this regard, the "soft power" tools, problems and vulnerable areas, trends in the development of Islam in the region, as well as external risks were considered. The aim is to review the security system and risk factors in Central Asia. The methodological basis is the main data on the Central Asian region, the methods of analysis, logical, comparison and extrapolation are used. Central Asia, a region that is viewed through the prism of research perspectives with different goals. It should be noted that not all researchers study "Central Asia" as a region. Moreover, Central Asia is controversial in terms of geographical terms, and at present the future of the region as a single cultural and economic space is almost unclear. This article attempts to consider the Central Asian region from a security perspective.

Keywords: Central Asia, Central Asian region, security, terrorism, soft power.

Введение

Центральная Азия представляет интерес по целому ряду причин, в числе которых не только географическое расположение, но и значительные запасы углеводородов и минеральных ресурсов. Распад СССР вызвал в соседних странах борьбу за доступ и влияние в регионе, где можно выделить крупных игроков - Россию, Китай, США. Каждая из стран использует свои стратегические инструменты, например Москва и Пекин заинтересованы в уменьшении своих потребностей в продовольствии и энергии, одновременно обеспечивая низкие цены на свой растущий импорт. Также КНР запускает в Центральной Азии проведение крупномасштабных инфраструктурных проектов: трубопроводов, «Один пояс, один путь», которые связывают региональные узлы и транспортные коридоры, имеющие важное значение для устойчивости мировой экономики и эффективного распределения ресурсов. Вашингтон расширяет активность, связанную не только с использованием военных баз. Рассматривает потенциал региональной группы для расширения потенциала для взаимодействия через платформу «С5+1».

В тоже время **безопасность влияют:** экономическая конкуренция, проблемы демаркации границ, отсутствие интереса к сотрудничеству внутри региона, вызовы в виде сепаратизма, межэтническая напряженность, территориальные споры между кланами, мятеж и терроризм, торговля наркотиками и оружием, экологические проблемы. Из других угроз близость к Афганистану, «цветные» революции и добровольная изолированность бывших постсоветских стран. [1]

Факторы риска центральноазиатского региона

Прогнозы политической динамики региона складываются из ряда факторов: стабильность и предсказуемость в государствах Центральной Азии возможна в случае целенаправленной передачи власти. По сути, все государства достаточно молоды, а большинство процессов государственного и национального строительства находятся в стадии разработки.

Для обеспечения стабильности сделано следующее:

- 1) события в Кыргызстане вынудили остальных четырех глав государств региона назвать своих преемников и тем самым обеспечить продолжение политического курса;
- 2) укреплены разведывательные организации и полиция;
- 3) ограничено экономическое развитие в решении общих вопросов в области энергетики, водного и сельского хозяйства;

4) ограничен приток иностранного капитала, чрезмерно регулируется инвестиционная среда.

В тоже время факторами как развития, так и риска могут выступать:

- 1) географическое положение;
- 2) распределения ресурсов и инфраструктуры;
- 3) понимание того, что ни одна центральноазиатская страна не может развивать устойчивую экономику без участия в региональном сотрудничестве;
- 4) экономически устойчивая система, способная обеспечивать растущий спрос стран на товары и услуги, сохраняя при этом управляемый уровень государственного долга, не создавая крайних отраслевых дисбалансов;
- 5) сильная связь между политикой правительства и потенциальной внешней поддержкой.

Во избежание рисков страны Центральной Азии практически уравнивают хрупкую геополитическую среду посредством заключения двусторонних соглашений.

Особенности географического положения региона повлияли на то, что долгое время Центральная Азия считалась стратегической шахматной доской, где были задействованы во внешнеэкономических отношениях интересы ряда игроков - КНР, РФ, США, ЕС, Иран, Индия, Пакистан. На развитие данного региона влияет ряд факторов. Регион является стратегическим и торговым перекрестком для цивилизаций между Европой и Азией.[2]

Стратегический интерес США: борьба с терроризмом, поддержка региональной стабильности, укрепление энергетической безопасности и повышение экономического процветания в регионе и за его пределами.

ЕС отслеживает меры по сдерживанию роста влияния РФ и КНР, так как потеря позиций в долгосрочной перспективе сужает геополитические возможности влияния на Россию, Китай, Южную Азию и Иран. ЕС демонстрирует интерес к наращиванию альтернативных транспортных и энергетических маршрутов из ЦА в южном и западном направлениях. В целом в центральноазиатском регионе пересекаются интересы Запада, России и Китая, которые могут выступить внешними факторами политической дестабилизации. [3]

Большое значение имеет военная угроза, исходящая от Афганистана, которая опосредованно может повлечь вмешательство во внутренние дела региона.

Меры взаимодействия Пекина и Москвы могут привести к дисбалансу интересов. Так, ослабление российской экономики из-за западных санкций сделает КНР влиятельным актором в регионе одновременно усилив ее позиции. Далее Китай может претендовать на долговременное влияние в регионе, который входит в орбиту его интересов. Кроме того, использовать экономические рычаги посредством активного присутствия на Каспии, далее влияя на положение дел в Афганистане, Иране, России и странах Южного Кавказа.

Необходимо отметить, что в регионе заинтересованы - Турция, Иран и страны Персидского залива. Причем роль Анкары будет только усиливаться, исходя из построения партнерских отношений и лоббирования ускорения объединения тюркоязычного мира и закрепления за собой роли одного из новых мусульманских центров модернизационного ислама.

Кроме того, Иран также может повысить свое присутствие в экономике и политике региона.

Проблематика центральноазиатского региона

В настоящее время все центральноазиатские государства испытывают утечку мозгов. Отсутствие перспектив в своих странах заставляют молодых людей голосовать «ногами». Отсюда всех стран региона актуальной будет нехватка квалифицированных специалистов.

Практически везде наблюдается региональная диспропорция, хотя по Конституции все страны являются унитарными государствами. Общим здесь является концентрация в так называемых «экономических точках роста». Отсюда, центр, используя ресурсы экономически сильного региона возвращает меньше, чем берет. Кроме того, степень влияния

региональных элит практически сводится к неспособности влиять на процесс принятия решений на местах. Издержками является: нерегулируемая внутренняя миграция из сельских регионов в города и происходит деструктивная урбанизация. [4]

На развитие влияет и наличие теневого рынка наряду с высоким уровнем коррупции. Для всех стран региона характерно развитие экономики «фаворитизма» и патрон-клиентских связей, которые исключают конкуренцию и транспарентность. Также немаловажным фактором являются частые кадровые перестановки и отсутствие преемственности в реализации экономических программ. Именно это практически «выводит из игры» потенциальных инвесторов и не развивает местный бизнес.

Страны региона до сих пор развивают добывающие отрасли, продолжая сложившуюся с советских времен традицию.

Рост городского населения говорит в пользу того, что именно они станут местом социализации. Чаще всего этот процесс остается «за бортом» государственной политики. Это, в свою очередь, является следствием роста рисков маргинализации и распространения радикальных идей. Постепенно это приводит к религиозному ренесансу и трансформации религиозного поля, где молодежь ориентируется на выбор по религиозной, а не гражданской или этнической самоидентификации.

Все эти предпосылки закладывают фундамент для террористических рисков в регионе. По сути, социальная база для радикалов в странах одинакова, а к росту радикализации ведет высокий уровень бедности, безработицы, высокий процент молодежи, отсутствие идеологии, повсеместная коррупция и низкий уровень образования в целом. [5]

Здесь также необходимо отметить и другие факторы. Так, в докладе Европейского Союза, указывается вероятность возникновения конфликтов в регионе из-за дефицита воды и продовольствия: ежегодно теряется порядка \$1,7 млрд. или 3% своего ВВП, в результате неэффективного управления водными ресурсами, которое снижает урожайность сельскохозяйственных культур. В зоне формирования стоков рек Сырдарьи и Амударьи продолжается интенсивное таяние ледников. За 50 лет практически объемы ледников уменьшились на 40%, что грозит уменьшением стока основных водных артерий. По данным Министерства сельского хозяйства РК, в республике сокращается объем воды в стоках рек. Официальные расчеты показывают, что к 2050 году Казахстан лишится своих ледников и согласно оценкам экспертов из-за глобального потепления средняя температура увеличится на 3 градуса. Это приведет к тому, что площадь пустынь увеличится к северу на 300-400 км, соответственно возникнет угроза продовольственной безопасности страны – производство зерновых и мяса. [1]

Кроме того, возникают ежегодные споры между двумя группами стран: тремя странами низовья рек - Казахстаном, Туркменистаном и Узбекистаном, потребляющими огромное количество воды для выращивания хлопка, и, расположенными в верховьях рек - Кыргызстаном и Таджикистаном. Странам низовья требуется вода для их сельскохозяйственного сектора и растущего населения, а экономически более слабые страны верховья пытаются получить больший контроль над своими ресурсами и использовать больше воды для выработки электроэнергии и возделывания земли.

Высока вероятность и пограничных конфликтов. Столкновение жителей приграничных сел в 2019 году на границе Таджикистана и Кыргызстана, где несколько человек были убиты, а более 40 получили ранения тому подтверждение. Причина споров - неопределенность линии государственной границы и наличие нескольких анклавов в регионе. [6]

Несогласованность действий при строительстве объектов имеющих общие интересы. Например, строительство Сардобинского водохранилища в Узбекистане, где в мае 2020 года произошел прорыв в результате которого были затоплены большие территории в Сырдарьинской области, погибло несколько человек и около 70 тысяч было эвакуировано. Наряду с этим была подтоплена часть Мактааральского района в Казахстане,

где существенно пострадали десять сел и было эвакуировано около пяти тысяч человек. В результате Ташкент направил помощь пострадавшим от затопления.

Уроки Центральной Азии через призму Украины

Как и страны Центральной Азии географическое положение Украины является «слабым» звеном в экономике страны, а логистические сложности повлияли на зависимость торговли.

Восточная Украина заставила задуматься центральноазиатские государства, так, как и там проживают этнические русские меньшинства. Все это привело к пересмотру аспектов проведения внутренней политики: ужесточен государственный контроль над межэтническими отношениями, религиозными обрядами и языковой политикой. В ответ на религиозную напряженность в Таджикистане был принят ряд репрессивных мер, жестко ограничивающих мусульманское сообщество, кроме того, тщательному анализу подвергались любые религиозные собрания или объединения. [8]

Также в ситуации с Украиной выявлена проблема социальных изменений, где рост милитаристских настроений в определенных группах населения был вызван недовольством проводимой политикой правительства и медленными темпами развития. Применительно к Центральной Азии риски можно рассматривать в исламской плоскости. Вероятность аналогичной тактики для дестабилизации руководства региона можно наблюдать исходя из исламской солидарности, где можно использовать мусульманские группы, особенно в Ферганской долине. В случае военного вмешательства в регион будет возможен рост народной поддержки экстремистских организаций и возрождения Исламского государства. Здесь имеет значение то, что во всех центральноазиатских странах имеет место возвращение иностранных боевиков после падения Даиш. [8]

Информационная развязка в Украине показывает набор уязвимостей, которые необходимы для безопасности. Так, страны региона тесно связаны с российской технологической помощью и помощью в обучении, кроме того, имеется слабость в отношении управления информационными потоками в государственном секторе. Практически в центральноазиатских странах отсутствует сильное, достоверное, созданное на местном уровне информационное пространство. Все они зависят от зарубежных СМИ, особенно российских. Таким образом, восприятие политических и экономических реалий подается через призму внешних акторов, исходя из их внешнеполитических предпочтений. Кроме того, российские СМИ периодически размещают требования по легитимации территориальных претензий к Казахстану и ряду других центральноазиатских территорий. Россия систематизировала управление трудовыми мигрантами из Средней Азии и взаимодействие с их наиболее влиятельными лидерами. Предлагался законопроект для обсуждения в Федеральной Думе предусматривающий расширение полномочий этнических и культурных автономных сообществ путем преобразования их в некоммерческие образования, что предполагает возможность прямого финансирования и превращения их в инструменты влияния. [6]

Также к серьезным угрозам относится и отсутствие независимой инфраструктуры кибербезопасности в регионе, которая могла бы предотвратить использование ресурсов Интернета экстремистскими группами для вербовки людей, ведения незаконной торговли, распространение несанкционированных государственных секретов.

В тоже время сотрудничество с иностранными организациями, обладающими ценными ноу-хау затрудняется чрезмерной бюрократией и государственным контролем, что напрямую связывается с предотвращением тиражирования «цветных» революций в регионе. [7]

Основные выводы и заключение

В целом, в Центральной Азии угрозы тесно связаны с Афганистаном. К их числу относятся: терроризм, религиозный экстремизм, наркоторговля. На севере Афганистана силы международных террористов, союзных Талибану (там и узбеки, и выходцы с Северного Кавказа, и уйгуры, и проч.), появились уже на границах Таджикистана и Туркменистана.

Россия выступает гарантом безопасности трех центральноазиатских государств - Казахстана, Кыргызстана и Таджикистана (в рамках ОДКБ).

Ключевыми угрозами безопасности продолжают оставаться внутренние факторы:

1) религиозный вопрос, который в обществе в Центральной Азии отличается от арабского мира. Здесь наблюдается неоднородность: в Казахстане, Кыргызстане, Туркменистане религиозный фактор в политике слабее, чем в Узбекистане и Таджикистане;

2) внутренняя дестабилизация в Кыргызстане. После революций там наступает периодически обостряющийся политический кризис, который ослабляет государственные структуры, включая силовые;

3) потенциальные проблемы с передачей верховной власти;

4) долговременные социальные проблемы, подрывающие стабильность - бедность, коррупция, межрегиональные и межклановые конфликты;

5) крупные противоречия по поводу раздела вод трансграничных рек, которые ставят под угрозу энергетическую и продовольственную безопасность. Тому примеры конфликты между Узбекистаном и Таджикистаном и трения между Узбекистаном и Кыргызстаном по вопросам использования вод Амударьи и Сырдарьи. Серьезная напряженность сложилась вокруг бартерных соглашений и платежей. Кыргызстан и Таджикистан поставляют воду Узбекистану и Казахстану в обмен на энергоресурсы в виде газа, угля или электроэнергии. Так как поставки энергоресурсов ненадежны, Кыргызстан спускает зимой больше воды через свои гидроэнергетические плотины, что приводит к затоплению земель в низовьях и к меньшему количеству воды для орошения в летний период. По сути, каждая страна предпринимает шаги к усилению контроля над водными ресурсами, зачастую в ущерб другим. [5]

Необходимо отметить, что выявлено четыре основные сферы напряженности между государствами Центральной Азии только в области водораспределения, которые могут привести к угрозе безопасности:

- 1) отсутствие последовательного и четкого управления водными ресурсами;
- 2) неспособность соблюдать или применять водные квоты;
- 3) нереализованные и несвоевременные бартерные соглашения, и платежи;
- 4) неопределенность по поводу будущих планов развития инфраструктуры.

В тоже время растет неопределенность в части планов строительства новых водохранилищ и плотин или расширения орошаемых площадей. Здесь еще большую неопределенность вызывает и то, что по большинству проектов консультации практически не проводятся. Кроме того, водные и энергетические ресурсы выступают регулятором «политического климата» в Центральной Азии. Недопоставки газа и зимние подтопления наносят Узбекистану и Кыргызстану взаимный ущерб, что грозит усилением этнической напряженности в Ферганской долине. [4]

В целом борьба за водные ресурсы будет лишь усилиться, напряженность расти, так как эффективные механизмы для решения этих проблем пока отсутствуют. Здесь имеется необходимость многостороннего регионального подхода, где будут учитываться энергетические, сельскохозяйственные и демографические аспекты водопользования. Центральноазиатские страны не видят сложность данного вопроса, в то время как именно он решит управление множеством политических, социальных и экономических факторов риска.

Ключевые угрозы безопасности, связаны и с межстрановыми противоречиями. Крупные мировые державы, вовлеченные в центральноазиатские вопросы - США, ЕС, КНР, РФ. Здесь наряду с внутренними конфликтами ярко выражены российско-западные противоречия, что подчеркивается в контексте украинских событий. Также влияют американо-китайские в контексте военно-политического противостояния в Тихом океане. Вкупе это имеет разнонаправленное давление на центральноазиатские страны, что увеличивает риски безопасности в регионе наряду с тем, что решать их некому, поскольку внешние игроки, вместо содействия и помощи заинтересованы в сфере влияния. [6]

Таким образом, центральноазиатский регион является сложным, многофакторным и противоречивым полем, где необходимо находить новые подходы в решении внутренних и внешних вопросов.

Позиция КНР устойчивая наряду с сохранением нейтрального статуса и отсутствия активности в каких-либо конфликтах. Пекин занимается реализацией ряда крупных экономических проектов выступая в качестве важного инвестора и кредитора для центральноазиатских стран. Наряду с этим Китай является крупнейшим импортером энергоресурсов из Казахстана и Туркменистана параллельно наращивая экономическое присутствие в «Большой Центральной Азии» финансируя крупномасштабные инфраструктурные проекты и инвестиции.

Для ослабления рисков и обеспечения надлежащего автономного развития и интересов странам Центральной Азии необходима разработка политической и экономической стратегии. Границы между экономической и политической повестками дня стираются, усталость региональных лидеров от потенциальных последствий иностранного влияния для безопасности их стран небезосновательна.

Список использованной литературы:

1. *Центральная Азия: риски, вызовы и возможности* – [Электронный ресурс] – 2019. – URL: https://forbes.kz/process/expertise/tsentralnaya_aziya_riski_vyzovy_i_vozmozhnosti/ (дата обращения 10.03.2021).
2. *Security Policy and Developments in Central Asia: Security Documents Compared with Security Challenges* – [Электронный ресурс] – 2016. – URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13518046.2016.1168123> (дата обращения 11.03.2021).
3. *Security Risk Analysis Perspectives on Central Asia Dynamics* [Электронный ресурс] – 2020. – URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-42775-7_4 (Дата обращения 12.03.2021).
4. Биксел КС. Трансформация конфликта в Центральной Азии: Ирригационные споры в Ферганской долине. США: Рутледж. - 2009. - С.255-269
5. *Rethinking Central Asia and its Security Issues* – [Электронный ресурс] – 2012. – URL: https://www.researchgate.net/publication/266418830_Rethinking_Central_Asia_and_its_Security_Issues (дата обращения 12.03.2021).
6. Коллинз, К. Клановая политика и смена режима в Центральной Азии . Великобритания: Издательство Кембриджского университета. – 2006. – С.48-54, 175-192.
7. *Central Asia security: Issues and implications for us interests* - [Электронный ресурс] – 2010. – URL: https://ndu.edu.pk/issra/issra_pub/articles/issra-paper/ISSRA_Papers_Vol2_IssueII_2010/04-Central-Aisa-Security-Uzma-Akhtar.pdf (дата обращения 12.03.2021)
8. Навроцкий, В. Стратегический коридор восток-запад из Центральной Азии в Европу и интересы Украины. СРСЕУ Бухарест. - 2013. - С.20-21.

УДК 32:001.12/.18

МРНТИ 23.00.01, 07.00.10

Тилекберди Нуриуак¹, Г.А. Менлибаев¹

*¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан Институты,
«Халықаралық қатынастар» мамандығының 1-курс магистранты*

Алматы қ. Қазақстан nurshuak93@mail.ru

*¹Ғылыми жетекшісі: Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан Институты,
Халықаралық қатынастар кафедрасы, т.ғ.к., доцент,
тарих және қоғамдық ғылымдар академиясының академигі*

ҚАЗАҚСТАН ЖЕРІНДЕГІ АЗ ҰЛТ ӨКІЛДЕРІНІҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЫНЫҢ ДАМУ БАРЫСЫ

Аңдатпа

Жыр алыбы болған Жамбыл Жабаевтың «Жігерлі болса, ер болар, бірлікті болса, ел болар» деген даналық сөзі әрбір мемлекеттің жадында жатталуы керек деп ойлаймыз. Шындығында, ел бірлігі болмаса, онда экономика мен әлеуметтік даму тұрмақ тәуелсіздік пен тұғырлылық туралы да сөз айтуға шама жетпес еді. Оған кешегі өткен тарих куә. Сол өткен тарихтағы басынан зобалаң күндер кешірген әртүрлі ұлт өкілдерінің өткені мен бүгіні куә.

Біздің сөз еткелі отырған тақырыбымыз Қазақстан жеріндегі аз ұлт өкілдерінің әлеуметтік, экономикалық жағдайының даму барысы болмақ. Жер бетінде тіршілік етіп жатқан әртүрлі қоғамдар әлеуметтік-тарихи даму барысында жалпыадамзаттық маңызы бар бірқатар сан ғасырлық сұрақтардың жауаптарын үздіксіз іздеп келеді.

Бұл тақырыпты тереңдеп ашып алу үшін ең әуелі әлемде 256 ұлт бары ойға оралады. Ресми мәліметке сенсек, соның 130 дан астамы Қазақстанда тату-тәтті өмір сүріп, тіршілік кешіп жатыр екен.

Міне, осыншама ұлт пен ұлыстың тілін тауып, бірлік пен ынтымақта ұстап, олардың өсіп өркендеуі әлеуметтік экономикасының дамуына үлкен тиімділік жасап отырған ол біздің еліміздің бауырмашыл әрі берекешілдігінің мызғымас дәлелі екені анық.

Түйінді сөздер: Қазақстан, аз ұлт өкілдері, әлеуметтік, экономикалық жағдай.

Тилекберди Нуриуак¹, Г.А. Менлибаев¹

*¹КазНПУ им. Абая, Институт Сорбонна-Казахстан,
Магистр специальности «Международные отношения»*

г. Алматы, Казахстан

nurshuak93@mail.ru

*¹Научный руководитель: КазНПУ им. Абая, Институт
Сорбонна-Казахстан, кафедра международных отношений,*

Кандидат исторических наук, доцент,

Академик Академии истории и общественных наук

СОЦИАЛЬНЫЕ МЕНЬШИНСТВА В КАЗАХСТАНЕ РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ

Аннотация

Мы верим, что слова мудрости великого поэта Жамбыла Жабаева «Если ты напористый, ты будешь человеком, если ты едины, ты будешь страной», должны помнить в каждой стране. По сути, без единства страны невозможно было бы говорить о независимости и стабильности экономики и социального развития. Об этом свидетельствует вчерашняя

история. Прошлое и настоящее свидетельствуют о различных национальностях, которые пережили трагические дни своей прошлой истории.

Речь идет о развитии социально-экономического положения национальных меньшинств в Казахстане.

В данной статье будут затронуты такие темы как развитие социально-экономического положения национальных меньшинств в Казахстане. Различные общества по всему миру постоянно ищут ответы на ряд многовековых вопросов, имеющих универсальное значение в ходе социально-исторического развития.

Чтобы углубиться в эту тему, во-первых, в мире 256 наций. По официальным данным, более 130 из них мирно проживают в Казахстане.

Ключевые слова: Казахстан, национальные меньшинства, социально-экономическое положение.

Tilekberdi Nurshuak¹, G.A. Menlibaev¹

*¹KazNPU named. Abay, Institute Sorbonne-Kazakhstan,
Master of specialty "International relations"*

Almaty, Kazakhstan

nurshuak93@mail.ru

*¹Scientific supervisor: KazNPU named Abay, Institute
Sorbonne-Kazakhstan,*

Department of International Relations,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,

Academician of the Academy of History and Social Sciences

SOCIAL MINORITIES IN KAZAKHSTAN DEVELOPMENT OF ECONOMIC CONDITION

Abstract

We believe that the words of wisdom of the great poet Zhambyl Zhabayev "If you are energetic, you will be a man, if you are united, you will be a country" should be remembered in every country. In fact, without the unity of the country, it would be impossible to talk about the independence and stability of the economy and social development.

The topic we are talking about will be the development of the social and economic situation of ethnic minorities in Kazakhstan. Different societies around the world are constantly searching for answers to a number of centuries-old questions of universal significance in the course of socio-historical development.

To delve deeper into this topic, it first comes to mind that there are 256 nations in the world. According to official data, more than 130 of them live peacefully in Kazakhstan.

Keywords: Kazakhstan, national minorities, social and economic situation

1. Кіріспе

Қазақстандағы аз ұлттардың өкілдерінің мұқтажыдығын өтеуге, ұлтаралық қарым-қатынас аясында үйлесім орнатуға, әлеуметтік экономикалық өсіп өнуіне барынша жағдай жасалған. Барша ұлттардың азаматтық, саяси, экономикалық, әлеуметтік, мәдени құқықтарын қорғауға байланысты жүзеге асырылатын шаралар халықаралық стандарттарға сай және осы орайда өзге мемлекеттерге үлгі бола алатынын айта кеткен жөн.

Сонымен бірге Қазақстанда жүзеге асырылып отырған ішкі саясаттың тағы бір ұтымды тұсы қазақстандықтарды түрлі діни конфессияларға деген толеранттылыққа тәрбиелеумен сабақтас. Соңғы жылдарда Республиканың түпкір-түпкірінде бой көтерген түрлі діни мекемелердің (мешіт, православие приходы, католиктердің костелы, ғибадатханалар және т.б.) жанданған құрылысы мемлекеттің өзара үйлесімді қоғамдық дамуға тиімді жағдай

жасағандығын дәлелдей түседі. Өзара сыйластық пен төзімділікке, бейбітшілік пен келісімге негізделген қоғамдық қатынастар әлем сахнасында Қазақстанның шынайы имиджін қалыптастыруға игі ықпал жасауда.[1].

Мәселен, Қазақстан халқы ассамблеясы 2008 жылы Алматы қаласындағы «Достық үйі» жанынан «Лингва» тілдерді оқыту орталығын ашуды қолға алған болатын. Осы орталықта соңғы жылдары 150-ден аса мемлекеттік тілді үйренуші әртүрлі этнос өкілдері және 50-ден аса орыс тілін үйренуші шеттен келген қандастарымыз бітіріп шықты. Өткен жылдары Астана (қазіргі Нұр-Сұлтан) қаласында «Тілдарын» тілдерді оқыту технологияларының әдістемелік орталығы ашылды. Мұның бәрі

этносаралық қатынастарды дамыту мәселелерін жоғары деңгейде шешуге мемлекеттік тілді дамытуға бағытталған нақты істер. Сонымен қатар әр этномәдени бірлестіктің осы бағытқа арналған арнайы бағдарламалары жүзеге асырылуда. Мысалы, Орыс қоғамы бірлестігі «Тіл - халық жанын танудың кілті», «Ахысқа» түрік қоғамы «Мемлекеттік тіл - менің тілім» конкурстары, өзбек орталығы «Мемлекеттік тілді білу - парызың» олимпиадасы, корей қауымдастығы «Мемлекеттік тіл - достық тілі» жастар форумы сияқты бағыттар арқылы мемлекеттік тілдің қолдану аясын кеңейту, өз этностық тобын қоғамдық белсенділікке тарту бағытында жұмыс атқарып жатыр. Бұл шаралардың барлығы дерлік еліміздегі аз ұлт өкілдерінің әлеуметтік экономикасының еркін дамып келе жатқанын көрсетеді.

1. Тарихтан Қазақстан халқы Ассамблеясының құрылуы

Қазақстан жеріндегі аз ұлт өкілдеріне тоқталып, ол жайлы ой өрбітер болсақ ең әуелі тілімізге тиек болатыны ол – Қазақстан халқы Ассамблеясы болмақ.

Қазақстан халқы Ассамблеясы — 1995 жылғы 1 наурызда Қазақстан Республикасының Президентінің Жарлығымен құрылған Мемлекет басшысы жанындағы консультативті-кеңесші орган. Тұңғыш Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев Қазақстан халқы Ассамблеясын құру идеясын алғаш рет 1992 жылы Тәуелсіздіктің бірінші жылына арналған Қазақстан халқының бірінші форумында жариялаған болатын.[2].

Мұндай институтты құру қажеттілігі саяси тұрғыдан, сондай-ақ жаңадан құрылған, тәуелсіз, полиэтносты, поликонфессиялық мемлекеттің тұрақты дамуы тұрғысынан туындаған еді. Аталған бастама мәдениет аралық диалогты нығайтудың жаңа кезеңінің негізін қалап, ә мүмкіндік жасайтын әлемдік тәжірибедегі тың бағыт болып табылды.

Қазақстан халқы Ассамблеясының институционалдық құрылымы нығайып, қоғамды ұйыстырушы әлеуеті толысты, ол халық дипломатиясының маңызды күретамырына айнала білді.

Бұл бірегей институт еліміздегі барлық этнос өкілдерін ортақ мақсатқа ұйыстыра отырып, республикадағы тұрақтылықты сақтау мен ел дамуының мақсатына айтулы үлес қосып келе жатқаны көңіл қуантады.

2. Қазақстандағы аз ұлт өкілдерінің бүгінгі жағдайы

Бүгінде республикамыздағы аз ұлт өкілдерінің мәдениеттері, тілдері, дәстүрлерінің дамуына қажетті барлық жағдай жасалған. Этномәдени бірлестіктердің өзінің саны тұрақты өсуде. Кейбір мәліметке сүйенсек қазір олар 800-ден асады екен.

Қазақстан жеріндегі аз ұлт өкілдерінің әлеуметтік, экономикалық жағдайының дамуының тағы бір нақты дәлелі ол әр жыл сайын Қазақстан этностарының тілдерінде бірнеше ондаған жаңа кітаптар жарық көреді. Жыл сайынға халықтық мерекелер Наурыз, 1 мамыр – Қазақстан халқының бірлігі мерекесін ұлттар бірігіп, бірлікте тойлау дәстүрге айналды. Егер мемлекеттің қалыптасу кезеңінде басты міндет этносаралық төзімділік пен қоғамдық келісім негізінде қоғамды ұйыстыру болса, ел дамуының жаңа кезеңінде, стратегиялық басымдық ретінде, қоғамның барлық азаматтары мойындаған ортақ құндылықтар мен қағидаттар жүйесіне негізделген Ұлт Бірлігіне жету болып табылады

Қазақстан жеріндегі аз ұлт өкілдерінің әлеуметтік, экономикалық жағдайының даму барысы жағдайын жазу кезінде 130 астам ұлт өкілі тұратын елде барлығын қамтып жазу мүмкін емес екені баршамамызға мәлім. Сол себепті де біз осы 130 ұлттың ішінен бір ұлттың

ғана әлеуметтік, экономикалық даму барысын бағдарлап көрсек. Ол үшін ең әуелі сол ұлттың тарихына тоқталуды сол арқылы бүгінін саралауды жөн көрдік.

3. Поляк ұлты өкілдерінің тарихы

Қазіргі біздің тоқталғалы отырған ұлтымыз ол Поляк ұлты. Мемлекетіміздің көпұлтты бейнесінің қалыптасуына өзіндік үлесін қосушы әрбір ұлт пен ұлыстың қазақ жеріне түрлі жағдайда, тағдырдың тәлкегімен қадам басқандығы бүгінде баршаға белгілі. Қазақстанның көп ұлтты, көп конфессиялы қоғамында өмір сүріп жатқан түрлі халық өкілдері арасында поляк ұлты өкілдерінің де өзіндік орны бар.

Қысқаша ақпарат беретін болсақ, поляктар – славян текті, оның ішінде батыс славян тіл тармағына жатқызылатын, басым көпшілігі христиан дінінің католик тармағын ұстанатын еуропалық халық. Халықтың негізгі көпшілігі тарихы отаны Польша аумағын мекендейді [3, 382 б.].

Бүгінгі таңда жер шарының біраз мемлекеттерінде ғұмыр кешіп жатқан поляк диаспорасы жалпылама «Полония» атауымен белгілі. Қазақстандық поляктардың қалыптасуы – түрлі саяси жағдайлар арқылы жүзеге асқан. Аталған тақырып аясын мейлінше аша түсу, мүмкіндігінше толықтырып қарастыруға барымызлы салдық. Қазақстан мен Польша шалғай орналасқан елдер болғандықтан, поляк халқы өкілдерінің қазақ даласын мекендей бастауы негізінен ресей отаршылдығы дәуірінде басталып, кеңестік кезеңде аяқталды.

Қазақ даласына поляк ұлты өкілінің алғаш аяқ басуы XIII ғасырда тіркелген. Атап айтқанда, 1245-1247 жылдары Джованни да Пиан дель Карпини елшілігінің құрамында Вроцлавтық монах-францискандық Бенедикт Поляк (Бенедиктус Полонус) та өткен болатын. Арал далалары, Сырдария және Іле алқабы, Балқаш көлі арқылы өткен поляк ұлтының өкілі еуропалықтардан алғашқылардың бірі болып, алыстағы көшпенділердің жері, оның ұшы-қиыры жоқ кендігі, жат өлкенің табиғаты, көшпенділердің киіз үйі мен тұрмысы хақында қызықты ақпараттар қалдырған [4,7-8 бб.].

Осы тектес көптеген мәліметтерге сүйене отырып XIX ғасырдың алғашқы ширегінің өзінде еліміздің бірқатар аймақтарында, атап айтқанда, Астрахан губерниясы арқылы қазіргі Атырау және ішінара Батыс Қазақстан облыстары аумақтарында аз болса да поляк халқы өкілдерінің қоныстана бастағандығына көз жеткізуге әбден болады. Тарихи дәлелдерге мойынұсына отырып, Сібір, Есіл бекінісіне орналастырылған Наполеон сапында болған поляк тұтқындарының қазіргі Солтүстік Қазақстан аумағындағы поляк халқы өкілдерінің негізін қалады деп айтуға толық негіз бар.

4. Поляк ұлтының әлеуметтік экономикалық өсіп өнуі

Біздің қозғап отырған тақырыбымыз аз ұлттардың әлеуметтік экономикалық өсіп өнуі болғандықтан Поляк ұлтының қай жылдары қанша болып өскенін мына бір сандық мәліметтен қарасақ.

Қазіргі Қазақстан аумағындағы поляк халқы өкілдерінің саны, жыныстық құрамы туралы толымды әрі кешенді ақпаратты тұтас Ресей империясының аумағында 1897 жылы жүргізілген алғашқы халық санағы мәліметтерінен ала аламыз. Халық санағына сәйкес, сол кезеңдегі Орта Азияны (қазір Орталық Азия) 11 576 поляк ұлтының өкілдері мекендеген. Олардың – 10361, яғни басым көпшілігі қалаларда шоғырланған.

Қазақстандағы поляктардың саны 1959 жылы – 53 102 адамды құраса, 1979 жылы – 61 136, 1999 жылы – 47 297, ал соңғы 2009 жылғы санақ бойынша – 34 057 адамды [5, 21 б.] құраған.

Бұл дегеніміз Республика халқының 0,2%. Қазақстандық поляктардың үлкен бөлігі – Солтүстік Қазақстан облысында. Облыстағы поляк ұлты өкілдерінің саны 2009 жылғы халық санағының мәліметтеріне сәйкес – 13 976 адамды құраған. Облыстағы поляктар ең көп шоғырланған аумақ – Тайынша ауданы. Аудан халқының – 11 467 поляк халқының өкілдері. Ақмола облысы да қазақстандық поляктардың көп қоныстанған өңірі. Облыстағы поляк халқы өкілдерінің саны – 8 292 адамды құрайды екен. Жекелей алғанда, Көкшетау қаласында – 2053, Астрахань ауданында – 1 599, Шортанды ауданында -1 584 поляктар мекендейді.

Мемлекеттің бас қаласы –Нұр-Сұлтанда 2179 поляк ұлтының өкілдері мекендеген болса , Алматыны – 807 поляк қоныс еткен.[6, 5-21 б.]

5. Барша өзге ұл өкілдеріне тілі мен дәстүрін дамытуға қажетті жағдай жасалуы

Қазақстан жеріндегі аз ұлт өкілдерінің бір кезде әлеуметтік жағдайын былай қойғанда өз ана тілдерін ұмытып кетуіне себепші болған қиын қыстау кезеңдер болғанын тарих парақтары көрсетеді.

Ана тілдерін пайдалану тұрғысынан келгенде халық орыс тілді ортаның ықпалымен үлкен ассимиляцияға ұшыраған. Мысал ретінде, сұрау бойынша саны қомақты Солтүстік Қазақстан облысы поляктарының небәрі 4,9 % ғана поляк тілін ана тілі ретінде көрсеткен, қалған 95,1 % ана тілі ретінде өзге халықтың тілін көрсеткен [7, 35 б.].

Міне осылай өркендеп қанат жайыуына үлкен мүмкіндіктер беріп, әлеуметті жағдайы мен эконоикалық жағдайының сыртында олардың тілдік яғни ана тілдерін пайдалануына жоғары мүмкіндіктер мен жеңілдіктер берілді.

Қазақстан Республикасы тәуелсіздікке қол жеткізген сәттен бастап еліміздегі барша өзге ұл өкілдеріне тілі мен дәстүрін дамытуға қажетті жағдай жасалып келеді. Ел конституциясы «Біз, ортақ тарихи тағдыр біріктірген Қазақстан халқы, байырғы қазақ жерінде мемлекеттік құра отырып...» [8, 3 б.] деген сөздерден басталады.

6.Қорытынды

Бүгінгі қазақстандық поляк халқының өкілдері мемлекет халқының ажырамас бір бөлігі. Қазақстандық поляктар республиканың дамуына өз үлестерін қоса отырып, Қазақстан мен Польша республикаларының арасында алтын көпір міндетін атқаруда. 1992 жылы 6 сәуірінде Қазақстан Республикасы мен Польша арасында дипломатиялық қарым-қатынас орнатылды. Сол кезеңнен бері қос мемлекеттің сенімді әріптестер ретінде тығыз жұмыс жасап келеді. 1994 жылы 20 наурызда Қазақстанда Польша Республикасының Елшілігі ашылса, 2000 жылдың қазанынан бастап Польшада Қазақстан Республикасының Елшілігі өз жұмысын бастады. Қазақстандық поляктардың алғашқы бейресми бірлестіктері 1980-ші жылдардың соңында пайда болды. Мұндай ұйымдар Қарағандыда, Көкшетауда, Алматыда және т.б. жерлерде құрылды. 1992 жылы тіркелген, аталғандай жекелеген бірлестіктер негізінде Қазақстан поляктарының одағы құрылды (ҚПО). Құрылымы бойынша Одақ 14 облыстық және қалалық бірлестіктерден құралған. Мемлекет деңгейіндегі ұйымның жұмысы Республикалық үйлестіру кеңесі арқылы жүзеге асырылады. Қазақстан поляктары одағының жұмысы ұлттық салт-дәстүрлерін, ана тілін оқып үйренуге бағытталған. Бүгінгі күні елімізде ондаған костелдер салынып, діни қызмет жүргізілуде. Қазақстан мен Польшаның құзырлы министрліктері арасында жасалған келісімге сәйкес қалалар мен ауылдардағы 16 мектепте поляк тілінде сыныптар жұмыс жасаса, балалар мен үлкендерге арналған 22 жексенбілік мектептер жұмыс атқарып, сабақты Польшадан шақыртылған мұғалімдер жүргізуде. Аталған мектептердің қаржылық, материалдық-техникалық және оқу-әдістемелік қамтамасыз етілуі негізінен Қазақстан тарапынан атқарылады, Польша тарапы да едәуір көмек көрсетуде. Жыл сайын Польшаның жоғарғы оқу орындарында тегін білім алуға 90-ға тарта қазақстандық поляктар қабылдануда. Алматыдағы шетел тілдері университетінде «поляк тілі мен әдебиеті» бөлімі ашылған [9, 117-118 б.].

Жоғарыдағы поляк ұлтына жасалынып отырған жағдайды көру арқылы ақ қазақстан жеріндегі әрбір аз ұлт өкілінің осындай мүмкіндіктері барын аңғаруға болады. Мұндай зор мүмкіндіктер беріліп отырған аз ұлт өкілдерінің әлеуметтік экономикалық жағдайы әлбетте өсіп өркендеп дамитыны сөзсіз.

Польша халқы да ХХ ғ. 30-40 жж. зобалаң уақытында қазақ халқының поляк ұлты өкілдеріне көрсеткен көмегін, мейірімін ұмытпайды. Алғыс ретінде ел астанасының ең көрікті жерлерінің бірі – Вилянув ауданындағы көшелердің біріне «Қазақ көшесі» (полякша ulica Kazachska) атауы берілген [10].Польшадағы Адам Мицкевич университетінде қазақ тілі оқытылады.

Міне, біздің сөзіміздің бұйдасы болған Поляк ұлтының толқымалы тағдыры осындай. Осындай ауыр өткелектерден өтіп, бүгінге жеткен Қазақстандағы Поляктар еліміздегі аз ұлт өкілдерінің бірі. Олардың тарихына тоқталу арқылы бүгінгі дамуын сарапқа салдық. Поляк ұлты өз тілін, дінін, салтын толық сақтау арқылы рухани мәдени дамып жатқанын көруге болады.

Бұл жерде тек бір ғана поляк ұлты емес Қазақстан аумағындағы 130 ұлттың барлығыда осындай аса жоғары мүмкіндіктермен өздерін дамытып әлеуметтік экономикалық салаларын қарқынды түрде дамытуын жалғастыруда.

Еліміздің ұстанып отырған саясатының оң нәтижесінің арқасында өзге аз ұлт өкілдеріне ешқандайда даму тұрғысынан әсіресе әлеуметтік экономикалық тұрғыдан қысым болған емес. Болмайды да. Себебі біздің ел аз ұлттардың да өз мүмкіндігін пайдалана отырып дамуына рұқсат берген.

Береке мен бірлігі бұзылмаған сан түрлі ұлтты бір шаңырақ астына жинап отырған біздің ел өзге жұртқа үлгі болары айдан анық ақиқат.

Қазақстан жеріндегі аз ұлт өкілдерінің әлеуметтік экономикалық жағдайының даму барысын поляк ұлты арқылы өз шамамыз келгенше ашып бере алдық деп ойлаймын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. <https://e-history.kz>[Электронный ресурс]
2. Қазақстан. Ұлттық энциклопедия. Бас ред. Б.Аяған. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясының» Бас редакциясы, 2005. – 728 б.
3. Рышард Бадовски. Польские певцы Казахстана. – Алматы, МКА, 2005.
4. Аналитический отчет. «Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года». Под ред. Смаилова А.А./ Астана, 2011. – С. 65.
5. Город Алматы. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. – Том 2. Статистический сборник. Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 118 с.
6. Северо – Казахстанская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник. Под ред. Смаилова А.А. – Астана, 2011. – 138 с.
7. Қазақстан Республикасының Конституциясы. – Алматы: Юрист, 2006.
8. Ассамблея народа Казахстана: исторический очерк. Е.Л. Тугжанов, Г.В. Кан, В.С. Коробков, Н.У. Шаяхметов. – Алматы: Раритет, 2010. – 304 с
9. Варшавадағы «қазақ» көшесі. Егемен Қазақстан, 2006, 7 шілде.

УДК 327
МРНТИ 04.21.81

Халназарова А.К.¹, Стружихина К.В.¹, Курмангали А. К.¹

¹студентка 4 курса, кафедры Международные отношения, Института Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

*¹доктор политических наук, доцент кафедры международных отношения
Института Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая*

ОТ БИРМЫ К МЬЯНМЕ: ОПЫТ УСТАНОВЛЕНИЯ ВОЕННОЙ ДИКТАТУРЫ

Аннотация

Военная диктатура - это форма правления, в которой все полномочия, как показывает нам история, и власть, обретенную посредством государственного переворота, в ходе которого свергается предыдущее правительство или же введена с назначением военного диктатора из-за начала войны.

Актуальность этой темы обусловлена тем, что по сей день мир не застрахован от подобных случаев, которые впоследствии могут обернуться большой катастрофой для конкретной нации, а иногда даже для целого континента. Анализ данной проблемы имеет ту же необходимость, что и глобальные проблемы, стоящие перед современным обществом. Поэтому необходимо рассмотреть проблему в корне, опираясь в первую очередь на историю и факторы, при которых подобная форма правления, вопреки законным методам институтов власти имеет возможность осуществлять действия исключительно в собственных интересах.

Имеющийся инцидент невозможно рассматривать, как исключительно проблему “внутри” государства, поэтому в свою очередь в статье приведены случаи из истории государства Мьянма. События 1-го февраля 2021 года на территории данного государства говорят о том, как на деле хрупок может быть государственный строй, что решение назревающего конфликта на сегодняшний день актуально на самом деле без вооруженных отрядов, а с помощью адекватного двустороннего диалога, о котором настаивают западные страны.

Ключевые слова: военная диктатура, установление военных режимов, “волны демократизации”, бирманская армия, Бирма, Мьянма, “Национальная лига за демократизацию”, военный переворот, колониальный гнёт, протекторат, оккупация.

Халназарова А.К.¹, Стружихина К.В.¹, Құрманғали А.К.¹

*¹халықаралық қатынастар мамандығының 4 курс студенті, Абай атындағы ҚазҰПУ,
Сорбонна-Қазақстан институтының Алматы қ., Қазақстан*

*¹Саяси ғылымдар докторы, доцент, Халықаралық қатынастар кафедрасы
Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты*

БИРМАДАН МЬЯНМАҒА: ӘСКЕРИ ДИКТАТУРА ОРНАТУ ТӘЖІРИБЕСІ

Аңдатпа

Әскери диктатура - бұл барлық билік, тарих көрсетіп отырғандай, және мемлекеттік төңкеріс нәтижесінде алынған билікті, оның барысында бұрынғы үкімет құлатылатын немесе соғыс басталуына байланысты әскери диктатордың тағайындалуымен енгізілетін басқарудың түрі.

Бұл тақырыптың өзектілігі осы күнге дейін әлемнің осындай оқиғалардан иммунитетсіз екендігіне байланысты, бұл кейінірек белгілі бір ұлт үшін, ал кейде тіпті бүкіл континент үшін үлкен апатқа айналуы мүмкін. Бұл проблеманы талдау қазіргі қоғам алдында тұрған жаһандық проблемалармен бірдей қажеттілікке ие. Сондықтан, ең алдымен тарихқа және

мемлекеттік басқарудың мұндай формасы, мемлекеттік институттардың заңды әдістеріне қайшы келетін, тек өз мүдделері үшін әрекет ету қабілетіне ие болатын факторларға сүйене отырып, мәселені оның түбінде қарастыру қажет.

Болып жатқан оқиғаны тек «штаттың» проблемасы ретінде қарастыруға болмайды, сондықтан өз кезегінде мақалада Мьянма мемлекетінің тарихынан алынған жағдайлар бар. 2021 жылдың 1 ақпанындағы осы мемлекет аумағындағы оқиғалар мемлекеттік жүйенің шын мәнінде қаншалықты нәзік бола алатындығын, алда келе жатқан қақтығыстың шешілуі бүгінгі таңда қарулы отрядтарсыз, бірақ барабар екіжақты диалог көмегімен шешілетіндігін көрсетеді. Батыс елдері талап етеді.

Түйінді сөздер: әскери диктатура, әскери режимдерді орнату, «демократияландыру толқындары», Бирма армиясы, Бирма, Мьянма, «Демократияландыру жөніндегі ұлттық лига», әскери төңкеріс, отарлық езгі, протекторат, басып алу.

Halnazarova A.K.¹, Struzhikhina K.V.¹, Kurmangali A.K.¹

¹étudiante de 4ème année, département des relations internationales,

Institut Sorbonne-Kazakhstan à l'Université KazNPU nommée d'après Abay, Almaty, Kazakhstan

¹D. en sciences politiques, professeur associé à l'Institut des relations internationales de la Sorbonne-Kazakhstan, à l'Université KazNPU nommée d'après Abay, Almaty, Kazakhstan

DE LA BIRMANIE AU MYANMAR : L'EXPERIENCE DE LA DICTATURE MILITAIRE

Résumé

Une dictature militaire est une forme de gouvernement dans laquelle tous les pouvoirs, comme l'histoire nous le montre, et le pouvoir acquis par un coup d'État dans lequel le gouvernement précédent est renversé ou introduit avec la nomination d'un dictateur militaire en raison du déclenchement d'une guerre.

La pertinence de ce sujet est due au fait qu'à ce jour, le monde n'est pas à l'abri de tels cas, qui peuvent ensuite se transformer en une grande catastrophe pour une nation particulière, et parfois même pour un continent entier. L'analyse de ce problème a la même nécessité que les problèmes globaux auxquels est confrontée la société moderne. Par conséquent, il est nécessaire d'examiner la racine du problème, en s'appuyant tout d'abord sur l'histoire et les facteurs, lorsqu'une telle forme de gouvernement, contrairement aux méthodes légitimes des institutions de pouvoir est capable d'agir uniquement dans ses propres intérêts.

L'incident actuel ne peut être considéré comme un problème exclusif "à l'intérieur" de l'État, c'est pourquoi l'article présente à son tour des cas tirés de l'histoire de l'État du Myanmar. Les événements du 1er février 2021 sur le territoire de l'État montrent à quel point le système étatique peut être fragile en réalité, que la solution actuelle au conflit naissant est pertinente sans unités armées, mais avec un dialogue bilatéral adéquat, comme l'insistent les pays occidentaux.

Mots clés : dictature militaire, instauration de régimes militaires, "vagues de démocratisation", armée birmane, Birmanie, Myanmar, "Ligue nationale pour la démocratisation", coup d'État militaire, oppression coloniale, protectorat, occupation.

Dans le monde moderne, dans le contexte de la mondialisation, lorsque la littérature et l'histoire des pays du monde sont devenues plus accessibles à la communauté mondiale, celle-ci a eu l'occasion de se familiariser avec divers problèmes actuels de la société actuelle. Actuellement, la communauté mondiale est confrontée à de nombreux problèmes globaux : le terrorisme, les conflits sur la scène internationale, la situation environnementale, etc. Cependant, le problème des conflits entre les militaires et le gouvernement reste d'actualité. La situation actuelle sur le territoire de l'État moderne du Myanmar en est un exemple. Où l'on voit clairement comment la dictature militaire a traîtreusement établi de nouvelles règles.

À ce stade, nous connaissons un grand nombre d'histoires similaires où une dictature militaire a établi son propre ordre et est arrivée au pouvoir. Et sur la base de l'expérience de ces dernières années, la communauté mondiale peut tirer quelques conclusions pour elle-même.

La dictature militaire est une forme de gouvernement dans laquelle, comme l'histoire nous le montre, tous les pouvoirs sont acquis par un coup d'État, au cours duquel le gouvernement précédent est renversé ou un dictateur militaire est nommé en raison du déclenchement d'une guerre. Il est certain qu'une telle situation n'est pas prévue pour être le résultat le plus positif, comme nous connaissons les cas d'établissement des régimes de Saddam Hussein en Irak et de Kim Il Sung en Corée du Nord.

Considérons le deuxième exemple comme le principal. Kim Il-sung était un révolutionnaire coréen, un homme d'État, un chef militaire et un politicien qui était en fait le fondateur de l'État coréen. Bien que ces deux régimes aient été initialement positionnés comme des États à parti unique, ils ont évolué vers une dictature militaire au cours de leur existence. Il y avait un contrôle total de l'information dans le pays, une absence totale d'échanges culturels internationaux (pas de voyages privés, touristiques et éducatifs à l'étranger). Les déplacements de la population étaient étroitement contrôlés. Pour voyager en dehors du comté, c'est-à-dire du district, un permis spécial était nécessaire (en théorie, cela existe toujours). Les permis sont délivrés de la même manière qu'à l'époque soviétique pour les voyages en dehors de l'URSS, par exemple en Bulgarie. Vous deviez obtenir une invitation certifiée d'un parent qui vous l'envoyait réellement. Il vous envoie ce document, qui a dû être certifié au préalable auprès du service local des affaires intérieures. Cet algorithme existait pour le mouvement interne des citoyens de la République populaire démocratique de Corée. En même temps, il y a eu une énorme militarisation du pays, qui a clairement déstabilisé l'économie de l'État, qui a eu d'assez bons résultats si l'on tient compte de la période de formation de la RPDC.

Ainsi, nous pouvons voir la formation et le développement de la dictature militaire dans le pays comme un exemple. Cependant, dans les années 1990, cette forme de gouvernement est devenue moins courante. Les principales raisons en sont que cette forme de gouvernement a perdu sa légitimité internationale en raison des "vagues de démocratisation", et que la fin de la guerre froide et l'effondrement de l'Union soviétique ont rendu difficile pour les dictatures militaires de justifier leurs actions, la menace du communisme ayant disparu. Cependant, même si les statistiques nous montrent que leur propagation n'est pas si élevée, nous ne pouvons pas dire que cette menace a été complètement éliminée dans le monde d'aujourd'hui. La liste suivante de pays qui ont été saisis par les militaires peut servir d'exemple : Fidji - prise de pouvoir en décembre 2006 (auparavant, il y avait eu des coups d'État en 1987 et 2000), Thaïlande - mai 2014 (à la suite d'une grave crise politique), Soudan - printemps 2019 (les militaires soudanais ont fait valoir qu'ils devaient lutter contre la crise et la dictature dans le pays), Syrie - février 1966 et, peut-être le plus pertinent à ce jour, Myanmar - 1er février 2021. Dans l'histoire du Myanmar, la dictature militaire n'est pas du tout un phénomène nouveau.

Comme le montre l'histoire, les habitants de cet État ont connu de nombreuses difficultés. Au XIXe siècle, le territoire du Myanmar moderne a été balayé par les guerres anglo-birmanes et s'est terminé par l'occupation complète de la Birmanie par les Britanniques. Après deux guerres anglo-birmanes, l'influence britannique a énormément augmenté, ce qui a entraîné une perte totale de l'indépendance économique et étatique. Cherchant à contrer l'Angleterre, qui occupait une partie importante du territoire, le roi Thibault se rendit en France et signa un traité visant à construire un chemin de fer du Laos à Mandalay et à établir une flotte navale commune sur le fleuve Irrawaddy. Les Britanniques n'étaient pas satisfaits de la menace imminente d'une influence française accrue dans la région, ce qui a conduit à leur occupation et à leur transformation éventuelle en colonie britannique à part entière. Le haut commissaire de la Birmanie britannique a lancé un ultimatum et, après le refus des Birmans d'accepter l'élimination de leur souveraineté, la troisième et dernière guerre anglo-birmane a commencé.

Les troupes britanniques, équipées d'armes de nouvelle génération, étaient largement supérieures en nombre aux unités militaires birmanes assemblées de manière informelle, qui, selon des témoins oculaires, ressemblaient à des sauvages indigènes armés d'arcs et de flèches. Profitant de cet avantage et de l'instabilité politique interne du pays, les Britanniques prennent en 1885 le contrôle de la capitale birmane, Mandalay, dont ils s'emparent presque sans opposition. En conséquence, le roi Thibault et la reine Supalayay ont été envoyés au fin fond de l'Inde, où ils ont vécu le reste de leur vie. La résidence du gouverneur général britannique de Birmanie est transférée à Rangoon. Ce régime est resté en place en Birmanie de 1824 à 1941. La situation a toutefois changé avec le déclenchement de la Seconde Guerre mondiale, au cours de laquelle le pays est passé sous protectorat japonais. Le Japon, dans le but de rendre plus difficile l'approvisionnement de la Chine, occupe l'Indochine. Cela a donné quelques avantages aux premiers. Cependant, à son tour, en janvier 1939, une nouvelle route pour approvisionner la Chine à partir de Rangoon s'ouvre. Ce qui a permis de reconstituer de manière significative les munitions, mettant ainsi l'occupant dans une situation de désavantage considérable. Ainsi, les autorités japonaises ont commencé à chercher une occasion de changer la situation qui leur était défavorable et ont trouvé un soutien parmi les groupes nationalistes, après quoi elles ont envahi la Birmanie et pris Mandalay le 2 mai 1942.

Le régime est resté en place jusqu'à la fin de la guerre et était assez dur. Toutefois, le 1er août 1943, les Japonais reconnaissent la souveraineté de la Birmanie en tant qu'"État de Birmanie". Malheureusement, il s'agissait d'une nouvelle ruse du protectorat japonais, car le pays a finalement été dirigé par un gouvernement fantoche dirigé par Ba Mo. Mais à mesure que la conscience nationale s'est développée, le peuple a de plus en plus cherché à obtenir la souveraineté souhaitée, ce qui a été le point de départ de la rébellion nationale menée par l'armée nationale de Birmanie le 27 mars 1945. Pour réaliser ce plan apparemment irréalisable, Aung San, père d'une future politicienne du Myanmar et leader de la Ligue nationale pour la démocratie, Aung San Suu Kyi, ainsi que d'autres membres de l'opposition ont formé une alliance antifasciste qui s'est rendue auprès des Britanniques pour leur demander de former une coalition avec d'autres pays de la Seconde Guerre mondiale contre les politiques coloniales du Japon. En avril 1947, les forces alliées avaient chassé les Japonais de Birmanie. Mais après la libération de l'État et la remise du pouvoir par les Britanniques, Aung San a été assassiné par ses rivaux politiques. Et de nombreuses controverses subsistent au sein de la population birmane. Le Myanmar lui-même se compose de sept provinces : Mon, Karen, Kayah, Shan, Kachin, Chin et Arakan et de sept districts administratifs qui ne reconnaissent pas réellement les principaux représentants du gouvernement. Malgré le fait que des accords "conditionnels" aient été conclus avec toutes les régions, certaines d'entre elles poursuivent une guerre civile depuis la création de l'État indépendant de Birmanie en 1948. A cela s'ajoute le fait que les États voisins ont eu une influence considérable sur cette politique intérieure.¹ Par exemple, la situation précaire du Bangladesh, avec un flux constant de réfugiés, et les forêts de la Thaïlande à l'est, où des unités de guérilla du parti communiste thaïlandais ont été actives.

Le résultat des opérations militaires actives dans le pays et la guerre civile ont épuisé la patience et la réserve des citoyens. Le gouvernement en place à l'époque n'a pas pu résister au mécontentement croissant de l'époque. Une situation extrêmement critique est apparue dans un État relativement jeune. Cependant, dans un tel environnement, le dernier espoir d'établir l'ordre et de créer l'unanimité était l'armée, dirigée par le général U Ne Win. Cette organisation, en mars 1962, a subjugué et détruit l'ancienne institution du pouvoir en un rien de temps. L'armée birmane, dirigée par Ne Win, a ainsi concentré tout le pouvoir entre ses mains, tout en déclarant un système de parti unique et en créant le Parti du programme socialiste de Birmanie, qui a élaboré un plan appelé "Voie birmane vers le socialisme"².

Dans un pays où l'appareil central du pouvoir avait un grand poids, la dévastation a commencé, car la voie choisie par le gouvernement était caractérisée par une pénurie de produits de base et un "système de cartes". Cette stratégie a abouti à un triste résultat, puisque l'économie a considérablement régressé par rapport à d'autres pays, la croissance économique ne parvenant pas à dépasser la croissance démographique. Cette situation monstrueuse a perduré jusqu'en 1987, lorsque

le secrétaire d'État Sein Lwin a annoncé une action visant à "dominer" certains types de billets et à retirer 80 % de la monnaie de la circulation. Cette action a de nouveau provoqué une montée du mécontentement national. Des émeutes de masse ont éclaté, organisées par les étudiants. En raison de la participation active des étudiants (ils ont vandalisé la propriété privée des fonctionnaires), ils ont commencé à fermer des établissements d'enseignement (collèges et universités), certains d'entre eux ne se sont pas encore remis et sont fermés³. Cependant, ces activités de l'institution n'ont pas du tout arrêté les étudiants et cela a causé un nombre énorme de victimes (environ 3000 personnes). Une telle issue a contraint l'actuel chef de l'État, U Ne Win, à annoncer son intention de démissionner lors d'un congrès extraordinaire du BSPP. Il a été suivi par Sein Lwin mais, en raison des grèves en cours, il a démissionné, permettant à un nouveau dirigeant civil, Maung Maung, de diriger la Birmanie. Cela a donné un nouvel espoir aux citoyens de Birmanie, car tous les noms coloniaux de l'époque révolue ont été changés. Plus précisément, le nom de la Birmanie a été changé en Myanmar.

De nouvelles élections sont toutefois organisées en mai 1989 et la Ligue nationale pour la démocratie, dirigée par Daw Aung San Suu Kyi, remporte 392 des 492 sièges possibles, tandis que le Parti de l'unité nationale, qui intéresse les militaires, n'obtient que 6 sièges. Mais les militaires n'étaient pas satisfaits de ces résultats, ce qui a conduit à une série d'arrestations de dirigeants de partis rivaux.⁴ Ainsi, Aung San Suu Kyi était en détention jusqu'aux prochaines élections, qui n'ont eu lieu qu'en 2010. À partir de cette période, le territoire du Myanmar moderne a commencé à évoluer favorablement : des réformes politiques ont été mises en œuvre et les relations entre l'État et les pays occidentaux ont commencé à prendre forme. La Ligue nationale pour la démocratie commence à gagner du soutien et à détenir de plus en plus de sièges au parlement. Cela a finalement conduit à l'élection d'un nouveau président en 2015. Toutefois, cette période favorable pour le parti dirigé par Aung San Suu Kyang a été interrompue par les événements de février 2021.

Le 1er février 2021, un coup d'État militaire a eu lieu au Myanmar, entraînant la détention du président Win Myin et du conseiller d'État, chef du ministère des Affaires étrangères, et chef du parti de la Ligue nationale pour la démocratie, Aung San Suu Kyang. À la suite du coup d'État, le pouvoir est concentré entre les mains du commandant en chef Min Aul Hlin, Myin Shwe étant nommé vice-président. L'état d'urgence a été déclaré pour l'année suivante dans le pays⁶. Le coup d'État a été justifié par les militaires comme une réponse à la fraude électorale de novembre 2020.

Les militaires ont pris le contrôle de la plupart des objets d'importance pour l'État : dans la capitale, il s'agit des connexions téléphoniques et Internet (selon les données officielles, elles ne sont pas disponibles pour le moment), à Yangon, les militaires ont pris la supervision totale de l'aéroport international et des institutions de l'État. L'organe directeur Min Aung Hlaing du 2 février 2021 a déclaré le "Conseil administratif de l'État", qui se compose de 11 membres. Pour apaiser et prévenir l'apparition de mécontentement de la part des citoyens, les militaires ont à leur tour exprimé leur promesse de maintenir un système multipartite et démocratique, puis d'organiser ultérieurement des élections "nouvelles élections démocratiques" après la fin de "l'état d'urgence", qui, rappelons-le, est déclaré durer un an.

La réaction à un événement aussi flagrant a été immédiate, les protestations contre le coup d'État au Myanmar le 2 février 2021 : actions de masse en Thaïlande à l'ambassade du Myanmar appelant à la démocratie, a également repris la protestation des citoyens du Myanmar à Tokyo qui ont protesté devant l'Université de l'ONU, les citoyens du Myanmar eux-mêmes, à savoir les fonctionnaires ont déclaré la désobéissance civile en signe de protestation. Le 4 février 2021, une vingtaine de personnes ont organisé une manifestation devant l'université de médecine de Mandalay City. Le 6 février, 3000 personnes ont manifesté contre le coup d'État militaire dans la ville de Yangon. De nombreux ressortissants étrangers ont immédiatement quitté le pays, notamment des professionnels, des touristes, des missionnaires, etc.

Il n'est certainement pas encore possible de dire avec 100% de certitude quelle sera l'issue de cette situation. Toutefois, sur la base de l'expérience passée, nous pouvons supposer qu'il y a

rarement un résultat positif lorsque des personnes arrivent au pouvoir avec des armes à la main. Au final, l'histoire du Myanmar est faite de rivières de sang et de crises sans fin.⁷

Malheureusement, au cours du siècle dernier, dans de nombreux pays d'Amérique du Sud, d'Europe, d'Afrique et d'Asie, il a existé et continue d'exister des régimes militaires assez rigides, en particulier des régimes conservateurs, mais pas progressistes. Et tous les faits actuellement connus de l'existence et de la prospérité de tels régimes rigides nous permettent, en analysant l'expérience des générations passées, de rechercher ces mêmes points de "non-retour", lorsque le régime "strict" se transforme déjà en oppression coloniale et en massacre sanglant dans le but de réaliser leurs intérêts par certains groupes de personnes. La compréhension de ces faits est le point initial, mais important, sur la voie du progrès dans la compréhension d'un problème tel que la dictature militaire et la recherche de la prévention des horribles conséquences de masse, qui vont à l'encontre du principe du statut juridique de l'individu.

Liste des références:

1. *Martin Smith: BURMA Insurgency and The Politics of Ethnicity (1991) (ISBN 0-86232-868-3).*
2. *Bertil Lintner: Burma in Revolt - Opium and Insurgency since 1948 (1988) (ISBN 974-7100-78-9).*
3. *Kozlova, M. G. Conquête anglaise de la Birmanie / M. 1972.*
4. *Kaufman A.S. Birmanie : idéologie et politique / M. 1971*
5. *Vasilyev V. F. Histoire du Myanmar/Burma XXe siècle / M. 2010.*
6. *BBC News "Des manifestations marquent l'anniversaire de la Birmanie".*

УДК 327; 339.9
МРНТИ 11.25.67

Курмангали А. К.¹, Ибрагимова А.Б.¹

¹доктор политических наук, ассоциированный профессор кафедры международных отношений

Института Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая

¹магистрант 2 курса специальности международных отношений, Института Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая

СОВРЕМЕННЫЕ ВЫЗОВЫ В ОБЛАСТИ МЕЖДУНАРОДНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Аннотация

В последнее десятилетие существенно возрос риск вооруженных конфликтов. Мировые державы и международные организации вмешиваются в международные и внутренние конфликты с целью поддержания мира и безопасности. Такое вмешательство требует правильной расстановки приоритетов и способности регулировать отношения с международными организациями и государствами, вовлеченными в конфликт. Эффективность работы международных организаций в урегулировании конфликтов во многом зависит от их финансовых возможностей. В целом, миротворческая деятельность международных организаций опирается на систему операций ООН по поддержанию мира, которая обладает наиболее мощными военно-техническими и финансовыми ресурсами. Причиной конфликтов наиболее часто становится кризис государственности, спровоцированный внутренними экономическими проблемами, процессами территориальной дезинтеграции, межэтническими, религиозными политическими

противоречиями, которые приводят к гражданской войне, активизации радикальных движений и группировок, вмешательству одних государств во внутреннюю политику других.

В данной статье рассматриваются современные проблемы в области международной безопасности, деятельность международных организаций по урегулированию конфликтов в условиях возрастания угроз национальной и региональной безопасности, принципы международного вмешательства, миротворческая роль ООН.

Ключевые слова: международные организации, ООН, военный конфликт, миротворческие миссии, проблема непризнанных государств.

Құрманғали А.К.¹, Ибрагимова А.Б.¹

*¹Саяси ғылымдар докторы, асоц. профессор, Халықаралық қатынастар кафедрасы
Сорбонна атындағы ҚазҰПУ-Қазақстан Институты Абай,*

*¹Халықаралық қатынастар мамандығының 2 курс магистранты, Сорбонна атындағы
ҚазҰПУ-Қазақстан Институты Абай*

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІК САЛАСЫНДАҒЫ ЗАМАНАУИ СЫН-ҚАТЕРЛЕР

Аннотация

Соңғы онжылдықта қарулы қақтығыстардың қаупі едәуір өсті. Әлемдік державалар мен халықаралық ұйымдар бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтау мақсатында халықаралық және ішкі жанжалдарға араласады. Мұндай араласу дұрыс басымдылықты және қақтығысқа қатысатын халықаралық ұйымдармен және мемлекеттермен қатынастарды реттеу қабілетін талап етеді. Халықаралық ұйымдардың қақтығыстарды шешудегі тиімділігі көбінесе олардың қаржылық мүмкіндіктеріне байланысты. Жалпы, халықаралық ұйымдардың бітімгершілік қызметі неғұрлым қуатты әскери-техникалық және қаржы ресурстарына ие БҰҰ-ның бейбітшілікті қолдау жөніндегі операциялар жүйесіне сүйенеді. Жанжалдардың тікелей себебі, әдетте, ішкі экономикалық қиындықтар, аумақтық ыдырау процестері, мемлекеттік органдардың тиімсіздігі мен сыбайлас жемқорлық, этносаралық, діни саяси қайшылықтар тудырған мемлекеттілік дағдарысы болып табылады. Көбінесе мұндай процестер сырттан тамақтандырылады. Іске асырудың негізгі нысаны – азаматтық соғыс, радикалды қозғалыстар мен топтардың, үкіметтік емес актерлердің белсенді рөлі, шет мемлекеттердің араласуы немесе араласуы. Бұл дағдарыстардың салдары дағдарыс мемлекетінің шекарасынан асып түседі.

Бұл мақалада халықаралық қауіпсіздік саласындағы заманауи проблемалар, ұлттық және өңірлік қауіпсіздікке төнетін қатерлердің өсуі жағдайында жанжалдарды реттеу жөніндегі халықаралық ұйымдардың қызметі, халықаралық араласу қағидаттары, БҰҰ-ның бітімгершілік рөлі қарастырылады.

Түйінді сөздер: халықаралық ұйымдар, БҰҰ, әскери жанжал, бітімгершілік миссиялар, танылмаған мемлекеттердің проблемасы.

Kurmangali A.K.¹, Ibragimova A.B.¹

*¹Doctor of Political Sciences, Associate Professor, Department of International Relations
Sorbonne -Kazakhstan Institute KazNPU Abai*

¹Master student of the international relations, Sorbonne Kazakhstan Institute KazNPU Abai

MODERN CHALLENGES IN THE FIELD OF INTERNATIONAL SECURITY

Abstract

The risk of armed conflict has increased significantly in the last decade. World Powers and international organizations intervene in international and internal conflicts in order to maintain

peace and security. Such intervention requires proper prioritization and the ability to regulate relations with international organizations and States involved in the conflict. The effectiveness of international organizations in conflict resolution largely depends on their financial capabilities. In general, the peacekeeping activities of international organizations are based on the UN system of peacekeeping operations, which has the most powerful military-technical and financial resources. The immediate cause of conflicts, as a rule, is the crisis of statehood, provoked by internal economic difficulties, processes of territorial disintegration, inefficiency and corruption of state authorities, interethnic and religious political contradictions. Often, such processes are fueled from the outside. The main form of implementation is civil war, the active role of radical movements and groups, non-governmental actors, intervention or intervention of foreign states. The consequences of these crises go beyond the borders of the crisis State.

This article examines current problems in the field of international security, the activities of international organizations to resolve conflicts in the context of increasing threats to national and regional security, the principles of international intervention, the UN peacekeeping role.

Keywords: international organizations, the UN, military conflict, peacekeeping missions, the problem of unrecognized states.

Современный период считается переходным в развитии новой системы международных отношений [1]. В системе многополярного мира показателем силы государств становятся военные, экономические, технические и факторы мягкой силы. Согласно таким показателям наиболее могущественными государствами становятся США, Китай, ЕС, Индия, Япония, Россия, Бразилия. То есть складывается многополярная система, которая считается менее стабильной чем двухполярные или однополярные системы, так как многополярность означает меньшую согласованность. В такой системе каждый актер международных отношений ответственен за свою зону, но в то же время они находятся в зависимости друг от друга для сохранения глобальной стабильности, потому что падение одного, будет иметь негативный эффект на другой полюс многополярной системы. В контексте развития системы международных отношений меняется и состояние вызовов в сфере безопасности. К катализаторам развития современных конфликтов следует отнести распад колониальной системы, распад СССР, установившиеся биполярные отношения между сильнейшими в геополитическом плане странами, которые повлекли за собой кризис в экономике и нестабильную политическую обстановку. Конфликты стали обретать экономические, политические, социальные, культурные составляющие. Современной обстановке в сфере безопасности характерны такие проблемы, как территориальные споры, проблемы непризнанных государств, развитие международного терроризма. В то же время для сдерживания конфликта возможно вмешательство во внутреннюю политику и территорию нестабильных государств, что приводит к конфликту между основными принципами международного права о территориальной целостности и правом наций на самоопределение, закрепленным в ООН. Фактически сложившаяся ситуация свидетельствует об отсутствии эффективных механизмов решения политических вопросов на территории отдельных стран с помощью инструментов международного права. С середины 20 века многие конфликты перешли в замороженную форму, некоторые переходили наоборот в активную фазу при сочетании определенных факторов. Этому может свидетельствовать количество миротворческих миссий ООН, которое показывает, что в мире происходило свыше 70 военных международных конфликтов в период с середины 20 веков [2].

Актуальными становятся конфликты, присущие современной системе международных отношений: прокси-войны, управляемые революции, а также растущая проблема международного терроризма в условиях глобализации. Накопившиеся проблемы в области международной безопасности продолжают создавать условия для разжигания военных конфликтов, что требует немедленной адаптации международных норм для создания эффективных условий разрешения конфликтов невоенными мерами. Дополнительным

фактором риска в сфере угроз национальной и региональной безопасности является рост геополитической напряженности на фоне развития конфликта между исторически соперничающими Российской Федерацией и Соединенными Штатами. Возможное усугубление противостояния между странами может спровоцировать переход на кризисный этап многих внутренних и международных конфликтов, которые создают основу для увеличения числа угроз национальной безопасности многих стран. В перспективе к США и России может присоединиться Китай, что может привести к стремительному росту международных конфликтов различной степени интенсивности.

Современные вызовы безопасности также сказались на эффективности международных организаций. Возрос военно-технический потенциал международных организаций, расширилось их сотрудничество с развивающимися странами в области экономического и социального развития. Мировые державы и международные организации вмешиваются в международные и внутренние конфликты в целях поддержания мира и безопасности. Такое вмешательство требует правильной расстановки приоритетов и способности регулировать отношения с международными организациями и государствами, вовлеченными в конфликт. Эффективность международных организаций в урегулировании конфликтов во многом зависит от их финансовых возможностей. В целом миротворческая деятельность международных организаций базируется на инфраструктуре ООН, в функции которой входит участие в управлении конфликтами и которая обладает мощнейшими военно-техническими и финансовыми ресурсами. ООН в последние годы ведет ежегодно 16–17 параллельных миротворческих операций и еще два десятка так называемых политических миссий в конфликтных регионах. Наряду с операциями ООН в последние десятилетия постепенно наблюдается вмешательство в конфликты со стороны региональных межгосударственных организаций. К примеру, Африканский союз и другие региональные организации, действующие на территории африканских государств, Организация американских государств (ОАГ), региональные организации с европейской зоной ответственности – ЕС, НАТО, а также СНГ и с недавнего времени ОДКБ. Были подписаны рамочные соглашения с ООН и созданы миротворческие силы в рамках Организации Договора Коллективной Безопасности. В современных операциях ООН (по состоянию на 2015 год) приняли участие 122696 человек, в том числе 103912 военных и полицейских, с контингентами, предоставленными 128 странами [3]. Миротворческая деятельность ООН помогает странам осуществить трудный переход от конфликта к миру. Миротворческие операции ООН обладают уникальными преимуществами, включая легитимность, разделение ответственности и способность разворачивать войска и полицию со всего мира, объединяя их с гражданскими миротворцами для выполнения ряда мандатов, установленных Советом Безопасности ООН и Генеральной Ассамблеей. С середины 20-го века под руководством ООН была проведена 71 миротворческая миссия, и в настоящее время активно действуют 12 операций [4].

Выделяются следующие принципы внешнего вмешательства в конфликты, имеющие международно-правовые основания для законного применения вооруженных сил одного государства на территории другого, но не все из них официально признаны на общечеловеческом уровне: 1) Право государства на самооборону на основании статьи 51 Устава ООН. 2) Коллективное противодействие мирового сообщества агрессии одного государства против другого (коллективное использование сил международной коалиции по мандату ООН в соответствии с главой VII Устава).

3) Коллективное противодействие мирового сообщества государству или политической силе, представляющим угрозу международному миру и безопасности (в рамках мандата ООН на основе принципов главы VII Устава). 4) Соглашения о военном сотрудничестве, военных базах, совместных операциях или учениях. 5) Обращение законных властей одного государства к властям другого с документально оформленной просьбой о военной помощи. 6) Формирующаяся, но далеко не общепризнанная норма "Ответственности мирового

сообщества по защите" (Responsibility to Protect) гражданского населения, социальных и этнических групп от геноцида со стороны других групп или от преступной политики властей собственного государства[5]. Операции ООН по поддержанию мира являются крупнейшей системой вмешательства в конфликты.

На современном этапе развития этой организации заметно вырос полицейский и гражданский компоненты: помимо 5271 представителя международного гражданского и дипломатического персонала он включает 11700 представителей местного гражданского персонала из самих конфликтных регионов. Следующие 10 стран внесли самые большие начисленные взносы на операции Организации Объединенных Наций по поддержанию мира в 2020-2021 годах:

- 1) Соединенные Штаты (27,89%),
- 2) Китай (15,21%),
- 3) Япония (8,56%),
- 4) Германия (6,09%),
- 5) Соединенное Королевство (5,79%),
- 6) Франция (5,61%), 7) Италия (3,3%),
- 8) Российская Федерация (3,04%),
- 9) Канада (2,73%),
- 10) Республика Корея (2,26%)[6].

Каждая операция по поддержанию мира имеет свой собственный бюджет и счет, которые отражают оперативные расходы, например на транспорт и материально-техническое обеспечение, и расходы на персонал в форме заработной платы. Однако такое распределение бюджета для финансирования отдельных операций не представляет возможности для его мобильного перераспределения в случаях нехватки или переизбытка финансовых средств в бюджете отдельных операций, что может снизить эффективность и ограничить деятельность той или иной операции. США, Франция, Великобритания, как и Россия, в рамках своей деятельности в СБ ООН согласовывают между собой общие решения об операциях, их направленность и содержание мандатов. В последние десятилетия заметную роль стали играть такие страны, как Индия, Пакистан, Бангладеш, некоторые развивающиеся страны: Эфиопия, Гана, Руанда, Сенегал, Чад и др., а также Бразилия, ЮАР, Иордания, Индонезия и другие, которые предоставляют более 5 тысяч человек в год в контингенты ООН. Республика Казахстан начала участвовать в миротворческих операциях и отправлять своих военнослужащих с 2000 года, когда Указом Президента был создан казахстанский миротворческий батальон «Казбат». Однако Совет Безопасности ООН получает обвинения от третьих стран, что считают несправедливой ситуацию, когда развитые страны принимают все политически-важные решения об операциях, а другие развивающиеся страны поставляют солдат, которые со участвуют и погибают в них. Таким образом, можно сказать, что международные организации активизируют свою деятельность в урегулировании конфликтов, которые продолжают развиваться. К позитивным факторам деятельности международных организаций относится их частичная модернизация для лучшего регулирования военных конфликтов.

Так, например, в миротворческой деятельности ООН наблюдается обновление технической стороны операций, используя беспилотные дроны для разведки территории государства, подверженного конфликту. Также, используются современные коммуникационное оборудование для сбора и обработки информации. Однако, некоторые проблемы в области миротворческой деятельности продолжают сохраняться несмотря на все технологические совершенства. Все еще существует проблема недостатка средств для проведения успешной операции, а также проблема неполного информирования о реальных требованиях мандата конкретной операции среди военных и полицейских единиц, которые были направлены в зону конфликта. Более того, продолжает увеличиваться напряженность, вызванная неравным распределением миротворческих функций между государствами. По

сути, вся политическая власть, принимающая решение и вырабатывающая цель, план и ход операций находится у одной группы государств, прежде всего у постоянных членов Совета Безопасности ООН.

Другая группа выступает как исполнительная сила, вынужденная реализовывать цели операции за счет своих военных и полицейских сил. Проблема заключается в том, что эти цели вырабатываются зачастую без совместной работы и должных консультаций между двумя группами. Современные вызовы в области международной безопасности требуют эффективного регулирования, выработки действенных методов решения политических вопросов посредством инструментов международного права. Организация Объединенных Наций выполняет уникальную роль единственной межгосударственной организации универсального глобального представительства в сфере обеспечения международного мира и безопасности.

Хотя миротворческая деятельность ООН и является крупнейшей системой ответа на угрозы безопасности, усиливается и роль региональных организаций, которые претерпевают изменения и расширяют поле своего влияния для обеспечения мира в регионе. Стоит отметить, что региональные международные организации участвуют в разрешении конфликтов наравне с миротворческими операциями ООН. Кроме того, периодически осуществляются операции с использованием вооруженных сил со стороны отдельных мировых держав и созданных ими коалиций, причем нередко без мандата ООН или иной международной организации. Однако, все это составляет разнонаправленные усилия по поддержанию мира, которые должны быть в какой-то мере скоординированы, что некоторые исследователи считают задачей ООН.

В последние годы ООН практикует гибридные операции с региональными организациями, такими как НАТО и Евросоюз, которые предполагают собой параллельное или совместное применение инструментов вмешательства в конфликты по мандатам ООН - Сил ответного реагирования НАТО, оперативных тактических соединений Евросоюза. Однако, требуются новые формы активного взаимодействия ООН, ОБСЕ, НАТО, ЕС с другими международными организациями, которые действуют в регионе конфликта и осведомлены о его специфике.

Список использованной литературы:

1. Ирхин, А.А. Глобальные и региональные тенденции формирования новой системы международных отношений / А.А. Ирхин // Причерноморье. История, политика, культура. - 2015. - № 17. - С. 139.
2. Электронный ресурс: Даты всех войн 20 века на одной странице. Полная хронология истории. (historywars.info) Дата обращения: 16.02.2021
3. Approved resources for peacekeeping operations for the period from 1 July 2017 to 30 June 2018 / United Nations General Assembly. United Nations. 30 June 2017. - <https://undocs.org/en/A/C.5/71/24> ;
4. Approved resources for peacekeeping operations for the period from 1 July 2018 to 30 June 2019". United Nations General Assembly. United Nations. 5 July 2018. - <https://undocs.org/en/A/C.5/72/25>
5. Никитин, А.И. Международное вмешательство в современные конфликты. Миротворческая политика ООН, ОБСЕ, ЕС, НАТО и ОДКБ / Никитин, А.И. Международное вмешательство в современные конфликты.
6. Электронный ресурс: <https://peacekeeping.un.org/ru/how-we-are-funded> Дата обращения: 16.02.2021
7. Соснин В.А. Урегулирование и разрешение конфликтов: проблема посредничества в прикладной исследовательской практике Запада // Психологический журнал. 1994. № 5. Хесль Г. Посредничество в разрешении конфликтов. Теор

УДК 32::008; 32:316.7
ВАК 23.00.02

¹Токсаба Асылмурат

¹Абай атындағы ҚазҰПУ жанындағы Сорбонна-Қазақстан институты, Халықаралық қатынастар, 2 курс магистранты

АНИМЕ БРЕНДІ ЖАПОНИЯНЫҢ «ЖҰМСАҚ КҮШІ» РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Қазіргі әлемде, көптеген адамдардың анимені зиян дегеніне қарамастан, анименің танымалдылығы тек өсуде. Бұған дәлел – аниме жайлы көптеген сайттардың ашылуы, онда аниме телехикаяларының орыс тілдеріне аударылуы, мыңдаған адамдардың аниме фильмдерін көруі. Қазіргі кезде аниме мәдениетіне байланысты Қазақстанда көптеген дүкендер ашылды. Неге аниме бренді сонша танымалдылыққа ие болды?!

Түйінді сөздер: аниме, Жапония мәдениеті, мәдениет, тіл мәдениеті, жаһандану.

¹Токсаба Асылмурат

¹ магистр 2 курса Специальность: «Международные отношения»
Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая

БРЕНД АНИМЕ В «МЯГКОЙ СИЛЕ» ЯПОНИИ

Аннотация

В современном мире, хоть и большинство людей скептически относятся к аниме, но популярность всё же к данному направлению только растёт. Доказательством тому является открытие многочисленных сайтов об аниме, где транслируются аниме сериалы на русском языке, а также просмотр аниме фильмов тысячами людей. В настоящее время в Казахстане открылось множество магазинов, связанных с аниме культурой. Почему бренд аниме завоевал такую популярность?!

Ключевые слова: аниме, культура Японии, культура, языковая культура, глобализация.

Toksaba Asylmurat¹

¹Master of the 2nd year Specialty: "International Relations"
Institute Sorbonne-Kazakhstan, at KazNPU named after Abay

ANIME BRAND IN SOFT POWER OF JAPAN

Abstract

In the modern world, although most people despise anime, anime is only growing in popularity. Proof of this is the opening of numerous sites about anime, where anime series are broadcast in Russian, as well as the viewing of anime films by thousands of people. Currently, many shops related to anime culture have opened in Kazakhstan. Why is the anime brand so popular ?!

Keywords: anime, culture of Japan, culture, language culture, globalization.

Жапон анимациясы немесе аниме (сокр. ағылшын тілінен. "animation"), қазіргі жапон мәдениетінің ажырамас бөлігі болып табылады. Жапон анимациясының өзге елдердегі танымалдылығының сюжеттерінің тұтастығы да, жекелеген сәттері, бастамасы, шиеленісуі мен аяқталуы өмір шындығының заңдылықтарымен сабақтасуы болып табыладығының әсерінен екендігі түсіндіріледі.

Сонымен қатар анимациялық көрсетілімдерді жасайтындар мен PR анимация түсіру орталықтарының фильмді өндіру-өткізу және сауда жасау қызметін ұйымдастыру мен басқару бөлімдерінің жұмысы олардың алға қарай жылжу ісіне көмектеседі. Қазіргі нарықта жаңа бренд позициялау технологияларын қолдану қажет.

2005 жылғы Режиссер Хаяо Миязакидің «Елес алып кетті» анимациялық фильмінің сыйлық алып, үздік мультфильм аталуы, соның арқасында шетелдерде Жапон анимациясын насихаттауы оның ілгерілеуі мен дамуына үлкен бетбұрысы болды.

Өзге елдермен салыстырғанда Жапония мультфильмдерінің ерекшеліктері – оның сюжеттерінің нақты саланы қамтуы және сонымен қатар өз көрермендерінің ойынан шығып, олардың қажеттілігін қанағаттандыру болып табылады. Соның арқасында осы индустрияның дамуына қызметкерлердің жұмысы маңызды және ерекше сипатқа ие. Осындай іс-шаралар бүгінгі таңдағы әлемдік өркениетті брендтерді өндіру-өткізу және сауда жасау қызметін ұйымдастыру мен басқару стратегиясы үшін өте маңызды және оны жарнама саласында пайдалануға болады.

Бүгінгі күні Жапонияда заманауи брендтердің стратегиялық маркетингіз қызметін көрсету саласында 80-ге жуық анимация студиялары жұмыс істейді. Ең танымалдылардың қатарында "Toei Animation", "Sunrise" және "Studio Ghibli" студиялары бар.

Студиялардың өнімдері қызмет/тауар болғандықтан, теледидарды жалға алу арқылы, пайда табудың үлкен мүмкіндіктеріне ие бола алады. Анимация өндіру студиялары жұмыстарын фильмнің сюжеттерінен немесе кейіпкерлердің бейнесінен бастамайды. Оларда бірінші кезекте қаржыландыру мәселесі, демеушілердің басты сұрақтары және тағы басқалары талқыланып келісіледі. Негізінен фильмді қаржыландырушылардың есебінен алғашқы кезеңдерде фильмді жарнамалауға жұмсалатын шығындардың, кейіпкерлердің мүсіншілері, пайдаланатын заттар мен киімдердің және атауы мен логотипі, басқа да қосымша және ілеспе тауарларды дайындау мен сату сияқты жұмыстар атқарылады. Анимациялық фильмдер сатылымға шығарылған дискілері, CD-драмалары бар, жарнамалық жазбаларында анимация сияқты бірдей сәйю қатыса алады.

Анимациялық фильмді қаржыландырудың тағы бір көзі музыка болып табылады. Фильмде пайдаланатын эстрада жұлдыздарының әндері хитке айналып, анимациялық фильм музыкалық шығармаларды және орындаушыларды танымал етіп, оларды ілгерілету құралы болып табылады.

Және жарнама да анимациялық фильмді қаржыландыруда маңызды рөлге ие. Ішкі және сыртқы жарнамалар арқылы брендтерді жарнамалау анимациялық инвестицияларын тартудың негізгі құралы болып табылады.

Әрине мұндай іс-шараларды қолдану арқылы брендтік және аз танымал локалды маркалары анимациялық фильмдер экранында пайдалануға болады деп ойлаймыз.

Сыртқы жарнама екі тарап үшін де тиімдірек. Ол өнімді және анимацияны бірден жарнамалайды. Қазіргі Қазақстан экономикасы үшін брендтерді алға қарай ілгерілетудің мұндай түпнұсқа формалары жастар мен балаларға арналған тауарлар нарығында қызықты болады.

Шығыс Азия жағалауларына жақын мандағы Тынық мұхитының батыс бөлігіндегі бірнеше мың аралдарда орналасқан, нанотехнологиялары дамыған «Гаң шапағы елі» бірегей мемлекет – Жапонияда болсаңыз, бірден анимация мәдениеттің бөлігі ғана емес, күнделікті өмір екендігі байқауға болады. Жарнамалардың барлық түрлерінен отандық өнімдерді брендтік деңгейге көтеріп, алға қарай ілгерілетуге адамдармен қатар анимация кейіпкерлері де атсалысып жатқанын көреміз.

Мұнда Сіз "Харухи Сузумияның меланхолиясы" анимациялық сериясының басты кейіпкері Харухи Сузумияны, сағыздың жарнамасында немесе "Гинтама" анимациялық сериясының басты кейіпкері Саката Гинтокиді "JUMP" журналының жарнамасында кездестіре аласыз.[3]

Жарнамалық мұндай іс-шаралар, яғни анимациялық суреттер Азияның Жапонияда басқа елдерінде де жарнама ретінде пайдаланылады. Әлемнің көптеген елдердегі танымал бренд фирмалары, оның ішінде Microsoft және Internet Explorer сияқты әлемдік брендтер анимациялық жанрада жасалған және өз өнімдерінің жарнамаларын анимациялық стилінде шығарған.

Азия елдері негізінен тауарларын танымалдылығын артыру барысында және өнімнің өнімділігін ілгерілетуді анимациялық фильм қызметі арқылы жүзеге асыруды жоғары деңгейде қолға алған. Анимацияның көмегімен көрермендердің эстетикалық қажеттіліктерін, қаржыландырушылардың өнімдерін жарнамалауын және студияларының фильм арқылы пайда табудың керемет механизмін жасай алды:

Өркениеттің дамыған кезінде әлем мәдениет жүйесінің ашықтығы және алуан түрге бай. Мұндай кезеңде мәдени жүйелер, олардың әртүрлілігі туралы талқылауға болады. Қазіргі кезеңдегі мәдениет – мәдениеттің әртүрлі мәдениеттен, субмәдениеттерден және қарсы мәдениеттерден тұратындығы. Сонысымен өмір қызық және қауіпті сұрақтарға жауап алуға болады.

Ғалымдар мен зертеушілер ХХ ғасырды ұлтар мен ұлыстардың және олардың мәдениеттерінің «әмбебап кездесуі» ғасыры деп атайды. Әрине, мұндай жағдай жер шарына қауіп төндірген өрттің ұшқын пайда болатындай қарама-қарсы энергетикамен қуаттанған қоғамдық өзгерістердің болмаған қарқыны.

Бұл қауіпті білу әр мемлекеттер мен халықтардың міндеті. Көптеген халықтардың мәдениеттік құндылықтары бұл әлемдік әмбебаптықты талап ете алмайды. Әр халық өзінің мәдени айырмашылықтарына байланысты бұл жалпы адамзаттық міндеттерді шешуде белгілі саяси және экономикалық мәселелерге тап болуы мүмкін.

Мәдениеттер диалогы мүмкін және нақты қайшылықтарды жеңуге көмектеседі.

Әр мәдениетте белгілі бір әлеуметтік қатынастарды дамытудың баламалары бар. Әлемдік өркениеттегі өзгеріштік қоры әсіресе маңызды: бұл әртүрлілікте адамзат тіршілігінің сарқылмас көзі жатыр. Жақында еуропалықтар басқа өркениеттерді дамымаған деп санады, бірақ бүгінде батыс мәдениетінің кеңеюінен туындаған жаһандық дағдарыстар қауіпіне батыс зиялылары еуропалық емес өркениеттердің тәжірибесіне жүгінеді.

Кез-келген мәдениетте әуесқойлар да, белгілі бір мәдениетті жек көретіндер де бар, ал аниме мәдениеті де ерекшелік емес. Көпшілік аниме қатыгездікті, зиянды әдеттерді насихаттау деп айыптауда. Бірақ бұл Дисней, Пиксар және басқалар сияқты балалар мультфильмдері туралы емес, мәдениеті бізге әрқашан жақын болған Америкамен бірге Еуропа туралы емес екенін ұмытпаңыз. Егер біз Дисней мен аниме мультфильмдерін салыстыратын болсақ, онда айырмашылықты байқамау мүмкін емес. "Дисней" бізге лентадан әдемі ханшайымдардың әндерін, сарайларда тұрып, князьдарды күтіп, содан кейін "бақытты" өмір сүретіндерін көрсетеді. Қалай болғанда да, бұл сценарий нақты емес, утопияға жақын.

Анимеде, керісінше, көптеген суреттердің қиялына қарамастан, сіз әрқашан адамзаттың өткір мәселелерін көре аласыз: әділдік, шыншылдық, адалдық.

Айта кету керек, "Дисней" анимациясы бүкіл әлем жұртшылығы мен қарапайым балалар жалығуда. Қазіргі мультфильмдердегі сурет сапасы туралы да айтуға болады. Егер бұрын бұл өте шынайы емес адамдар мен жануарлар болса, қазір аниме танымалдылығын сақтауға тырысып, режиссерлер кейіпкерлерді дәл жасай бастады – аниме кейіпкерлерінің пропорцияларын дәл қайталап жеткізген анимелердің алғашқысы – "Сайлормун".

Қазіргі әлемде ерекше үрдіс бар. Көптеген шетелдік режиссерлер ең танымал анимацияларды түсіруге және оларды толық метражды фильмдерге айналдыруға ниетті. Көптеген адамдар нәсілдік наным-сенімдер мен келіспеушіліктерге байланысты фильмдер түпнұсқаға мүлдем ұқсамауы мүмкін деп қорқады.

Сонымен қатар, анимациялық фильмнің жан-жақты және көрсетілген жанрлардың тізімінің қаншалықты кең болатындығына байланысты. Өйткені аниме анимацияны ғана

көрсете алатын адамның сезімдерінің, эмоцияларының және тәжірибелерінің толықтығын көрсетеді.

Дәлірек айтсақ, аниме толыққанды өнер түрі, демек, ондағы кейбір қатыгездік пен анимацияны "балалар" мультфильмдері деп атауға болмайды.

Анимациялық фильмнің таралуын біреулер жаңа, ерекше, жас ұрпақтың мәдени дамуына мүмкіндік беретін нәрсе ретінде қолдаса, ал біреулері, керісінше, аниме мен жапон мәдениетін "жын-перілер" ретінде қабылдады және бұл олардың балаларын жынды ететін психикалық субтексті ретінде көреді. Осыған байланысты 10 жыл бұрын жапон анимесі көптеген пікірлер тудырған болатын. Оған қоса көптеген адамдар аниме фильмдерін ұнатпағанының тағы бір себебі ол – косплеерлер болған болатын.

Мақаланы қорытындылай келе, әлем аниме мәдениетінің таралуын елемей, бұл шабуылға қарсы тұра алмайды деп айтқым келеді. Өз кезегінде жапон билігі аниме студияларын барлық жағынан қолдайды және оларды Жапонияның жұмсақ күші ретінде пайдаланады, өйткені бұл елдің беделі мен танымалдылығын арттырады. Аниме көрермендері Жапонияның мәдениетімен, тілімен, адамдарымен танысады. Мен бұрын айтқанымдай, анимебұл жай мультфильмдер емес, бұл Жапонияның бүгінгі таңда негізгі мемлекеттік бренді болып тұр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Левикова, С. И. *Молодежная субкультура: учеб. пособие (текст)*
2. Мошняга, П. А. *Внешняя культура Японии (текст) / П. А. Мошняга // Власть. – 2009. – №6. – С. 159-161.*
3. Байтурбаева А.Т., Алимжанова Д.А. *Саммит в Астане, какитог председательства РК в ОБСЕ// Вестник КазНПУ им.Абая Международная жизнь и политика №4, стр 66.*

УДК 327; 339.9
ВАК 23.00.04

М. Сарыбаев¹, А. Диканбаева²

¹ Доктор PhD, и.о. доцента, e-mail: smeiram81@gmail.com

КазНИТУ им. К. Сатпаева, г. Алматы, Казахстан

² PhD докторант, e-mail: a.dykanbaeva@mail.ru

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, г. Алматы, Казахстан

КУЛЬТУРНО – ГУМАНИТАРНОЕ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ВЛИЯНИЕ ФРАНЦИИ НА СТРАНЫ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ (В КОНТЕКСТЕ МЯГКОЙ СИЛЫ)

Аннотация

В настоящее время Франция и страны Центральной Азии не ограничиваются лишь сотрудничеством в области торговли ископаемых топлив, так как для дальнейшего развития связей между их народами необходимо также уделять особое внимание тесному сотрудничеству в сферах культуры и образования. В статье анализируются основные ресурсные источники мягкой силы Франции в ЦАР и приводятся данные о ее позиции в мировом рейтинге государств, обладающих наибольшим мягким влиянием. В данной работе выявлены доступные способы направленные на эффективную реализацию французского культурного влияния в медико – санитарной кризисной обстановке.

Следовательно, в условиях нынешних реалий культурно – гуманитарное и образовательное направления в сотрудничестве должны рассматриваются как способы сохранения привилегированного отношения со стороны Франции к региону. В связи с этим в работе выявлены факторы, которые благоприятно влияют на интерес Франции к странам, также значимые события и особенности сотрудничества в культурной и образовательной сферах на современном этапе.

Ключевые слова: Франция, Центральная Азия, мягкая сила, культура, образование, французский язык, коронавирус.

М.Сарыбаев¹, А.Диқанбаева²

¹ PhD докторы, актер доцент, электрондық пошта: smeiram81@gmail.com

К.Сатпаева ҚазҰТЗУ., Алматы, Қазақстан

² PhD докторанты, электрондық пошта: a.dykanbaeva@mail.ru

Атындағы Қазақ ұлттық университеті әл-Фараби, Алматы, Қазақстан

ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ЕЛДЕРІНЕ ФРАНЦИЯНЫҢ МӘДЕНИ, ГУМАНИТАРЛЫҚ ЖӘНЕ БІЛІМДІ ӘСЕРІ ҚАЗІРГІ ЕСЕПТЕ (ЖҰМСАҚ ҚУАТ ЖАҒДАЙЫНДА)

Аңдатпа

Қазіргі уақытта Франция мен Орталық Азия елдері қазбалы отын саудасы саласындағы ынтымақтастықпен ғана шектелмейді, өйткені олардың халықтары арасындағы байланысты одан әрі дамыту үшін мәдениет және мәдениет саласындағы тығыз ынтымақтастыққа ерекше назар аудару қажет білім беру. Мақалада Францияның САҒ-дағы жұмсақ қуатының негізгі ресурстық көздері талданып, оның жұмсақ әсері бар мемлекеттердің әлемдік рейтингіндегі орны туралы мәліметтер келтірілген. Бұл құжат денсаулық пен дағдарыс жағдайында француз мәдени әсерін тиімді жүзеге асырудың қол жетімді жолдарын анықтайды.

Демек, қазіргі шындықта ынтымақтастықтың мәдени-гуманитарлық және білім беру бағыттары Францияның аймақтағы артықшылықты қатынастарын сақтау тәсілдері ретінде қарастырылуы керек. Осыған орай, жұмыста Францияның елдерге деген қызығушылығына

жағымды әсер ететін факторлар, сондай-ақ қазіргі кезеңдегі мәдени және білім беру саласындағы ынтымақтастықтың маңызды оқиғалары мен ерекшеліктері анықталған.

Түйінді сөздер: Франция, Орталық Азия, жұмсақ қуат, мәдениет, білім, француз, коронавирус.

M. Sarybaev¹, A. Dikanbaeva²

*¹ Doctor PhD, Acting associate professor, e-mail: smeiram81@gmail.com
KazNRTU them. K. Satpayeva, Almaty, Kazakhstan*

*² PhD doctoral student, e-mail: a.dykanbaeva@mail.ru
Kazakh National University named after al-Farabi, Almaty, Kazakhstan*

CULTURAL, HUMANITARIAN AND EDUCATIONAL INFLUENCE OF FRANCE ON THE COUNTRIES OF CENTRAL ASIA AT THE PRESENT STAGE (IN THE CONTEXT OF SOFT POWER)

Abstract

Currently, France and the countries of Central Asia are not limited to cooperation in the field of fossil fuel trade, since for the further development of ties between their peoples, it is also necessary to pay special attention to close cooperation in the fields of culture and education. The article analyzes the main resource sources of France's soft power in the CAR and provides data on its position in the world ranking of states with the greatest soft influence. This paper identifies available ways to effectively implement French cultural influence in a health and crisis setting.

Consequently, in the current realities, cultural, humanitarian and educational directions in cooperation should be considered as ways of maintaining a privileged relationship on the part of France to the region. In this regard, the work identifies factors that favorably affect France's interest in countries, as well as significant events and features of cooperation in the cultural and educational spheres at the present stage.

Key words: France, Central Asia, soft power, culture, education, French, coronavirus.

Введение

После распада СССР перед новыми независимыми государствами Центральной Азии стояла задача выработать собственную концепцию внешней политики вызванную необходимостью создания суверенного и независимого государства. На этапах формирования стратегии внешнего политического курса страны региона брали пример с ведущих стран, имеющих огромный опыт в ведении международных отношений. В становлении дипломатии Казахстана особое внимание уделялось принципу многовекторности во внешней политике, на сегодняшний день и другие страны Центральной Азии настроены на долгосрочное, продуктивное и полноправное сотрудничество с государствами европейского континента. Среди европейских стран, проявивших живой интерес к новым образовавшимся государствам особое место занимает Французская республика, которая в числе первых признала их политический суверенитет и была заинтересована в установлении не только политического и экономического сотрудничества, но и в равной степени научных и культурных взаимоотношений.

Заинтересованность Франции в Центральноазиатском регионе обусловлено с рядом факторов:

1. Франция и Центральная Азия имеют общие международные интересы в обеспечении устойчивого развития и стабильности в регионе, также при поддержке ЕС борьба с распространением угроз безопасности в регионе, таких как незаконный оборот наркотиков, распространения оружия, терроризм и религиозный экстремизм.

2. С каждым годом заметно увеличиваются показатели торгово – экономического сотрудничества. Однако, в показателях центральноазиатских стран наблюдается большие различия из – за разных ресурсных потенциалов.

3. В 21 веке обострилась война за энергетические ресурсы среди великих держав, ввиду этого Центральная Азия богата ресурсами и имеет огромный гидроэнергетический потенциал, что делает ее значимым регионом и для других государств. А для Франции Транскаспийский регион является как потенциальным ресурсным партнером. В случае успешной реализации проекта Транскаспийского региона возможна поставка энергоресурсов во Францию. Инвестируя в этот сектор Франция также смогла бы укрепить свое геополитическое положение в Центральноазиатском регионе.

4. При Э. Макроне во внешней политики Франции заметны проявления неолиберальных идеи, где ключевая роль государства – создание оптимальных условий для рыночных отношений, также сбалансированность и прагматизм. В связи с этим, Президент Франции нацелен на экономическое сотрудничество и с другими молодыми государствами, как со странами Центральной Азии, где открываются новые возможности и расширение торгового потенциала страны.

5. На своем богатом опыте Франция понимает, что культурная дипломатия, основанная на сотрудничестве в области культуры и образования в качестве мягкой силы помогает упрочить ее положительный имидж за рубежом, что в конечном итоге позитивно отражается на привлекательности и экономике страны. Для этого, Президент придерживается тактики распространения французского языка, культуры, оказывая усилия для динамичного партнерства с Центральной Азии. Политика «мягкой силы» Франции реализуется посредством совместных образовательных программ (Абай - Верн), сотрудничества университетов (Университет Сорбонна – Казахстан при Казахском Национальном Педагогическом Университет им. Абая) и активного функционирования французских культурных центров (Альянс Франсез в Казахстане, Кыргызстане, Узбекистане, центр «Бактрия» в Таджикистане) и французского научного института исследований по Центральной Азии.

Внешнеполитический курс Франции в Центральной Азии направлен на

- установление равноправных и взаимовыгодных отношений со всеми странами мира
- Партнерство со странами, имеющих большой запас энергоресурсов (необходимость в потреблении новых источников энергии (нефть и газ)
- Интеграция постсоветских стран в европейское пространство
- Взаимодействие со странами, обладающими научно –техническим потенциалом.

В свою очередь, страны Центральной Азии заинтересованы в приобретении политического, экономического и особенно, культурного опыта развития Франции, в поставке энергетических ресурсов во Францию, в совместном развитии сферы туризма, а также во взаимодействии в культурно – образовательной сфере.

ЦА является значимым регионом и для других государств, а также для всего мира в целом. Однако в регионе существуют проблемы с политической стабильностью в государствах региона, межэтническими конфликтами, наркотрафиком, радикальными течениями в исламе и др. При этом необходимо иметь в виду, что центральноазиатские страны граничат с таким проблемным государством как Афганистан, который может оказывать дестабилизирующее влияние на своих соседей. В этих условиях очевидно, что оказание влияния на государства ЦА является важным не только для Франции. В результате здесь сталкиваются стратегии различных стран, принадлежащих к разным цивилизациям и обладающих собственными примерами привлекательности. В то же время ЦА – регион довольно сложный для оказания влияния. Он характеризуется наличием древних культур и традиций, незнание которых может повлечь результат, прямо противоположный

ожидаемому. Кроме того, отношения в регионе во многом подвержены влиянию клановых и межродовых отношений, что осложняет традиционные механизмы реализации «мягкой силы».

Таким образом, при анализе вышеперечисленных факторов можно констатировать, что вопросы развития взаимоотношений стран Центральной Азии с Францией в области дипломатии, науки и культуры не были предметом специального научного изучения отечественными учеными Казахстана, что и предопределило выбор данной темы статьи

Политико - правовая основа двухстороннего научного, образовательного и культурного двухстороннего сотрудничества между Францией и со странами региона заложена в Договорах указанных в таблице внизу. Межкультурное взаимодействие между ними исходит из этих официальных документов и программ:

Рис 1 [1].

		Франция		
Казахстан	Кыргызстан	Узбекистан	Таджикистан	Туркменистан
Соглашение об установлении дипломатических и политических отношений, 1992.	Соглашение об установлении дипломатических и политических отношений, 1992.	Франция признала независимость Узбекистана в 1992. Межправительственное соглашение об учреждении и деятельности Французского агентства развития, 2016	Соглашение об установлении дипломатических отношений, 1992. Программа культурного и научного сотрудничества, 2002.	Соглашение об установлении дипломатических и политических отношений, 1992. Соглашение о культурном и научном сотрудничестве парафировано в 2010 году.
Договор о дружбе, взаимопонимании и сотрудничестве, 1992.	Двусторонний договор о взаимопонимании, дружбе и сотрудничестве, 1994.			
Соглашение о сотрудничестве в области искусства и культуры, 1993.				

У Франции есть два больших преимущества в глазах лидеров Центральноазиатского региона. Во-первых, у них есть большие достижения и разработки в области высоких технологий, и они готовы поделиться этим опытом со странами региона, а во-вторых, в отличие от других соседей Центральной Азии, они не вмешиваются во внутренние дела, уважают независимость и просто ориентированы на запросы Центральной Азии.

Мягкая сила по-французски

По Джозефу Наю: «мягкая сила» существует независимо от экономической и военной силы, это третий тип силы. Ее основные источники, — это культура, идеи, ценности. В своей книге «Сила в глобальную информационную эпоху: от реализма к глобализации» Най писал: «Я разработал концепцию "мягкой силы", чтобы обозначить ею силу притяжения, часто произрастающую из культуры и ценностей, которой слишком часто пренебрегают. Страна

может достичь желаемых результатов в мировой политике потому, что другие страны желают следовать ей, восхищаясь ее ценностями, подражая ее примеру в надежде достичь ее уровня процветания и открытости [8].

Най указывал также на важную роль публичной дипломатии в выстраивании стратегии «умной силы» как сражения за умы и сердца, требующего от ее проводников способность внушать доверие, быть самокритичными, уделять большое внимание гражданскому обществу - источнику «мягкой силы».

Поскольку в основе концепции «мягкой силы» находится единство общечеловеческих ценностей, то привлекательность той или иной страны всегда оценивается с позиций гуманизма, свободы выбора и защиты прав человека. Поэтому в эпоху глобализации столь большое значение приобретает одна из форм публичной дипломатии – дипломатия культурная, подразумевающая масштабный культурный обмен между людьми. При этом, главными ресурсами такой деятельности являются не только сама культура и духовные ценности, но также возможность их распространения с помощью современных информационных технологий.

Франция неизменно входила в число стран, обладающих наибольшим проявлением мягкой силой. В 2017 году именно Франция заняла первое место в рейтинге «Soft Power 30» в обзоре компании Portland, опередив Великобританию, Соединенные Штаты, Германию и Канаду, и став, таким образом, самым влиятельным государством по критерию «мягкого могущества» [2]. Активная дипломатическая деятельность и участие во всех влиятельных международных организациях только укрепили французские позиции в этом рейтинге.

Несмотря на политические волнения последних лет, Франция с ее выдающимися достижениями в различных областях мысли, искусства и науки, вдохновившими не одно поколение как французов, так и иностранных государственных деятелей, духовных лидеров и простых людей сохраняет прежнюю привлекательность для иностранных туристов. Это еще раз показывает, что Франция остается достаточно популярной страной в мире, а ее культура, являющаяся уже традиционным «экспортным товаром» является постоянным источником мягкой силы.

Франция и другие влиятельные страны пытаются развивать способность внушать доверие, быть самокритичными, уделять большое внимание гражданскому обществу - источнику «мягкой силы».

Из всех традиционных непрямых технологий французская мягкая сила основана на межкультурном общении и образовательном обмене. Обобщая исторический опыт и текущее положение Франции в мировом сообществе, можно выделить четыре основных ресурса французской «мягкой силы»:

Культура, наука и образование;

Социальные и политические ценности;

Французский язык;

Стиль жизни «L'art de vivre» или «искусство жить».

К слабым местам французской культурной дипломатии, по мнению парламента Франции, можно отнести ее недостаточную амбициозность, слабое финансирование и отсутствие выраженного прагматизма. Недовольство вызывает и тот факт, что Франция, будучи пионером и лидером культурной дипломатии, в течение последних лет все больше отстает от США, Китая, Германии, стран более разнообразно и эффективно использующих мягкую силу. Не последнюю роль в этом играет превращение либеральных ценностей для французской дипломатии в своего рода светскую религию. В связи с этим публичная политика Франции, как и других западных государств, стала все более зависимым от «ценностного» подхода, а не от реальных внешнеполитических проблем.

В настоящее время ситуация с коронавирусом значительно ослабила внешнеполитические позиции Франции на международной арене. Сейчас в рейтинге Global Soft Power Index 2021 она занимает 7-е место, а в Европе 4-е место [3]. Из-за сильного экономического и

социального ущерба вызванные пандемией с весны 2020 года, Франция уступила место другим развитым странам, опережая Канаду и Швейцарию в Глобальном индексе Мягкой силы. Однако во Франции по сравнению с таким же санитарным кризисным периодом прошлого года спад был меньше, чем в Великобритании, США и Китае.

По оценке ответных мер на пандемию Covid-19 Франция занимает 30-е место из 105 стран, тогда как Новая Зеландия занимает первое место, Китай - 36-е, а Соединенные Штаты остались позади многих стран.

В компонентах «Культура и наследие», Франция занимает второе место в общем рейтинге (6,0 из 10), тем не менее, она испытывает наибольший спад, связанный с фундаментальными проблемами. Вероятно, на спад повлияло затишье в индустрии гостеприимства и туризма из-за коронавируса, так как в таких условиях все меньше людей смогут познакомиться с культурой, историческим наследием и кулинарными изысками Франции. Несмотря на это, ее рейтинг репутации (7,2 из 10) остается стабильным, как и ее оценки по международным отношениям (6,1 из 10) и образованию и науке (4,1 из 10). Уровень мягкой силы также падает из-за низкой эффективности мер по сдерживанию пандемии.

В связи с глобальной проблемой здравоохранения некоторые страны решили использовать вакцину против Covid-19 в качестве дипломатического инструмента, чтобы превратить ее в инструмент «мягкой силы», инструмент влияния, в частности, на беднейшие регионы планеты.

Хотя в этом плане, Европейский Союз преподносит вакцину как общественное благо, и упрекает мотив некоторых стран, ведь ее нельзя использовать в качестве инструмента воздействия, и, кроме того, вакцинация продвигается очень медленно в Европе. Но позиция всех стран Союза не одинакова. Некоторые государства-члены, как Франция и Португалия не хотят оставлять поле открытым для Китая и России, особенно в Африке. Франция предлагает отправить 13 миллионов доз вакцин на африканский континент для вакцинации медицинского персонала. Но их партнеры, в частности Италия, были против этого предложения объяснив это тем, что, несмотря на общественное мнение, на европейском континенте у самих стран ЕС наблюдается острая нехватка вакцин. Елисейские власти выразили сожаление по поводу отклонения их предложения, заявив, что этот жест стал бы не только гуманитарной, но также и геостратегической мерой [4].

В условиях вышеупомянутых кризисов Франция в рамках своей стратегии на 2018-2022 гг., сделала гуманитарную деятельность одним из главных направлений своей внешней политики и по просьбе Президента Французской Республики увеличила свою финансовую поддержку повысив в три раза общий объем своей гуманитарной помощи – со 150 миллионов евро до 500 миллионов к 2022 г [1].

Французское «мягкое влияние» на регион Центральной Азии

В культурно – гуманитарном сотрудничестве политика «мягкой силы» Франции базируется на таких качествах как толерантность, солидарность и уважение к межкультурному диалогу. В настоящее время в медико - санитарной и кризисной обстановке, оказать Центральноазиатским странам какую - либо помощь в виде вакцин, масок и респираторов является сложным, так как из-за географического положения такую миссию берут на себя Россия и Китай. Хотя, в прошлом году на пике обострения эпидемиологической ситуации Узбекистану удалось организовать телемост между специалистами сферы медицины, в частности с вирусологами из Университетской клиники города Лилль. Франция охотно поделилась своим опытом по борьбе с коронавирусом и исследованиями, проводимыми в рамках противостояния этому заболеванию[5]. В этом плане Франция могла бы применять свой опыт и знания касательно борьбы с пандемией в качестве инструмента мягкого влияния которые будут необходимы странам региона в этот кризисный период. Со своей стороны Франция всегда открыта для предложения со стороны глав государств ЦАР.

На данный момент на территории центральноазиатского региона самый эффективный и доступный способ реализации потенциала «мягкой силы» заключается в распространении

французского языка и культуры. В настоящее время функционирует агентство университетов франкофонии и парламентской ассамблеи франкофонии. Агентство реализует ряд программ сотрудничества, поддерживая при этом исследование и подготовку квалифицированных кадров на французском языке. Данная организация способствует распространению программ академической мобильности для студентов и преподавателей.

Сотрудничества такого характера осуществляются путем построения долгосрочных взаимоотношений с обычными людьми с помощью программ культурных и академических обменов, грантов и стипендий, тренингов, конференций, а также доступа к каналам информирования [6]. Таким образом, культурные связи могут стать эффективным инструментом во внешней политике государства и внести вклад в формирование его благоприятного имиджа. То есть, межэтническое культурное взаимодействие со стороны ЦА помогает Франции распространять свое культурное присутствие в этом регионе, и в дальнейшем в других близлежащих странах.

Однако следует отметить, динамика таких отношений в контексте обеспечения стабильности и развития в Центральной Азии в науке «международных отношений» комплексно не рассматривалась. Это дает основание считать, что данная тема исследования представляет на сегодняшний день важную научно-исследовательскую проблему.

Таким образом, имеет место дальнейшее развитие и углубление политического диалога Центральноазиатских республик с Францией посредством расширения культурно-гуманитарных связей для установления дальнейшего партнерства и сотрудничества долгосрочного характера.

Франция и Центральная Азия в сфере образования и науки

Высшее образование – область, открывающая большие возможности для реализации «мягкой силы» государства вообще, и в частности Франции. Подготовка иностранных учащихся предполагает участие в формировании политической, экономической, технической и других видов элит зарубежных стран. Например, в 2017 г. во Франции обучалось 650 казахстанских студентов, а к 2020 году планировалось увеличить до 1000 студентов. Благодаря реализации совместной программы «Абай–Верн» Министерства образования и науки Республики Казахстан и Министерства Европы и иностранных дел Французской Республики, число студентов изучающих французский язык значительно увеличилось. За первый год запуска этой программы, только 68 студентам удалось выиграть образовательные гранты на обучение во французских ВУЗ-ах, на следующий год число заявок увеличилось до 300 человек, что доказывает Франции о важности образовательного аспекта в укреплении своей позиции и расширения внешней культурной политики в стране [7].

Студенты из государств Центральной Азии также могут поступить в филиал французского старейшего университета - Институт Сорбонна - Казахстан на основе подписания меморандума между КазНПУ им. Абая и университетом Сорбонна города Парижа, который функционирует в Алматы. Следует добавить, что подобную образовательную структуру французский университет ранее открыл лишь в Абу-Даби (ОАЭ).

Эта программа прекрасная возможность для абитуриентов из ЦА, которые не могут осилить финансовые расходы на проживание или по определенным обстоятельствам не готовы учиться во Франции в качестве альтернативного варианта получить французское образование и познакомиться с ее системой высшего образования и культурой.

Французское школьное образование можно также получить и в Нур-Султане. Несмотря на то, что в столице много международных школ, французская школа «Мирас» заинтересовала многих детей и их родителей, так как казахстанцы любят французскую культуру. Благодаря колоссальному содействию Посольства Франции и МОН РК не только в столице, но и в Алматы, Шымкенте, Костанайе и Караганде были открыты школы по раннему обучению французского языка.

В Кыргызстане функционируют такие образовательные и научные предприятия, как Французско-Немецкая школа Билимкана и Французский институт исследований Центральной Азии. В 2019 году 22 января в городе Аахен было подписано соглашение о том, что в будущем будет создан Французско-Немецкий центр, который станет одним из четырех центров, расположенных по всему миру. Один из четырех центров будет находиться в Бишкеке.

В сотрудничестве в области образования можно отметить обучение узбекской элиты, поддержка узбекских школ, преподающих французский язык, стипендии в области социальных наук, гуманитарная поддержка функционирования Французского института в Узбекистане.

В сотрудничестве с Таджикистаном стоит подчеркнуть, что таджикский язык введен в образовательную программу Национального института восточных языков Французской Республики (INALCO).

Туркменистан и Франция фокусируют внимание в своем сотрудничестве не только на образовательные, но и на научно-исследовательские проекты. Например, «Французский Институт» при Посольстве Франции впервые был открыт в Ашхабаде как французский центр под названием «Культурный центр Жюль Верна», а сейчас в статусе Французского института в Туркменистане продолжает обучать жителей Туркменистана французскому языку.

Франция и Центральная Азия в культурно – гуманитарной сфере

Представительства «Альянс Франсэз» есть в трех государствах ЦА, в Казахстане – в пяти городах: Алматы, Нур-Султан, Шымкент, Караганда и Костанай, в столице Кыргызстана и Узбекистана. Агентство помимо деятельности по обучению французскому языку, выполняет и функции культурных центров, занимаясь организацией гастролей театральных коллективов и музыкальных ансамблей из Франции, содействует развитию гуманитарного сотрудничества и развитию сотрудничества французских университетов и вузов региона и т.п.

В области культуры можно отметить археологическое сотрудничество и восстановление исторического культурного наследия Узбекистана, двустороннее сотрудничество в области кинематографии

Касательно сотрудничества с Таджикистаном, были реализованы не мало проектов в этой области, например, открытие культурно-образовательного и лингвистического центра «Бактрия» и предоставление гуманитарной помощи от французской стороны. Франция выделила Таджикистану 17 млн. евро для строительства Нового Терминала в Международном аэропорту Душанбе [9]. Соглашение заключилось с учетом достигнутой в 2001 году договоренности между правительствами двух стран об условиях развертывания и временного пребывания на территории Таджикистана личного состава Вооружённых сил Франции, участвующего в борьбе с международным терроризмом.

Туркменистан и Франция последовательно расширяют культурно-гуманитарные связи, с особым фокусом на образовательные и научно-исследовательские проекты. В рамках визита Министра иностранных дел Туркменистана Рашида Мередова во Францию в июле 2015 года было подписано Соглашение между Правительством Туркменистана и Правительством Французской Республики о деятельности культурных центров. Данное соглашение создает правовую базу для деятельности культурных-образовательных учреждений в Туркменистане и Франции.

Французская археологическая миссия в Туркменистане вот уже 20 лет сотрудничает с научными учреждениями страны, в частности, в рамках раскопок и восстановления древнего поселения Улуг-Депе.

В рамках визита Государственного секретаря Министерства Европы и иностранных дел Французской Республики Жан-Батиста Лемуана в Ашхабад состоялась специальная выставка уникальных артефактов [10]. Важно отметить, что представители Туркменистана ведут переговоры с французской стороной по вопросу организации выставки артефактов из Улуг-депе в Музее Лувр в Париже.

Рис 2. Таблица для сравнения практического взаимодействия Франции со странами ЦАР

Взаимодействие Франции со странами ЦА за 2017 – 2020 гг.	Казахстан	Узбекистан	Кыргызстан	Таджикистан	Туркменстан
Число французского альянса, культурных центров	5	1	1	1	0
Число французских школ	1	1	1	0	1
Число филиалов университетов, институтов Франции	1	1	1	0	1
Города побратимы	2	1	1	0	0

В качестве практического культурно-гуманитарного влияния функционируют такие государственные и негосударственные секторы, как некоммерческая общественная организация «Альянс Франсэз», французский научно – исследовательский институт по Центральной Азии (IFEAC-Institut français d'études sur l'Asie central) и Институт изучения восточных языков и цивилизаций (INALCO - Institut National des Langues et Civilisations Orientales), которые имеют свои центры и офисы в странах ЦА. Их задача – продвижение французского языка и культуры, развитие сотрудничества в области научно-социальных исследований, интеграция в европейское образовательное пространство постсоветских республик и других соседей региона.

Если посмотреть на таблицу, представленную выше, то можно увидеть, что количество таких представительств в регионе относительно невелико (смотреть Рис 2).

Безусловно, нельзя механически определять количеством представленных структур влияние, оказываемое с помощью «мягкой силы». Существуют различные причины, определяющие их открытие, в том числе потребности, позиция местных властей, финансовые соображения и т.п.

Заключение

Направление сотрудничества, которое мы рассмотрели в статье, носит долгосрочный характер и может быть способом сохранения привилегированного отношения со стороны Франции к ЦА, в особенности к Казахстану и Узбекистану. Так как, экономические возможности и ставки на ресурсы Казахстана, и туристические возможности Узбекистана, побуждают Францию рассматривать эти страны как ценных союзников. Для дальнейшего укрепления связей и доверия между ними, Франции следует развивать углубленное сотрудничество в культурно – гуманитарной сфере в целом регионе. Даже в период глобального эпидемиологического кризиса можно добиться значимых результатов в поддержании и увеличения французского культурного влияния в регионе. Ведь использование возможностей сети интернет и информационно-коммуникационных технологий создают условия для решения дипломатических задач. Таким образом, происходит новое развитие и углубление политического диалога центральноазиатских республик с Францией.

Приведенные в статье данные свидетельствуют о том, что все еще наблюдается большой простор для дальнейшего прогресса во взаимоотношениях Франции с центральноазиатскими странами.

Для любой страны переход на более высокую ступень экономического роста, то есть ее модернизация связана с направленным сдвигом социокультурных характеристик, который может реализоваться инструментами образовательной и культурной политики.

На основе опыта Франции многим странам ЦА стоит развивать экономику культуры, чтобы его территория могла пользоваться богатством своего культурного производства и уменьшить зависимость от сырьевой отрасли для перехода к умной экономике. Нарращивание национального культурного потенциала это одна из возможностей интегрировать ЦА страны в мировое культурное пространство и наладить эффективное международное сотрудничество.

Приведённые факты свидетельствуют об актуальности нашего исследования, которое должно заполнить тот вакуум в современной исторической науке стран Центральной Азии, который образовался в области изучения внешних отношений периода их независимости.

Список использованной литературы:

- 1) *Официальный сайт Министерства Европы и иностранных дел* <https://www.diplomatie.gouv.fr/ru/>
- 2) *USC Center on Public Diplomacy (Portland) "The Soft Power 30" [Electronic resource]* https://softpower30.com/wpcontent/uploads/2018/07/The_Soft_Power_30_Report_2017-1.pdf
- 3) *BrandFinance (the world's most comprehensive research study on perceptions on nation brands) "Global Soft Power Index 2021" // <https://brandirectory.com/globalsoftpower/>*
- 4) *FranceINFO. Covid-19 : comment la Chine, la Russie, l'Europe et les États-Unis pratiquent-ils la diplomatie vaccinale ?* [//https://www.francetvinfo.fr/sante/maladie/coronavirus/vaccin/video-covid-19-comment-la-chine-la-russie-l-europe-et-les-etats-unispratiquent-ils-la-diplomatie-vaccinale_4321329.html](https://www.francetvinfo.fr/sante/maladie/coronavirus/vaccin/video-covid-19-comment-la-chine-la-russie-l-europe-et-les-etats-unispratiquent-ils-la-diplomatie-vaccinale_4321329.html)
- 5) *UZDAILY. Специалисты Узбекистана и Франции обменялись опытом по борьбе против Covid-19 // <https://www.uzdaily.uz/ru/post/52322>*
- 6) *Bound K., Briggs R., Holden J., Jones S. Cultural Diplomacy. London: Demos, 2007. P.24. – Mode of access: www.demos.co.uk (date of access: 23.11.2015)*
- 7) *Официальный сайт КазНПУ им. Абая. Как будет развиваться культурное сотрудничество Казахстана и Франции, 2018 // электронный ресурс: [inform.kz https://www.inform.kz/ru/kak-budet-razvivat-sya-kul-turnoe-sotrudnichestvo-kazahstana-i-frantsii_a3133864]*
- 8) *Nye, Jr., J.S. Power in the global information age: From realism to globalization. New York: Routledge, 2004. – 231p.*
- 9) *Novastan.org. La France va construire une nouvelle tour contrôle à l'aéroport de Douchanbé, 2019 // <https://novastan.org/fr/tadjikistan/la-france-va-construire-une-nouvelle-tour-contrrole-a-laeroport-de-douchanbe/>*
- 10) *Официальный сайт Министерства Иностранных Дел Туркменистана. Туркменистан и Франция: по пути развития дружбы и взаимовыгодного сотрудничества, 2021 // <https://kazakhstan.tembassy.gov.tm/ru/news/74062>*

УДК 327.7
МРНТИ 11.25.57

Тлегенова А.М.¹

¹магистрант 2 курса, специальности «Международных отношений»
кафедры международных отношений
Института Сорбонна-Казахстан

КОНФЛИКТЫ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА НАЦИОНАЛЬНУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ

Аннотация

В настоящее время сфера международной и национальной безопасности является одной из актуальных тем для исследования. Возрастает степень взаимозависимости международных акторов, функциональных областей международной и национальной безопасности.

Ключевые слова: международная безопасность, национальная безопасность, вызовы и угрозы, ядерная угроза, международный терроризм, конфликт, этнополитика.

Тлегенова А.М.¹

¹Сорбонна-Қазақстан Институтының халықаралық қатынастар
кафедрасының «Халықаралық қатынастар» мамандығының
2 курс магистранты

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІК ЖҮЙЕСІНДЕГІ ҚҰҚТЫҒЫСТАР ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ҰЛТТЫҚ ҚАУІПСІЗДІККЕ ӘСЕРІ

Аңдатпа

Қазіргі уақытта халықаралық және ұлттық қауіпсіздік саласы зерттеу үшін өзекті тақырыптардың бірі болып табылады, халықаралық акторлардың өзара тәуелділік дәрежесі артып келеді, халықаралық қауіпсіздік функционалдық салалары.

Түйінді сөздер: халықаралық қауіпсіздік, ұлттық қауіпсіздік, қауіп-қатерлер, халықаралық терроризм, ұлттық қауіпсіздік, жанжал, этносаясат.

Tlegenova A.M.¹

¹master 2nd year of specialty “International Relations”
of the Department of International Relations
at the Institute Sorbonne-Kazakhstan

CONFLICTS IN THE INTERNATIONAL SECURITY SYSTEM AND THEIR IMPACT ON NATIONAL SECURITY

Abstract

Currently, the sphere of international and national security is one of the most relevant topics for research. The degree of interdependence of international actors, functional areas of international security is increasing.

Key words: internationalsecurity, national security, challenges and threats, nuclear threats, international terrorism, conflicts, ethnopolitics.

В данное время основной чертой системы международных отношений, считают многие эксперты-международники, анархичность. И это связано с неразрешенностью проблемы безопасности.

После распада биполярной системы, дестабилизировались блоки НАТО и ОВД, являвшиеся как определенные системы баланса сил, это привело к тому, что затупился инструмент контроля над распространением ядерного оружия и технологий. То же самое можно сказать и о международном терроризме. Как только распалась биполярная структура мира, международный терроризм вышел из-под контроля сверхдержав.

Международные процессы начинают оказывать все большее влияние на внутриполитические трансформации государства. В условиях распада устоявшейся биполярной системы мировых отношений и глобализации, произошло резкое падение уровня управляемости международными процессами. Прежние системы и механизмы оказались уже устаревшими, неэффективными и привело к тому, что национальная безопасность стала более тесно связана с международной безопасностью. [1, с.26]

Внешняя политика связана с обеспечением национальной безопасности в значительной мере благодаря защите национальных интересов страны. Новые угрозы безопасности детерминируются принуждениями транснационального, глобального характера и теперь проблема безопасности вырастает в контекст между государственной и транснациональной, международной сферами.

Сегодняшнее состояние чаще всего определяют, как «безопасность после окончания холодной войны», которая ставит перед человечеством новые проблемы, задачи решение которых необходимо для сохранения стабильного мира и устранения угроз безопасности.

В современную эпоху на смену межгосударственным конфликтам приходят гражданские войны. И главной отличительной особенностью современных конфликтов является то, что эти конфликты представляют угрозу не только для непосредственных участников конфликта, но и для других государств мирового сообщества. Это такой тип конфликтов, которые, как правило, начинаются гражданскими войнами, а потом перерастают в смешанные конфликты или интернационализуются путем прямого или косвенного и вмешательства третьих сторон, чаще всего сверхдержав.

Современные конфликты отягчает увеличивающееся в них участие других государств или международных организаций. В современных конфликтах наблюдается вмешательство во внутренние дела государства других государств, посредством международно-правовой легитимации таких действий – сирийский кризис и ситуация на Украине. [2, с.12].) Практика односторонних, нелегитимных с точки зрения международного права действий со стороны ряда держав, равно как и усилия по бесцеремонному продавливанию своих позиций при полном игнорировании интересов других партнеров серьезно подрывают стабильность.[3] Консенсусной точкой при расхождении взглядов на законность или целесообразность «экспорта демократии» является формулировка «необходимость ограничения экстремизма авторитарных режимов». Также для сферы международной безопасности в определенных случаях -становление предметом озабоченности мирового сообщества или поводом принятия конкретных мер воздействия – появляется феномен «гуманитарное вмешательство». Этот конфликт порождает множество противоречий при попытках практической реализации. [4]

Фактор ядерное оружие делает проблему конфликтов наиболее опасной: обмен ядерными ударами и за считанные часы может быть разрушено все, что создавалось человечеством за тысячелетия. Прямые последствия были бы необратимыми, а вторичные, скорее всего погубили бы и оставшуюся часть населения земного шара, что не осталось бы ни одного национального государства после применения ядерного вооружения. Предотвращение ядерной войны – необходимое условия для жизни всего человечества, всех государств и оно связано с концепциями ядерного сдерживания, разоружения и нераспространения. [5]

Некоторые ученые пытаются прогнозировать между какими государствами может произойти ядерная война, так ученые из Колорадского университета и Ратгерского

университета считают, что «Ядерная война может в 2025 году разгореться между Индией и Пакистаном». И если таковое произойдет, то даже локальное использование ядерного оружие приведет к гибели 100 млн. человек.[6] Политическая нестабильность Пакистана вызывает обеспокоенность других стран судьба ядерного арсенала этой страны. В случае перехода власти в стране к радикальной исламистской оппозиции, близкой к международным террористам делает угрозу формирования полугосударственных, полуофициальных подпольных транснациональных сетей распространения ОМУ.

Угрозу ядерной войны между США и Россией считают ниже, чем между теми же Индией и Пакистаном уже в совете по науке и безопасности группы «Бюллетень ученых-атомщиков». Аналогично мнение ученых Роберта Латиффа и Шэрон Сквассони. «Я думаю, что ни русские, ни китайцы не имеют намерений атаковать Соединенные Штаты ядерным оружием. Ошибка возможна, но в этих странах – США, Россия, Китай – системы контроля достаточно хороши. Реальная опасность возможной потери ядерного оружия или утраты ядерных материалов исходит от возможной потери ядерного оружия или утраты ядерных материалов. Думаю, более велика опасность применения ядерного оружия другими странами. Может, Пакистан», - сказал член совета по науке и безопасности группы Роберт Латифф. Также Сквассони выразила уверенность, Москве и Вашингтону стоит больше контактировать по вопросам ядерного оружия, так как обе страны в своих военных доктринах не отказываются о его применения.

В феврале 2018 года США приняли новую ядерную доктрину, согласно которой Вашингтон оставляет за собой право превентивного ядерного удара в случае угрозы национальной безопасности. В 2019 г. США разорвал Договор о ликвидации ракет средней и меньшей дальности (ДРСМД) и приступили к разработке новых ракет. [7] В настоящее время Вашингтон ведет переговоры с Россией по продлению стратегического договора СНВ-3, куда пригласили присоединиться и Китай, но КНР отказалась, объясняя свой отказ меньшим ядерным арсеналом.[8]

Особым рядом стоят межэтнические, межнациональные, этнополитические конфликты, причины возникновения которых, многообразны. Этот вид конфликта характеризуется состоянием взаимных претензий и имеет тенденцию к нарастанию противостояния вплоть до вооруженных столкновений, при включении политических интересов в национальный конфликт достигает высшей стадии обострения - переходит в национальный антогонизм. Такие конфликты имеют особый уровень организованности деяний вместе с массовыми беспорядками, сепаратистскими выступлениями заканчивая гражданской войной. В свою очередь. Кажущиеся незначительными для одной страны конфликты, могут разрастись в опасные для всего мирового сообщества проблемы, так как в современном мире все народы и государства взаимосвязаны. Так как такие проблемы в основном возникают в многонациональных государствах, бывает очень сложно провести ясную границу между межнациональным, политическим, социальным конфликтами.

Этнополитические конфликты одни из основных мировых проблем в современное время и представляют собой одной из главных факторов нестабильности в системе международных отношений. К ним можно отнести арабо-израильский конфликт, «квебекский вопрос» в Канаде, проблема басков в Испании, напряженность в отношениях между валлонами и фламандцами в Бельгии, Северное Сомали, столкновения в индийских штатах Джамму, в Шри-Ланке, Приднестровье, Южная Осетия, Нагорный Карабах и другие. [9]

В Казахстане межэтнические конфликты происходили в Кордае и Шорнаке в 2020 году, эксперты их назвали «конфликтами на бытовой почве». Считается что причинами были такие факторы, как замкнутый образ жизни этнических групп, демографические особенности и коррупция. После этих событий при министерстве информации и общественного развития был создан Институт прикладных этнополитических исследований. [10]

Разрешение межэтнических, межнациональных, этнополитических конфликтов это всегда нелегкий процесс, граничащий с искусством. Намного важней и легче предупреждать и заблаговременно устранять факторы, приводящие к конфликтам.

Агрессивный национализм в современное время выражается в исламском экстремизме, терроризме. Возрастает значение религиозного фактора, как нравственное основание в формировании международных отношений в условиях культурно-цивилизационного многообразия современного мира. Современный терроризм многогранен – он не только культивирует практику насилия, он стремится обосновать и идеализировать свои действия. Н.А. Бердяев характеризовал террор как «один из самых низких проявлений человеческой жизни, падение человека, помутнение человеческого образа. Практикующий террор перестает быть личностью, он находится во власти демонических сил». [11]

Новое качество международного терроризма – сетевой принцип взаимодействия часто автономных и инициативных ячеек, имеющих способность к «клонированию». Движение международного терроризма, первоначально зародившийся из «Аль-Каеды», приобрело динамику саморазвития и приспособление к местным условиям в различных уголках земного шара. Главная черта современного терроризма – размывание границ между международным и внутренним терроризмом. Сегодня терроризм не очерчен границами одного государства, или одного вероисповедания, а его пособники не являются представителями одной национальности. Основные направления этой угрозы – возможность непосредственной агрессии международных террористических сил на отдельные страны; провоцирование политических и военных конфликтов между государствами; создание нестабильности внутри отдельных стран, которая способна привести к столкновениям (гражданской войне); массовая гибель людей в результате террористических атак, иногда в масштабе больше, чем на войне. [12]

Терроризм по сути в современное время представляет собой системную проблему, угрожающую будущему целых стран и регионов, соответственно борьба с этим явлением задача не только государств, но и союзу государств - важную роль по борьбе с терроризмом играют такие организации, как ООН, ШОС, ОДКБ, ОБСЕ, НАТО и т.д.

Терроризм в Казахстане в силу геополитического положения имеет свои некоторые, хотя не такие явно выраженные отголоски, поэтому тема экстремизма и международного терроризма остается актуальной и для Казахстана. В Законе РК «О противодействии экстремизму» представлены основные меры, которыми руководствуются государственные органы страны для обеспечения страны, общества и человека. [13] Для понимания реальности угрозы терроризма и экстремизма в РК важно проследить такие данные: по глобальному индексу терроризма и глобальному индексу мира за 2018-2019 гг. РК занимает 75 и 64 место соответственно (пропустив вперед Таджикистан); по данным КНБ РК – с 2013 по 2016 годы не допущены в зоны активной террористической деятельности 546 казахстанцев - рекрутов, кроме того в 2019 году в рамках программы спецоперации Жусан вернули около 600 граждан РК. [14]

Казахстан с первых дней существования как независимого государства является активным участником борьбы с терроризмом, что подтверждает его сотрудничество в рамках организаций ШОС, СВМДА, ОДКБ, ОБСЕ, ООН. В соответствии с законом «О борьбе с терроризмом» упреждение внешних угроз на раннем этапе является приоритетным направлением деятельности правоохранительных органов Казахстана. [15] Казахстан в рамках Интерпола, членом которого является с 4 ноября 1992 года, сотрудничает со спецслужбами США, ФРГ, Франции, Великобритании.

В стране в 2003 году создан Антитеррористический центр для более эффективной работы всех силовых структур в борьбе с терроризмом и экстремизмом и создания превентивных мер для их устранения. [16]

Совершенно новое явление - пандемия коронавируса повлияло на все страны, особенно это влияние заметно в регионах с нестабильной ситуацией, подверженных конфликту. Даже

если карантинные меры со временем будут ослабляться, последствия пандемии будут еще долго напоминать о себе. По версии одного исследования, в 13 странах возможно появление новых конфликтов до 2022 года, как следствие пандемии коронавируса, принятых во время него карантинных мер. Эти конфликты будут результатом того, что пандемия усугубляет существующие социальные неравенства и различия, что приводит к социальной разрозненности внутри общества. [17, с.125]

Из всего сказанного можно сделать вывод – увеличивается удельный вес общего, международного интереса в «национальных интересах» государства.

Национальная безопасность, необходимость в которой возникла с появления государства как основного субъекта международных отношений, была и остается краеугольным камнем сохранения его суверенитета и независимости. В современных условиях, если национальное государство стремится минимизировать опасность, масштабы, ущерб современных угроз и вызовов, следует без промедления решать возникающие проблемы в деле обеспечения национальной безопасности.

Список использованной литературы:

1. Кучерявый М.М. П Кучерявый М.М. Проблемы безопасности в контексте современной политической науки. //Управленческое консультирование. Политологические науки.-№ 11, 2013.- С23-32.
2. Арсанова Т.Е. Роль международных организаций в современных политических условиях. // Казанский социально-гуманитарный вестник.-2017.- №2.- С.11-15
3. Кортуннов С.В. Диалектика национальной и международной безопасности: некоторые методологические проблемы. (Электронный ресурс).-2016.- URL:<https://textarchive.ru/c-2543898.html> (дата обращения 20.01.2020)
4. Баранов Н.А. Международная безопасность: глобальный и региональный аспекты. - (Электронный ресурс).-2016.- URL: <https://www.nicbar.ru> (дата обращения 20.01.2021)
5. Арбатов А. Роль ядерного сдерживания в стратегической стабильности. Гарантия или угроза. (Электронный ресурс).-2019.-URL:<https://carnegie/2019/01/28/ru-pub-78209> (дата обращения 16.10.2020)
6. Спрогнозированный сценарий ядерной войны в 2025 году. (Электронный ресурс).-2021.-<https://iz.ru/929078/2019-10-05/sprognozirovann-stcenarii-iadernoi-voiny-v-2025-godu> (дата обращения 23.02.2021)
7. Ганга А. Эксперты оценили риск ядерной войны между США и Россией. (Электронный ресурс).-2020.-URL:<https://iz.ru/967872/2020-01-24/eksperty-otcenili-risk-iadernoi-voiny-mezhdu-ssha-i-rossiei> (дата обращения 12.02.2021)
8. Крайняя У. Денег на всех не хватает. Зачем НАТО репетирует ядерную войну. (Электронный ресурс).-2020.-URL: https://lprime.ru/state_regulation/20201016/832175563.html (дата обращения 19.01.2021)
9. Амелин В. Этнополитические конфликты: типы и формы проявления, региональные особенности. (Электронный ресурс).-2019.-URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Article/Amelin_Konflikt/php/ (дата обращения 16.10.2020)
10. Мамашулы А. Власти Казахстана не признают этнические конфликты. К чему может привести замалчивание проблем? (Электронный ресурс).-2020.-URL: <https://rus.azattyq.org/a/the-kazakh-authorities-do-not-recognize-ethnic-conflicts-/31001861/html> (дата обращения 10.02.2021)
11. Бердяев Н.А. О назначении человека. (Электронный ресурс).-2018.-URL: <https://libking.ru/sci-/sci-philosophy/169596-nikolay-berdyayev-o-naznachenii-cheloveka.html> (дата обращения 20.02.2021)

12. Зеленков М.Ю. *Международный терроризм как угроза национальной безопасности РФ. (Электронный ресурс).*-2021.-URL: <https://psuga.ru/ru/stati/mezhdunarodnyu-terrorizm-kak-ugroza-nacionalnoy-bezopasnosti-rossiyskoj-federacii-2021>(дата обращения 16.01.2021)
13. *Законе РК «О противодействии экстремизму» от 18 февраля 2005 г.(с изменениями и дополнениями по состоянию на 25.05.2020г.)*(Электронный ресурс).-2020.-URL://https://online.zakon.kz/m/document/?doc_id=30004865 (дата обращения 20.01.2020)
14. Гусарова А. *Особенности противодействия насильственному экстремизму и терроризму в Казахстане. (Электронный ресурс).*-2019.-URL:22.11.2019.-
15. <https://cabar/asia/ru/jsjbennosti-protivodejstviya-nasilstvennomu-ekstremizmu-i-terrorizmu-v-kazahstane> (дата обращения 26.11.2020)
16. *Законе РК «О противодействии терроризму» от 13 июля 1999 г. (с изменениями и дополнениями по состоянию на 16.11.2020г.)*(Электронный ресурс) - 2020.-URL://https://online.zakon.kz/m/document/?doc_id=1013957(дата обращения 10.02.2020)
17. *Девять терактов совершены в Казахстане за семь лет- Генпрокуратура. – (Электронный ресурс).*-2019.-URL:https://m/ru/sputnik/kz/incidents/20191030/11898038/terakty-kazahstan-genprokuratura.html?mobile_return=no (дата обращения 17.12.2020)
18. Жамансарин Н.Ш., Ибрагимова А.Б. *Влияние пандемии на динамику современных конфликтов.*//Вестник КазНПУ имени Абая, серия «Международная жизнь и политика».- Алматы, 2020.-№3(62).-С. 124-127. С125.

ЭКОНОМИКА МЕН БИЗНЕС
ЭКОНОМИКА И БИЗНЕС
ECONOMY AND BUSINESS

УДК 338

Канабекова М.А.¹, Мелдебекова А.А.¹, Бо Чжи Сюн¹
¹Казахский национальный педагогический
университет имени Абая,
г.Алматы, Казахстан

ТЕНДЕНЦИИ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНСКОГО РИТЕЙЛА

Аннотация

В послании Президента Казахстана К. Токаева «Казахстан в новой реальности: время действий» от 1 сентября 2020 года отмечается, что важнейшими принципами в новом экономическом курсе страны являются ведущая роль частного предпринимательства, развитие конкуренции, рост производительности экономики. Появление новых предприятий розничной торговли способствует формированию конкурентной среды. Последние годы характеризуются важными нововведениями в сфере розничной торговли, суть которых заключается в организации магазинов с большой площадью, открываемых в окраинах городов или у дорог с интенсивным движением - гипермаркетов и торговых центров, удовлетворяющих массовый спрос в различных товарах конвейерным способом. Потребители со средним и высоким уровнем благосостояния предпочитают дальний, но крупный магазин, где они могут получить широкий ассортимент товаров, чем пользоваться услугами хотя и близкого, но мелкого магазина, где создать широкий ассортимент товаров невозможно. Такое положение в торговой сфере не отвечало долгосрочным перспективным задачам обеспечения устойчивости экономики, продовольственной безопасности страны и реализации конкурентных преимуществ, а также активизации торговой политики государства.

Ключевые слова: оптовая и розничная торговля, рыночная экономика, индивидуальные предприниматели, удельный вес, интернет-магазины.

Канабекова М.А.¹, Мелдебекова А.А.¹, Бо Чжи Сюн¹
¹Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті,
Алматы қ., Қазақстан

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ РИТЕЙЛДІҢ ДАМУ БАҒЫТТАРЫ МЕН ҮРДІСТЕРІ

Аңдатпа

Қазақстан Президенті Қ.Тоқаевтың 2020 жылғы 1 қыркүйектегі "Қазақстан Жаңа нақты ахуалда: іс-қимыл уақыты" атты жолдауында елдің жаңа экономикалық бағытындағы маңызды қағидаттар жеке кәсіпкерліктің жетекші рөлі, бәсекелестікті дамыту, экономика өнімділігінің өсуі болып табылатыны атап өтілді. Жаңа бөлшек сауда кәсіпорындарының пайда болуы бәсекелестік ортаның қалыптасуына ықпал етеді. Соңғы жылдар бөлшек сауда саласындағы маңызды инновациялармен сипатталады, олардың мәні қалалардың шетінде немесе көп жүретін жолдарда - гипермаркеттер мен сауда орталықтарында ашылатын үлкен ауданы бар дүкендерді ұйымдастыру болып табылады, олар әртүрлі тауарларға жаппай сұранысты конвейер әдісімен қанағаттандырады. Орташа және жоғары әл-ауқаты бар

тұтынушылар тауарлардың кең ассортиментін құра алмайтын жақын, бірақ кішігірім дүкеннің қызметтерін пайдаланудан гөрі, тауарлардың кең ассортиментін ала алатын алыс, бірақ үлкен дүкенді қалайды. Сауда саласындағы мұндай жағдай экономиканың тұрақтылығын, елдің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің және бәсекелестік артықшылықтарды іске асырудың, сондай-ақ мемлекеттің сауда саясатын жандандырудың ұзақ мерзімді перспективалық міндеттеріне жауап бермеді.

Түйінді сөздер: көтерме және бөлшек сауда, нарықтық экономика, жеке кәсіпкерлер, үлес салмағы, интернет-дүкендер

*Kanabekova M.¹, Meldebekova A.¹, Bo Zhixiong¹
¹Kazakh National Pedagogical University
named after Abay,
Almaty, Kazakhstan*

TRENDS AND DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN RETAIL

Abstract

In the address of the President of Kazakhstan K. Tokayev "Kazakhstan in a new reality: time for action" dated September 1, 2020, it is noted that the most important principles in the new economic course of the country are the leading role of private entrepreneurship, the development of competition, and the growth of economic productivity. The emergence of new retail businesses contributes to the formation of a competitive environment. Recent years have been characterized by important innovations in the field of retail trade, the essence of which is the organization of stores with a large area, opened in the outskirts of cities or near roads with heavy traffic - hypermarkets and shopping centers that meet the mass demand for various goods in a conveyor way. Consumers with medium and high levels of well-being prefer a distant, but large store, where they can get a wide range of goods, than to use the services of a close, but small store, where it is impossible to create a wide range of goods. This situation in the trade sphere did not meet the long-term objectives of ensuring the stability of the economy, food security of the country and the realization of competitive advantages, as well as the activation of the state's trade policy.

Keywords: wholesale and retail trade, market economy, individual entrepreneurs, share, online stores

В послании Президента Казахстана К. Токаева «Казахстан в новой реальности: время действий» от 1 сентября 2020 года отмечается, что важнейшими принципами в новом экономическом курсе страны являются ведущая роль частного предпринимательства, развитие конкуренции, рост производительности экономики [1].

От развития торговли зависит успешное функционирование экономики страны. Доля торговли составляет 16,5% от общей структуры ВВП, который в 2020 году достиг отметки 68,6трлн тенге в сопоставимых ценах [2]. В структуру казахстанской торговли входят такие ее сегменты, как оптовая, розничная, биржевая торговля, интернет-торговля, многоуровневый сетевой маркетинг. В условиях спада экономики в 2020 году доля внутренней торговли (оптовая+розничная) в ВВП снизилась незначительно, потеряв лишь только полпроцента. При этом доля розницы в ВВП составляет 6%, а доля оптовой - примерно в два раза больше. Сокращению доли торговли в ВВП в наибольшей степени способствовало падение оборота оптовой торговли на 7,4% в постоянных ценах, в сравнении с падением в 4,1% розничного товарооборота. При этом торговля стабильно удерживает второе место среди отраслей экономики по своему вкладу в валовой внутренний продукт страны после промышленности (27.1%). Оборот розничной торговли на душу населения в 2018 году составил 611 843 тенге [3]. В этой сфере в настоящее время работают 16% от всех

занятых, т.е. 1,4 миллиона человек. В тоже время размер зарплат в торговле на 8% ниже средней по республике [4].

Анализ розничной торговли в РК позволил выявить следующие тенденции ее развития.

1. *Высокие темпы роста розничной торговли.* Рынок розничной торговли является одним из самых быстрорастущих в Казахстане. На протяжении десяти лет за 2009-2018 годы розничная торговля на росла в среднем на 7,2% в год[3]. В январе 2019 года объём ритейла составил 694,6 млрд тг, что на 4,4% больше, чем 2018 г. Рост оборота розничной торговли замедлился до 5,8% в 2019 году. В январе 2020 года казахстанцы оставили в магазинах и на базарах 770,5 млрд тг, что на 10,9% больше, чем в январе годом ранее [4].

2. *Высокая доля непродовольственных товаров в розничной торговле.* Если в 2009 г. розничный рынок состоял на 64% - из непродовольственных товаров и на 37 – продовольственных товаров, то в январе 2021 года доля продовольственных товаров в общем объёме розничной торговли составила 38% (264 млрд тг), непродовольственных, соответственно, — 62% (525,3 млрд тг) [4]. На этом фоне доля продуктов питания в общем товарообороте в 2020 году увеличилась с 33.2% до 38.3%, что является самым высоким показателем с 2004 года. Тенденция роста значимости потребления продуктов питания также прослеживалась и в структуре денежных расходов домохозяйств, где доля продовольствия достигла 54% в прошлом году, что было заметно выше 47% в среднем с 2015 года [3]. В то же время за последние десять лет на казахстанском рынке растут продажи непродовольственных товаров.

3. *Подавляющая доля официально фиксируемого ритейла приходится на города:* 93%, или 727,7 млрд тг. В сельской местности объём продаж, проведённый по официальным чекам, составил всего 7% - 55,1 млрд тенге [5].

4. *Более 70% от всего розничного товарооборота формируют малые предприятия и индивидуальные предприниматели (ИП).* На рисунке 1 представлено распределение розничного товарооборота по размерности предприятия в 2020 году в РК.

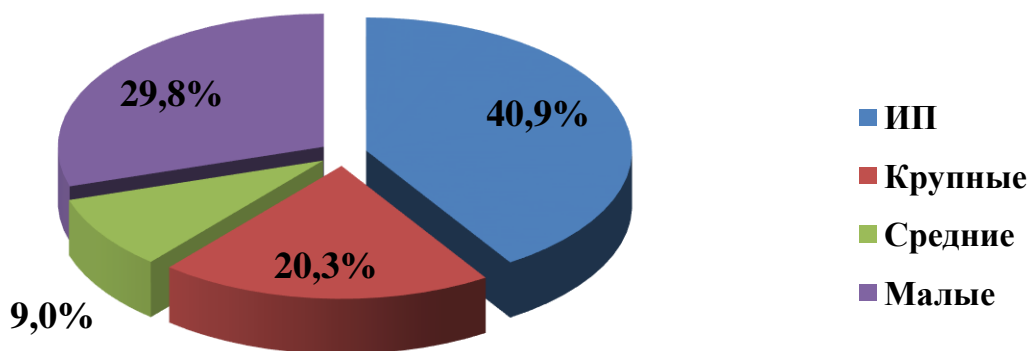

Рисунок 1 – Распределение розничного товарооборота в РК по размерности предприятия
Примечание – составлено по [3]

На ИП приходится крупнейшая доля в торговле – 40,9% всего товарооборота, а вместе с малыми предприятиями они наторговали на сумму 525 млрд тг, что составляет более 61%, тогда как доля средних и крупных предприятий в розничных продажах ниже 39% [3].

5. *Региональные различия в темпах роста розничной торговли.* На рисунке 2 представлен индекс физического объёма ритейла по областям в 2019 году.

Наиболее стремительный рост произошел в Северо-Казахстанской области (19%), в то время как за последние пять лет наиболее активный рост произошел в Нур-Султане со

средним показателем 18%. Также в тройку лидеров вошли Жамбылская и Акмолинская области с показателями роста 17% и 16% соответственно [3].

По итогам 2020 года в разрезе регионов абсолютным лидером по удельному весу в общем объеме розничной торговли является г. Алматы: 255,3 млрд тг (33,3 %). В г. Алматы оборот торговли на одного жителя почти в четыре раза выше среднего значения по регионам, в г. Нур-Султан соответственно в 2,4 раза. В тройку ведущих по ритейлу регионов также вошли Нур-Султан (87,3 млрд тг.) - 10,7% и Карагандинская область (77,3 млрд тг) - 9,7%. На ТОП-3 пришлось 53,8% всего объема официальной розничной торговли по РК [4]. Следует еще выделить и Восточно-Казахстанскую область, которая имеет достаточно высокий удельный вес - 8,9%. За последние десять лет основными лидерами доли рынка, центра торговли являются 2 города - Алматы и Нур-Султан, их общая доля на рынке составляет 44%.

Рисунок 2 – Индекс физического объема розничной торговли по областям в 2019 г.

Примечание – составлено по [4]

б. *Высокие темпы роста электронной торговли.* Развитие электронной торговли представляет огромный потенциал для экономического роста. Во-первых, она дает возможность безграничного увеличения товарооборота. Во-вторых, предоставляет доступ на рынок любой страны. В-третьих, обеспечивает развитие транзитного потенциала. В Казахстане за последние пять лет наблюдается рост электронной торговли в среднем на 26%, при этом с 2015 года среднегодовой рост ускорился до 30% [4]. Объем электронной торговли в РК только за последние два года вырос более, чем в 2 раза.

В целом по итогам 2020 года объем рынка розничной электронной коммерции Казахстана вырос на 82% — с 327 млрд тг в 2019 году до 596 млрд тенге. Также наблюдается увеличение в количестве онлайн-заказов на 20% (25 млн транзакций за 2020 год), а среднего чека в тенге — на 52%. Объем рынка в долларах тоже увеличился — на 72% год к году [5].

Казахстанский рынок представлен свыше 1 700 самостоятельными интернет-магазинами и порядка 20 электронными торговыми площадками, на которых осуществляют деятельность свыше 1 млн субъектов малого и среднего бизнеса. Общее количество покупателей электронных товаров и услуг составляет около 2,3 млн человек. Структура рынка электронной коммерции на 68% состоит из торговли товарами и на 32% – услугами. При этом более динамично развивается внутренний рынок. Объем покупок на казахстанских интернет-магазинах составил 422 млрд тенге, на международных интернет-площадках — 280 млрд тенге [4].

7. *Создание казахстанских цифровых торговых площадок*, направленных на поддержку товаропроводящей инфраструктуры. Сегодня на рынке функционируют порядка 13 развивающихся казахстанских торговых площадок. Такие маркетплейсы, как Kaspi.kz, flip.kz., chosofamily, mechta.kz и другие, имеют порядка 20 категорий товаров и услуг.

В целях развития торговли продовольственными товарами оказана поддержка по разработке электронных платформ «Onay Bazar» и «HappyFood.kz». Они позволяют потребителю купить товар, не выходя из дома. В целях сбыта отечественной продукции фермерами по выгодным ценам разрабатывается платформа «Agro Labs».

В настоящее время в РК продовольственный ритейл фиксируется вокруг трех форматов: «магазин у дома», супермаркет и гипермаркет.

«Магазин у дома» – это торговые точки площадью 400–600 кв. м с ограниченным ассортиментом. В этих магазинах продаются продукты первой необходимости внезапно закончившиеся товары. Средний чек в них около 1,5 тыс. тенге. Супермаркет – крупный универсальный магазин по продаже полного ассортимента продуктов, напитков, а также товаров для домашнего хозяйства. Обычно площадь супермаркетов начинается с 600–1000 кв. м и доходит до нескольких тысяч «квадратов». Около 90% ассортимента приходится на продовольственные товары. Средний чек чуть более 5 тыс. тенге. Еще один формат – «магазин покупок выходного дня», или гипермаркет. Площади торговых залов в этом случае могут достигать 20 тыс. кв. м, где на полках можно разместить до 200 тыс. различных товаров. Средний чек 15 - более тыс. тенге.

Розничная торговля продовольственными товарами в дополнение к изложенным выше тенденциям имеет свои особенности развития.

1. *Рост доли современных магазинов в розничной торговле.* В Казахстане цивилизованная торговля продовольственными товарами поступательно расширяется. Однако данный процесс идет невысокими темпами, поскольку еще высока популярность традиционных рынков. С 2013 доля современных магазинов увеличилась на 14% и составила 31%. В 2018 году общее количество точек под современной продуктовой ритейл составило 2 353. В то время количество розничных торговых объектов с площадью не менее 2 000 кв. метров возросло до 268 точек. Количество супермаркетов составило 325. Прогнозируется, что среднегодовой темп роста на протяжении следующих пяти лет составит 6%, а их общепланируется увеличить до 2 633 [3].

2. *Развитие и укрепление позиций сетевых игроков в продуктовой ритейле.* Пятёрка лидирующих игроков за последние пять лет нарастили долю рынка с 25,5% до 43,5%. На рисунке 3 представлены продовольственные компании в розничной торговле РК в 2019 году.

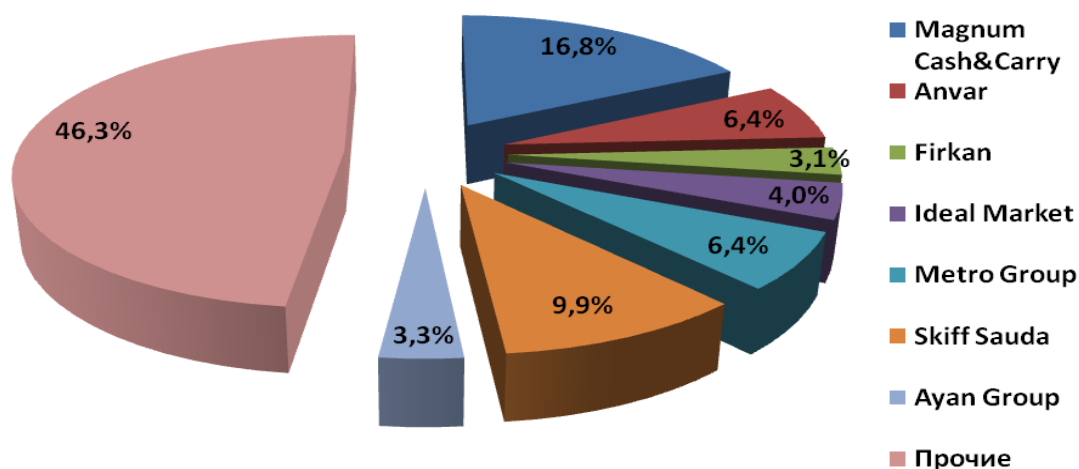

Рисунок 3 – Продовольственные компании в розничной торговле в 2019г.

Примечание – составлено по [3]

Безусловными лидерами являются Magnum Cash&Carry, Skiff Sauda и MetroGroup, доля которых в рознице составляет 33,1%. Но это еще не предел, поскольку крупные игроки наращивают свои активы, запускают новые розничные форматы. Активно начала развиваться сеть MyMart - это формат франчайзинга, поддерживаемый METRO Cash & Carry. В ближайшие 5 лет компания планирует довести до 300 единиц количество магазинов формата «у дома».

Другая крупная сеть SMALL&Skif в 2018 году пополнилась пятью супермаркетами и а в 2019 году - 19 магазинами [6]. Новые торговые объекты открылись в городах Алматы, Астана, Капчагай, Костанай, Кызылорда, Павлодар и Тараз. В настоящее время всего имеет более 90 магазинов разного формата.

Появление современных магазинов в формате Express в розничной продуктовой торговле ведет к тому, что крупные сети начинают вытеснять традиционные магазины. Ожидается, что в ближайшие пять лет доля супермаркетов в формате Express и в формате «у дома» достигнет 41,5%. В 2017 году был открыт первый магазин «Рамстор экспресс» в новом формате размером 700-800 м². В 2018 году сеть в «Рамстор» состоял из 10 супермаркетов в Алматы и 3 - в Астане, а также 5 магазинов формата «экспресс» в Алматы. В настоящее время сеть в Казахстане представлена следующими форматами: «Рамстор», «Рамстор экспресс», Ramstore.online.kz (в Алматы и Нур-Султане) и Ramstore All in.

Magnum Cash&Carry активно развивает розничную сеть, Недавно он поглотил сеть супермаркетов «Реалист», формирует сеть в малом формате - Magnum Express [7]. Таким образом, диверсификация форматов помогает увеличить объемы продаваемых товаров.

В то же время за последние годы рынок продуктового ритейла в Казахстане поменялся. Ушел с рынка французский Carrefour, закрылись сеть супермаркетов Green и элитный Масroceneter в Алматы, в Астане прекратила работу сеть «Пять минут». В сентябре 2020 года объявлено о закрытии международной сети супермаркетов «Рамстор». ТОО «Рамстор Казахстан» продолжит свою деятельность, управляя многофункциональным комплексом «Ramstore All In» в Алматы, который составляет большую часть стоимости инвестиций в Казахстане.

3. *Развиваются региональные торговые сети* в рамках одной области или даже города. В западном Казахстане это - супермаркеты «Дина» и «Анвар», в Астане - «Астыкжан», в Семее – «Рубиком», в Павлодарской области - розничная сеть Greenwich, в Шымкенте - «Фиркан». Российская сеть магазинов низких цен «Светофор» за пару лет прочно обосновалась в регионах, открыв гипермаркеты практически во всех городах Казахстана. Большая проблема всех торговых сетей – отсутствие подходящих качественных торговых помещений. Из-за этого крупные сети переделывают форматы и открывают маленькие магазины. Все ищут хорошие локации, а строительство торговой недвижимости очень медленно развивается. Ведь для среднего супермаркета надо 2-3 тыс. кв. м.

4. *Количественный рост магазинов формата «шаговой доступности».*

В сегменте ритейла заметна тенденция к укреплению формата «магазин у дома». 2018-2020 гг. характеризуются появлением большого количества магазинов, расположенных в пешей доступности от дома. В частности, эту тенденцию подтверждают магазины формата Express у таких известных ритейлеров, как Magnum и Ramstore, а также сеть «MyMart». Основной причиной этого стал напряжённый образ жизни населения, в частности в таких крупных городах Казахстана, как Алматы и Нур-Султан. Магазины площадью от 100 до 500 кв. м появляются как грибы после дождя.

В Нур-Султане, например, в этом формате работают порядка 2500 магазинов. Их оборот превышает обороты сетевых игроков. В столице запущена франшиза «Наш маркет» (6 точек), открылась сеть супермаркетов «Арба». Закрылся магазин «Пять минут», но половину их точек забрал Magnum. В прошлом году круглосуточные магазины являлись самыми динамичными каналами сбыта, показав рост продаж на уровне 107%.

5. *Консолидация и внедрение новых форм в продуктивном ритейле.* В 2018 году в Казахстане начали формироваться совершенно новые форматы в сфере продовольственного ритейла. Так, один из крупнейших продовольственных ритейлеров компания Metro Cash&Carry подписала меморандум о сотрудничестве с компанией Technodom, и в торговых центрах Metro открылись отделы по продаже бытовой техники и электроники. За счёт альянса оба игрока планируют увеличить свою долю на рынке.

В поисках новых форматов Magnum запустил три тестовых отдела здорового питания в своих магазинах в Алматы, что выглядит как попытка консолидировать в своих магазинах последователей этого течения. В 2019 году Magnum Cash& Carry были открыты «Magnum-кафе» внутри торгового зала и обустройство касс-самообслуживания, а также увеличение предложения товаров категории Fresh (от овощей и фруктов до молочной продукции) и обязательное наличие «фермерской лавки».

6. *Активный рост безналичных транзакций.* Последние три года оказались прорывными по ряду ключевых параметров в части безналичных транзакций по платежным картам, эмитированным в Казахстане. В частности, сильная динамика в 2017 году произошла по позиции «объем безналичных операций по картам» (трехкратный рост — с 122,5 млрд тенге в январе до 367 млрд тенге по итогам декабря). Не менее внушительный рост произошел по позиции «транзакции в интернете». В целом за весь 2019 год объем безналичных платежей на территории РК достиг 13,3 трлн тг., был отмечен рост за год в 2,4 раза. Доля от оборота выросла с 29,2% до 45,5% [7].

В январе 2020 года объём безналичных платежей по карточкам, использованным на территории РК, составил 1 586,9 млрд тенге, увеличившись в 2,7 раза в сравнении с аналогичным периодом прошлого года. Основная доля безналичных операций в Казахстане совершена посредством интернет/мобильного банкинга (44,7% и 74,3%, от общего количества и объёма безналичных платежей и переводов денег) и POS-терминалов (55,0% и 24,7% соответственно).

От всего объема безналичных платежей в 2019 году почти 10 трлн тг. пришлось на интернет и мобильные телефоны - в 3,4 раза больше, чем в 2018 году. Доля сегмента выросла с 52,1% до 72,6%. На POS-терминалы приходится 26% от всего объема, что составляет 3,5 трлн тг. - на 47,4% больше, чем за 2018 год [7].

Количество POS-терминалов в стране на конец декабря 2019 года составило 170,4 тысячи — на 25,5% больше, чем годом ранее. Рост обусловлен увеличением числа POS-терминалов у торговых предприятий на 27,3%, до 161,7 тысячи. По итогам 2019 года 96 428 предпринимателей установили 134 484 торговых точек. По сравнению с 2018 число таких предпринимателей выросло на 17%, торговых точек — на 22%.

Основными факторами роста рынка безналичных платежей называют повышение спроса на карточные продукты, запуск банковских программ лояльности, а также развитие мобильных сервисов. Последний фактор вкупе с растущей доступностью смартфонов, оснащенных технологией Near Field Communication (NFC), и с запуском платежных сервисов от Apple и Samsung стимулировали развитие сегмента бесконтактных платежей.

Вместе с тем доля г. Алматы в общем объёме платежей по карточкам на территории РК по итогам января 2020 года составляет 35%. Далее следуют город Нур-Султан — 17%, Туркестанская область и город Шымкент — 7% [4]

Среди регионов РК объём безналичных платежей с использованием платежных карт казахстанских и иностранных эмитентов сократился лишь в Акмолинской области (на 10,4%, до 132,6 млрд тг.). По годовому росту объема лидирует Кызылординская область (увеличение в 5,2 раза, до 159,1 млрд тг.), следом идут Жамбылская (в 4,5 раза) и Алматинская (в 3,8 раза) области. Более половины всего объема безналичных платежей приходится на Алматы (7,3 трлн тг., рост за год в 2,1 раза). Среди лидеров находится и Нур-Султан (1,7 трлн тг., рост в 3,6 раза) [6].

7. Особенности функционирования розничного ритейла в условиях чрезвычайного положения в период пандемии 2020 года. Во время ЧП крупные торговые сети за считанные дни исполнили предписания и рекомендации оперативных штабов по соблюдению санитарных и гигиенических норм. Не допустили спекулятивных скачков цен на социально-значимые продукты. Удовлетворили ажиотажный спрос на товары первой необходимости в марте и поддержали большинство благотворительных инициатив.

В условиях карантина продуктовые магазины работают в сокращенном режиме, но они полностью обеспечены запасами. На жесткий контроль взяты наличие и цены 19 социально значимых товаров. В магазинах Magnum и Small г. Алматы имеются большие запасы продовольствия – всего 12 тысяч тонн продуктов первой необходимости. Компания Mulmarket с помощью курьеров осуществляют доставку продуктов и еды на дом по городу Алматы круглосуточно. Эта компания сотрудничает с 11 продуктовыми ритейлерами, как «MagnumCash&Carry» (3 супермаркета), «SMALL&Skif» и «INTERFOOD» (по 2 супермаркета), «KazMyaso», «Беккер и К», «Amiran», «Biogorod». Заказ делается с помощью приложения Mul в App Store или Google Play, или через сайт. С 23 апреля в Алматы действует сервис доставки товаров на дом от компании Magnum. Заказ доступен через приложение MagnumGo, которое доступно для скачивания в AppleStore и PlayMarket.

В период пандемии в стране установлены предельные цены на самые необходимые, социально-значимые товары, как мука, формовой хлеб, рожки, крупа гречневая, рис шлифованный, говядина (лопаточно-грудная часть с костями), яйцо куриное, масло подсолнечное и др. В столице сформирован стабилизационный фонд, выделены льготные кредитования операторам поставщикам в рамках оборотного механизма, товары которых реализуются в торговых сетях «Magnum», «Астыкжан», «Кенмарт», «Small» и рынки «Шапагат», «Евразия», «Артем», «Биг Шанхай».

За необоснованное повышение цен наказаны супермаркеты «Interfood», «ВкусМарт», «Встреча». Руководители этих магазинов привлечены к административной ответственности. В супермаркетах, магазинах нанесены разметки и установлены табло о необходимости соблюдать в очереди расстояние между покупателями не менее 1 метра, так же при входе установлены санитайзеры. Все объекты продовольствия должны соблюдать строгие санитарные нормы - в случае нарушений будут оштрафованы и закрыты, напомнили в акимате.

Рынок продуктового ритейла, несмотря на временные трудности связанные с режимом ЧП, в последние годы характеризовался высокими показателями развития. Ритейлеры присматриваются к новым форматам торговли. Рынок растет с акцентом на консолидацию и уход неэффективных игроков. Если раньше бизнесмены были заинтересованы в открытии больших супермаркетов, то сегодня сразу несколько инвесторов заинтересовались созданием сети небольших магазинов. Индивидуальным предпринимателям вскоре придется серьезно бороться за покупателя.

Список использованной литературы:

1. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана «Казахстан в новой реальности: время действий» от 1 сентября 2020 года - https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-1-sentyabrya-2020-g
2. Крейнер С. Ключевые идеи менеджмента. Пер. с англ. - М.: ИНФРА-М. 2009. - 347 с.
3. Ибрагимова М.Х. Современные модели выбора вида деловой стратегии компании // Интернет-журнал «НАУКОВЕДЕНИЕ» Том 7, №2 (2015) - <http://naukovedenie.ru/PDF/128EVN315.pdf>.
4. Современная торговля вытесняет традиционную, половина продаж в ритейле приходится на долю 5 игроков.–Электронный ресурс. Режим доступа:

https://forbes.kz/finances/markets/sovremennaya_torgovlya_vyitesnyaet_traditsionnuyu_polovina_proday_v_reteyle_prihoditsya_na_dolyu_5_igrokov/

5. Ретейл в Казахстане в преддефолтном состоянии. – Электронный ресурс. Режим доступа: <https://www.zakon.kz/5016652-reteyl-v-kazahstane-v-preddefoltnom.html>.

6. Розничная торговля. Январь 2020. – Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.ranking.kz/ru/a/reviews/roznichnaya-torgovlya-yanvar-2020>

7. Розничная торговля. Январь 2021 -<http://ranking.kz/ru/a/reviews/roznichnaya-torgovlya-yanvar-2021>

УДК 330.341.1:62

Мирзоева Хадже Гасимовна¹

*¹магистр специальности «Интернет-маркетинг»,
Университет «Синергия»*

КОНТЕКСТНАЯ РЕКЛАМА GOOGLEADWORDS КАК ИНСТРУМЕНТ ПРОДВИЖЕНИЯ БИЗНЕСА

Аннотация

В данной статье предпринята попытка охватить различные аспекты стратегий интернет-маркетинга, используемых маркетологами. В различных ситуациях рекомендуется использовать различные типы инструментов для оптимизации контента и увеличения отдачи от инвестиций. Например, было показано, что рентабельность инвестиций в электронный маркетинг является самой высокой. Таким образом, при наличии ограниченных бюджетов компании должны перейти к этому средству маркетинга. Точно так же медийная реклама является единственным средством, которое полезно для принятия решений во всех точках соприкосновения клиентов с брендом. Таким образом, именно медийная реклама должна быть принята во внимание, чтобы повлиять на процесс принятия решения потребителем. Присутствие по всем каналам обеспечивает более высокую видимость бренда и помогает развивать выгодные отношения с клиентами в долгосрочной перспективе. С появлением этих инструментов онлайн-маркетинга маркетологам еще сложнее принимать решения за меньшее время. Эта область также привела к развитию новых бизнесов, которые предоставляют онлайн-управление репутацией и другие инструменты, обсуждаемые в статье.

Ключевые слова: Google AdWords, инструменты, маркетинг, медиа, интернет.

Мирзоева Хадже Гасимовна¹

*¹«Интернет-маркетинг» мамандығының магистрі,
«Синергия» университеті*

БИЗНЕСТІ НАУҚАНДАУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕГІ КОНТЕКСТТІК GOOGLE ҚОСЫМШАЛАРЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада маркетологтар қолданатын интернет-маркетинг стратегиясының әртүрлі аспектілерін қамтуға тырысады. Әр түрлі жағдайларда мазмұнды оңтайландыру және инвестициядан түсетін кірісті арттыру үшін әртүрлі құралдарды қолдану ұсынылады. Мысалы, электрондық пошта маркетингіндегі ROI ең жоғары екендігі көрсетілді. Осылайша, шектеулі бюджеттер болған кезде компаниялар осы маркетинг құралына көшуі керек. Сол сияқты, медиа жарнама-бұл клиенттердің брендпен байланысуының барлық нүктелерінде шешім қабылдауға пайдалы жалғыз құрал. Осылайша, тұтынушының шешім қабылдау процесіне әсер ету үшін медиа-жарнама ескерілуі керек. Барлық арналарда болу брендтің

жоғары көрінуін қамтамасыз етеді және ұзақ мерзімді перспективада клиенттермен тиімді қарым-қатынасты дамытуға көмектеседі. Осы онлайн-маркетинг құралдарының пайда болуымен маркетинггерлерге аз уақыт ішінде шешім қабылдау қиынға соғады. Бұл сала сонымен қатар Интернеттегі беделді басқаруды және мақалада талқыланған басқа құралдарды ұсынатын жаңа бизнестің дамуына әкелді.

Түйінді сөздер: Google AdWords, құралдар, маркетинг, медиа, интернет.

Mirzoeva Khadzhe Gasimovna¹
¹master of the specialty "Internet-marketing"
University "Synergy"

CONTEXTUAL GOOGLE ADWORDS AS A BUSINESS PROMOTION TOOL

Abstract

This paper attempts to cover different aspects of Internet Marketing strategies employed by marketers. On different situations, different types of tools are advised to be used in order to optimize content and increase the return on investment. It has been shown for instance, that the ROI of email marketing is the highest. So, when limited budgets are present, companies should migrate to this as the medium for marketing. Similarly, display advertising is the one medium that is useful in affecting decisions across all the touch points of customers with brand. Thus display advertising is the one that must be taken into consideration in order to influence the consumer decision making process. The presence across all the channels ensures higher visibility of brand and helps to foster profitable relationships with customers in the long run. With the advent of these online marketing tools, the marketers are further challenged to make decisions in less time. This field has also led to development of new businesses that provide online reputation management and other tools discussed in the paper.

Keywords: Google AdWords, tools, marketing, media, Internet.

Модель эффективности рекламной деятельности Google Adwords

В настоящее время одними из наиболее популярных форм электронного маркетинга являются действия в поисковых системах SEM (Search Engine Marketing). Растущая популярность поисковой рекламы обусловлена ее высокой эффективностью. Как позиционирование сайта, так и рекламные ссылки, отображаемые рядом с органическими результатами SERP (Страница результатов поиска). Доля SEM в расходах на интернет-рекламу в последние годы неуклонно растет. Деятельность SEM базируется на существующих веб-сайтах, которые в настоящее время выполняют рекламно-информационную функцию о компании. Благодаря его помощи вы можете представить предложение, цену и контактные данные. Веб-сайт, расположенный рядом с профилем социальной сети, является основным инструментом продвижения компании в Интернете. Сайты предназначены не только для компании, но и могут быть посвящены определенному продукту, бренду, событию или даже отдельным сотрудникам. Целью данной статьи является попытка разработать модель рекламной кампании AdWords. Для достижения этой цели был проведен анализ отдельных кампаний. Кроме того, были выявлены наиболее важные факторы, влияющие на эффективность рекламной деятельности в сфере спонсорских ссылок.

Оплата за клик

Маркетинговая деятельность в поисковых системах (SEM) чаще всего определяется как маркетинговый процесс с использованием методов SEO (Search Engine Optimization) и PPC-рекламы (Pay Per Click) для повышения популярности сайта. Поисковая оптимизация позволяет веб-сайту появляться в верхних списках результатов (особенно в первых 10)

поисковой системы по некоторым определенным ключевым словам. Существует множество различных факторов, которые позволяют веб-сайту продвигаться вверх по топовым результатам. PPC в поисковых системах называется платным поиском и представляет собой одну из многих моделей PPC.

В 2000 году Google представила инновационную рекламную программу AdWords. Основным алгоритмом этой программы зависел от ключевых слов. Ключевое слово в области SEM означает всю фразу, которую пользователь вводит в поисковую систему Интернета, чтобы найти интересующую его информацию. Ключевое слово очень редко бывает одним словом – обычно такое ключевое слово состоит из двух, трех или четырех слов. Основная суть AdWords заключалась в поддержке маркетинговой деятельности через поисковую систему Google.

Еще одним важным преимуществом является возможность быстрого запуска рекламной кампании. Для опытных пользователей построение простой рекламной модели занимает менее часа.

Эффективность рекламной деятельности в поисковых системах достоверно характеризуется коэффициентом конверсии (CR), который представляет собой отношение числа кликов в рекламе к числу лиц, выполнивших конкретную задачу, например покупку товара. В свою очередь, коэффициент кликабельности определяет частоту кликов по рекламе интернет-пользователей, которые ее видели.

Среди мероприятий, повышающих эффективность рекламы в системе AdWords, можно выделить персонализацию сообщений, как с точки зрения демографических данных получателей, так и с точки зрения дизайна рекламного креатива. Идентификация поведения интернет-пользователей и их геолокация значительно повышает коэффициент конверсии, особенно для компаний, работающих в локальной зоне. Результаты тестов указывают на существование заметных различий между приемом персонализированной и общей контекстной рекламы. Персонализированные рекламные объявления на Facebook чаще наблюдаются женщинами, чем мужчинами. С другой стороны, мужчины обеспечивают более высокий коэффициент конверсии для Google AdWords.

Проект модели эффективной рекламной кампании.

С учетом всех элементов, влияющих на эффективность рекламной кампании, отдельные этапы проектирования должны включать такие детерминанты, как:

- Выбор ключевых слов;
- Дизайн добавления описаний с расширениями;
- Реализация исключенных ключевых слов;
- Определение расписания и геолокации;
- Оптимизация и дизайн сайтов;
- Непрерывная оптимизация параметров кампании.

В заключении хотелось бы отметить, что условия теории оптимальности для модели Google PPC достаточно сильны и часто неприменимы. В статье показано, что предложенная модель позволяет моделировать любую кампанию AdWords в области эффективности, анализируемой на основе набора показателей. Наиболее важными параметрами, определяющими эффективность PPC, являются коэффициент конверсии (CR), коэффициент кликабельности (CTR), Стоимость клика (CPC) и, обобщая вышеизложенные соображения и результаты исследований, можно сделать вывод, что предлагаемая модель кампании AdWords зависит от двух групп факторов. Первый из них строго связан с параметрами кампании, а второй с особенностями продвигаемого продукта и самой компании. общее качество кампании. Характеристики влияния отдельных детерминант относятся к опыту и анализу результатов реальных кампаний AdWords. Предлагаемая модель представляет собой реализацию существующих нормативных актов по оценке эффективности системы КПП с использованием стандартизированных критериев их оценки. Более того, следует подчеркнуть, что предложенная модель (в силу своей упрощенной формы) отражает только

основные особенности данного решения и может быть инструментом улучшения дизайна эффективных кампаний AdWords. Следующим этапом разработки модели станет верификация отдельных элементов, влияющих на эффективность КПП-кампаний. Необходимо отдавать себе отчет в том, что наиболее важной особенностью является соответствие модели цели проводимых кампаний (не обязательно эффективности). Поэтому дальнейшая работа будет сосредоточена на совершенствовании и адаптации отдельных элементов модели к комплексным стратегиям предприятий.

Список использованной литературы:

1. Ireland Foundation (2012) *Guide to Google Adwords: How to Use Google AdWords to Drive Relevant Traffic to Your Website*.
2. National Tourism Development Authority. Dublin Johnston MP (2014)
3. Secondary Data Analysis: A Method of which the Time Has Come. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries (QQML)* 3: 619-626.
4. Liliana N (2006) *Advantages and Disadvantages of the Electronic Commerce*. Retrieved December 8, 2016, <http://steconomiceuoradea.ro/anale/volume/2006/economie-si-administrarea-afacerilor/42.pdf> Mehta A, Saberi A, Vazirani U, and Vazirani V (2007)
5. *AdWords and Generalized On-line Matching*. *ACM Transactions on Computational Logic* 5: 1-20.
6. Minoli D and Minoli E (1999) *Web Commerce Technology Handbook*. Tata McGraw Hill.
7. New Delhi. Niranjnamurthy M, Kavyashree N, Jagannath S, and Chahar D (2013) *Analysis of E-Commerce and M-Commerce: Advantages, Limitations and Security issues*. *International Journal of Advanced Research in Computer and Communication Engineering* 2: 2360- 2370.
8. Rajaraman V (2000) *Electronic Commerce*. *Resonance*: 13-23.
9. Riggins FJ and Rhee HS (1998) *Toward a Unified View of Electronic Commerce*. *Communications of the ACM* 41: 88-95.
10. Treese GW and Stewart LC (2003) *Designing Systems for Internet Commerce (2nd edition)*. Addison Wesley. Zwass V (1996) *Electronic Commerce: Structure and Issues*. *International Journal of Electronic Commerce* 1: 3-23

УДК 334.7

Ахмедова С.Ж.¹

*¹Магистр, преподаватель кафедры туризма и сервиса
Казахской академии спорта и туризма*

**МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ КАЧЕСТВА
УСЛУГ, ПРИМЕНЯЕМЫЕ
В ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА И ГОСТЕПРИИМСТВА**

Аннотация

Туризм и гостиничный бизнес - это так называемое «ядро» системы гостеприимства. Рассматривая ресторанный и гостиничный бизнес как один из элементов туристского продукта, можно прийти к выводу, что это довольно молодая специализация, но в тоже время достаточно популярная потому как, мы живем в эпоху, когда сфера услуг доминирует в сельском хозяйстве и науке. В Казахстане имеется огромный потенциал для развития и организации этнокулинарного и индустриально-кулинарного туризма. Тот факт, что стране нужны кадры для работы в индустрии гостеприимства, подтверждается количеством учебных заведений, в которых можно получить эту профессию. Эта специализация не столь узкопрофильна, как может показаться на первый взгляд. Выпускник учебного заведения с

данной специализацией обладает хорошими организаторскими и бизнес-навыками, которые можно применить в любой сфере деятельности, будь то гостиничный, ресторанный или туристский бизнес, связанный с обслуживанием гостей.

Ключевые слова: международный стандарт HACCP, безопасность пищевой продукции, качество услуг, гастрономический туризм

С.Ж.Ахмедова¹

*¹Магистр, туризм және сервис кафедрасының оқытушысы
Қазақ спорт және туризм академиясы*

ТУРИЗМ ЖӘНЕ ҚОНАҚЖАЙ ИНДУСТРИЯСЫНДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САПА СТАНДАРТТАРЫ

Аңдатпа

Туризм және қонақ үй бизнесі қонақжайлылық жүйесінің «өзегі» саналады. Мейрамхана мен қонақ үй бизнесін туристік өнімнің элементтерінің бірі ретінде қарастыра отырып, бұл өте жас мамандық деген қорытынды жасауға болады. Бірақ, сонымен бірге ол өте танымал, өйткені біз қызмет көрсету секторы ауыл шаруашылығы мен ғылымда басым болған дәуірде өмір сүріп жатырмыз. Қазақстанның этно-аспаздық және өндірістік-аспаздық туризмді дамыту мен ұйымдастырудың үлкен әлеуеті бар. Елге қонақжайлылық индустриясында жұмыс істейтін кадрлар қажет екендігі осы салада маман болуға болатын оқу орындарының санымен расталады. Бұл мамандық бір қарағанда тар профильді көрінуі мүмкін. Бірақ солай ойлауға болмайды. Осындай мамандандырылған білім беру ұйымының түлегі кез-келген қызмет саласында (қонақтарға қызмет көрсетуге байланысты қонақ үй, мейрамхана немесе туристік бизнес) пайдалы болатын жақсы ұйымдастырушылық және іскерлік қабілеттерге ие.

Түйінді сөздер: HACCP халықаралық стандарты, тамақ қауіпсіздігі, қызмет сапасы, гастрономиялық туризм

Akhmedova S. Zh¹

*¹Master, Lecturer at the Department of Tourism and Service
Kazakh Academy of Sports and Tourism*

INTERNATIONAL SERVICE QUALITY STANDARDS APPLIED IN THE TOURISM AND HOSPITALITY INDUSTRY

Abstract

Tourism and hotel business is the so-called "core" of the hospitality system. Considering the restaurant and hotel business as one of the elements of a tourist product, one can come to the conclusion that this is a fairly young specialization, but at the same time it is quite popular because we live in an era when the service sector dominates in agriculture and science. Kazakhstan has a huge potential for the development and organization of ethno-culinary and industrial-culinary tourism. The fact that the country needs personnel to work in the hospitality industry is confirmed by the number of educational institutions in which this profession can be obtained. This specialization is not as narrow-profile as it might seem at first glance. A graduate of an educational institution with this specialization has good organizational and business skills that can be applied in any field of activity, be it the hotel, restaurant or tourism business related to serving guests.

Key words: HACCP international standard, food safety, quality of services, gastronomic tourism

Роль туристской отрасли в развитии экономического потенциала нашей страны достаточно значительна. Говоря о гастрономии, как о предмете нематериального культурного наследия, можно не только отметить её активное применение в сфере туризма и индустрии гостеприимства, но и изучать как часть сформировавшейся «экономики впечатлений». Возможности гастрономии как объекта исследования трудно недооценивать. В сфере индустрии туризма она давно перестала рассматриваться только как в качестве основной базовой туристской услуги, а выступает как успешный фактор, определяющий внутренние и въездные туристские потоки. В гастрономии как элементе культуры, элементе наследия человечества, заложен значительный потенциал для разработки и внедрения инновационных туристских предложений. Правильно сформированный гастрономический тур – это специфичный, уникальный продукт, в котором видимы процессы познания истории, религии, искусства, традиций, народного творчества страны временного пребывания, осуществляемые через призму гастрономии. Таким образом, турист приобщается к стране, её культуре, менталитету жителей, укладу хозяйственной жизни, получая новые эмоции, ощущения, впечатления.[5, с. 65]

Гастрономия всегда интересует людей. Активный интерес к аспектам гастрономической культуры других народов сформировался еще в эпоху великих географических открытий, фактически положивших начало мировой торговле[7, с.65]. Ведь в свое время путешественники и мореплаватели открывали новые маршруты в Азию, Океанию, Австралию, Африку с намерениями находить новые рынки сбыта товаров. Шелковый путь и Дорога специй были под контролем Морских Республик (Венеции, Генуи, Пизы) держались – и, это были важные стратегические маршруты, по которым из Индии и Африки в Европу поступали травы, специи и различные пряности [6, с. 180]. Эти товары вызывали интерес и пользовались большим спросом на рынке в средневековом городе. Их использовали в качестве вкусовых добавок, красителей и консервантов при приготовлении пищи. А в то же время, на рынках Индии и Африки пользовалось большой популярностью и спросом оливковое масло, которое выращивали почти все европейские средиземноморские державы. А Молуккские острова являлись важнейшим и единственным центром произрастания гвоздики и мускатного ореха [6, с. 185-187]. И вот благодаря испанской заокеанской экспансии Европа узнала о таких культурах, как кофе, сахар, авокадо, томаты, кукуруза, ананасы и чай.

Обобщая вышесказанное о сущности гастрономического туризма, отметим, что он представлен путешествиями и поездками, направленными на знакомство туристов с пищевыми продуктами, напитками, а также блюдами. Но и, необходимо отметить, что существенные технологические особенности производства тех или иных продуктов или напитков, а также разнообразные варианты приготовления блюд, не позволяют выделить составляющие гастрономического туризма в самостоятельные подвиды.

Одной из важнейших и специфичных черт функционирования сферы услуг является зависимость восприятия их качества потребителями от эффективности работы кадрового персонала. Человеку для жизнедеятельности необходимы - чистый воздух, вода и, конечно же, пища.

У человечества это всё имеется, но не всегда в нужном количестве и качестве. Разумеется, что мы хотим себе самую вкусную, полезную и здоровую пищу. Здоровое питание – современный тренд. Благодаря разуму и чутью мы еще можем по виду и запаху выбрать наиболее хорошие продукты, но этих умений недостаточно. В законодательстве Франции существует термин «аппелласьон», означающий систему строгих требований, правил, предъявляемых к тому или иному наименованию производимой продукции. Иначе говоря, это «контролируемое наименование по происхождению». В этом термине объединились и юридические аспекты (подлинность, торговая марка, товарный знак), и маркетинговые (бренд, имидж) и аспекты качества. Покупая продукты, относящиеся к категории АОС (Appellation d'Origine Controlée), потребитель не задумывается об их подлинности, вкусовых

качествах, безопасности для жизни и здоровья. К сожалению, для тех, кто не имеет какого-либо отношения к производству или технологии пищевых продуктов эта задача является одной из нелегких. Но значит ли это, что всем подряд нужно бежать за образованием в данной сфере? Успех предпринимательства сегодня является неразделимым с понятием управления качеством. В настоящее время в условиях динамично развивающегося мирового рынка пищевой продукции стали особенно актуальными вопросы качества и безопасности для сохранения нашего с вами здоровья. Исходя из того, что в нашу образовательную программу вводятся новые дисциплины по изучению стандарта НАССР, у нас появилась возможность изучить принципы этого международного стандарта и понять насколько важно его внедрение в деятельность предприятий общественного питания и предприятий-изготовителей. Отметим, что далеко не все производители подходят с ответственностью и добросовестностью к выбору ингредиентов и технологий для приготовления пищи. На витринах предприятий общественного питания нередко можно найти опасные для здоровья человека продукты питания. Поэтому необходимо положить конец и добиться настоящих полезных, не несущих угрозу для здоровья и жизни, продуктов питания и процесса обслуживания. Есть ли всем этим проблемам решение?

На наш взгляд верным решением будет реализация системы управления качеством продуктов питания на наших предприятиях, основанная на принципах международного стандарта НАССР. Например, в России внедрение НАССР продолжается около 10 лет, но сертифицировано на сегодняшний день малое количество предприятий. Многие европейские страны добились серьезных успехов при внедрении системы менеджмента безопасности пищевой продукции (СМБПП) на основе определенных принципов. Поэтому опыт этих стран стоит учитывать казахстанским пищевым предприятиям общественного питания. А если быть точнее, то эти и многие другие страны, как США, Австралия и страны ЕС используют принципы НАССР на законодательном уровне. Данная система (анализ опасностей и критические контрольные точки) была создана в 60-х годах в США. Изначально она применялась для мониторинга и контроля при производстве продуктов питания для американских астронавтов. НАССР является эффективным инструментом обеспечения безопасности пищевой продукции и признана одной из наилучших систем в этой отрасли. Базовыми первоисточниками, определяющими принципы системы во всем мире явились руководящие документы комиссии ООН "Кодекс Алиментариус" (Объединенная комиссия организации продуктов питания и сельского хозяйства и мировой организации здравоохранения). Кодекс Алиментариус - это свод пищевых международных стандартов, принятых Международной комиссией ФАО/ВОЗ по внедрению кодекса стандартов и правил по пищевым продуктам. Стандарты кодекса охватывают основные продукты питания - как обработанные и полуфабрикаты, так и необработанные[1].

Индустрия общественного питания – это продукт конца XX – начала XXI веков. Сегодня к ней относят рестораны, кафе, бары, столовые, закусочные, пиццерии и т.д. Индустриально-кулинарный туризм – это один из видов гастрономического туризма, знакомящего туриста с блюдами в рамках предприятий общественного питания. Конечно, индустриально-кулинарный туризм не так интересен, как этнокулинарный, однако и у этого вида гастрономического туризма, достаточно положительных качеств и свойств. Во многих странах Европы и Азии распространены «ресторанные туры», в ходе которых туристы посещают известные рестораны, отличающиеся высоким качеством обслуживания и эксклюзивностью кухни [3].

В настоящее время, у нас в Казахстане наблюдается активная работа по внедрению международного стандарта НАССР среди казахстанских производителей пищевой продукции. По мнению специалистов, на сегодняшний день стандарт НАССР предлагает в наибольшей степени удачную и эффективную модель безопасности для пищевых предприятий-изготовителей. Но, несмотря на все положительные стороны системы НАССР, в процессе ее внедрения были выявлены общие черты и общие проблемы, которые требуют

своего решения. В нашей республике, на сегодняшний день сертифицированы по стандартам НАССР лишь 5% предприятий общественного питания, тогда как в Белоруссии, например - 75%. Об этом на пресс-конференции, прошедшей в рамках V международного форума "Безопасность пищевых продуктов: новые возможности для бизнеса", сообщил председатель комитета по защите прав потребителей Министерства национальной экономики республики Казахстан А. Матишев. «Сегодня порядка 30 процентов продукции, которая присутствует на казахстанском рынке, не соответствует требованиям технических регламентов. Она была неправильно произведена либо плохо хранилась в розничной сети. Задача Комитета по защите прав потребителей – вместе с общественными организациями в данной сфере доводить информацию до потребителя и добиваться того, чтобы производители оказывали потребителям качественные услуги и выпускали качественный товар. Это требования Таможенного союза о безопасности пищевой продукции. Это важно для Казахстана, так как страна является членом ЕАЭС. Казахские предприятия не смогут экспортировать продукцию на территории ТС, ЕАЭС, не говоря уже о странах дальнего зарубежья. Для того, чтобы выйти на экспортные рынки наличие системы НАССР - это обязательная "виза"...»[4]. Это гарантированное качество продукции, полное соблюдение всех санитарно-гигиенических правил и норм, исключение фактора сезонности. Слушатели и гости конференции получили практические и теоретические навыки о задаче стандарта НАССР, о ее прохождении и внедрении. На таких выводах была завершена данная конференция. Проводя мониторинг среди ресторанных предприятий города Алматы, мы выяснили, что не все предприятия общественного питания знают о системе НАССР. Лишь некоторые заведения, в числе которых «Café Central» ведут свою деятельность согласно принципам этого стандарта. Стандарт для этого ресторана стал неотъемлемой частью заведения, и находится на одном уровне с трудовым кодексом. Раз в три месяца персонал проходил двухнедельные курсы, участие в которых для всех является обязательным. По окончании все сотрудники сдавали экзамены, содержащие 100 контрольных вопросов, при минимальном количестве правильных ответов для успешной сдачи – 85. Сдавали абсолютно все, начиная от кухонных рабочих и заканчивая шеф-поваром и администратором. Также у каждого подразделения велись специальные журналы – где прописывались все данные и показатели различных структур предприятия. По результатам нашего анализа, мы пришли к выводу, что в обязательном порядке и на законодательном уровне казахскими предприятиями-изготовителями и предприятиями общественного питания необходимо внедрять систему НАССР, так как эта система имеет множество положительных сторон:

- наши продукты можно будет экспортировать во многие страны;
- у специалистов предприятия появляется больше ответственности за свой товар, за счет этого его качество улучшается;
- доверие потребителей постепенно возрастет;
- за счет сокращения объемов бракованных продуктов, снижаются производственные затраты;
- снижается вероятность порчи продуктов питания;
- увеличивается срок хранения продуктов питания;
- уменьшается конечная стоимость производимых товаров;
- предприятия становятся инвестиционно привлекательнее;
- открываются новые возможности для сотрудничества с иностранными компаниями/предприятиями;
- и дополнительное преимущество - улучшение здоровья казахстанского населения [2].

Исходя из вышеизложенного, сделаем вывод - внедрение и реализация международного стандарта НАССР поспособствует существенному развитию экономики нашего государства. Но данный вопрос находится на стадии решения. Тем не менее, есть определённые предпосылки, что считается начальным этапом к нашей с вами цели. На сегодняшний день,

существуют курсы обучения, в ВУЗах внедряются и изучаются дисциплины, связанные с системой НАССР, проводятся конференции/семинары на эту тему.

Важно, чтобы система НАССР не носила формальный характер, а была результативна и эффективна. Ведь, как было отмечено ранее, по Республике Казахстан стандарт НАССР внедрились лишь 5% предприятий, что является критически малым показателем. НАССР требует от всей компании преданности идее – от руководства до простого персонала. Эта система должна прослеживаться по схеме «от поля - до вилки». Относительно легко написать программу НАССР и внедрить ее на предприятии, но значительно труднее изменить общую культуру и сделать обеспечение безопасности пищевых продуктов общей целью, как производителей, так и предприятий общественного питания. Если эта цель будет достигнута, успех системы и программы НАССР будет гарантирован. Важно смотреть на это не только со стороны экономической выгоды и развития страны, но и не забывать, что это оказало бы существенное влияние на улучшение нашего с вами здоровья. Видимые перспективы обнадеживают. Уже сегодня нужно думать о поколении и ее безопасности. Будущее страны в наших руках!

Однако, говоря об эффективном использовании международного стандарта НАССР, мы должны помнить о главной и неотложной задаче – создать современную конкурентоспособную инфраструктуру индустрии туризма и гостеприимства, прежде всего, направленную на безопасность и качество услуг, отвечающих международным стандартам.

Список использованной литературы:

1. *TP TC 021/2011 «О безопасности пищевой продукции» (утвержден Решением Комиссии Таможенного союза от 9 декабря 2011 года № 880) (с изменениями от 08.08.2019 г.)*
2. *<https://www.memst.kz/about/rukovodstvo.php> (Комитет технического регулирования МНЭ РК)*
3. *Сапожникова Е.Н. Страноведение. Теория и методика туристского изучения стран. М.: Изд. центр Академия, 2005. С. 201.*
4. *Центр деловой информации Kapital.kz. Материалы V международного форума "Безопасность пищевых продуктов: новые возможности для бизнеса", 14 апреля 2016г.*
5. *Hirst C., Tresidder R. Marketing in food, hospitality, tourism and events. Oxford: Goodfellow Ltd., 2012. С. 209.*
6. *Long L.M. Culinary Tourism. Kentucky: University Press of Kentucky, 2010. С. 67.*
Wolf E. International culinary tourism: the hidden harvest. Kendall Hunt Publ., 2006. С. 75

УДК 334.021:35

Канабекова М.А.¹, Жанг Бин¹

¹Казахской национальной педагогический университет имени Абая, г. Алматы, Казахстан

**СОБЛЮДЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИНТЕРЕСОВ УЧАСТНИКОВ ДОГОВОРА
ФРАНАЙЗИНГА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИЙ**

Аннотация

В условиях инновационно-ориентированной рыночной экономики перед казахстанскими предприятиями встает проблема гибкого оперативного реагирования на нестабильность рыночной среды, с одной стороны, и формирования долговременной конкурентной политики и стратегии развития предприятий, с другой. В этой связи особое значение приобретают теоретико-методологические и практические продвижения в области как самого стратегического управления организациями, так и его системного обеспечения. Система

управления выступает одним из наиболее действенных способов, призванных повысить эффективность управления современным предприятием. Современные компании различных сфер деятельности функционируют в условиях высокой сложности, неопределенности и динамичности окружающей социально-экономической среды. Становление «прозрачного» мирового рынка, когда можно получить практически мгновенный доступ к информации о любых товарах, у любых поставщиков в любых регионах мира, вызывает резкий рост конкуренции между предприятиями. Жесткая, инерционная организация управления предприятием не позволяет мгновенно реагировать на изменение требований рынка. Но главное не только в усилении конкуренции, но и в том, что она приобретает новые формы.

Ключевые слова: рыночная экономика, предприятие, стратегия, эффективность управления, франчайзинг, процент роялти, платеж, доход.

*Канабекова М.А.¹, Жанг Бин¹
Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

ҰЙЫМДЫ БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ФРАНЧАЙЗИНГ ШАРТЫНА ҚАТЫСУШЫЛАРДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ МҮДДЕЛЕРІН САҚТАУ

Аңдатпа

Инновациялық бағдарланған нарықтық экономика жағдайында қазақстандық кәсіпорындар бір жағынан нарықтық ортаның тұрақсыздығына икемді жедел ден қою, екінші жағынан ұзақ мерзімді бәсекелестік саясат пен кәсіпорындарды дамыту стратегиясын қалыптастыру проблемасына тап болады. Осыған байланысты ұйымдарды стратегиялық басқарудың өзі, сондай-ақ оны жүйелі қамтамасыз ету саласындағы теориялық-әдіснамалық және практикалық ілгерілеулер ерекше маңызға ие болады. Басқару жүйесі қазіргі заманғы кәсіпорынды басқарудың тиімділігін арттыруға арналған ең тиімді әдістердің бірі болып табылады. Әртүрлі қызмет салаларындағы қазіргі заманғы компаниялар қоршаған әлеуметтік-экономикалық ортаның жоғары күрделілігі, белгісіздігі және серпінділігі жағдайында жұмыс істейді. Әлемнің кез-келген аймағындағы кез-келген жеткізушіден кез-келген өнім туралы ақпаратқа жедел қол жеткізуге болатын "мөлдір" әлемдік нарықтың қалыптасуы кәсіпорындар арасындағы бәсекелестіктің күрт өсуіне әкеледі. Кәсіпорынды басқарудың қатаң, инерциялық ұйымы нарық талаптарының өзгеруіне бірден жауап беруге мүмкіндік бермейді. Бірақ бастысы-бәсекелестікті күшейту ғана емес, сонымен бірге ол жаңа формаларға ие болады.

Түйінді сөздер: нарықтық экономика, кәсіпорын, стратегия, басқару тиімділігі, франчайзинг, роялти пайызы, төлем, кіріс.

*Kanabekova M.,¹ Zhang Bin¹
¹Kazakh National Pedagogical University named after Abay,
Almaty, Kazakhstan*

COMPLIANCE WITH THE ECONOMIC INTERESTS OF THE CONTRACTING PARTIES IN THE MANAGEMENT SYSTEM OF THE ORGANIZATION

Abstract

In the conditions of an innovation-oriented market economy, Kazakh enterprises face the problem of flexible rapid response to the instability of the market environment, on the one hand, and the formation of a long-term competitive policy and strategy for the development of enterprises, on the other. In this regard, theoretical, methodological and practical advances in the field of both the strategic management of organizations and its system support are of particular importance. The

management system is one of the most effective ways to improve the management efficiency of a modern enterprise. Modern companies of various fields of activity operate in conditions of high complexity, uncertainty and dynamism of the surrounding socio-economic environment. The formation of a "transparent" global market, when you can get almost instant access to information about any goods, from any suppliers in any regions of the world, causes a sharp increase in competition between enterprises. The rigid, inertial organization of enterprise management does not allow you to instantly respond to changing market requirements. But the main thing is not only to increase competition, but also that it takes on new forms.

Keywords: market economy, enterprise, strategy, management efficiency, franchising, royalty percentage, payment, income.

В условиях инновационно-ориентированной рыночной экономики перед казахстанскими предприятиями встает проблема гибкого оперативного реагирования на нестабильность рыночной среды, с одной стороны, и формирования долговременной конкурентной политики и стратегии развития предприятий, с другой. В этой связи особое значение приобретают теоретико-методологические и практические продвижения в области как самого стратегического управления организациями, так и его системного обеспечения. Система управления выступает одним из наиболее действенных способов, призванных повысить эффективность управления современным предприятием.

Современные компании различных сфер деятельности функционируют в условиях высокой сложности, неопределенности и динамичности окружающей социально-экономической среды. Становление «прозрачного» мирового рынка, когда можно получить практически мгновенный доступ к информации о любых товарах, у любых поставщиков в любых регионах мира, вызывает резкий рост конкуренции между предприятиями. Жесткая, инерционная организация управления предприятием не позволяет мгновенно реагировать на изменение требований рынка. Но главное не только в усилении конкуренции, но и в том, что она приобретает новые формы. Главным условием победы в конкурентной борьбе является способность долговременного предвидения и последовательной реализации различных инноваций в ассортименте продукции и услуг, в технологии, в управлении и пр. Для того, чтобы выжить и развиваться в этой среде, предприятиям необходимо прибегать к постоянной «самореорганизации» как форме адаптации к быстро меняющимся требованиям рынка, условиям современной экономики инновационного типа.

Значимость практики стратегического управления определяется, прежде всего, тем, что обычные методы повышения производительности и конкурентоспособности часто уже не приводят к качественным улучшениям, которые требуются предприятиям для динамичного развития в рыночной среде.

Для дальнейшего повышения эффективности использования всех видов экономических ресурсов развития предприятий обязательным становится формирование хозяйствующими субъектами системы управления организации, адекватной рыночным механизмам и раскрывающей перед субъектами рынка более широкие возможности для выбора правильных, разносторонне мотивированных решений по всем направлениям деятельности. Выбор стратегии управления предприятиями в наши дни можно считать жизненно важным как для самих хозяйствующих субъектов, так и для территориальных образований (регионального, местного уровня), в рамках которых они функционируют.

Существующее законодательство Республики Казахстан не устанавливает конкретного перечня платежей, которые должен выплачивать франчайзи за предоставленные ему франчайзером права и услуги, а тем более способы их определения. В связи с этим отечественная и зарубежная практика франчайзинга дает нам возможность наблюдать следующие явления:

– роялти может быть символически малым при условии крупного первоначального взноса (например, компании «Альфаграфикс», «Ол!Гуд»);

– высокий процент роялти позволяет франчайзеру снизить первоначальный (паушальный) взнос и сделать его доступным для большего числа потенциальных франчайзи (например, «Subway»);

– иногда роялти вообще не предусматривается договором, и в этом случае франчайзер ограничивается получением крупного паушального взноса. Примерами таких компаний могут быть «Эконика-Обувь», «Коллекция вин», «Бельпостель» и т.д.;

– отсутствие первоначального взноса и роялти. Примерами таких компаний являются «Экспедиция», «Спортландия».

Основным источником доходов на начальном этапе развития служат первоначальные платежи, а затем главную ценность представляют платежи роялти. При этом на каждом этапе создаются условия для дальнейшего расширения организации. Значимость каждого из франчайзинговых платежей в качестве инструмента развития проявляется по-разному. На рис.1 представлена динамика доходов и издержек в процессе развития франчайзинговой сети [1].

На основе анализа кривых доходов и издержек в процессе развития франчайзинговой сети можно сделать следующие выводы.

1. Если первоначальный платеж отсутствует, период окупаемости вложений франчайзера значительно возрастает (рис. 1а). Это приводит к тому, что необходимое постоянное совершенствование франчайзинговой системы сдерживается отсутствием свободных денежных средств, в результате чего компания может лишиться своих конкурентных преимуществ.

2. При отказе от роялти франчайзер лишает себя возможности получения постоянного дохода в долгосрочной перспективе, что является главной целью коммерческой деятельности любой компании. Естественным является то, что когда сеть достигнет своего оптимума, доходы от первоначальных выплат прекратятся (или сильно сократятся), и дальнейшие поступления будут полностью зависеть от роялти (рис.1б).

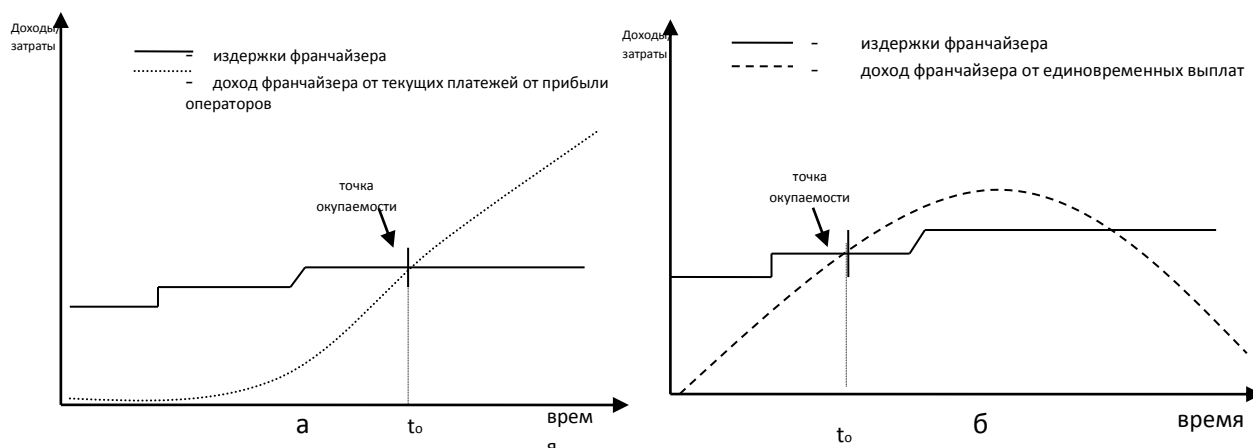

Рисунок 1. Динамика доходов и издержек в процессе развития франчайзинговой сети

Помимо функции дохода, назначение роялти заключается еще и в том, что он служит гарантией франчайзи в том, что франчайзер продает бизнес, в прибыльности которого он уверен. При этом возможность его получения является стимулом для франчайзера совершенствовать свой бизнес, внедрять новые продукты и технологии и т.д., способствуя тем самым развитию всей сети и увеличению собственных доходов и доходов своих франчайзи.

Критерием для определения минимальных ставок роялти, приемлемых для франчайзера, может служить возможная прибыль, которая может быть получена от использования альтернативных вариантов. Примерами такого варианта могут служить инвестирование свободных денежных средств в ценные бумаги, покупка другого предприятия, вклады в

паевые фонды и т.д. Так, например, сумма доходов, получаемых от роялти, должна быть не менее этой величины.

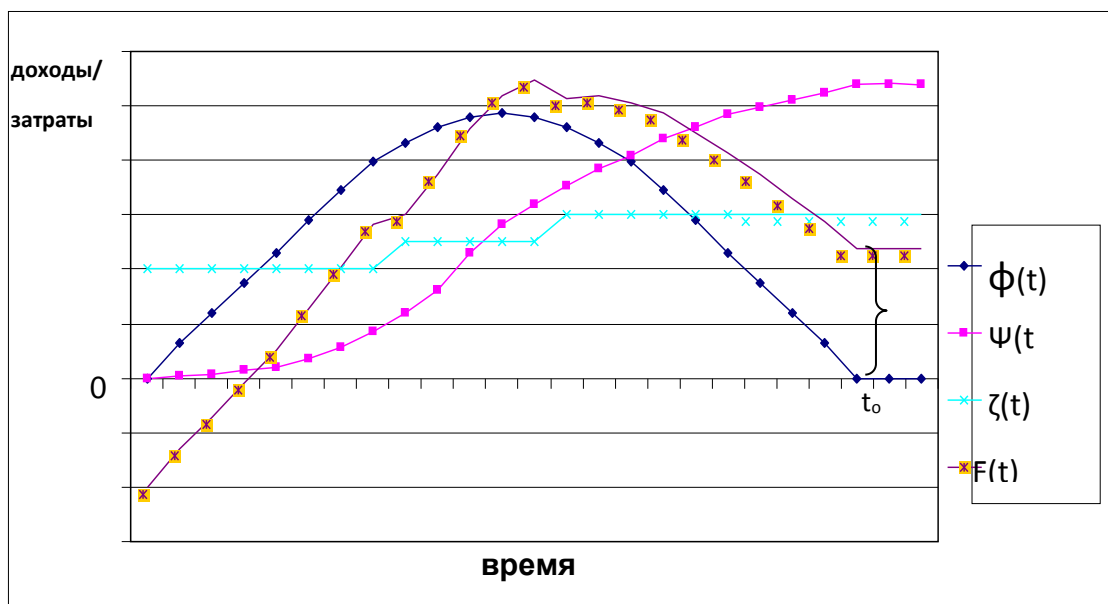

Рисунок 2. Модель окупаемости франчайзинговой сети на основе интегральной кривой результативности

На рис. 2 представлены кривые дохода франчайзера от первоначального платежа и роялти, затрат франчайзера и интегральная кривая результативности функционирования сети ($F(t)$), которая отображает разницу между поступлениями франчайзера от единовременных взносов ($\phi(t)$) и роялти ($\Psi(t)$) и затратами ($\zeta(t)$), которые он несет на развитие сети [2]. Анализируя рассматриваемый график, можно определить величину эффекта, который был вызван хозяйственной деятельностью сети. Если эту величину отнести к затратам франчайзера, то мы получим рентабельность затрат франчайзера, которая должна быть не меньше рентабельности затрат при любом другом способе вложения:

$$\frac{F(t_0)}{\zeta(t_0)} > h, \text{ где (1)}$$

h – средняя ставка по депозитам коммерческих банков,

t_0 – момент, в который наступает получение стабильного дохода франчайзера [3].

По аналогии, максимальная величина роялти, на которую может соглашаться франчайзи, равна по величине стоимости наилучшего альтернативного решения, которое он может выбрать вместо приобретения франшизы. Такими альтернативными решениями могут быть: приобретение сравнимой (аналогичной) франшизы, собственный бизнес, вложение средств в ценные бумаги и т.д. Ко всему этому необходимо добавить условие о том, что установленная величина ставка роялти не должна ограничивать возможности дальнейшего развития франчайзинговой сети, т.е. после всех выплат, в том числе и роялти, у франчайзи должны оставаться достаточные денежные средства для их инвестирования в развитие и для личного обогащения.

Таким образом, возникает естественный объективно-допустимый диапазон ставок роялти, при выходе за границы которого будет возникать ситуация дисбаланса: одна из сторон франчайзинговых отношений обязательно будет не удовлетворена.

На основе оценки качественных и количественных характеристик франшизы нами предлагается методика установления величины ставки роялти для ТОО «PointWestCommerce». Суть предлагаемой методики заключается в определении

преимуществ, которые получает ТОО «PointWestCommerce» от использования франчайзинга для создания своего бизнеса и оценки степени их влияния на возможность эффективного и стабильного развития. Алгоритм расчетов при установлении величины ставки роялти представлен на рис. 3.

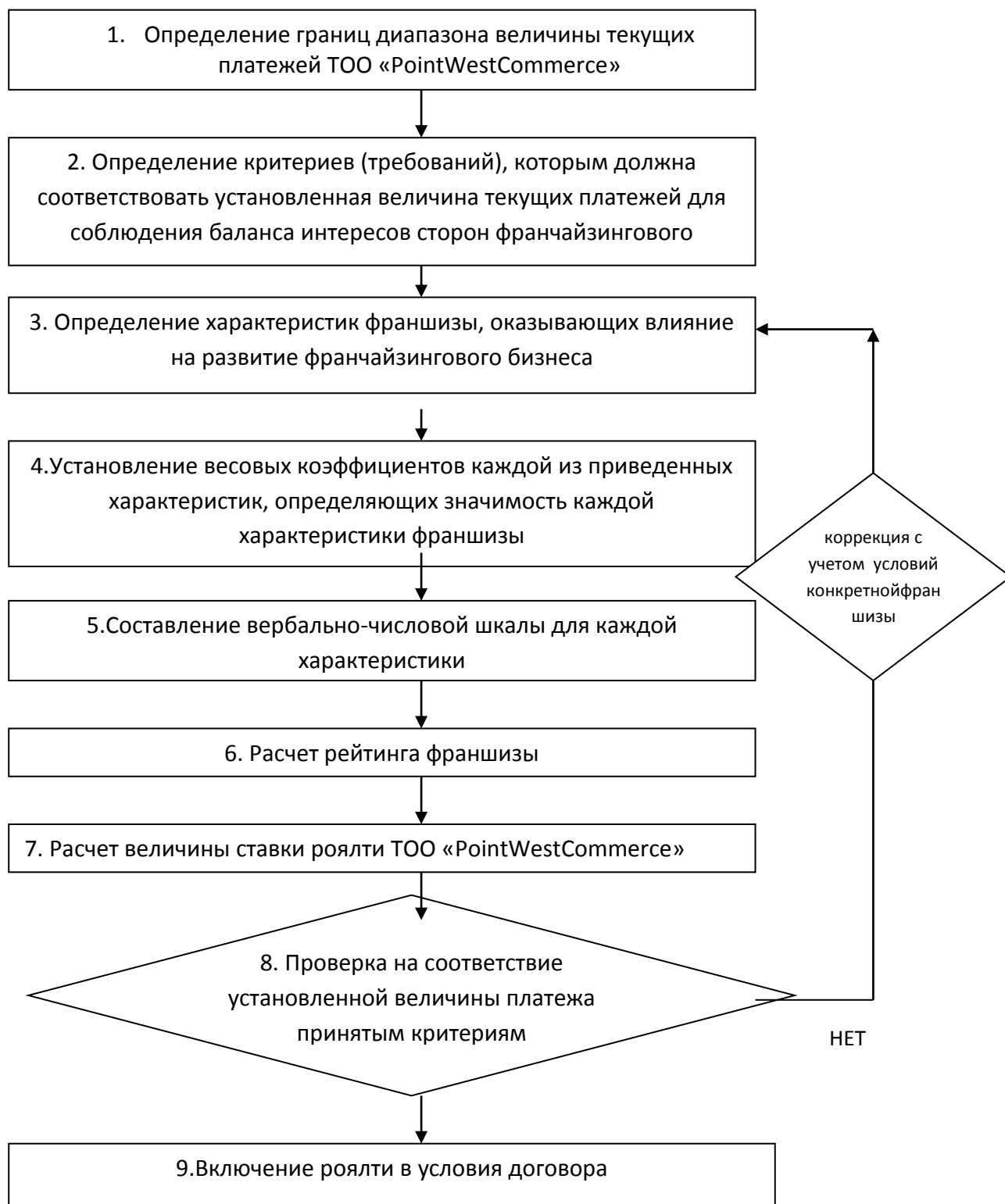

Рисунок 3. Алгоритм расчетов при определении величины ставки роялти ТОО «PointWestCommerce»

В качестве оценочных характеристик были выделены следующие: узнаваемость торговой марки; степень закрытости информации авторскими правами; срок действия контракта; экономическое положение региона; возможность получения дополнительных услуг (условий), не оговоренных в договоре; потребность в инвестициях; преимущества и экономия от использования франчайзинга; зависимость репутации от третьей стороны; степень контроля франчайзи; срок окупаемости.

Такой выбор был обусловлен объемом доступной и достоверной информации информации о предлагаемых франшизах в сфере розничной торговли брендовой мужской одеждой. Для каждой характеристики был установлен коэффициент относительной важности (с использованием экспертного метода), определяющий долю каждого полученного преимущества или потери в прибыли, получаемой франчайзи.

Далее, используя рейтинг франшизы - Z - результирующий показатель, полученный в результате умножения коэффициента относительной важности (w) на числовое значение, соответствующее конкретной франшизе по каждой характеристике (d), устанавливается величина периодических платежей для рассматриваемой франшизы в процентах от оборота франчайзи (P), а после вычета соответствующего маркетингового взноса (m) – величина ставки роялти от прибыли франчайзи (r_{pr}). Взаимосвязь между рейтингом и величиной периодических платежей представлена на рис.4.

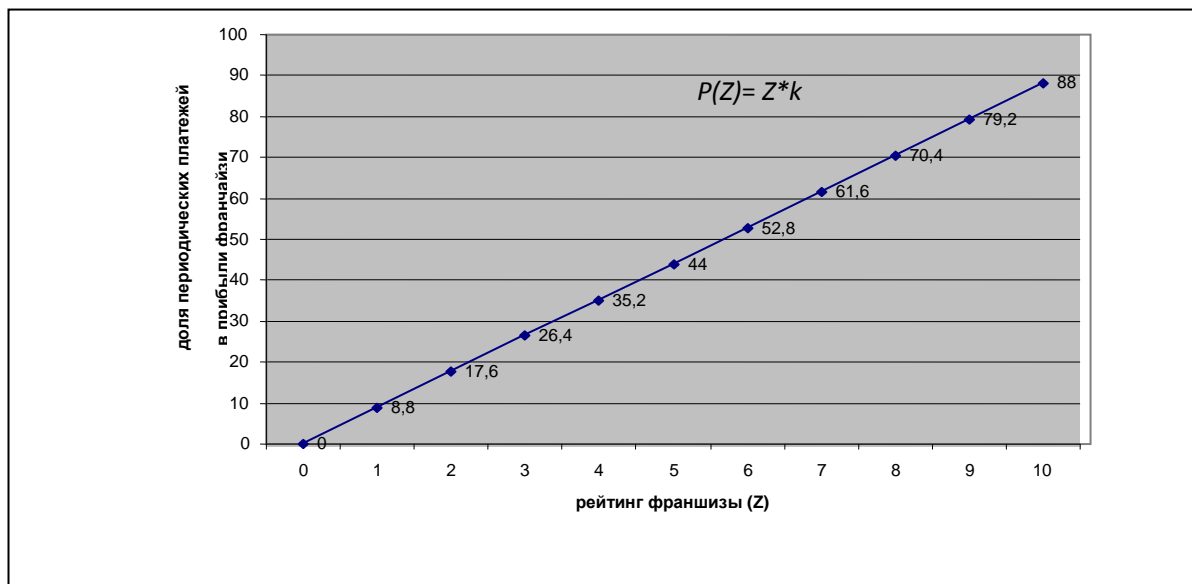

Рисунок 4. Зависимость величины периодических платежей от рейтингового значения франшизы

Конечную формулу расчета ставки роялти в процентах от прибыли (r_{pr}) франчайзи можно представить следующим образом:

$$r_{pr} = P - \frac{m}{Q} * 100\% \quad (2)$$

Конечную формулу расчета ставки роялти в процентах от оборота (r) франчайзи можно представить следующим образом [4,5]:

$$r = r_{pr} * Q \quad (3)$$

Таблица 1. Результаты прикладных расчетов

Показатель	«Isaia»	«Eidos»	«Lardini»
Рейтинг ($Z = \sum_{i=1}^n w_i \cdot d_i$)	6,361	4,821	4,471
Коэффициент (k) $k = \frac{x_2 - x_1}{y_2 - y_1}$ $x_{1,2}$ - min и max периодических платежей от прибыли франчайзи $y_{1,2}$ – min и max рейтингового значения	8,8		
Величина периодических платежей от прибыли франчайзи (P(Z)=Z*k)	55,98	42,42	39,34
Рентабельность средняя (Q)	20	17,5	20
Маркетинговый платеж в % от оборота (m)	5	3,5	3,5
Рассчитанная ставка роялти в % от прибыли (r_{pr})	30,98	22,42	21,84
Рассчитанная ставка роялти в % от оборота (r)	6,2	3,9	4,4
Составлено [1,2]			

Прикладные расчеты проводились для трех брендов «Isaia», «Eidos», «Lardini» компании ТОО «Point West Commerce» и результаты расчетов представлены в таблице 1.

Так, для компании «Isaia» величина ставки роялти составила **6,2%** от оборота франчайзи, для компании «Eidos» - **3,9%** от оборота франчайзи, для компании «Lardini» - **4,4%** от оборота франчайзи.

Таким образом, существующая ставка роялти у компании «Isaia» (6%) почти совпадает с рассчитанной ставкой роялти по предложенной методике, а у компаний «Eidos» (8%) и «Lardini» (6%) является завышенной. На сегодняшний день, имея соответствующие характеристики, итальянские компании не имеют права претендовать на большую ставку роялти, чем полученная на основании данной методики, что требует пересмотра условий договора. Таким образом, в дальнейшем можно использовать предлагаемую методику в деятельности ТОО «PointWestCommerce» для определения величины ставки роялти и потенциальными франчайзи для выявления соответствия установленной суммы платежа предлагаемым рыночным условиям.

Список использованной литературы:

1. Кабак М.Л. Экономический механизм установления величины ставки роялти во франчайзинговых отношениях// Вестник ТГУ. Под ред. Г.В. Майера. – Томск, 2016, №292-С.98-106
2. Антонов, Г.Д. Стратегическое управление организацией / Г.Д. Антонов, О.П. Иванова, В.М. Тумин. – М.: ИНФРА-М, 2016. – 239 с.
3. Заболотько, А.А. Стратегия инновационного развития // Вопросы регулирования экономики. – 2017. – Т. 4, № 2. – С. 87-93.
4. Лапыгин, Ю.Н. Стратегическое развитие организации / Ю.Н. Лапыгин. – М.: КноРус, 2015. – 288 с.
5. Бусаркина В. В. Понятие клиенто-ориентированности предприятия и проблемы ее оценки/ В. В. Бусаркина // Проблемы современной экономики. 2016. - № 4. - С. 18-23.

УДК 330.147

Телагусова Э.О.¹, Чжао Цыфань¹

¹Казахской национальной педагогический университет имени Абая,
г. Алматы, Казахстан

ИНВЕСТИРОВАНИЕ В ЭКОНОМИКУ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Аннотация

Учитывая ограниченные внутренние источники финансирования, важно привлечение взаимовыгодного экономического сотрудничества Казахстана с зарубежными странами, привлечение иностранного капитала, что является одним из направлений развития экономики структурных реформ на основе Плана действий Правительства.

Иностранные инвестиции оказывают значительное влияние на процесс преобразований экономических и позволяют объективно оценить возможные негативные и позитивные последствия их применения. Сформулировать инвестиционную политику, отвечающую интересам Казахстана.

Для экономики Казахстана последние годы характеризуются кардинальным переходом к освоению прогрессивных международных стандартов хозяйства, повышающих не только результативность хозяйства, но и его конкурентоспособность. Для этого, прежде всего, требуется комплексная оценка основного потенциала, формирующая национальную экономическую систему, а также новые подходы к ее эффективному использованию. Инвестиционная активность и соответственно экономический рост поддерживаются и усиливаются за счет участия иностранного капитала.

Ключевые слова: инвестиции, экономический рост, эффективность инвестиции, инвестиционные процессы.

Телагусова Э.О., Чжао Цыфань

Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті,
Алматы қ., Қазақстан

ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙДА ЭКОНОМИКАҒА ИНВЕСТИЦИЯЛАУ

Аңдатпа

Қаржыландырудың шектеулі ішкі көздерін ескере отырып, Қазақстанның шет елдермен өзара тиімді экономикалық ынтымақтастығын тарту, шетелдік капиталды тарту маңызды, бұл Үкіметтің іс-қимыл жоспары негізінде құрылымдық реформалардың экономикасын дамыту бағыттарының бірі болып табылады.

Шетелдік инвестициялар экономикалық қайта құру процесіне айтарлықтай әсер етеді және оларды қолданудың ықтимал теріс және оң салдарын объективті бағалауға мүмкіндік береді. Қазақстанның мүдделеріне жауап беретін инвестициялық саясатты тұжырымдау.

Қазақстан экономикасы үшін соңғы жылдары шаруашылықтың нәтижелілігін ғана емес, оның бәсекеге қабілеттілігін де арттыратын шаруашылықтың прогрессивті халықаралық стандарттарын игеруге түбегейлі көшу сипатталады. Бұл үшін, ең алдымен, ұлттық экономикалық жүйені қалыптастыратын негізгі әлеуетті кешенді бағалау, сондай-ақ оны тиімді пайдаланудың жаңа тәсілдері талап етіледі. Инвестициялық белсенділік және тиісінше экономикалық өсу шетелдік капиталдың қатысуы есебінен қолдау табады және күшейтіледі.

Түйінді сөздер: инвестициялар, экономикалық өсу, тиімділік инвестициялар, инвестициялық процестер

Telagusova E. O.¹, Zhao Qifan¹
Kazakh National Pedagogical University named after Abay,
Almaty, Kazakhstan

INVESTING IN THE ECONOMY IN MODERN CONDITIONS

Abstract

Given the limited domestic sources of financing, it is important to attract mutually beneficial economic cooperation between Kazakhstan and foreign countries, attract foreign capital, which is one of the directions of economic development of structural reforms based on the Government's Action Plan.

Foreign investments have a significant impact on the process of economic transformation and allow us to objectively assess the possible negative and positive consequences of their application. Formulate an investment policy that meets the interests of Kazakhstan.

For the economy of Kazakhstan, recent years have been characterized by a radical transition to the development of progressive international standards of economy, which increase not only the efficiency of the economy, but also its competitiveness. This requires, first of all, a comprehensive assessment of the main potential that forms the national economic system, as well as new approaches to its effective use. Investment activity and, consequently, economic growth are supported and strengthened by the participation of foreign capital.

Keywords: investment, economic growth, investment efficiency, investment processes.

Коронавирусный кризис обострил и без того сложную ситуацию на мировом рынке прямых иностранных инвестиций (ПИИ). В экономике Казахстана наблюдался значительный рост притока иностранных инвестиций в 2000-2019 гг. Страна стремилась повысить инвестиционную привлекательность, особенно в не нефтяном секторе, за счет улучшения ситуации в международных рейтингах по уровню делового климата и качества институтов. Однако после кризиса 2015-2016 гг. приток инвестиций в не нефтяной сектор сокращается. Пандемия коронавируса ухудшила перспективы мировой торговли и инвестиций. Поэтому, в дальнейшем мы проанализируем как может Казахстан отреагировать в такой ситуации.

До коронавирусного кризиса ситуация усугублялась притоком прямых иностранных инвестиций в мир. Годовые отчеты Конференции Организации Объединенных Наций по торговле и развитию (UNCTAD) о мировых инвестициях показывают, что ПИИ сократились с 2015 года. Вполне возможно, что динамика мировых движений капитала еще больше ухудшится [1].

Авторы нового Доклада о глобальной инвестиционной конкурентоспособности за 2019-2020 годы Всемирного банка (ВБ) также согласны с этим, прежде всего, воздействием коронарного кризиса. Причина спада - высокая неопределенность торговой политики ведущих стран мира, растущий протекционизм, снижение доходности ПИИ, а также изменение форматов производства.

Пандемия COVID-19 стала новой и беспрецедентной угрозой для инвесторов. Пандемия и ответные меры правительств вызвали спад во многих странах мира, при этом деловая активность находится на исторически низком уровне по многим показателям. Согласно прогнозу динамики мировых ПИИ в 2020 году сокращение более 40% [2].

Транснациональные компании (ТНК), которые являются активными игроками на этом рынке, регистрируют сбои в цепочке поставок, сокращение доходов и производства - у 2/3 запрошенных ТНК. По словам представителей ТНС, в ближайшие месяцы ситуация ухудшится. Учитывая растущую долю ТНК в международных инвестициях - объем сделок по покупке местных компаний с участием ТНК за последние 10 лет увеличился вдвое - кризис будет значительным.

В то же время очевидно, что ПИИ - это инструмент, который может сделать экономику более стабильной, удовлетворить спрос на деньги (особенно в развивающихся странах), создать продуктивные рабочие места и повысить производительность. Однако эксперты ВБ указывают на другой сценарий, при котором приток ПИИ стимулирует неравенство: если получатели инвестиций заняты только дешевой рабочей силой и не думают об инвестировании в человеческий капитал.

В этом случае положительная роль государства в ВБ заключается в мерах по снижению рисков инвесторов и повышению предсказуемости и доверия к государственной политике. Эксперты Всемирного банка процитировали идею в названии отчета «Восстановление уверенности инвесторов в период неопределенности» (Uncertainty Times of неопределенность в восстановлении доверия инвесторов).

Еще одна надежда, связанная с государственной политикой в области инвестиционного развития в ВБ, - это стимулирование сотрудничества и отказ от протекционистских инструментов. Надежды очень неустойчивы, учитывая новый этап противостояния с Пекином и Вашингтоном.

Часть отчета посвящена результатам отдельных стран и уделяет особое внимание Казахстану. Казахстан - это пример значительных улучшений в привлечении инвестиций. Эксперты ВБ в своих отчетах опираются на следующие факторы.

Во-первых, это улучшение позиций в международных рейтингах, отражающих состояние делового климата и нормативно-правовой базы (Doing Business, Индекс нормативной ограниченности ПИИ ОЭСР). Например, в рейтинге легкости ведения бизнеса в рейтинге Doing Business Казахстан за 10 лет поднялся на 38-е место - с 63-го в 2010 году до 25-го в 2020 году. Нет ограничений на долю, которую иностранный инвестор может купить у местной компании в Казахстане. Никаких исключений из запрета для иностранных инвесторов эксперты Всемирного банка и сектора не заметили. Власти Казахстана готовы публиковать и обсуждать законопроекты.

Однако вопрос начинается сразу: несмотря на публичное обсуждение законопроектов, инвесторы считают, что законотворческий процесс непрозрачен. Власти внезапно проводят налоговые проверки, налагают штрафы на компании и вмешиваются в их деятельность.

С точки зрения опрошенных инвесторов ВБ, вызовом для нашей экономики являются проблемы в правоприменительной практике, что отражается в слабости судебной системы. Пример, приведенный в отчете ВБ: эксперты регистрируют 19 споров инвесторов с Правительством, из которых 5 разрешены в пользу инвесторов, 5 - в пользу государства, а остальные споры все еще находятся в стадии обсуждения. «Во всех делах, вынесенных в пользу инвесторов, суды установили нарушения принципа свободного и справедливого обращения (FET) и акты экспроприации, которые являются основными правовыми гарантиями, предоставляемыми казахстанским законодательством инвесторам», - говорится в сообщении[3].

Задача улучшения инвестиционного климата в Казахстане всегда была тесно связана с диверсификацией экономики. С этой целью создана система коммуникации с инвесторами (Совет иностранных инвесторов при Президенте, а также Совет по улучшению инвестиционного климата при Премьер-министре), государственные органы, направленные на поддержку инвестиционного и нефтяного экспорта (КазахИнвест, Казахэкспорт).

В то же время, несмотря на мировой кризис, Казахстан остается привлекательной страной для иностранных инвестиций и является безусловным лидером по притоку иностранных инвестиций в регион. За годы независимости приток прямых иностранных инвестиций в Казахстан составил около 350 миллиардов долларов. США. За последние пять лет Казахстан ежегодно тратил в среднем 21,3 миллиарда долларов. доллар США прямые зарубежные инвестиции.

Содействие привлечению иностранных инвесторов в приоритетные отрасли экономики Казахстана является ключевым элементом внешнеэкономической политики Казахстана.

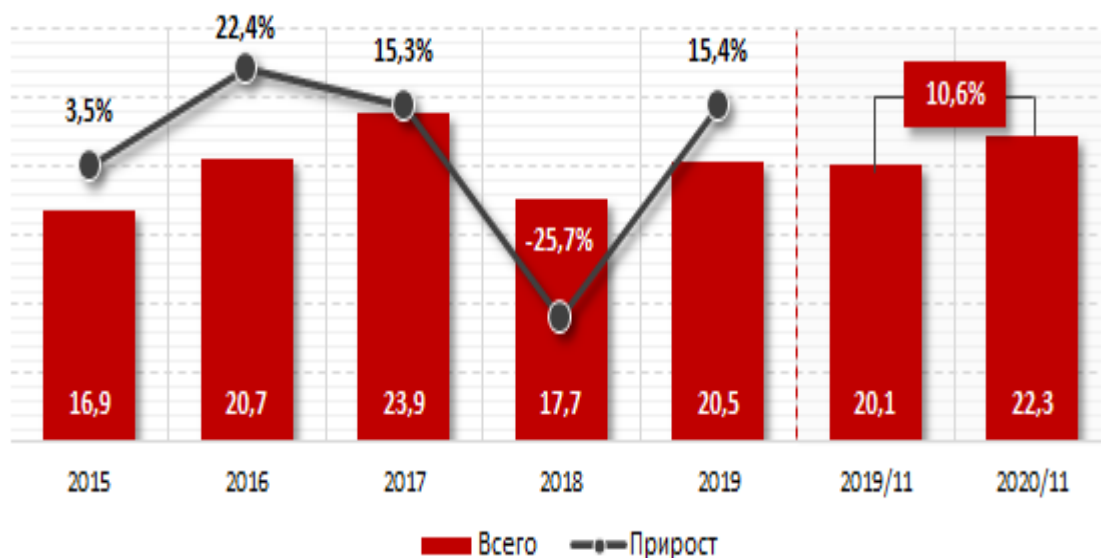
Сегодня в стране благоприятный инвестиционный климат: упрощенный налоговый режим, постоянно совершенствуется национальное законодательство, расширяется пакет инвестиционных преференций.

Когда по всему миру были приняты карантинные меры, приостановлено производство и закрыты границы, Правительство Казахстана приняло своевременные меры по предотвращению «стагнации» проектов и привлечению новых инвесторов. Так, в 2020 году введено в эксплуатацию 25 крупных инвестиционных объектов на общую сумму 1,3 миллиарда долларов. В США создано более 3800 рабочих мест. Среди них такие важные проекты, как южнокорейские автомобили Hyundai в Алматы, технические газы от немецкой компании Linde Group в Карагандинской области и комбикорм от компании Ancil Fund из ОАЭ в Алматинской области.

В первой половине 2020 года глобальный приток прямых иностранных инвестиций (ПИИ) снизился на 49% по сравнению с первой половиной 2019 года из-за экономического воздействия пандемии COVID-19. Снижение коснулось всех основных форм прямых иностранных инвестиций. Ограничительные меры по всему миру замедлили реализацию существующих инвестиционных проектов, а перспектива глубокой рецессии вынудила транснациональные корпорации пересмотреть новые проекты.

Наибольший спад наблюдался в развитых странах, где приток прямых иностранных инвестиций снизился на 75%. В свою очередь, потоки в развивающиеся страны сократились всего на 12%. В целом в 2020 году снижение глобального притока ПИИ прогнозируется на уровне 30-40%.

Негативные последствия кризиса не оставили в стороне Казахстан. По объективным причинам общий приток прямых иностранных инвестиций в Казахстан за девять месяцев 2020 года снизился на 32,2% в год и составил 12,6 млрд долларов США. Снижение в основном связано с уменьшением притока ПИИ в горнодобывающий сектор экономики, на который приходится основная часть притока иностранных инвестиций. Приток ПИИ в эту сферу увеличился на 42,1% или на 4,5 млрд руб. США. (Рисунок 1)

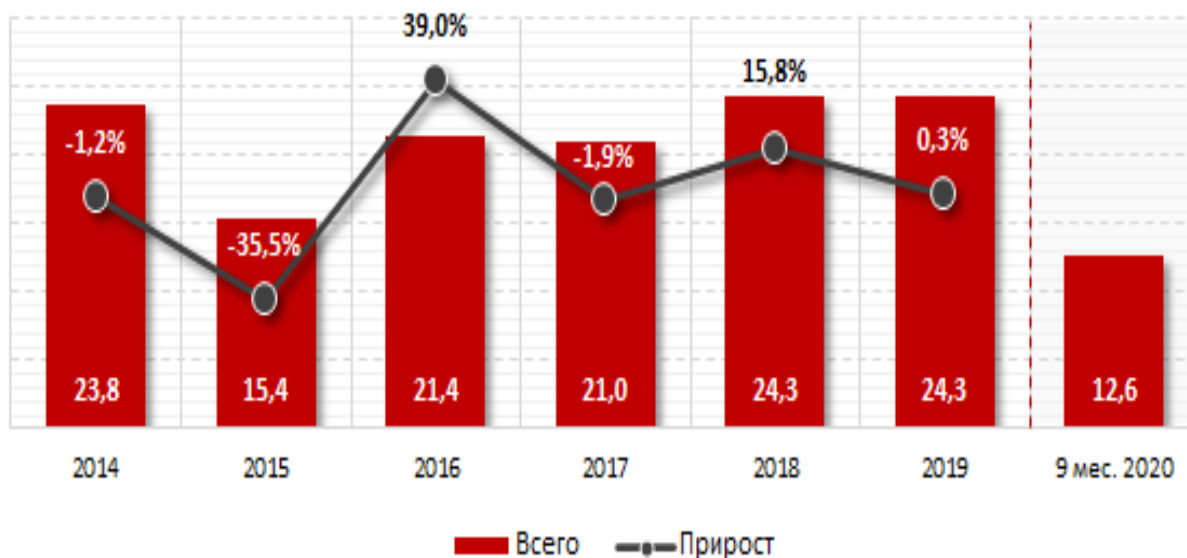

Примечание – рисунок составлен по источнику [4]
Рисунок 1 – Действующие компании РК с иностранным участием

Для эффективной реализации проектов индивидуальный подход к каждому крупному инвестору и активное использование потенциала Международного финансового центра «Астана». Сегодня МФЦА является привлекательной площадкой для иностранных инвесторов, основанной на максимальной открытости и прозрачности на всех уровнях. В

Центре действует правовой режим для привлечения, реализации и защиты инвестиций, основанный на принципах общего права Англии и Уэльса и стандартах международных финансовых центров.

Кроме того, в Республике Казахстан работает биржа АИХ (AIX), обеспечивающая полный бизнес-цикл, включая торговлю, клиринг, регистрацию данных и ИТ-услуги. Биржа открывает путь к перспективному евразийскому рынку для мирового инвестиционного сообщества и континентальных стран, которые имеют доступ к глобальным рынкам капитала и возможность привлекать новые инвестиции.

Примечание – рисунок составлен по источнику [4]

Рисунок 2 – Валовой приток прямых иностранных инвестиций в РК (млрд.долл.США)

Даже в условиях строгих карантинных ограничений МФЦА удалось привлечь множество компаний. Если до пандемии в МФЦА было около 420 компаний, то сейчас их количество достигло 659. Всего участники Центра пополнили бюджет страны почти на 6 млрд тенге за счет налогов и сборов с учетом снижения деловой активности и налоговых льгот для компаний, предоставляющих финансовые услуги.

С начала этого года ведется активная работа по привлечению иностранных инвестиций. 8 января 2021 года МФЦА и Международная финансовая корпорация развития США подписали соглашение об инвестиционном сотрудничестве. Документ предусматривает реализацию совместных инвестиционных проектов в Республике Казахстан на сумму до 1 миллиарда долларов США через платформу МФЦА. США. Напомним, США являются одним из крупнейших инвесторов в Казахстан: объем накопленных инвестиций составил около 40 миллиардов долларов США [5].

В формировании инвестиционной политики Республики Казахстан важное место отводится инвестиционному фонду.. Целью которого является содействие в реализации индустриально-инновационной политики Казахстана посредством осуществления и привлечения инвестиций в проекты перспективных организаций, оказания финансовой поддержки инициативам частного сектора в несырьевом секторе экономики.

Список использованных источников:

1 Ежегодный статистический сборник Казахстана:2020//<https://stat.gov.kz/>

2 Бурганов Р. Становление конкурентной среды фондового рынка.// Маркетинг., М: 2001 №6 С.83-90

3 Об инвестиционной деятельности в Республике Казахстан. Ежегодный бюллетень// <https://stat.gov.kz/>

4 Отчет о мировом развитии., -Вашингтон «Всемирный банк» 2012 313с.

5 Годовые отчеты Конференции Организации Объединенных Наций по торговле и развитию (UNCTAD)//<https://unctad.org/system/files/official-document>

УДК 005-027.21

Канабекова М.А.¹, Лу Ибо¹

¹Казахской национальной педагогический университет имени Абая,
г.Алматы, Казахстан

ОЦЕНКА ПЕРСОНАЛА КАК НАПРАВЛЕНИЕ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ МЕНЕДЖМЕНТА ТОО «BAIKADAM EPC & GLOBAL OPERATING»

Аннотация

В новых условиях индустриально-инновационного развития коренным образом меняются принципы и методы управления строительными предприятиями, что связано с ростом конкуренции, развитием рыночных инфраструктур, изменением экономических связей и взаимоотношений. Расширение и углубление конкуренции в этой отрасли выдвигает перед каждым строительным предприятием необходимость поиска направлений и мер сохранения своих позиций на рынке. В условиях жесткой конкуренции и быстро меняющейся ситуации строительные предприятия могут улучшать свою конкурентную позицию, прежде всего за счет умения приспособиться к внешней среде. Для осуществления эффективной деятельности организации необходимо понимания того, в правильном ли направлении идет развитие, и насколько эффективна ее деятельность, поэтому время от времени производить оценку менеджмента. От того, насколько эффективен менеджмент в организации, зависит эффективность деятельности в целом и динамика развития организации. Результаты оценки менеджмента в условиях непрерывно изменяющихся внутренних и внешних условий функционирования предприятия – это стратегически важная информация для быстрого и гибкого реагирования на эти изменения и являются основой для разработки стратегии повышения эффективности его деятельности.

Ключевые слова: строительная компания, персонал, современные методы управления, стратегия, эффективность управления, кадры, компетентность.

Канабекова М.А.¹, Лу Ибо¹

¹Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті,
Алматы қ., Қазақстан

ЖШС «BAIKADAM EPC & GLOBAL OPERATING» ПЕРСОНАЛДЫ БАҒАЛАУ МЕНЕДЖМЕНТТІҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ БАҒЫТЫ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Индустриялық-инновациялық дамудың жаңа жағдайларында құрылыс кәсіпорындарын басқарудың қағидаттары мен әдістері түбегейлі өзгереді, бұл бәсекелестіктің өсуіне, нарықтық инфрақұрылымдардың дамуына, экономикалық байланыстар мен өзара қатынастардың өзгеруіне байланысты. Осы саладағы бәсекелестікті кеңейту және тереңдету

әрбір құрылыс кәсіпорнына нарықтағы өз позициясын сақтаудың бағыттары мен шараларын іздеу қажеттілігін алға тартады. Қатаң бәсекелестік және тез өзгеретін жағдайында құрылыс кәсіпорындары, ең алдымен, сыртқы ортаға бейімделу қабілетінің арқасында бәсекелестік позициясын жақсартып алады. Ұйымның тиімді қызметін жүзеге асыру үшін дамудың дұрыс бағытта жүретінін және оның қызметі қаншалықты тиімді екенін түсіну қажет, сондықтан кейде менеджментті бағалау қажет. Тұтастай алғанда қызметтің тиімділігі мен ұйымның даму динамикасы ұйымдағы менеджменттің қаншалықты тиімді болуына байланысты. Кәсіпорынның үздіксіз өзгеріп отыратын ішкі және сыртқы жұмыс жағдайлары жағдайында менеджментті бағалау нәтижелері осы өзгерістерге тез және икемді жауап беру үшін стратегиялық маңызды ақпарат болып табылады және оның қызметінің тиімділігін арттыру стратегиясын әзірлеуге негіз болып табылады.

Түйінді сөздер: құрылыс компаниясы, қызметкерлер құрамы, басқарудың заманауи әдістері, стратегия, басқару тиімділігі, кадрлар, құзыреттілік.

*Kanabekova M., Lu Yibo
Kazakh National Pedagogical University named after Abay,
Almaty, Kazakhstan*

PERSONNEL EVALUATION AS A DIRECTION FOR IMPROVING THE MANAGEMENT EFFICIENCY OF "BAIKADAM EPC & GLOBAL OPERATING" LLP»

Abstract

In the new conditions of industrial and innovative development, the principles and methods of management of construction enterprises are radically changing, which is associated with the growth of competition, the development of market infrastructures, changes in economic relations and relationships. The expansion and deepening of competition in this industry puts before each construction company the need to find directions and measures to maintain its position in the market. In a highly competitive and rapidly changing environment, construction companies can improve their competitive position, primarily through the ability to adapt to the external environment. To carry out effective activities of the organization, it is necessary to understand whether the development is going in the right direction, and how effective its activities are, so from time to time to evaluate the management. The effectiveness of the organization's overall performance and the dynamics of the organization's development depend on how effective management is in the organization. The results of the management assessment in the context of continuously changing internal and external conditions of the enterprise are strategically important information for a quick and flexible response to these changes and are the basis for developing a strategy to improve the efficiency of its activities.

Keywords: construction company, personnel, modern management methods, strategy, management efficiency, personnel, competence.

Оценка персонала занимает в системе оценки менеджмента важное место. Оценка является таким процессом получения информации о сотрудниках, который необходим для принятия управленческих решений, и в связи с этим она оказывается одним из важнейших инструментов кадрового менеджмента и предоставляет возможность целенаправленно решать многие вопросы менеджмента. Оценка персонала является базовой процедурой во многих аспектах кадровой работы. Так, при приеме на работу осуществляется оценка степени готовности кандидата к работе в организации на определенной должности, определение наличия у него необходимых для эффективной работы умений и качеств [1].

На основе проведенного выше анализа персонала (98 работников) был сделан вывод, что в структуре по возрасту персонала ТОО «BaikadamEPC&GlobalOperating» преобладающая часть - это люди в возрасте до 40 лет (рисунок 1).

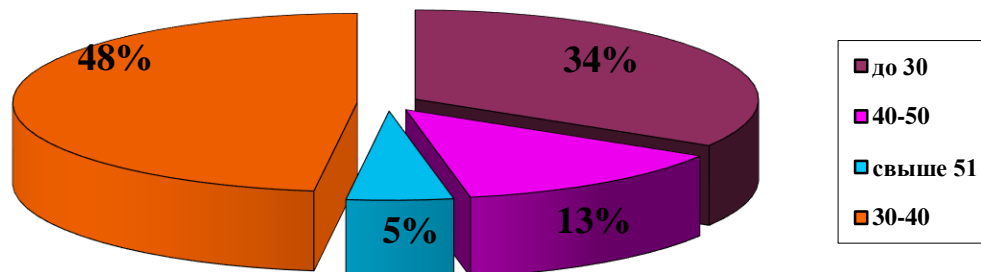

Рисунок 1. Структура персонала по возрасту [2]

Данные ТОО «BaikadamEPC&GlobalOperating» по общему стажу выглядят иным образом. Продолжительность стажа свыше 10 лет имеет 12 % работающих, от 15 до 20 лет – 12,4 %, от 5 до 10 лет – 16,5 % и до 5 лет – 60,1 %. Однако, структура рабочего стажа должна быть уравновешенной. Основным возраст работающих до 40 лет – 72 % [36].

Очень важным показателем стабильности организации является квалификация персонала (рисунок 2).

В ТОО «Baikadam EPC & Global Operating» трудятся специалисты разного профиля, но компания регулярно проводит обучение сотрудников по вопросам менеджмента, ознакомления со свойствами новых строительных материалов. Современные методы работы с персоналом, профессионализм, опыт и высокая мотивация сотрудников существенно повышают эффективность работы в этом направлении. При этом особое внимание хотелось бы обратить на такой аспект, как уровень образования сотрудников и руководителей компании.

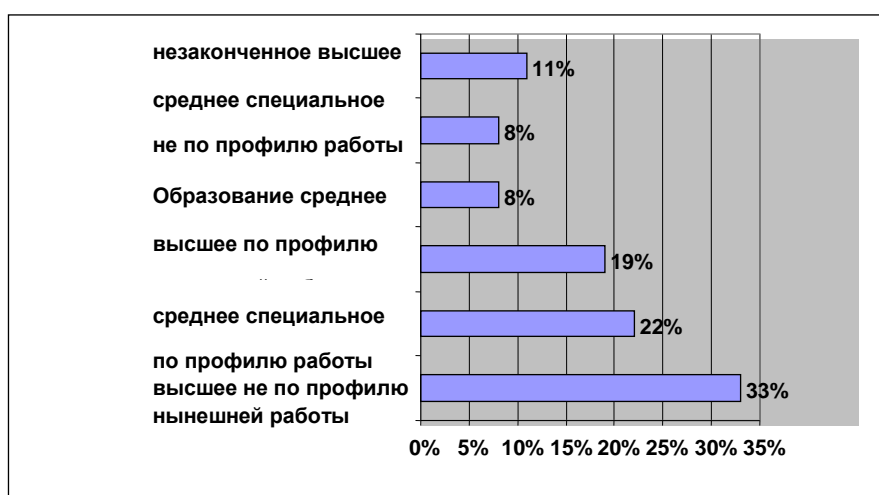

Рисунок 2. Уровень образования персонала ТОО «BaikadamEPC&GO»[2]

По образованию видно, что 19% работников ТОО «BaikadamEPC&GlobalOperating» имеют высшее образование по профилю работы и 22% - среднее профессиональное (т.е.

колледж) по профилю работы. В то же время анализ свидетельствует, что в ТОО «BaikadamEPC&GlobalOperating» 11% персонала имеют незаконченное высшее.

Текучесть кадров на предприятии составляет 39,2 % или 38 работника. Увольнения происходили по собственному желанию, что связано с невысокой заработной платой среднего персонала. 39,2 % - это высокий показатель, свидетельствующий о нерациональной организации условий труда на предприятии. Общий оборот персонала на предприятии очень высок – 84,6 %, что также расценивается как неэффективная организация труда на предприятии. Особенно неблагоприятным был 2017 год. Количество принятых в 2018 году было больше на 1,1 % по сравнению с 2017 годом.

Коэффициенты приема и выбытия характеризуют оборот рабочей силы на предприятии и свидетельствуют, что он относительно высок, что расценивается отрицательно, так как на предприятии нет стабильно работающего персонала.

Для характеристики движения рабочей силы нами рассчитаны показатели, которые представлены в таблице 1.

Таблица 1 - Показатели движения персонала ТОО «BaikadamEPC&GO»

Показатель	Значение показателя			Абсолютное изменение		Темп роста, %	
	2017	2018	2019	2018 / 2017	2019 / 2018	2018 / 2017	2019 / 2018
Коэффициент оборота по приему (Кпр)	0,606	0,443	0,454	-0,163	0,011	73,1	102,5
Коэффициент оборота по выбытию (КВ)	0,526	0,554	0,392	0,028	-0,162	105,3	70,8
Коэффициент текучести кадров (К тек)	0,526	0,313	0,392	-0,213	0,079	59,5	125,2
Коэффициент общего оборота рабочей силы	1,13	0,757	0,846	-0,373	0,089	66,9	111,8
Коэффициент постоянства кадров	0,474	0,446	0,608	-0,028	0,162	94,1	136,3
Составлено по [2]							

Руководители структурных подразделений (СП) при необходимости заполнения вакансий (либо на время исполнения обязанностей отсутствующего работника) оформляют заявку на подбор персонала.

В современных концепциях управления кадровыми ресурсами возрастает роль оценки персонала на основе компетентностного подхода, которая основана на процессах сравнения таких характеристик работы, как: результативность, качество и сложность труда с эталонными значениями данных характеристик в разрезе конкретной должности. Таким образом, набор компетенций, отраженный в модели компетенций, задает эталонные значения характеристик работы посредством достаточно точного описания стандартов трудового поведения, необходимого для успешного выполнения работ по конкретной должности или по группе аналогичных должностей. Оценка персонала, основанная на компетентностном подходе, позволяет согласовать все элементы системы управления персоналом, предоставить информацию для создания комплексной системы развития, мотивации и стимулирования персонала организации [3].

Характеристика системы оценки персонала на основе компетентностного подхода и ее основных элементов представлена в таблице 2.

Таблица 2 - Характеристики оценки персонала на основе компетентностного подхода

Элемент системы	Содержание элемента
Цель	Обеспечение и повышение эффективности и результативности деятельности организации, ее структурных подразделений и персонала
Принципы оценки	Объективность, надежность, системность, комплексность, доступность и открытость, экономическая целесообразность, единообразие, прогнозируемость, достоверность.
Субъект оценки	Руководители, коллеги, подчиненные, эксперты, сам работник
Объект оценки	Работник, группа работников, организация в целом
Предмет оценки	Компетенции работника
Функции оценки	Организация найма; проведение регулярной оценки по компетенциям; формирование кадрового резерва; установление вознаграждения, ротация, аттестация, обучение и развитие персонала
Методы оценки	Интервью по компетенциям, ассесмент-центр, оценка руководителя, самооценка, метод 360 градусов и др.
Составлено по [4]	

Стратегическая цель оценки персонала заключается в обеспечении и повышении эффективности и результативности деятельности организации, ее структурных подразделений и персонала.

На рисунке 3 представлена рекомендуемая логическая схема оценки персонала ТОО «Baikadam EPC & Global Operating» на основе компетентностного подхода [4].

Общий алгоритм оценки персонала ТОО «Baikadam EPC & Global Operating» на основе компетентностного подхода должен включать наиболее важные шаги, как: разработка моделей компетенций; проведение оценки персонала путем сравнения эталонных требований профиля должности с фактическими компетенциями персонала; анализ результатов оценки по компетенциям и принятие управленческих решений по развитию, вознаграждению персонала организации. Разрабатывать модели компетенций и проводить экспертизу предлагаемых изменений каталога компетенций, а также выступать экспертами по компетенциям в ТОО «Baikadam EPC & Global Operating» могут работники категории «руководители». Эксперты должны обладать высокой квалификацией и обширными знаниями в определенном профессиональном направлении деятельности. Руководитель кадровой службы ТОО «Baikadam EPC & Global Operating», основными функциями которого в рамках управления по компетенциям являются утверждение документов, регламентирующих управление по компетенциям, также может выступать в качестве эксперта.

Рисунок 3. Логическая схема оценки персонала

Проведение оценки персонала ТОО «BaikadamEPC&GlobalOperating».

1. Ответственный представитель по работе с персоналом (ОП) подготавливает список кандидатов, подлежащих оценке. В список попадают кандидаты, заполнившие анкету кандидата.

2. ОП по работе с персоналом составляет списки кандидатов, подлежащих оценке, делает запрос на предоставление информации по жалобам либо благодарностям, поступившим на данного сотрудника. Если это внутренний кандидат, то данную информацию можно найти в личном деле сотрудника, если сторонний претендент, то подать запрос в организацию предыдущего места работы.

3. ОП готовит бланки, которые будут использованы во время проведения оценки.

4. Начальник отдела, заместитель, специалист, заполняют индивидуальные анкеты, определяют ключевые компетенции, которые будут использованы в работе.

5. ОП проводит индивидуальное интервью. Бланк построен таким образом, что вопросы и ответы на них в различных вариациях уже даны, эксперту необходимо только отмечать ответы на задаваемые вопросы. В ходе интервью также можно выявлять мотивирующие и демотивирующие факторы в работе сотрудника, а также пожелания в отношении организации работы.

5. ОП демонстрирует кандидату материал, в котором он должен отметить нарушения профессионального стандарта. Таким образом, материал на тему «Соответствие/несоответствие должности» уже готов. Ответственный представитель ОК формирует мини-группы либо индивидуально каждого претендента приглашает для проведения оценки знания профстандарта. Результаты заносятся в бланк оценки Знания профстандарта [5]. Оцениваемому сотруднику необходимо рассказать содержание деятельности, условия и характер труда, критерии эффективности, знания, перечислить

умения и навыки, интересы и наклонности, профессионально важные качества, медицинские противопоказания.

6. Ответственный представитель моделирует рабочую ситуацию, оценивая при этом, насколько кандидат проявляет компетенции, связанные с профстандартом. Результаты заносятся в тот же бланк.

Разработка мероприятий по управлению персоналом.

ОП подсчитывает результаты и составляет индивидуальные отчеты по оцененным претендентам и внутренним кандидатам. Он предоставляет индивидуальные отчеты по оцененным кандидатам начальнику управления отдела кадров, который пишет рекомендации и совместно с ответственным представителем ОК делает выводы о выдвижении сотрудника в кадровый резерв. В конце месяца необходимо составить сводный отчет и график. Для удобства и простоты вариаций выводов всего четыре:

- не соответствует должности (если какая-либо компетенция менее 50%);
- соответствует должности (компетенция от 50 до 60%);
- полностью соответствует должности (компетенция от 60 до 70%);
- рекомендован в кадровый резерв (компетенция от 70%, а также по результатам интервью).

Главным действующим лицом в оценке персонала является руководитель административного отдела. Он отвечает за объективность и полноту информационной базы, необходимой для текущей периодической оценки, и проводит оценочную беседу с сотрудником. При формировании текущей периодической оценки обобщаются мнения:

- коллег, подчиненных и работников, имеющих структурные взаимосвязи с оцениваемыми сотрудниками;
- специалистов в области деловой оценки;
- результаты самооценки работника.

На наш взгляд, основной смысл оценки эффективности работы персонала ТОО «Baikadam EPC & Global Operating» состоит в том, чтобы на ее основе руководители имели возможность определить, в какой степени результаты работы подчиненных соответствуют установленным требованиям, а организация могла создать такие программы управления персоналом (стимулирование труда, обучение и развитие работников, кадровое планирование и др.), которые позволяли бы максимально использовать потенциал человеческих ресурсов организации. ТОО «Baikadam EPC & Global Operating» не сможет использовать имеющиеся в ее распоряжении человеческие ресурсы эффективно, не имея в своем распоряжении системы оценки эффективности труда работников, которая на регулярной основе будет использоваться при подведении итогов.

Эффективная, с максимальной отдачей работа исполнителей – это решающее условие достижения успеха организации, так как только при этом условии можно наиболее рационально использовать все ресурсы, находящиеся в ее распоряжении.

Таким образом, оценка аккумулирует результаты работы конкретного сотрудника за конкретный период. Очень важно понимать, что при оценке (аттестации) происходит не сравнение сотрудников между собой, а сопоставление «сотрудник — стандарт работы». Сравнить можно только то, насколько один сотрудник больше/меньше соответствует стандарту работы, чем другой.

Список использованной литературы:

1. Скопылатов И.А., Ефремов О.Ю. *Управление персоналом.* – СПб: Питер, 2015. – 399 с.
2. *Годовые отчеты ТОО «Baikadam EPC & Global Operating» за 2018 - 2020 гг.*
3. Доронина О. С. *Компетенции как инструмент менеджмента, ориентированный на практическую деятельность в организации / О. С. Доронина // Консультант.* – 2016. – №23. – С. 59-63.
4. Адова И. Б. Симонова М. В. *Оценка компетентности как инструмент управления вознаграждением персоналом организации // Вестник Томского государственного университета.* – 2018. – №336. – С. 119-124.
5. Гагарина, Л. *Большие методик - хороших и разных: оценка персонала была и остается важнейшим направлением // Служба кадров и персонал.* 2017. № 12. С. 51-57.

ПУБЛИКАЦИИ ЗАРУБЕЖНЫХ КОЛЛЕГ

UOT: 727/479.243 / “94-99”

Mammadov N.R.¹

*¹Azerbaijan National Academy of sciences institute of history
named A.Bakikhanov (Azerbaijan, Baku)
Mamedov-n@yahoo.com*

FROM THE HISTORY OF GARABAGH REGION OF AZERBAIJAN REPUBLIC (1946-1950)

Abstract

The article is devoted to the study of economic, political and social life in Karabakh in the 40-50s after World War II. It explains the reasons why Moscow attached importance to the economy of the Karabakh region of the Azerbaijani SSR after World War II, analyzes the process of increasing industrial potential, features of industrial development, agricultural employment and social situation of the region's population in 1946-1950. The article also describes the reasons for the strengthening of the totalitarian regime in the Azerbaijani SSR, especially in the Karabakh region, the new unfounded territorial claims of the Armenian SSR against the Azerbaijani SSR, the grave consequences of these claims, the development of the region. These events and processes had distinctive, local and regional features in the history of Garabagh that in-depth, objective, scientific analysis of which is one of the urgent tasks of national historical science. In 1946-1950, Soviet administrative command system dominated in Azerbaijan SSR, in particular in Garabagh region of the country. However, the targeted, effective use of the potential contributed to the speedy elimination of the severe consequences of the war, the restoration of the old, destroyed industrial centers and the creation of new ones, the rapid growth of such sectors of agriculture, as cotton-growing, horticulture, viticulture. In the studied period, science, education, literature, art, architecture and the media of Garabagh region of the country were under pressure of the “communist” ideology, these areas of public life served to promote “the Soviet mode of life”, “the Soviet, socialist life”.

Keywords: Azerbaijan, karabakh, economy, culture, development, socio-economic, industrialization.

Мамедов Н.Р.¹

*¹Институт истории Национальной Академии Наук
Азербайджана имени А.Бакиханова, (Азербайджан, Баку)*

ИЗ ИСТОРИИ КАРАБАХСКОЙ ОБЛАСТИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ (1946-1950)

Аннотация

Статья посвящена исследованию экономической, политической и социальной жизни Карабаха в 40-50-е годы после Второй мировой войны. Объясняются причины, по которым Москва придавала важное значение экономике Карабахского региона Азербайджанской ССР после Второй мировой войны, анализируется процесс наращивания промышленного потенциала, особенности промышленного развития, занятости в сельском хозяйстве и социальное положение населения региона в 1946-1950 годах. В статье также описаны причины усиления тоталитарного режима в Азербайджанской ССР, особенно в Карабахском регионе, новые необоснованные территориальные претензии Армянской ССР к Азербайджанской ССР, тяжелые последствия этих претензий, развитие региона. Эти события и процессы имели отличительные, локальные и региональные особенности в истории Карабаха, глубокий, объективный, научный анализ которой является одной из актуальных задач отечественной исторической науки. В 1946-1950 годах в Азербайджанской

СССР, в частности в Карабахском регионе, преобладала советская административно-командная система. Однако целенаправленное эффективное использование потенциала способствовало скорейшему устранению тяжелых последствий войны, восстановлению старых, разрушенных промышленных центров и созданию новых, быстрому росту таких отраслей сельского хозяйства, как хлопок, растениеводство, садоводство, виноградарство. В исследуемый период наука, образование, литература, искусство, архитектура и СМИ Карабахского региона страны находились под давлением «коммунистической» идеологии, эти сферы общественной жизни служили пропаганде «советского образа жизни», «Советская, социалистическая жизнь».

Ключевые слова: Азербайджан, Карабах, экономика, культура, развитие, социально-экономическая, индустриализация.

Мамедов Н.Р.¹

¹Ә.Бакиханов атындағы Әзірбайжан Ұлттық Ғылым академиясының
Тарих институты, (Әзірбайжан, Баку)

ӘЗЕРБАЙЖАН РЕСПУБЛИКАСЫ КАРАБАХ ОБЛЫСЫ ТАРИХЫНАН (1946-1950)

Аңдатпа

Мақала екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі 40-50 жылдардағы Қарабақтың экономикалық, саяси және әлеуметтік өмірін зерттеуге арналған. Онда Мәскеудің Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін Әзірбайжан КСР-інің Қарабах аймағының экономикасына үлкен мән беруінің себептері түсіндіріліп, өнеркәсіптік әлеуеттің қалыптасу барысы, өнеркәсіптік даму ерекшеліктері, ауыл шаруашылығындағы жұмыспен қамту және аймақтағы әлеуметтік жағдай анықталды 1946-1950 жылдардағы халық. ... Сондай-ақ, мақалада Әзербайжан КСР-да, әсіресе Қарабах аймағында тоталитарлық режимнің күшею себептері, Армения КСР-нің Әзірбайжан КСР-не жаңа негізсіз территориялық талаптары, осы шағымдардың ауыр зардаптары және аймақтың дамуы сипатталған. ... Бұл оқиғалар мен процестердің Қарабах тарихында ерекше, жергілікті және аймақтық ерекшеліктері болды, оны терең, объективті, ғылыми талдау ұлттық тарих ғылымының кезек күттірмейтін міндеттерінің бірі болып табылады. 1946-1950 жылдары Әзірбайжан КСР-де, атап айтқанда Қарабах облысында кеңестік әкімшілік-командалық жүйе үстем болды. Алайда әлеуетті мақсатты түрде тиімді пайдалану соғыстың ауыр зардаптарын ерте жоюға, ескі, қираған өнеркәсіп орталықтарын қалпына келтіруге және мақта сияқты ауылшаруашылық салаларының жаңа, тез өсуіне ықпал етті. -көгалдандыру, бау-бақша, жүзім өсіру. Оқу кезеңінде елдің Қарабах аймағындағы ғылым, білім, әдебиет, өнер, сәулет және бұқаралық ақпарат құралдары «коммунистік» идеологияның қысымына ұшырады, қоғамдық өмірдің бұл салалары «кеңестік өмір салтын» насихаттауға қызмет етті, «Кеңестік, социалистік өмір».

Түйінді сөздер: Әзірбайжан, Қарабах, экономика, мәдениет, даму, әлеуметтік-экономикалық, индустрияландыру.

Introduction. The article “From the history of Garabagh region of Azerbaijan Republic (1946-1950)” briefly highlights the socio-political and economic events and processes taken place in 1946-1950 in Garabagh region of our country. The article investigates the economic, political and social life of Garabagh region of our republic in postwar 1946-1950 years. Author of the research work also has revealed the reasons for focus of official Moscow's attention on the economy of Garabagh region of Azerbaijan SSR after World War II, retraced the process of increase of industrial potential, defined features of development of industry, and analyzed the state of agriculture and social condition of the region population in 1946-1950. This book revealed the

reasons for strengthening of the totalitarian regime in Azerbaijan SSR, in particular in the Garabagh region of the republic, considered new ungrounded territorial claims of Armenian SSR to Azerbaijan SSR, heavy consequences of these claims, results of the region's development in line with the market economy, serious economic, political, moral and social events of the studied period. These events and processes had distinctive, local and regional features in the history of Garabagh that in-depth, objective, scientific analysis of which is one of the urgent tasks of national historical science.

Methodology. This analysis was carried out with the study of sources related to the subject, analysis of the results obtained, analysis and synthesis of arguments, as well as the method of comparative analysis. At the same time, an in-depth study of the literature was conducted, and sources and archival materials written in recent years in the relevant field were examined. Literature written in foreign languages, mainly Russian and English, was also analyzed and referred to in the article.

Discussion. In 1946-1950, Soviet administrative command system dominated in Azerbaijan SSR, in particular in Garabagh region of the country. [1] However, the targeted, effective use of the potential contributed to the speedy elimination of the severe consequences of the war, the restoration of the old, destroyed industrial centers and the creation of new ones, the rapid growth of such sectors of agriculture, as cotton-growing, horticulture, viticulture [2].

In the studied period, science, education, literature, art, architecture and the media of Garabagh region of the country were under pressure of the "communist" ideology, these areas of public life served to promote "the Soviet mode of life", "the Soviet, socialist life". However, attempts of the existing regime to transform the people into a monolithic, "desired" and controlled mass was not successful. Science, education, literature, various areas of art, architecture, the media of Azerbaijan SSR, including Garabagh region of the republic were developing not on the "scenario" of the Soviet official circles, but first and foremost by the own laws of evolution. The contradictory development of society led to the fact that in a vast country, in particular in Azerbaijan SSR moral dichotomy, the incompatibility of words and deeds had become an integral part of social life. In the center of the Soviet empire they talked about "justice", "equality of the peoples of the Soviet Union" and "internationalism" [3]. However, chauvinistic leaders of the state pursued a policy of discrimination against the Azerbaijan SSR, the Azerbaijani people, creating "favorable" practical conditions for the deportation of Azerbaijanis from "Armenia", artificially established on the Azerbaijani territories in 1918 which for centuries has been home to the Azerbaijani Turks, Muslims. At the same time the official circles of the empire created favorable life conditions for Armenian population living within the borders of Azerbaijan SSR, in particular in the Garabagh region of the country; they made every effort to improve the well-being, to increase the number of Armenians living in Azerbaijan SSR [4].

The war was a very heavy blow to all sectors of Garabagh's economy. In 1941-1945, the Garabagh region of Azerbaijan lost one third of his wealth. As a result of this war, thousands of people in Garabagh region of the country lost their family members, relatives and sharply increased the number of homeless children.

The Garabagh region of Azerbaijan was not a direct object for attacks of Nazi Germany's interventionist troops, but the whole burden of the war fell on the region population. During the years of war, the main indicators of industrial production, in particular, gross domestic product (GDP) decreased by 22 per cent compared to 1940 [5].

During the years of war time, due to the decrease in production of industrial crops the production of consumer goods sharply reduced in Garabagh region of the country. The material and technical base of agriculture considerably weakened in the region. The population size of the region reduced by about 18 per cent [6].

The war had had a negative impact on manpower of Garabagh region of Azerbaijan SSR: in the studied period, the size of workers and agricultural workers in the region reduced by 14 thousand people (from 109 thousand to 95 thousand).

The rehabilitation process of Garabagh's economy had begun still in the course of liberation of the Soviet territories occupied by Nazi troops. On May 26, 1945 the State Defense Committee of the USSR passed a resolution "On measures for the reconstruction of industry in connection with the reduction of weapon production." In Azerbaijan SSR, including in Garabagh region of the republic were taken significant measures to restore and develop the economy, especially industry [7]. After the war, was put an end to the cases of overtime work in the factories. Eight-hour working day and annual leave was restored. From December 1, 1945 began the payment of monetary compensation to employees for unused vacation during the Great Patriotic War.

In 1946, the restoration of the economy in Garabagh region of the republic was completed, and the total volume of gross industrial product was 80 per cent of the 1940 year's level. Advances in restoration of industry in Garabagh accelerated the pace of restructuring in other sectors of the region's economy [8]. The scope of industrial and civil constructions expanded. The successful transition from military to civilian economy had created auspicious conditions for the expansion of works in the fulfillment of tasks on reconstruction and development of the economy in Garabagh region of our country.

The main task of the five-year plan for the reconstruction and development of the economy in Azerbaijan SSR in 1946-1950 was: to raise the level of development of industry and agriculture in the country to the previous level and surpass this level.

The first post-war years in Garabagh region of the country are significant for the increase of energy objects and electricity production. All the main boilers of energy facilities were rebuilt and the capacity of these boilers was increased threefold. However, the produced electricity does not meet the needs of national economy of Garabagh region. In the studied period began the rise in production of building materials in the republic. These positive changes played a significant role in supplying industrial enterprises of Garabagh region of the Republic with construction materials.

In 1946-1950, the enterprises of light, food and garments industries were restored and developed in Garabagh region. Due to the care of the Azerbaijan SSR government, as a result of the restructuring and expansion of the light, food and clothing enterprises, equipping of these enterprises with modern technical facilities and improvement of manufacturing processes, in 1950, the total output volume of basic consumer goods exceeded the pre-war level in Garabagh region [9].

In the studied period special attention was paid to the rehabilitation and development of agriculture in Garabagh region of Azerbaijan SSR. The February (1947) Plenum of the all-USSR C (b) Party adopted a resolution "On measures for restoration of agriculture in the postwar period." As a result of the expansion of cultivated areas, raising the level of grain yield and industrial crops, increase of livestock productivity, improvement of the MTS and state farms' works, expansion of agricultural machinery production was significantly strengthened the production and technical base of agriculture in Garabagh region. Capital investment of the state in agriculture in 1946-1950 was total 24 million rubles. During these years, 1008 tractors (capacity of each tractor was 15 horsepower), 72 combine harvesters, as well as a great numbers of agricultural machinery was brought to Garabagh region of the country. From 1945 to 1950, the number of tractors in Garabagh region increased from 1224 units to 2280 and lorries from 216 units to 888 [10]. The network of MTS expanded, increased the volume of irrigation works. As a result of expansion of the irrigation works widened the cultivated areas.

The organizational and economic strengthening of the collective farms was of great importance in the development of agriculture in the Garabagh region of the Republic. In accordance with the joint decision of SPC of the USSR and AC (b) P "On measures to eliminate violations of the Articles of the agricultural artels in collective farms" from 19 September 1946, important steps were taken in the field of strengthening of public property of collective farms and the regulation of land use, efficient organization of farmers' labor, adherence to the principles of the Articles of the agricultural artel [11]. As a result of these measures, a significant area of land, a huge number of horned and small cattle, horses, farm supplies was returned to the collective farms of Garabagh region. 4032 administrative employees of collective farms of Garabagh region were reduced and

sent to the industrial enterprises of the region. The state paid off to the collective farms a debt in the amount of 964 thousand rubles. All these measures contributed to the speedy development of public property of farms and to the increase of labor activity of the collective farms [12].

In order to accelerate the development of agriculture and the organizational and economic strengthening of the collective farms, on 7 June 1950, the Council of Ministers of the USSR passed a decision "On consolidation of small collective farms". After this decision of the Council of Ministers of the USSR number of collective farms in Garabagh region of Azerbaijan SSR cut down by 20 per cent. In the studied period state farms also occupied an important place in agriculture of Garabagh region [13].

In 1946-1950, the agriculture of the USSR, including Azerbaijan SSR and its Garabagh region suffered from shortcomings. For example, shortcomings in the management of agriculture hindered the efficient use of advantages of the collective and state farms, their internal resources and potentials. There were many backward farms. Higher authorities demanded from collective farms to increase the store-up of the state granaries. Technical equipment of agriculture still remained at a low level. The management system of agriculture had changed, but local authorities continued to distribute the collective farm property willfully, to rule arbitrarily and to act according to their own considerations.

In the Azerbaijan SSR, including its integral part - Garabagh region the private and the public sector were in the grip of finance. The state imposed so much tax on private property of the farmers that they were not interested in the breeding of livestock, cultivation of fruit trees in their individual farms. And purchase price for the collective and state farm products were so low that in many cases, collective and state farms could not pay the workers and collective farmers' workdays and wages. In 1947, the state's attitude to collective farms sharply toughened. The state restored similar political departments in MTS like in the early 30s of the XX century. Delivery of goods to the state by collective farms still had been remaining under incessant control. The extension of construction, organized assemblage of workers from rural areas to work in factories had increased the influx of peasants to the cities of the Republic and the Garabagh region [14].

In the postwar years, the scale of capital construction in Garabagh region was gradually expanding. The transport was developing as well, was steadily increasing the role of motor transport in the transportation of passengers.

In 1946-1950, the network of communication establishments and postal exchange had expanded in Garabagh region of the country. The telegraph and telephone communication were reorganized. The radio communication reached significant level of development.

Thus, the 1946-1950s had become significant due to successful reconstruction of the national economy of Garabagh region, the implementation of major job-related issues of the fourth five-year plan, a significant increase in the technical level of industry, agriculture, construction and transport of the region. In 1946-1950, gross domestic product of Garabagh industry rose by 78 per cent [15]. The first post-war - the fourth five-year plan was fulfilled in four years. In a short time, other branches of Garabagh industry were also restored and developed. During these years, the electricity production increased by 76 per cent in Garabagh region of the Azerbaijan SSR.

In 1946-1950, light and food industries were successfully developing in Garabagh. For comparison, in 1950 the gross domestic product of industry of Nakhchivan Autonomous Republic exceeded the level of 1940 by 44 per cent, and in Daghlig Garabagh Autonomous Region this figure was 74 per cent [16].

In 1950, the under crop area in Garabagh region of Azerbaijan SSR had increased by 11 thousand hectares compared to 1945, and the gross agricultural product had exceeded the level of 1940 by 32 per cent.

In 1946-1950, collective and state farms of Garabagh region of the republic over fulfilled the fourth five-year plan for increase of total number of public livestock. However, the huge resources and potentials of collective and state farms for growth of livestock were not fully used. There were serious violations regarding the personal livestock of farmers, workers and employees. As a result

of these violations the number of cows, buffaloes, sheep, goats and pigs in individual farms of rural workers has dramatically decreased. It should be noted that the level of development in private household plots in Daghlig Garabagh Autonomous Region exceeded the republican indicator by 70 per cent [17].

As a result of the expansion of construction in Garabagh region of the Republic, the development of a new technical base of construction organizations during the years of the fourth five-year plan, increase in the number of workers were carried out construction and installation works for the total sum of 120 million rubles [18]. New state-owned industrial enterprises began to operation. There was carried out large-scale construction and improvement of dwelling houses, schools and other centers of education, health facilities, cultural and educational institutions, cities and other populated areas in Garabagh region of the country.

However, there were a lot of negative effects along with the successes in the post-war economic life of the USSR, Azerbaijan SSR, including Garabagh region of the country. For example, in cases of non-fulfillment of the production plans no objective analysis for the causes of failures was carried out, failures were blamed in “sabotage” and in “intentional disruption of work”. The “overtime works” and “rush work” gained in scope in the production life of the whole country. Heads of enterprises and institutions fearing of being punished for non-fulfillment of the production plan resorted to massive falsification, overstatement of numbers and various frauds when reporting [19].

The main task of the post-war five-year plan was the transfer of national economy to the line of peaceful construction. Therefore, the main focus was on the objectives for the restoration of production in this direction. However, certain measures had been taken for the development of a number of new branches of industry. But, the scope of activities in this area was very limited. Therefore, during this period as well, there was observed a chronic tendency of one-sided development of the economy in Garabagh region.

In 1950, a number of indicators of agriculture in the region lagged behind the level of the 1940. Especially reduced the area of highly efficient crops (cotton, grain) and the volume of production (grain, melons and gourds, fruits) in the Garabagh region and the growth in several other sectors were scanty. Thus, the first post-war five-year plan for the reconstruction and development of the economy in Azerbaijan SSR, including Garabagh region of the country was implemented incompletely. Therefore, signs of chronic one-sided economic development, social and economic problems of the republic, in particular its Garabagh region generated by this phenomenon more acutely manifested themselves just from that time. However, our research suggests that the indicators of socio-economic development of the mountainous part of Garabagh (DGAR) were twice higher than the republican indicators [20].

In 1946-1950, depending on the level of specialization, the economic value, difficulty of profession, labor-intensiveness, labor conditions wages of low-income workers of Garabagh region of the country was settled and increased.

The growth of agricultural production in the Garabagh region of the Republic, the reduction of absolute norms of livestock harvesting production, increase of purchasing and procurement prices of agricultural products contributed to the improvement of the material conditions of farmers. In 1949, cash income of the farmers in Garabagh region of the republic was 1.5 times higher than in 1940 [21].

In 1946-1950, huge funds had been allocated from the republican social consumption funds to provide pre-school educational institutions, organizations for recreation of children in the summer camps, assistance to large families and single mothers of Garabagh region. During these years, all those workers and employees of Garabagh who temporarily lost the ability to work received reliefs at the account of social insurance. In the studied period increased cash deposits of Garabagh region's population to savings bank offices. Due to the growth of industrial and agricultural production, as well as the real incomes of the population the overall volume of retail trade turnover in the state and cooperative trade of Garabagh region exceeded the previous level.

In 1946-1950, sale of food products to population was steadily growing in the Garabagh region of the Republic. In 1950, the level of sales of food for per capita of the population exceeded the 1940 level by twice as much [22].

Public catering establishments helped to improve the food supply of region's population. However, public catering network of Garabagh had not been developed enough yet. In many public catering establishments the level of service was low. A significant role in meeting the needs of the population in food played the multisectoral personal and collective farms. In 40-50s of the past century, the sale of goods in the kolkhoz markets of Garabagh region of the republic doubled. Despite the marked improvement in the supply of workers and employees, as well as their families with food, they did little use of meat and dairy products, eggs, sugar, vegetables and other food products. The norm of the real food use of the population was below the theoretically substantiated standards. Based on the facts and materials, it can be asserted that in comparison with other regions of Azerbaijan SSR, the level of workers and employees' food supply in Daghlig Garabagh was twice as much than the republican level.

Special attention was paid to improving the working conditions of workers and employees in Garabagh region. The national economy was continuously supplied with the new technique, modern means of mechanization and scientific achievements were introduced in production and these changes contributed to the improvement of working conditions of the workers. In the last work days of the week and in the holidays, workers and employees worked for 4 hours. However, in those days they were paid for the eight-hour day [23].

An important role in improving everyday life of the Garabagh region's population played the rapid development of housing construction. In 1945-1955, only state and cooperative organizations built 432 thousand square meters of housing and put into service of the residents of Garabagh region of the republic. In connection with the expansion of construction the managers of many enterprises used their own workers and employees in the construction of houses, and this gave them the opportunity to get an apartment in new houses. In this case, the initiative of workers and employees of a number of industrial enterprises and construction organizations to build houses on their own-without outside help, with the method of "public construction" was of particular importance [24]. Despite the rapid pace of development of construction in Azerbaijan SSR, particularly in Garabagh region of the country the housing problem remained as an acute issue. Our research indicates that the level of provision of the DGAR with housing was twice as much than in other regions of our country. In the postwar years, the number of conveniently planned towns and villages in Garabagh region of the republic was rapidly increasing.

In 1946-1950, the appearance of the villages in Garabagh region had significantly changed. There appeared asphalted streets, many urban type houses in the villages. The village streets were illuminated with electricity. In most villages of the region there were department stores, secondary schools and hospitals.

The quality of medical service in Garabagh was improved every year, steadily increased the funds allocated to public health, expanded the network of health care institutions, increased the number of doctors with higher education, and the health care workers with secondary vocational education.

An important role in public health of the people in Garabagh region of the Republic also played sanatoriums, health resorts, and rest homes. Garabaghians were treated and rested in hospitals and health resorts of Mardakan, Naftalan, Shusha, Istisu (Kalbajar region) and Sheki [25].

The improvement of the people's well-being, advances in health care contributed to the diminution of mortality among the population and the steady natural increase of population. A significant role in strengthening the people's health, in the protection of their working ability played the sports movement. Every year, was expanding the network of sports facilities. Sports games, competitions, sports contest, physical culture movement were widespread among the region's population. In 1949, the first sports contest of the factory groups was held in the region [26].

Result. Thus, as a result of complex measures conducted in the post-war years increased the material well-being of the population and improved living and working conditions of the workers in Garabagh region of Azerbaijan SSR. Despite of the complex and contradictory development, considerable progress was observed in the cultural life of Garabagh region of the country. In the second half of the 40s of the past century, the economy of Garabagh passed a difficult and controversial, but at the same time the successful path of development. There were serious shortcomings in economic management and planning. The presence of these shortcomings significantly affected on the pace of socio-economic and cultural development of the region. Productivity of work and production was significantly below the potential of Garabagh region of Azerbaijan SSR.

List of used literature:

1. ARSA, f.27, doc.1, inv.450, sh.24.
2. *İbid*, f.420, doc. 1, inv. 173, sh. 16.
3. *İbid*, f.379, doc. 3, inv. 73, sh. 172.
4. *İbid*, f.420, doc. 1, inv. 3, sh. 42.
5. *İbid*, f.28, doc. 74, inv. 123, sh. 88.
6. ARPPMMSA, f.1, doc. 74, inv.134, sh.2-3.
7. *İbid*, f.27, doc. 2, inv. 76, sh. 16.
8. *İbid*, f. 27, doc. 2, inv. 51, sh. 62.
9. *İbid*, f.1, doc. 169, inv. 249, sh. 7.
10. *İbid*, f.276, doc. 7, inv. 130, sh. 131.
11. *İbid*, f.1, doc. 169, inv. 249, sh. 8-12.
12. *İbid*, f.2, doc. 121, inv. 30, sh. 52.
13. *İbid*, f.1, doc. 153, inv. 143, sh. 174.
14. *İbid*, f.1, doc. 280, inv. 6, sh. 116-117.
15. *İbid*, f.2, doc. 17, inv. 91, sh. 120.
16. *İbid*, f.1, doc. 169, inv. 249, sh. 8-10.
17. Nagorny Karabakh: Rcaspn will Triumph. Baku, 1989, p. 464 (in Azeri).
18. Events around NKAP in Distorting Mirror of Falsitiers. Collection of Documents. Baku, 1989, p. 5 (in Russian).
19. Pompeyev Y. Bloody Slough of Karabakh. Baku, 1992, p.43 (in Rus).
20. Sultanov L. Qarabagh Diary. Baku: "Yazychy", 1991, p. 119 (in Azeri).
21. Hajiyev N. Dokumenty from Nagorny Karabakh History. Baku, "Ganjlik", 2005, p.190 (in Azeri).
22. Imanov R. Encroachment upon Azerbaijan Integriry Named as "Nagorno-Karabagh" Autonomous Region. Baku, "Adiloghlu" – 2005, p.243 (in Rus).
23. Mammadov N. Nagorny Karabakh Autonomous Region of Azerbaijan SSR during June 1941 – December 1950. Baku, "Yazychy", 2006, p. 182 (in Azeri).
24. Mammadov N. The Karabakh region of Azerbaijan in 1920-1990 years. Baku, "Avropa", 2020, p. 984 (in Azeri).
25. Mammadov N. The Karabakh region of Azerbaijan in 1946-1950 years. Baku, "Avropa", 2017, p. 193 (in Azeri).
26. Mammadov N. On The history of Karabakh region the republic of Azerbaijan (1920-1990). Baku, "Taxsil", 2020, p. 434 (in English).

УДК 32
МРНТИ 11.01.11

Gulmaliyeva Humay Adil¹
¹Phd student, Baku State University,
Azerbaijan, Baku
E-mail: humayalibayova@gmail.com

US POLICY IN THE SOUTH CAUCASUS : INTERESTS, TARGETS AND RECOMMENDATIONS

Abstract

This article is about US policy in the South Caucasus. The article reflects the policy of the United States aimed at the development of peace and democracy, human rights and a market economy in the region. It also discusses the South Caucasus's favorable geostrategic position, its rich energy resources, and thus the growing US interest in the region. At the same time, the United States is not fully involved in the events in the region, and as a result, Russia's position is growing. At the same time, a number of proposals have been put forward for effective US policy in the region.

Key words: USA, South Caucasus, goals, interests, regional policy, recommendations.

Гюльмалиева Хумай Адилловна¹
¹Докторант, Баку мемлекеттік университеті, Әзірбайжан, Баку

АҚШ-ТЫҢ ОҢТҮСТІК КАУКАЗДАҒЫ САЯСАТЫ: МҮДДЕЛЕР, МАҚСАТТАР ЖӘНЕ ҰСЫНЫСТАР

Аңдатпа

Бұл мақала АҚШ-тың Оңтүстік Кавказдағы саясаты туралы. Мақалада АҚШ-тың аймақтағы бейбітшілік пен демократияны, адам құқығы мен нарықтық экономиканы дамытуға бағытталған саясаты көрсетілген. Сондай-ақ, онда Оңтүстік Кавказдың пайдалы геостратегиялық жағдайы, оның мол энергетикалық ресурстары, демек, АҚШ-тың бұл аймаққа деген қызығушылығы артып келеді. Сонымен қатар, Америка Құрама Штаттары аймақтағы оқиғаларға толықтай қатыспайды, нәтижесінде Ресейдің позициялары өсуде. Сонымен бірге АҚШ-тың аймақтағы тиімді саясаты үшін бірқатар ұсыныстар айтылды.

Түйінді сөздер: АҚШ, Оңтүстік Кавказ, мақсаттары, мүдделері, аймақтық саясат, ұсыныстар.

Гюльмалиева Хумай Адилловна¹
¹Докторант, Бакинский Государственный Университет, Азербайджан, Баку

ПОЛИТИКА США НА ЮЖНОМ КАВКАЗЕ: ИНТЕРЕСЫ, ЦЕЛИ И РЕКОМЕНДАЦИИ

Аннотация

Эта статья о политике США на Южном Кавказе. В статье отражена политика США, направленная на развитие мира и демократии, прав человека и рыночной экономики в регионе. В нем также обсуждается выгодное геостратегическое положение Южного Кавказа, его богатые энергетические ресурсы и, следовательно, растущий интерес США к региону. В то же время США не в полной мере вовлечены в события в регионе, и, как следствие, позиции России растут. В то же время выдвинут ряд предложений по эффективной политике США в регионе.

Ключевые слова: США, Южный Кавказ, цели, интересы, региональная политика, рекомендации.

First of all, it should be noted that the United States established diplomatic relations with Armenia in January 1992, with Azerbaijan in March, and with Georgia in April.

Until 1994, the United States was not very active in the region. This was mainly due to the Armenian-Azerbaijani Nagorno-Karabakh conflict and the conflicts in South Ossetia and Abkhazia in Georgia [4]. In the 1990s, US policy was based on the support of a market economy and democracy and sovereignty in the post-Soviet space. However, the United States' involvement in the new world order prevented it from intervening politically in the region.

It should be noted that the discovery of new oil fields in the Caspian Sea increases the interest of the United States in the region. This interest is divided into 3 directions. 1. Strengthening the sovereignty of the region with the role of oil production, 2. Ensuring the corporate interests of the United States, 3. Using the resources of the Caspian Sea to ensure global energy security. As a result, the Baku-Tbilisi-Erzurum and Baku-Tbilisi-Ceyhan projects were implemented.

In the aftermath of the September 11 terrorist attacks, in terms of US security policy the role of the South Caucasus and Central Asia increased because of operations in Afghanistan. Turkmenistan, Kazakhstan, Georgia and Azerbaijan have given the United States the right to use their territories for military operations.

The importance of the South Caucasus for the United States

Geopolitics. The proximity of the South Caucasus to Russia, Iran and the Middle East makes it geopolitically important for the United States. Also, the role of the region in the policy against Iran's nuclear program is growing.

Central Asia. Another important aspect of the South Caucasus for the United States is its access to Central Asia. As Azerbaijan shares borders with Russia and Iran, its role in operations in Central Asia and Afghanistan is particularly significant.

Energy. The region also serves the interests of the United States in terms of energy resources in the Caspian Sea. The growing demand for energy and the unstable situation in the Middle East increase the importance of this region [1].

Despite its serious corruption, socio-economic and environmental disintegration, regional conflicts and separatism, and weak democracy in the South Caucasus region, it is in the spotlight due to its strategic importance.

The strategic weight of the Caucasus is based on several factors:

- a) Regional inequality - the region is rich in armed conflicts that may escalate in the future.
- b) Islamic radicalism - the Caucasus is a "crisis line" between the Christian and Muslim worlds.
- c) Crime - Poverty and vulnerability make the region a corridor for organized crime.
- d) Strategic resources - The Caspian Basin is of special importance for its natural resources

[2].

US interests in the South Caucasus can be divided into three main groups: political, economic and energy. Energy interests include the direct transportation of Caspian oil and natural gas, with the exception of Russia and Iran. Political interests include the development of democracy and human rights in the region. After the terrorist attacks of September 11, 2001, political interests were replaced by security interests. As for economic interests, the United States is interested in the development of a market economy and free competition in the region. The United States Agency for International Development provides humanitarian assistance to the countries of the South Caucasus [3].

The goals of the United States in the South Caucasus

- 1) To ensure the sovereignty, independence and territorial integrity of each state in the region,
- 2) Strengthening the transport potential of the South Caucasus countries for the transportation of Caspian Sea resources,
- 3) Accelerate the economic development of the region and strengthen ties between the countries of the South Caucasus and the transatlantic community,
- 4) Prevention of regional conflicts,
- 5) To prevent the region from being under the influence of Russia [6].

It should be noted that Clinton approached the South Caucasus on the principle of "soft power". Special attention was paid to the development of democracy and market economy in the countries of the region. The United States is based on Kant's "democratic peace theory." According to this concept, democracies do not wage a war with each other. Based on this concept, the United States has used institutions such as the National Democratic Institute, the National Democratic Institute for International Affairs, and the International Republican Institute to achieve its goal [5].

Bush uses the principle of "hard power". During his time, new oil and natural gas projects are being discussed. Also, the importance of the region is growing significantly after 9/11.

The Obama administration is using "smart power." This meant the joint use of military and diplomacy.

The Trump administration does not pay much attention to the South Caucasus region. This increases Russia's influence in the region.

Although the South Caucasus is an important region for the United States, it is not vital. This was proved once again by the five-day war in August 2008. The United States did not defend its ally Georgia, but only made a statement. This led Russia to open its arms even more. Even after the Second Karabakh War in 2020, the United States did not take any practical steps to normalize the situation in the region. This again resulted in the deployment of Russian peacekeeping forces in the region. It is true that the United States is working for democracy and the development of a market economy in the region, but does not have the full resources to implement its policies in the region. The United States must be interested in resolving conflicts in order to increase its influence in the region. The region should also make efforts to develop relations with the EU [8].

I think that US policy in the region is influenced by internal and external factors. The internal factor means the policy and ideology of the ruling party. External factors include:

- 1) The Russian factor. Russia considers the region its sphere of influence.
- 2) The Iranian factor. Iran does not want the United States to come to the region.
- 3) Problems such as Abkhazia, South Ossetia, Nagorno-Karabakh have a negative impact on his policy.
- 4) International terrorism. This factor significantly increases the role of the South Caucasus, which is geostrategically important.

Today, unfortunately, Russia still remains an influential country in the South Caucasus. I would like to see a stronger role in the region, not for Russia, but for Turkey, which has Western values, as well as the United States. Because, as Brzezinski said, there are reasons for this:

- 1) US military power,
- 2) The economic power of the United States,
- 3) US leadership in science and technology,
- 4) American way of life and culture [7].

Recommendations

Of course, it would be better to strengthen the values and position of the United States in the region, rather than imperialist Russia. This can lead to the development of democracy, human rights, market economy, free competition in the South Caucasus, and as a result, living conditions in the countries of the region will be more favorable. As a researcher, I also believe in the rapid development of Western values in the region and the great support of the West. I think that as a result of the right US policy, it will be possible to put an end to Russia's 200-year policy of domination in the region. This can be achieved through the effective policy of the Biden administration. To do this, the following steps must be taken.

- 1) The United States should not act as a spectator in the events in the region, but should take part in them.
- 2) Must be active in resolving conflicts in the region.
- 3) It should be interested in the development of relations between the states of the region and make efforts to bring the region out of the fragmented situation and create a single South Caucasus.
- 4) Must take an active part in the rapid spread of Western values in the region.

- 5) Remove Russia from the region by imposing tough economic and political sanctions on it.
- 6) It should prevent Iran's participation in regional processes.

With the implementation of this policy, it is possible to achieve a single, developing South Caucasus.

List of references:

1. Cornell S. *US engagement in the Caucasus: Changing gears*, URL: http://isdpc.eu/content/uploads/images/stories/isdpc-main-pdf/2005_cornell_us-engagement-in-the-caucasus.pdf, [the date of appeal 12.12.2020]
2. Craig R. *Russia, The United States, and the Caucasus*, <http://publications.armywarcollege.edu/pubs/1862.pdf>, [the date of appeal 24.10.2020]
3. Haas M., Tibold A. And Cillessen V. (2006). *Geo-strategy in the South Caucasus. Power play and energy security of states and organisations*, URL: <http://www.centralasia-southcaucasus.com/pdf/061100%20Clingendall%20-%20Geo-strategy%20in%20the%20South%20Caucasus.pdf>, [the date of appeal 18.08.2020]
4. İsayev A. *The most important geostrategic interest of the USA in the South Caucasus*, URL: <file:///C:/Users/Samsung/Downloads/135-368-1-PB.pdf>, [the date of appeal 23.10.2020]
5. Khelashvili G. and Macfarlane S.N. *The evolution of US policy towards the Southern Caucasus*, *Uluslararası İlişiler*. Volume 7. – No 26 (Summer 2010). – pp.105-124.
6. Kuchins A.C. and Mankoff J. *The South Caucasus in a reconnecting Eurasia. US policy interests and recommendations*, A report of the CSIS Russia and Eurasia program. October 2016. Washington. pp.1-25.
7. Molchanova M. *Evolyusya vneshney politiki SSHA v Zakavkazskom regione*, URL: <http://elar.uspu.ru/bitstream/uspu/5712/1/21Molchanova.pdf>, [the date of appeal 21.01.2021]
8. Rumer E., Sokolsky R. and Stronski P. (2017). *US policy toward Caucasus take three*, URL: https://carnegieendowment.org/files/CP_310_Rumer_Sokolsky_Stronski_Caucasus_Final_Web.pdf [the date of appeal 29.12.2020]

УДК 355.01
МРНТИ 78.25.01

Мосов С^{1.}, Салий С^{2.}, Алтынбеков Р.³

¹ доктор военных наук, профессор, главный специалист Национального центра управления и испытаний космических средств, Украина, г. Киев

² кандидат военных наук, ассоциированный профессор (доцент),
начальник управления Пограничной академии Комитета

национальной безопасности Республики Казахстан, г. Алматы
³ кандидат военных наук, ассоциированный профессор (доцент),
заместитель начальника Пограничной академии Комитета
национальной безопасности Республики Казахстан по научной работе,
г. Алматы

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ ГОСУДАРСТВА В ПОГРАНИЧНОЙ СФЕРЕ: ПРИНЦИПЫ И СТРУКТУРА

Аннотация

В статье проведено исследование принципов функционирования и основных составляющих структуры системы обеспечения национальных интересов государства в пограничной сфере. Предложено в основу функционирования системы положить совокупность принципов самоорганизации: принцип «целенаправленного поведения»; принцип «адаптации»; принцип «внешней турбулентности», принцип «внутреннего сопротивления»; принцип «подвижности структуры»; принцип «способности к прогнозированию»; принцип «единства частей в целом»; принцип «различения качества организации». Определено, что функционирование системы обеспечения национальных интересов государства в пограничной сфере, на основе указанных принципов, должно обеспечивать планомерный и целенаправленный процесс выбора системой способов поточного существования и направлений своего дальнейшего развития, чтобы обеспечивалось ее функционирование в определенном (установленном) диапазоне изменений, происходящих во внешней и внутренней среде.

Ключевые слова: пограничная сфера, национальная безопасность, национальные интересы, пограничная политика, система, защита, принципы функционирования, самоорганизация.

Мосов С^{1.}, Салий С^{2.}, Алтынбеков Р.³

¹ әскери ғылымдардың докторы, профессор, ¹ Ғарыш

құралдарын басқару және сынау ұлттық орталығының бас маманы, Киев қаласы, Украина

² әскери ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент), Қазақстан
Республикасының Ұлттық қауіпсіздік комитеті

Шекара академиясының басқарма бастығы, Алматы қаласы

³ әскери ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент), Қазақстан
Республикасының Ұлттық қауіпсіздік комитеті

Шекара академиясының ғылым жөніндегі бастығының орынбасары, Алматы қаласы

ШЕКАРА САЛАСЫНДА МЕМЛЕКЕТТІҢ ҰЛТТЫҚ МҮДДЕЛЕРІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ЖҮЙЕСІНІҢ ЖҰМЫС ІСТЕУІ: ПРИНЦИПТЕРІ МЕН ҚҰРЫЛЫМЫ

Аңдатпа

Мақалада шекара саласындағы мемлекеттің ұлттық мүдделерін қамтамасыз ету жүйесі құрылымының жұмыс істеу принциптері мен негізгі компоненттері зерттелді. Жүйенің жұмыс істеуінің негізіне өзін-өзі ұйымдастыру қағидаттарының жиынтығын қою ұсынылды: «мақсатты мінез-құлық» қағидаты; «бейімделу» қағидаты; «сыртқы турбуленттілік» қағидаты; «ішкі кедергі» қағидаты; «құрылымның қозғалғыштығы» қағидаты; «болжауға қабілеттілік» қағидаты; «тұтастай бөліктердің бірлігі» қағидаты; «ұйым сапасын ажырату»

қағидаты. Шекара саласындағы мемлекеттің ұлттық мүдделерін қамтамасыз ету жүйесінің жұмыс істеуі көрсетілген қағидаттар негізінде жүйенің сыртқы және ішкі ортада болып жатқан өзгерістердің белгілі бір (белгіленген) ауқымында оның жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін, оның үздіксіз өмір сүру тәсілдері мен одан әрі даму бағыттарын таңдауының жоспарлы және мақсатты үдерісін қамтамасыз етуі тиіс екендігі айқындалды.

Түйінді сөздер: шекара саласы, ұлттық қауіпсіздік, ұлттық мүдделер, шекара саясаты, жүйе, қорғаныс, жұмыс істеу принциптері, өзін-өзі ұйымдастыру.

Mosov S¹., Saliy S²., Altynbekov R³.

¹ doctor of military sciences, professor, chief specialist of the National Space Control and Testing Center, Kiev, Ukraine

*² candidate of Military Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of the Border Academy of the Committee
National Security of the Republic of Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan*

*³ candidate of Military Sciences, Associate Professor,
Deputy Chief of the Border Academy of the Committee
National Security of the Republic of Kazakhstan for Scientific Work, Almaty, Kazakhstan*

FUNCTIONING OF THE SYSTEM OF ENSURING THE NATIONAL INTERESTS OF THE STATE IN THE BORDER AREA: PRINCIPLES AND STRUCTURE

Abstract

The article examines the principles of functioning and the main components of the structure of the system of ensuring the national interests of the state in the border area. It is proposed to base the system on a set of principles of self-organization: the principle of «purposeful behavior»; the principle of «adaptation»; the principle of «external turbulence», the principle of «internal resistance»; the principle of «mobility of the structure»; the principle of «forecasting ability»; the principle of «unity of parts as a whole»; the principle of «distinguishing the quality of the organization». It is determined that the operation of the system of ensuring national interests in the border sphere, on the basis of these principles, should provide a systematic and purposeful process of selecting a system of methods of mass existence and directions of its future development and to ensure its functioning in a defined (prescribed) range of changes in the external and internal environment.

Key words: border area, national security, national interests, border policy, system, protection, principles of functioning, self-organization.

Постановка проблемы. Образование, становление суверенитета и независимости, развитие и укрепление государства, всесторонняя реализация функций государственной границы, расширение пограничного сотрудничества с другими государствами и иные релевантные факторы, оказывающие непосредственное влияние на обеспечение защиты национальных интересов и безопасности государства в его пограничной сфере, вызывают потребность в разработке и формировании государственной пограничной политики, а также в наличии государственной системы для ее полноценной реализации.

Пограничная политика, как правило, представляет собой совокупность целенаправленных и связанных между собой правовых, экономических, политических, дипломатических, оборонных, пограничных, таможенных, природоохранных, экологических, санитарно-эпидемиологических, а также иных необходимых мер, реализуемых субъектами государственной пограничной политики в сфере защиты национальных интересов и безопасности в пограничном пространстве [1-2].

Реализация пограничной политики, состояние защиты национальных интересов и безопасности государства в пограничной сфере предусматривает наличие соответствующей

системы обеспечения (далее – СОНИБПС) - взаимосвязанной совокупности органов государственной власти и органов местного самоуправления находящихся в их распоряжении инструментов, представляющих собой единство по целям и задачам и осуществляющих в соответствии с действующим законодательством меры (мероприятия) политического, правового, организационного, экономического и иного характера, направленные на обеспечение защиты национальных интересов и безопасности государства в пограничной сфере.

Потребность в СОНИБПС формирует проблематику обоснования принципов ее функционирования и базовых элементов структуры.

Анализ последних исследований и публикаций. Вопросы, связанные с исследованием построения и функционирования СОНИБПС, подходов к формированию ее структуры раскрыты в трудах отечественных и зарубежных специалистов и ученых: Д.К. Абраимова, А.Ю. Адаутова, Н.Ж. Асыллова, А.М. Гасанова, С.В. Голунова, Р.Г. Каратаева, И.С. Катеринчука, В.В. Кудинова, А.С. Лескова, Н.Н. Литвина, А.С. Мартикьяна, С.П. Мосова, А.И. Позднякова, С.М. Салия, Д.А. Сахно, В.Е. Степенко, А.З. Тулегенова, Ш.С. Утяпова и др. Вместе с тем, актуальным направлением исследований остается обоснование принципов функционирования СОНИБПС и основных составляющих ее структуры.

Цель статьи. Обосновать принципы функционирования СОНИБПС и основные элементы ее структуры.

Изложение основного материала. Базовым ландшафтом для функционирования СОНИБПС являются принципы, выступающие в качестве исходных руководящих положений и правил [3]. Функционирование СОНИБПС на основе принципов должно обеспечивать планомерный и целенаправленный процесс выбора системой способов поточного существования и направлений своего дальнейшего развития, чтобы обеспечивалось ее функционирование в определенном (установленном) диапазоне изменений, происходящих во внешней и внутренней средах.

Одним из основных принципов следует считать принцип «целенаправленного поведения» системы. Любое целенаправленное действие, согласно Н. Винера [4], требует обязательного наличия отрицательной обратной связи: если цель должна быть достигнута, то в соответствующий момент времени необходимыми становятся сигналы от нее для анализа, чтобы правильно направить (скорректировать) поведение системы. Реализация указанного принципа требует определения показателей и установления критериев оценки эффективности функционирования СОНИБПС, а также построения каналов организационной обратной связи [3].

Важным принципом функционирования СОНИБПС является принцип «адаптации». Адаптация, по мнению У. Р. Эшби [5], определяет соотношение между множеством изменений внешней среды и целью («фокальным условием»), на достижение которой направлено функционирование системы. Таким образом, изменение отношения между изменениями и целью требует новой организации функционирования. Отсутствие новой организации будет свидетельствовать о недостаточной чувствительности (или ее пассивности, или инерционности) СОНИБПС к изменениям, происходящим во внешней по отношению к ней среде.

Реализация принципа адаптации связана с обязательным наличием отрицательных обратных связей организационного типа, а также информационных входов, воспринимающих информацию об изменениях факторов внешней и внутренней среды [3], приводящих к воздействиям на структурные звенья СОНИБПС. Для этого следует учесть такие принципы, как принцип «внешней турбулентности», принцип «внутреннего сопротивления» и принцип «подвижности структуры».

Значимость принципа «внешней турбулентности» обуславливается необходимостью реакции СОНИБПС на негативные или позитивные изменения, происходящие с течением времени во внешней по отношению к ней среде. Учет принципа «внутреннего

сопротивления» связан с необходимостью реакции на положительные или отрицательные изменения внутри самой СОНИБПС. Особенность принципа «подвижности структуры» обуславливается необходимостью понимания ситуации, связанной с тем, что при изменении одной из составных частей СОНИБПС все остальные составляющие в соответствующей степени также будут чувствовать действие такого изменения, т. к. они взаимосвязаны в системе. При этом надо учитывать временную инерционность изменений различных составляющих, что может повлиять в будущем на эффективность функционирования СОНИБПС.

Известно, что эффективное существование любой социальной системы, к которой относится и СОНИБПС, не в состоянии без прогнозирования будущих результатов [3, 6-7]. В связи с этим, к совокупности принципов следует добавить принцип «способности к прогнозированию». Этот принцип непосредственно связан с принципом «целенаправленного поведения» СОНИБПС. Единственным ограничением в реализации принципа «способности к прогнозированию» может стать внутренняя организация самой системы. Если организация СОНИБПС такова, что способна обеспечить действия по прогнозированию степени достижения цели в зависимости от изменений факторов внешней и внутренней среды, то она может своевременно адаптироваться и создать «новую» внутреннюю организацию системы. В противном случае организация системы не может быть эффективной согласно У. Р. Эшби [5].

К совокупности принципов функционирования СОНИБПС следует отнести принцип «единства частей в целом» [3-5]. Многочисленные исследования, проведенные Г. Зоммергофом в пределах биологии и в механике, четко доказали, что во всех случаях идея лучшей организации является по сути идеей о взаимодействии составных частей системы для достижения заданного или выбранного «фокального условия» целого. Из этого сделаны выводы о том, что, во-первых, именно взаимодействие частей приводит к возникновению соответствующей организации, и, во-вторых, что эффективная организация этих частей приводит к достижению цели системой как целым.

Таким образом, в СОНИБПС кроме отрицательных обратных связей организационного типа, которые должны обеспечивать координацию, интеграцию и гармонизацию элементов системы в целом, должна существовать обязательная взаимосвязь частных целей с основной целью функционирования системы – «дерево целей». Такой подход позволит определять с учетом инерционности степень влияния каждой составляющей на целое и ограничивать, в свою очередь, неэффективное использование ресурсов СОНИБПС для достижения неприоритетных локальных целей.

Одним из важных принципов следует считать принцип «различия качества организации» [4-5, 8-9]. Реализация этого принципа требует критерия, с использованием которого можно зафиксировать качественное различие между «плохой» организацией СОНИБПС и «хорошей» ее организацией. При этом, организация системы определяется как «хорошая», если она будет обеспечивать устойчивость СОНИБПС до установленного состояния равновесия [3].

Реализация указанной совокупности принципов позволяет обеспечить самоорганизацию СОНИБПС и, следовательно, качественное ее функционирование с достижением синергетического эффекта. Вместе с тем существует ряд важных принципов, непосредственно связанных с функционированием СОНИБПС. Одним из таких принципов является принцип законности. Следует отметить, что указанный принцип должен содержаться во всех нормативно-правовых актах, которыми устанавливаются основы обеспечения защиты национальных интересов и безопасности государства в пограничной сфере.

Применение экономических, политических, дипломатических, пограничных, таможенных, природоохранных, экологических, санитарно-эпидемиологических, а также иных необходимых мер требует учета такого принципа, как принцип системности. Системность

мер (мероприятий), направленных на обеспечение защиты национальных интересов и безопасности государства в пограничной сфере, основывается на непрерывном совершенствовании и развитии управления функционированием СОНИБПС и необходимости преодоления рассогласований, которые могут периодически возникать, например, в деятельности государственных органов в рамках СОНИБПС.

Приоритет предупредительных мер необходимо рассматривать через призму применения мер административного принуждения (административно-предупредительных мер), реализуемые через ряд мероприятий, к которым относятся: проверка документов, прекращение (ограничение) движения транспортных средств и пешеходов через государственную границу, досмотр, карантинные мероприятия, а также меры административного пресечения. Актуальность введения такого принципа обосновывается тем фактом, что законодательная деятельность государства в сфере обеспечения защиты национальных интересов и безопасности направлена, в первую очередь, на предупреждение общественно опасных деяний (например, на предупреждение коррупции).

Важным принципом также является принцип взаимодействия, представляющий собой слаженную работу всех структурных частей (элементов) СОНИБПС, принимающих участие в обеспечении защиты национальных интересов и национальной безопасности государства на основании законодательства.

Анализ нормативно-правовых актов разных государств показывает сходство и отличия в определении совокупности принципов пограничной политики по обеспечению защиты национальных интересов и безопасности государства в пограничной сфере. К примеру, законодательство РФ определяет основные принципы пограничной политики, к которым отнесены: разрешение пограничных конфликтов мирным путем, адекватность реализуемых мер, направленных на всестороннее противодействие угрозам национальной безопасности в пограничном пространстве, взаимное уважение суверенитета и территориальной целостности государств, нерушимость государственных границ и т.д. [10].

Стратегии национальной безопасности США определяет три основных принципа: защита территории США, американских граждан и американского образа жизни; содействие процветанию Америки и сохранение мира через силу [11]. Законодательством Республики Беларусь определены следующие принципы пограничной политики: взаимная ответственность личности, общества и государства за обеспечение охраны Государственной границы; гуманизм, уважение прав и свобод человека и гражданина; комплексный подход к решению задач обеспечения пограничной безопасности и т.д. [12].

В Республике Кыргызстан в основу пограничной политики включены принципы, связанные с оптимизацией структуры пограничного ведомства, согласованностью подходов по видам деятельности на границе, гармонизации международного сотрудничества и др. [13].

В Республике Казахстан обеспечение защиты национальных интересов и безопасности государства осуществляется на основе следующих принципов: приоритета прав и свобод человека и гражданина; оперативного взаимного информирования и согласованности действий сил обеспечения национальной безопасности; приоритетности предупредительно-профилактических мер при обеспечении национальной безопасности; интеграции системы обеспечения национальной безопасности с международными системами безопасности и т.д. [14].

Как показывает анализ, основной функцией СОНИБПС является получение и оценка информации о вызовах, опасностях и угрозах национальным интересам и национальной безопасности государства в пограничной сфере, выработка и принятие решений по реагированию и доведение их до исполнителей; организация конкретных действий по устранению, нейтрализации или минимизации вызовов, опасностей и угроз.

СОНИБПС должна базироваться на вышерассмотренных принципах самоорганизации и структурно включать в себя органы, силы и средства обеспечения защиты национальных интересов и национальной безопасности государства в пограничной сфере.

Нормативно-правовая база для функционирования СОНИБПС в Казахстане базируется на Конституции Республики Казахстан и состоит из ряда нормативно-правовых актов: Закона Республики Казахстан «О национальной безопасности Республики Казахстан» [14], Закона Республики Казахстан «О Государственной границе Республики Казахстан» [15], Постановлений Правительства Республики Казахстан; международных соглашений; ведомственных нормативных правовых актов.

В состав органов обеспечения защиты национальных интересов и национальной безопасности государства в пограничной сфере входят: Правительство Республики Казахстан; Комитет национальной безопасности Республики Казахстан; Пограничная служба Комитета национальной безопасности Республики Казахстан; органы государственных доходов Республики Казахстан; Министерство иностранных дел Республики Казахстан; Министерство внутренних дел Республики Казахстан; Министерство обороны Республики Казахстан; уполномоченный орган в области транспорта и коммуникаций; центральный уполномоченный орган по управлению земельными ресурсами; местные исполнительные и иные государственные органы Республики Казахстан [14].

К силам обеспечения защиты национальных интересов и национальной безопасности государства в пограничной сфере относятся: силы Комитета национальной безопасности Республики Казахстан; силы Пограничной службы Республики Казахстан; Вооруженные Силы Республики Казахстан, другие войска и воинские формирования; подразделения Министерства внутренних дел Республики Казахстан.

Средства обеспечения защиты национальных интересов и национальной безопасности Республики Казахстан в пограничной сфере состоят из совокупности политических, дипломатических, экономических, правовых, военных и иных мер, а также имущества, ресурсов и техники, используемых для обеспечения защиты национальных интересов и национальной безопасности в пограничной сфере.

Кроме того, для обеспечения защиты национальных интересов и национальной безопасности Республика Казахстан осуществляет международное сотрудничество.

Выводы. В результате проведенных исследований сформирована описательная модель СОНИБПС на принципах самоорганизации, что имеет важное значение для обеспечения надежной защиты национальных интересов и национальной безопасности в пограничной сфере Республики Казахстан с получением общего синергетического эффекта.

Направления дальнейших исследований. Дальнейшие исследования предлагается провести по таким направлениям, как: функционирование СОНИБПС в условиях возникновения чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера; повышение эффективности функционирования СОНИБПС путем развития международного и приграничного сотрудничества; внедрение инноваций в функционирование СОНИБПС и т.д.

Список использованной литературы:

1. Mosov S.P., Saliy S. M., Moldakhanova G. I., Rysbayeva G. P., Martikyan A. S. *National priorities of the Border Policy of the Republic of Kazakhstan: new Paradigms under Conditions of Sovereignty. Humanities & Social Sciences Reviews. № 4. 2019. - P. 519-525.*
2. Литвин М. М. *Інтегроване управління кордонами. Київ: ДПСУ, 2011. - 542 с.*
3. Мосов С. П., Нижник Н. Р. *Теоретичні аспекти державного управління: монографія. Чернівці: Технодрук, 2011. - 248 с.*
4. Винер Н. *Кибернетика или управление и связь в живом и машине / Н. Винер; пер. с англ. Москва: Наука, 1983. - 343 с.*
5. Эшби У. Р. *Принципы самоорганизации / Принципы самоорганизации; пер. с англ.; под ред. А. Я. Лернера. Москва: Мир, 1966. - С. 314-343.*
6. Князева Е.Н. *Основания синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомеры. Санкт-Петербург: «Алетейя», 2002. 414 с.*

7. Хищенко В.Е. Самоорганизация: элементы теории и социальные приложения. Москва: КомКнига, 2005. - 224 с.
8. Николис Г., Пригожин И. Самоорганизация в неравновесных системах; пер. с англ. В.Ф. Пастушенко; под ред. Ю.А. Чизмадзева. Москва: Изд-во «Мир», 1979. - 512 с.
9. Пушкин В. Г. Кибернетические принципы самоорганизации. Ленинград: ЛГПИ, 1974. - 182 с.
10. Указ Президента Российской Федерации «Об утверждении Основ государственной пограничной политики Российской Федерации» от 25.04.2018 г. № 174. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/43004> (дата обращения: 10.07.2020).
11. Маринин А. Новая стратегия национальной безопасности США. Зарубежное военное обозрение. 2018, №2 - С. 12-16.
12. Указ президента Республики Беларусь «Об утверждении Концепции обеспечения пограничной безопасности Республики Беларусь на 2018-2022 годы» от 16.10.2018 г. № 410. URL: <https://gpk.gov.by/zakonodatelstvo/decrees/> (дата обращения: 10.07.2020).
13. Постановление правительства Кыргызской Республики «Об утверждении Национальной стратегии создания и внедрения системы комплексного управления государственной границей Кыргызской Республики на период до 2022 года и Плана действий по реализации Национальной стратегии создания и внедрения системы комплексного управления государственной границей Кыргызской Республики на период до 2022 года» от 16.03.2012 г. № 183. URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/gu-ru/92967> (дата обращения: 10.07.2020).
14. Закон Республики Казахстан «О национальной безопасности Республики Казахстан» от 06.01.2012 г. № 527-IV (с изменениями) URL: https://kodeksy-kz.com/ka/o_natsionalnoj_bezopasnosti/download.htm (дата обращения: 10.07.2020).
15. Закон Республики Казахстан «О Государственной границе Республики Казахстан» от 16.01.2013 года № 70-V ЗРК (с изменениями). URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31320511#pos=1129;-41 (дата обращения: 10.07.2020).

УДК 94(4/9)
ВАК 07.00.03

Karimi Zainullah¹, Zh.M.-A.Asylbekova,²A.A.Martyanova²

¹Graduate Master of (History)

Sakarya University/Turkey

Lecturer of Samangan University, Afghanistan, zain.karimi@yahoo.com

²Doctor of historical sciences, professor, University of International Business,

Almaty city, Kazakhstan Asylbekova777@mail.ru

²First year master student of (IR), University of International Business,

Almaty city, Kazakhstan martyanovaa92@mail.ru

THE REASON WHY ARMENIANS WERE SELECTED AS IRANIAN BUSINESSMEN DURING SHAH ABBAS'S TIME

Abstract

The abundance of silk production and its importance as an export and strategic commodity, it has led to the adoption of its monopoly policy by Shah Abbas I. (1588-1629). Followed by the use of qualified Armenian merchants to implement this policy. Hence, it is a question of how the Armenian merchants played a role in the economy and politics of the Safavid. For a closer look at this role, after looking at the little silk collection bag, it has been tried to explain the reasons for the silk monopoly policy as well as the reasons for the use of Armenian businessmen as executors of

this policy. Armenian merchants with their individual and group capabilities have been able to find new markets for Iranian silk in global markets. Accordingly, the study of the Armenian merchants show that they not only affected Iran's foreign relations and foreign policy but also expanded foreign trade, increased imports of money and goods, the establishment of a balance in foreign trade and the economic situation the social business of the merchants also promoted silk work.

Keywords: Silk, Armenian Merchants, Foreign Trade, Monopoly Policy, Safavid.

Карими Зайнулла¹, Ж.М.-А.Асылбекова², А.А.Мартьянова²

¹Саманган университетінің оқытушысы, Ауғанстан

*²Халықаралық Бизнес университетінің профессоры, тарих ғылымдарының докторы,
Алматы қ., Қазақстан*

*²Халықаралық Бизнес университетінің I курс магистранты, Халықаралық қатынастар
Алматы қ., Қазақстан*

АББАС ШАХЫ ЗАМАНЫНДАҒЫ (1588-1629) ИРАНДЫҚ БЕЗНЕСМЕН ӨКІЛДЕРІ РЕТІНДЕ АРМЯНДАРДЫҢ ТАҢДАЛУЫНЫҢ СЕБЕПТЕРІ ЖӨНІНДЕ

Аңдатпа

Жібек өндірісінің өркендеуі мен оның экспорттық және стратегиялық тауар ретіндегі маңызының артуы I Аббас шахының (1588-1629) мамандандырылған армяндық көпестерді қолдану арқылы монополиялық саясатты жүзеге асыруға итермеледі. Осыған орай, бұл мақалада Сефевидтердің экономикасы мен саясатында армяндық көпестердің қандай рөл ойнағандығы жөнінде сөз болмақ. Бұл зерттеу жұмысы жібекке деген монополия саясатының себептерін түсіндіруге, сонымен қатар шетелде осы саясатты жүргізудің өкілдері армяндық бизнесмендерді пайдаланудың өзегін анықтауға бағытталған. Индивидуалдық және топтық мүмкіншіліктері арқылы армяндық көпестер ирандық жібектер үшін әлемдік нарықта жаңа өткізу орындарын таба алды. Демек, армяндық көпестердің қызметін зерттеу барысында олардың Иранның тек ішкі және сыртқы сауда-саттығына әсер етіп қана қоймай, ақша мен тауар импортын арттырып, сыртқы саудада және экономикалық ахуалда тепе-теңдікке қол жеткізгенін көрсетеді. Армяндық көпестердің әлеуметтік бизнесі жібек өндірісінің дамуына да өз үлесін тигізген.

Түйінді сөздер: жібек, армяндық көпестер, сыртқы сауда-саттық, монополиялық саясат, Сефевидтер.

Карими Зайнулла¹, Ж.М.-А.Асылбекова², А.А.Мартьянова²

*¹преподаватель Саманганского университета,
Афганистан*

*²доктор исторических наук, профессор, Университет Международного Бизнеса,
г. Алматы, Казахстан*

*²магистр I курса специальности «Международные отношения», Университет
Международного Бизнеса г. Алматы, Казахстан*

ПРИЧИНА, ПО КОТОРОЙ АРМЯНЕ БЫЛИ ВЫБРАНЫ ПРЕДСТАВИТЕЛЯМИ ИРАНСКИХ БИЗНЕСМЕНОВ ВО ВРЕМЕНА ШАХА АББАСА (1588-1629)

Аннотация

Изобилие производства шелка и его значение как экспортного и стратегического товара привело к принятию Шахом Аббасом I (1588-1629 гг.) монопольной политики с последующим использованием квалифицированных армянских купцов для реализации этой политики. Следовательно, в статье речь идет о том, какую роль в экономике и политике

Сефевидов играли армянские купцы. Это исследование пытается объяснить причины политики монополии на шелк, а также причины использования армянских бизнесменов в качестве исполнителей этой политики за рубежом. Армянские купцы с их индивидуальными и групповыми возможностями смогли найти новые рынки для иранского шелка на мировых рынках. Соответственно, исследование деятельности армянских купцов показывает, что они не только повлияли на внешние отношения и внешнюю политику Ирана, но также расширили иранскую внешнюю торговлю, увеличили импорт денег и товаров, установили баланс во внешней торговле и экономическом положении. Социальный бизнес армянских купцов также способствовал производству шелка.

Ключевые слова: шелк, армянские купцы, внешняя торговля, монополия, политика, Сефевиды.

Introduction

The main purpose of this paper is to examine the function of the Armenians merchant during the Safavid period. Shah Abbas turned to Armenian merchants to implement silk monopoly policy. This approach also turned to Armenian personal and social experiences and characteristics. The reason Armenian merchants were chosen by Shah Abbas I. for international trade was lack of efficiency and some barriers for Iranian businessmen in global markets. The Armenians were ethnic businessmen who had acquired the necessary experience in this field. Many of them came across Europe and became aware of the dangers of commerce in distant countries. The sources indicate that the Armenians had achieved wealth through the trade in their mainland. Even a large number of them have been engaged in silk trade in their original lands.

Summary of Armenians Biological

Before looking at the sources of Shah Abbas's acquisition of Armenians and their recruitment, a brief look at their biological background seems necessary for further understanding of this kind of commerce.

Armenians settled before their migration in their original and historic life, in the northern and northwestern border regions of Iran, Armenia, Georgia, Shirvan, Nakhchivan and Jolfa. They formed the largest population of Iranian Christians and belonged to the Church of Gray Goury. [1]. The compulsory forced migration of Armenians from their main lands was the wars and long conflicts between the two Ottoman Empires and Iran. From the report of Pietro Della Valle can found: The Shah has ordered to move these people from different parts of the country to Isfahan, so that they are not close to the borders of the Turks, and the risk of their loss and captivity being abandoned by the Turks. In general, the Shah hid as much as possible the boundaries of the land and transferred them to the center and provided them with other lands in order to ensure their survival in the country and the city of Isfahan bigger and richer and more beautiful. [2]. For these reasons, Shah Abbas I during the years 1017 to 1013 displaced thousands of Armenians from the border areas to the interior of Iran and settled in cities such as Tabriz, Qazvin, Gilan, Anzali, Darband and Kashan. He resettled the Armenians of the Jolfa of Aras, about three thousand households, on the other side of the Zayandeh River in Isfahan, and in places such as Abbas Abad, Shams Abad, and in particular in a place that later became known as the Jolfa. [3]. In general, there are no precise figures from the number of Armenian immigrants. But Tavernier has written 27,000 populations of households and Jean Chardin has written around 30,000 households them. [4]. It seems that these statistics, apart from the three thousand households that have been transferred from Jolafa Aras to Jolfa of Isfahan. Because it drew the 30,000 families that Chardin mentioned was destined only to the regions of Armenia and Georgia to Mazandaran, on the other hand, the population of the Armenians of Jolfa of Isfahan, due to the particular interest of the Shah and the better facilities, had risen. As in the late Safavids, the Jolfa population ran between 30,000 and 35,000 population, the total population has been estimated at 170,000 throughout Iran. [5].

As mentioned, Shah Abbas began to implement the monopoly policy for Armenian merchants and, of course, he had various reasons for implementing the monopoly policy, the most important of them were:

1. The lack of efficiency and some barriers for Iranian businessmen (non-Armenians) in international trade. To enforce monopoly policy, it required the competent and experienced merchants to find new markets in distant countries and to supply Iranian silk in those markets. Shah Abbas found that trade in various territories of the world, especially in the remote European Christian countries, required certain abilities and conditions that Iranian businessmen would not take for granted. In this regard, two specific examples can be mentioned. One is that he, in year 1017, sent a Qizilbash named Dengizbeg Romulo with a Portuguese named Antonio de Gouveia as Ambassador to King Philip of Spain in order to unite against the Ottoman Turks and develop trade relations. In addition to the gifts, King 50 silk balms are also accompanied by the ambassador for marketing and sales in the country. But the ambassador, instead of selling silk and returning it to the treasury, offered all this to the King of Spain owing to his Portuguese condemnation. In addition, he committed other mistakes that he was sentenced to death upon his arrival in Iran (Roger Mervyn Savory 100). However, the king once again sent an Isfahan born businessman with a lot of silk to trade in Venice. But he did not give a better test than the ambassador, and after selling the silk, he paid tribute to his money. But there, the government of Venice seized the remains of the merchant's property and brought the issue to the attention of the king of Iran. Subsequently, Shah Abbas, under the command of the year 1018, reciprocated Khwaja Safer Armenian with another person, commissioned and received the remaining property of kingship (the correspondence of Shah Abbas I.7). On the other hand, Muslim merchants could not perform Religious ceremonies in non-Islamic countries; it would have problems and obstacles. They had little interest in commerce with non-Muslim nations in distant lands. Therefore, Shah Abbas turned to more Armenian merchants who were more experienced [6].

2. The individual abilities and economic experience of Armenians. Apart from the barriers mentioned in the case of Iranian businessmen, the use of Armenians in foreign trade has two other major causes: One was their learning and experience, and other personal, emotional and social characteristics. Prior to being employed by the Shah Abbas, the Armenians were ethnic businessmen who had acquired the necessary experience in this field. Many of them came across Europe and became aware of the dangers of commerce in distant countries. The sources indicate that the Armenians had achieved wealth through the trade in their mainland. Even a large number of them have been engaged in silk trade in their original lands. Likewise, when Tabriz was the capital of the Safavids, a large number of Armenians were also involved in trade, from different parts; they exported Silk and other commodities into or other parts of the country [7]. During the reign of Shah Abbas. I (Decree 984-930), Armenians competed with Turks, Venetians and English merchants, and they were more comfortable with knowledge and facilities because of their indigenous nature. They also had a better understanding of the ways, cities, and business conditions of neighborhoods that foreign businessmen were deprived of [8]. Along with these experiences, their personal and hard work characteristics made them more deserving of commerce in distant lands. The sources show that the Armenians were hard-working and tireless long-distance travel. Nevertheless, one of the most important features that they privileged in their foreign trade to Iranian merchants was their familiarity with European languages. For this reason, they could better communicate with Europeans and because they were Christians. They could have been better able to market Christian Europeans. Tavernier, a world-class merchant, has seen Armenian businessmen as contented, savvy and hard-working people (Tavernier, 406). These features are also confirmed in another report: "from the house with a few eggs and some wine, and they go to Isfahan to the harbor ... They are in trade like armed merchant ships, not buying, or spending. With such a beginning, they sometimes achieve great success for themselves and their lords".

Such experiences and abilities that prioritized the Armenians in the view of Shah Abbas for foreign silk business. Hence, he chose those of them who were more deserving and gave each one as

much talent as he could to sell them in other countries. After returning to the country, they paid the price of silk at the rate that the Shah had set and benefited from the cost of their travel and wages.

Conclusion

In this research, the reason for choosing Armenians as an Iranian businessmen and the role of Armenian merchants in their export and sale was the cycle of Silk Economy. They were more likely to be familiar with European languages as well as to be better off among their Christian counterparts, there were also individual, collective, and special spirits that were able to introduce Iran's silk to various realms around the world, some of which, such as the Cortland area, were identified and introduced. At the same time, not all of these areas are well known and require more research in this regard. Thus, with the help of the experienced Armenian businessmen and the adoption of a monopoly policy, Silk exports to different countries increased, and foreign trade also flourished dramatically. As a result, with the arrival of money and expensive metals, equilibrium in Iran's foreign trade, which suffered a deficit, came into being, and the country achieved a monetary and financial stability. In addition, the socioeconomic status of silk merchants has also been promoted in the community.

Nevertheless, the golden era of silk trade, as well as the privileged position of its Armenian merchants, from the era of the Shah Suleiman, As a result of bad politics, the rulers and social-political bottlenecks began to decline and ended in the era of Afghan rule. Along with internal degeneration, hard rivals were also found in the global markets for silk in Iran, which in total had devastating consequences for the silk economy of Iran.

List of references

1. Ferrier, R. (1986). *Trade from The Mid-14th century to The End of The Safavid period* (Vol. 6). London: Cambridge History of Iran .
2. Lawrence, L. (1958). *The Fall of the Safavi dynasty and the Afghan occupation of Persia*. (M. G. Emad, Trans.) Tehran: Marvarid.
3. Fryer, J. (1912). *A New Account of East India and Persia* (Vol. 2). London: Hakluyt Society .
4. Della Valle, P. (1348). *The Travels* . (S. Shafa, Trans.) Tehran: Bangah.
5. Du Mans, P. R. (1890). *Estat de la Perse en 1660*. Paris: publie par Ch.Schefer Ernest Leroux.
6. Tavernier, J. B. (1336). *Tavernier's Travel in India* (2 ed.). (N. Abu Turab, Trans.) Tehran: Sanayi.
7. Chardin, J.-B. (1350). *Chardin's* (4 ed.). (A. Mohammad, Trans.) Tehran: Amir Kabir.
8. *Venetian Travels for Persia* (2 ed.). (1381). (M. Chehr, Trans.) Tehran: Khuwarazmi.

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТ

- А.М. Азмуханова** Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
- Алтынбеков Р.** әскери ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент), Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара академиясының ғылым жөніндегі бастығының орынбасары, Алматы қаласы
- Айтжанов Мадияр Куанышулы** Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасы жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы
- Аскеева Г.Б.** Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
- Аширхатов Н.А.** Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты, Алматы қ, Қазақстан
- Ахмедова С.Ж.** Магистр, туризм және сервис кафедрасының оқытушысы, Қазақ спорт және туризм академиясы
- Ж.М.-А. Асылбекова** Халықаралық Бизнес университетінің профессоры, тарих ғылымдарының докторы, Алматы қ., Қазақстан
- Букумбаева А.А.** Қазақ Еңбек және Әлеуметтік Қатынастар Академиясы
- Бо Чжи Сюн** Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты
- Болат Ж.** Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты, Алматы қ, Қазақстан
- Гюльмалиева Хумай Адилевна** Докторант, Баку мемлекеттік университеті, Әзірбайжан, Баку
- А. Діқанбаева** PhD докторанты, әл-Фараби Атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан
- Н.Н. Джанибеков** Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
- Ем Н.Б.** Тарих ғылымдарының кандидаты, доцент, әл-Фараби ҚазҰУ, Алматы қ., Қазақстан
- Ерназар Кумар** Мемлекеттік басқару академиясының Дипломатия институтының сарапшысы Қазақстан Республикасының Президенті жанында, Назарбаев Университетінің мемлекеттік саясат магистрі, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
- Ермекбаева А.С.** Сорбонна-Қазақстан институтының Халықаралық құқық мамандығының 1 курс студенті, Абай атындағы ҚазҰПУ
- Н.Ш. Жамансарин** Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к., доцент, Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты, халықаралық қатынастар кафедрасының меңгерушісі
- Жанг Бин** Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты
- Ж. Жумагельдина** Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы Басқару институтының магистранты, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
- Ж.А. Жұмағұл** Астана университеті, 2-курс магистранты, Нұр-Сұлтан қ. Қазақстан
- А.Б. Ибрагимова** Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты, халықаралық қатынастар кафедрасының 2 курс магистранты
- Қ.И. Исағалиев** Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты, Алматы қ, Қазақстан Республикасы
- А.У. Исаева** Тарих ғылымдарының кандидаты, Халықаралық қатынастар кафедрасының доцент міндетін атқарушы, Гумилева Л.Н. атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан Республикасы
- А.Илесбекқызы** Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институтының Халықаралық құқық мамандығының 1 курс студенті, Алматы қ.
- Карими Зайнулла** Саманган университетінің оқытушысы, Ауғанстан
- Канабекова М.А.** Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты
- Кегембаева Ж.А.** Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты, Алматы қ, Қазақстан
- Е.О. Қосжанова** Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институтының Маркетинг мамандығының 1 курс студенті, Алматы қ.

А.К. Құрманғали Саяси ғылымдар докторы, доцент, Халықаралық қатынастар кафедрасы, Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты

Лу Ибо Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты

Мамедов Н.Р Ә.Бакиханов атындағы Әзірбайжан Ұлттық Ғылым академиясының Тарих институты (Әзірбайжан, Баку)

А.А.Мартъянова Халықаралық Бизнес университетінің 1 курс магистранты, Халықаралық қатынастар, Алматы қ., Қазақстан

Д.М. Махмет Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты, Алматы қ., Қазақстан

Г.А Менлибаев Ғылыми жетекшісі: Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан Институты, Халықаралық қатынастар кафедрасы, т.ғ.к., доцент, тарих және қоғамдық ғылымдар академиясының академигі

Мелдебекова А.А. Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты

Мирзоева Хадже Гасимовна «Интернет-маркетинг» мамандығының магистрі, «Синергия» университеті

Мосов С. әскери ғылымдардың докторы, профессор, Ұлттық ғарыштық бақылау және сынау орталығының бас маманы, Киев қаласы, Украина

А. Нарекеш Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

К.С. Нұрғалым Саяси ғылымдарының кандидаты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, «Sorbonna – Қазақстан институты», Халықаралық құқық кафедрасының доценті

Қ.М. Нурекешев «Бизнес және басқару» мамандығының магистранты, Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы, Мемлекеттік саясаттың ұлттық мектебі, «Батыс Қазақстан облысы әкімінің аппараты» ММ, Талдау бөлімінің бас инспекторы

П. Поливанов қауымдастырылған профессор(доцент), Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара академиясының бастығы, Алматы қаласы

Г.Р. Рустемова Қазақ Еңбек және Әлеуметтік Қатынастар Академиясы

Ш.А.Сабитова Ғылыми жетекшісі: филология ғылымдарының докторы, Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институтының Халықаралық құқық кафедрасының профессоры, Алматы қ.

Салий С. әскери ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент), Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара академиясының басқарма бастығы,

М.Сарыбаев PhD докторы, актер доцент, К.Сатпаев Атындағы ҚазҰТЗУ., Алматы, Қазақстан

Стружихина К.В. халықаралық қатынастар мамандығының 4 курс студенті, Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институтының Алматы қ., Қазақстан

Г.К. Тажигулова Әл- Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің 2–ші курс магистранты, Алматы қ., Қазақстан

Ташкенбаева Б.Ж. Әл- Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің аға оқытушысы, Алматы қ., Қазақстан e-mail: tashkenbaeva.b@gmail.com

Тилекберди Нуршуак Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан Институты, «Халықаралық қатынастар» мамандығының 1-курс магистранты, Алматы қ. Қазақстан

К.Т. Тукенова Педагогика ғылымдарының кандидаты, Алматы технология университеті қауымдастық профессоры, Алматы қ., Қазақстан

Л. Толепберген Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ, экономика және менеджмент Кафедрасының 2-курс магистранты

Тумабекова Д.Д. Саясат және құқық мектебі, Алматы менеджмент университеті

Тюгумбаев А.Қ. Қазақстан Республикасы Бас Прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясының магистранты

Токсаба Асылмурат Абай атындағы ҚазҰПУ жанындағы Сорбонна-Қазақстан институты, Халықаралық қатынастар, 2 курс магистранты

Тлегенова А.М. Сорбонна-Қазақстан Институтының халықаралық қатынастар кафедрасының «Халықаралық қатынастар» мамандығының 2 курс магистранты

Телагусова Э.О. Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты

Чжао Цыфань Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты

И. А. Шалкарова Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты, Алматы қ, Қазақстан

Халназарова А.К. халықаралық қатынастар мамандығының 4 курс студенті, Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институтының Алматы қ., Қазақстан

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

- Азмуханова А.М.** Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан
- Алтынбеков Р.** кандидат военных наук, ассоциированный профессор (доцент), заместитель начальника Пограничной академии Комитета национальной безопасности Республики Казахстан по научной работе, г. Алматы
- Айтжанов Мадияр Куанышулы** Академия правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан
- Аскеева Г.Б.** ЕНУ им.Гумилева, г.Нур-Султан, Казахстан
- Аширхатов Н.А.** Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им.Абая, г.Алматы, Казахстан
- Ахмедова С.Ж.** Магистр, преподаватель кафедры туризма и сервиса Казахской академии спорта и туризма
- Асылбекова Ж.М.-А.** доктор исторических наук, профессор, Университет Международного Бизнеса, г. Алматы, Казахстан
- Букумбаева А.А.** Казахская Академия труда и социальных отношений
- Бо Чжи Сюн** Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Институт Сорбонна-Казахстан, г.Алматы, Казахстан
- Болат Ж.** Институт Сорбонна-Казахстан КазНПУ имени Абая
- Гюльмалиева Хумай Адиловна** Докторант, Бакинский Государственный Университет, Азербайджан, Баку
- Диканбаева А.** PhD докторант,Казахский национальный университет им. аль-Фараби, г.Алматы, Казахстан
- Джанибеков Н.Н.**ЕНУ им.Гумилева, г.Нур-Султан, Казахстан
- Ем Н.Б.** к.и.н., доцент Казахского Национального университета имени аль-Фараби, г. Алматы, Казахстан
- Ерназар Кумар** Эксперт Института дипломатии Академии государственного управления при Президенте Республики Казахстан, магистр государственной политики Назарбаев Университета, г. Нур-Султан, Казахстан
- Ермекбаева А.С.** студент 1 курса, специальность «Международное право», Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им.Абая
- Жамансарин Н.Ш.** Научный руководитель: к.и.н., доцент, заведующий кафедрой международных отношений Института Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им.Абая
- Жанг Бин** Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Институт Сорбонна-Казахстан, г.Алматы, Казахстан
- Жумагельдина Ж.** магистр института менеджмента, Академия государственного управления при Президенте Республики Казахстан, г.Нур-Султан, Казахстан
- Жумагул Ж.А.** магистрант 2-курса университета «Астана», г. Нур-Султан, Казахстан
- Ибрагимова А.Б.** магистрант 2 курса кафедры международного отношения Института Сорбонна-Казахстан КазНПУ им.Абая
- Исағалиев Қ.И.** КазНПУ им. Абая, Институт Сорбонна-Казахстан
- Исаева А.У.** к.и.н., и.о. доцента кафедры международных отношений, Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, г. Нур-Султан, Республика Казахстан
- Илесбекқызы А.** студентка 1 курса, специальность «международное право», Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им.Абая
- Карими Зайнулла** преподаватель Саманганского университета, Афганистан
- Канабекова М.А.**Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Институт Сорбонна-Казахстан, г.Алматы, Казахстан
- Кегембаева Ж.А.**Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им.Абая, г.Алматы, Казахстан
- Косжанова Е.О.** студент 1 курса специальности «Маркетинг» Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им.Абая, г. Алматы

Курмангали А. К. доктор политических наук, доцент кафедры международных отношений, Института Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая

Лу Ибо Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Институт Сорбонна-Казахстан, г. Алматы, Казахстан

Мамедов Н.Р. Институт истории Национальной Академии Наук Азербайджана имени А.Бакиханова (Азербайджан, Баку)

Мартьянова А.А. магистр 1 курса специальности «Международные отношения», Университет Международного Бизнеса, г. Алматы, Казахстан

Махмет Д. М. Институт Сорбонна-Казахстан КазНПУ имени Абая

Менлибаев Г.А. Научный руководитель: КазНПУ им. Абая, Институт Сорбонна-Казахстан, кафедра международных отношений, Кандидат исторических наук, доцент, Академик Академии истории и общественных наук

Мелдебекова А.А. Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Институт Сорбонна-Казахстан, г. Алматы, Казахстан

Мирзоева Хадже Гасимовна магистр специальности «Интернет-маркетинг», Университет «Синергия»

Мосов С. доктор военных наук, профессор, главный специалист Национального центра управления и испытаний космических средств, Украина, г. Киев

Нарекеш А. Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Нургалым К.С. Кандидат политических наук, доцент, преподаватель кафедры международного права в Институте Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая

Нурекешев К. М. магистр бизнеса и менеджмента, Академия государственного управления при Президенте Республики Казахстан, Национальная школа государственной политики, главный инспектор аналитического отдела ГУ «Аппарат акима Западно-Казахстанской области»

Поливанов П. ассоциированный профессор (доцент), начальник Пограничной академии Комитета национальной безопасности Республики Казахстан, г. Алматы

Рустемова Г.Р. Казахская Академия труда и социальных отношений

Сабитова Ш.А. Научный руководитель: д.ф.н., профессор кафедры Международного права, Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая, г. Алматы

Салий С. кандидат военных наук, ассоциированный профессор (доцент), начальник управления Пограничной академии Комитета национальной безопасности Республики Казахстан, г. Алматы

Сарыбаев М. Доктор PhD, и.о. доцента, КазНИТУ им. К. Сатпаева, г. Алматы, Казахстан

Стружихина К.В. студентка 4 курса, кафедры Международные отношения, Института Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

Тажигулова Г.К. магистрант 2 курса Казахского национального университета имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Ташкенбаева Б.Ж. старший преподаватель, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Тилекберди Нуршуак КазНПУ им. Абая, Институт Сорбонна-Казахстан, Магистр специальности «Международные отношения», г. Алматы, Казахстан

Тукенова К.Т. Кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор Алматинского технологического университета, г. Алматы, Казахстан

Тумабекова Д.Д. Школа Политики и права, Almaty Management University

Толепберген Л. магистрант 2-курса кафедры “Экономика и менеджмент” КазУМОиМЯ имени Абылайхана, г. Алматы, Казахстан

Токсаба Асылмурат магистр 2 курса Специальность: «Международные отношения»,
Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая

Тлегенова А.М. магистрант 2 курса, специальности «Международных отношений», кафедры
международных отношений, Института Сорбонна-Казахстан

Тюгумбаев А.Қ. Магистрант Академии правоохранительных органов при Генеральной
Прокуратуре Республики Казахстан

Телагусова Э.О. Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
Институт Сорбонна-Казахстан, г.Алматы, Казахстан

Чжао Цыфань Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Институт
Сорбонна-Казахстан, г.Алматы, Казахстан

Шалкарова И. А. Институт Сорбонна-Казахстан КазНПУ имени Абая

Халназарова А.К. студентка 4 курса, кафедры Международные отношения, Института
Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

ABOUT AUTHORS

- Azmukhanova A.M.** L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan
- Altynbekov R.**, candidate of Military Sciences, Associate Professor, Deputy Chief of the Border Academy of the Committee National Security of the Republic of Kazakhstan for Scientific Work, Almaty, Kazakhstan
- Aitzhanov Madiyar Kuanyshuly** Academy of Law Enforcement Agencies under the General Prosecutor's Office of the Republic of Kazakhstan
- Askeeva G.B.** ENU named after Gumilyov Nur-Sultan c. , Kazakhstan
- Ashirkhatov N.A.** Kazakh National University named after Abay, Institute Sorbonne-Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan
- Akhmedova S. Zh.** Master, Lecturer at the Department of Tourism and Service, Kazakh Academy of Sports and Tourism
- Asylbekova Zh.M.** Doctor of historical sciences, professor, University of International Business, Almaty city, Kazakhstan
- Bukumbaeva A.A.** Kazakh Academy of Labor and Social Relations
- Bo Zhi Xiong** Abai Kazakh National Pedagogical University, Institute Sorbonne-Kazakhstan, Almaty c., Kazakhstan
- Z . Bolat** Kazakh National University named after Abay, Institute Sorbonne-Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan
- Gulmaliyeva Humay Adil** Phd student, Baku State University, Azerbaijan, Baku
- Dikanbayeva A.** PhD student, e-mail: a.dykanbaeva@mail.ru, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan
- Dzhanibekov N.N.** ENU named after Gumilyov, Nur-Sultan c. , Kazakhstan
- Yem N.B.** Candidate of Historical Science, Associate Professor, al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan
- Yernazar Kumar** Expert at the Institute of Diplomacy at the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Kazakhstan, Master's Degree in Public Policy from Nazarbayev
- Yermekbayeva A.C.** 1st year student, specialization International Law, Institute Sorbonne-Kazakhstan at KazNPU named after Abay
- Zhamansarin N.S.** Scientific adviser: candidate of historical sciences, assistant professor, head of department of International relations at the Institute Sorbonne-Kazakhstan of the Kazakh National Pedagogical University named Abai
- Zhang Bin** Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Almaty c., Kazakhstan
- Zhumageldina J.** Master of Management Institute, State Academy management under the President of the Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan c., Kazakhstan
- Zhumagul Zh.A.** Master of the 2nd year of the Astana University, Nur-Sultan c., Kazakhstan
- Ibragimova A.B.** master student of 2nd course, Department of international relations at the Institute Sorbonne-Kazakhstan of the Kazakh National Pedagogical University named Abay
- Isagaliev K.I.** Kazakh National University named after Abay, Institute Sorbonne-Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan
- Isaeva A.U.** Candidate of Historical Sciences, Acting Associate Professor of the Department of International Relations, L. N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Republic of Kazakhstan
- Ilesbekkyzy A.** The 1st year student of International law of the Institute Sorbonne-Kazakhstan at Abai University, Almaty, Kazakhstan
- Karimi Zainullah** Graduate Master of (History) , Sakarya University/Turkey, Lecturer of Samangan University
- Kanabekova M. A.** Abai Kazakh National Pedagogical University, Institute Sorbonne-Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan

- Kegembaeva G.A.** Kazakh National University named after Abay, Institute Sorbonne-Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan
- Koszhanova ,E.O.** The 1st year student, specialization Marketing, Institute Sorbonne-Kazakhstan at Abai KazNPU, Almaty
- Kurmangali A.K.D.** en sciences politiques, professeur associé à l'Institut des relations internationales de la Sorbonne-Kazakhstan, à l'Université KazNPU nommée d'après Abay, Almaty, Kazakhstan
- Lu Ibo** Abai Kazakh National Pedagogical University, Institute Sorbonne-Kazakhstan, Almaty c., Kazakhstan
- Mammadov N.R.** Azerbaijan National Academy of sciences institute of history named A.Bakikhanov (Azerbaijan, Baku) Kazakhstan
- Martyanova A.A** First year master student of (IR), University of International Business, Almaty city, Kazakhstan, e-mail: martyanovaa92@mail.ru
- Makhmet D.M.** Kazakh National University named after Abay, Institute Sorbonne-Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan
- Menlibaev G.A.** Scientific supervisor: KazNPU named Abay, Institute Sorbonne-Kazakhstan, Department of International Relations, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Academician of the Academy of History and Social Sciences
- Meldebekova A. A.** Abai Kazakh National Pedagogical University, Institute Sorbonne-Kazakhstan ,Almaty c., Kazakhstan
- Mirzoeva Khadzhe Gasimovna** master of the specialty “Intrrnet-marketing”, University ‘Synergy
- Mosov S.** doctor of military sciences, professor, chief specialist of the National Space Control and Testing Center, Kiev, Ukraine (ORCID: 0000-0003-0833-3187)
- Narekesh A.** L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan
- Nurgalym K.S.** Candidate of Political Sciences, Associate Professor, Lecturer, Department of International Law the Institute of Sorbonne-Kazakhstan at Abai KazNPU
- Nurekeshev K. M.** Master of Business and Management, Academy of Public Administration under the President of the Republic of Kazakhstan, National School of Public Policy, Chief Inspector of the Analytical Department of the State Institution "Akim's Office of the West Kazakhstan Region"
- Polivanov P.** Associate Professor, Head of the Border Academy of the National Security Committee of the Republic of Kazakhstan, Almaty city
- Rustemova G.R.** Kazakh Academy of Labor and Social Relations
- Sabitova Sh.A.** Scientific supervisor: Doctor of Philological Science, professor of International Law of the Institute Sorbonne-Kazakhstan at Abai KazNPU, Almaty
- Saliy Sə.** candidate of Military Sciences, Associate Professor, Head of the Department of the Border Academy of the Committee National Security of the Republic of Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan
- Sarybaev M.** Doctor of PhD, Acting Associate Professor, e-mail: smeiram81@gmail.com, KazNITU named after K. Satpayev, Almaty, Kazakhstan
- Struzhikhina K.V.** étudiante de 4ème année, département des relations internationales, Institut Sorbonne-Kazakhstan à l'Université KazNPU nommée d'après Abay, Almaty, Kazakhstan
- Tazhigulova G.K.** master student of the 2nd year of the Kazakh National University named al-Farabi, Almaty, Kazakhstan
- Tashkenbaeva B.Zh .** senior lecturer, Kazakh National University named al-Farabi, Almaty, Kazakhstan
- Tilekberdi Nurshuak** KazNPU named. Abay, Institute Sorbonne-Kazakhstan, Master of specialty "International relations", Almaty c., Kazakhstan
- Telagusova E. O.** Abai Kazakh National Pedagogical University, Institute Sorbonne-Kazakhstan, Almaty c., Kazakhstan

Tukenova K.T. Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Almaty Technological University, Almaty, Kazakhstan

Tumabekova D.D. School of Politics and law, Almaty Management University

Tlegenova A.M. master 2nd year of specialty “International Relations” of the Department of International Relations at the Institute Sorbonne-Kazakhstan

Tolebergen L. the 2nd year master’s student of The Department of Economics and Management of KazUIR & WL named after Abylai Khan, Almaty, Kazakhstan

Toksaba Asylmurat Master of the 2nd year Specialty: "International Relations", Institute Sorbonne-Kazakhstan at KazNPU named after Abay

Tyugumbaev A.K. master's student Law Enforcement Academy under the Prosecutor General's Office of the Republic of Kazakhstan

Shalkarova I. A. Kazakh National University named after Abay, Institute Sorbonne-Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan

Zhao Qifan Abai Kazakh National Pedagogical University, Institute Sorbonne-Kazakhstan, Almaty Kazakhstan

Halnazarova A.K. étudiante de 4ème année, département des relations internationales, Institut Sorbonne-Kazakhstan à l'Université KazNPU nommée d'après Abay, Almaty, Kazakhstan